О вітре, всі мури земного впадуть,
як серце обернеш у сурму.
Найвищі-бо вежі духовости ждуть
Твойого шаленого штурму.

Олег Ольжич

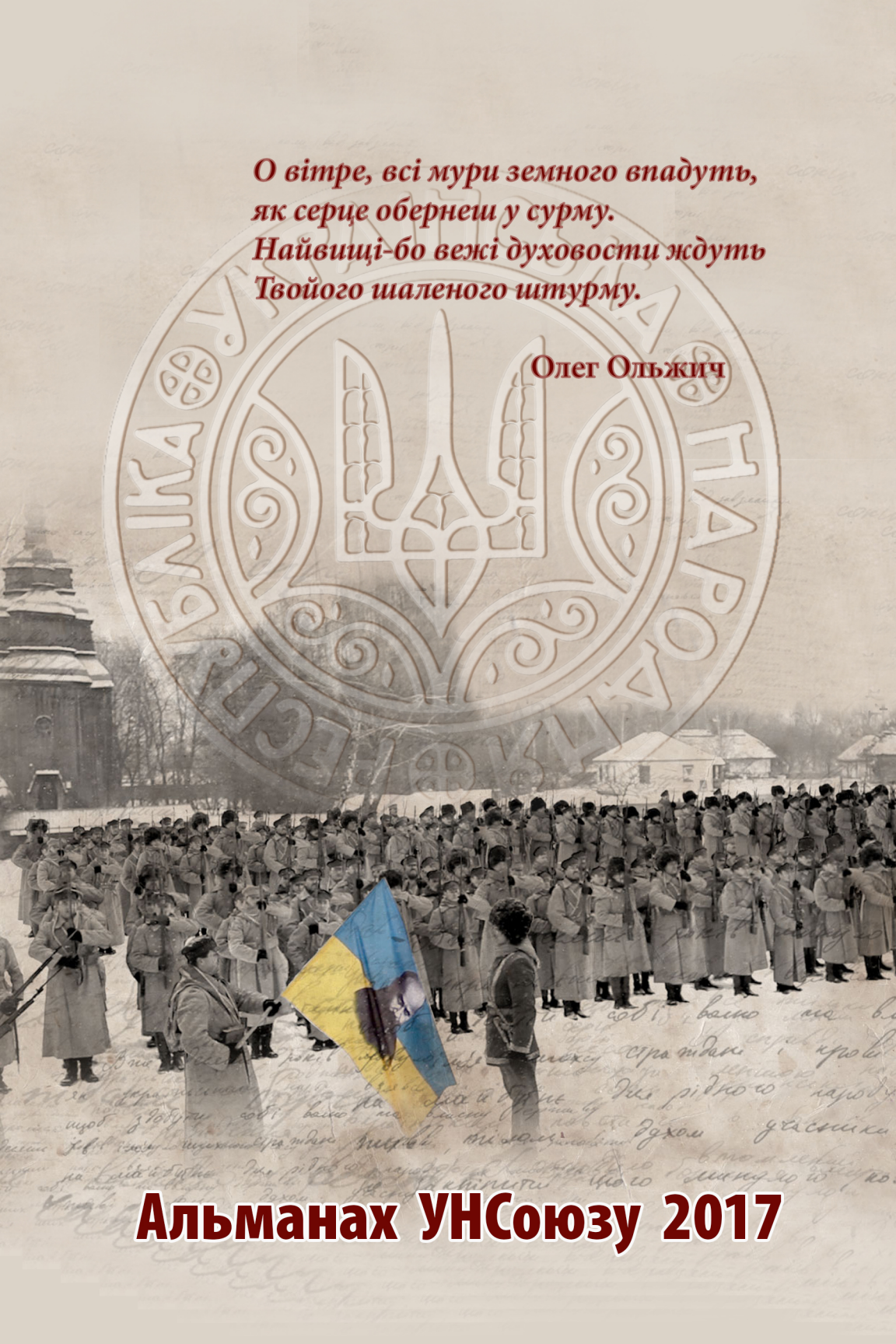

Альманах УНСоюзу 2017

UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION
UNA
УНС
1894
УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ

АЛЬМАНАХ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ

2017

РІЧНИК 104-ИЙ

ВИДАВНИЦТВО „СВОБОДА“
Парсипані, Ню-Джерзі

ALMANAC OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION

2017

SVOBODA PRESS
Parsippany, New Jersey

Стефан Качарай – Президент Українського Народного Союзу
Рома Гадзевич – Головний редактор „The Ukrainian Weekly“
і „Свободи“

Редактор Альманаху-2017 – Петро Часто

Svoboda P.O. Box 280, 2200 Route 10, Parsippany, NJ, 07054

www.svoboda-news.com

Printed in the United States of America

First Quarter 5
Full Moon 12

СІЧЕНЬ - 2017 - JANUARY

Last Quarter 19
New Moon 27

НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
1 New Year Новий Рік Circumcision Обріз Христ	**2** Saint Sylvester Свт Сильвестра	**3** Prophet Malachi Пророка Малахії	**4** Synaxis 70 Apost Собор 70 Апост	**5** Epiphany Vigil нав Богоявлення	 **6** ✠ Epiphany Богоявлення	**7** Synaxis John Bapt Собор Івана Хрест
8 Sun after Epiphany Неділя по Богояв	**9** Martyr Polyeuctus Мч Полієвкта	**10** Gregory of Nyssa Григорія з Нис	**11** Ven Theodosius Преп Теодозія	**12** Martyr Tatiana Мц Татіяни	**13** Martyr Hermylas Мч Єрмила	**14** Martyrs of Sinai Отців в Синаї
15 Paul of Thebes Павла Фівейського	**16** Chains of St Peter Оков апост Петра	**17** Anthony the Great Преп Антонія Вел	**18** Athanasius, Cyril Атанасія і Кирила	**19** Ven Macarius Преп Макарія	**20** Ven Euthymius Преп Євтимія	**21** Confessor Maximus ісповід Максима
22 Apostle Timothy Апостола Тимотея	**23** Saint Clement См Климента	**24** Venerable Xenia Преп Ксенії	**25** Gregory Theologian Григорія Богос	**26** Ven Xenophon Пр Ксенофонта	**27** Relics John Chrys Мощ Івана Зол	**28** Ephraim the Syrian Єфрема Сирина
29 Zacchaeus Sunday Неділя Закхея	 **30** Three Saints 3 Святителів	**31** Ss Cyrus & John Свв Кира і Івана				

©2016 · Vestal, Cliffwood, N.J.

✱, ✠ = Holydays on which Divine Services are held in most parishes.

СІЧЕНЬ -2017- JANUARY

Shaded Days = Fast periods & days of strict fast.

	НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
Sun before Nativity Tone 3	New Year Martyr Boniface мч Боніфатія *Heb 11:9-10,17-23, 32-40, Matt 1:1-25*	**2** HMartyr Ignatius сщмч Ігнатія *Heb 3:5-11, 17-19* *Mark 9:42-10:1*	**3** Martyr Juliana мц Юліанії *Heb 4:1-13* *Mark 10:2-12*	**4** GrMartyr Anastasia велмц Анастасії *Heb 5:11-6:8* *Mark 10:11-16*	**5** 10 Martyrs of Crete 10 мчч у Криті *Heb 7:1-6* *Mark 10:17-27*	**6** Strict Fast Nativity Vigil Святвечір *Heb 1:1-12* *Luke 2:1-20*	Різдво Христове Nativity of our Lord **7✱** *Gal 4:4-7* *Matt 2:1-12*
Sun 29 after Pent Tone 4	Собор Пр Богор Synaxis Theotokos **8✱** *Heb 2:11-18* *Matt 2:13-23*	первомуч Стефана 1st Martyr Stephen **9✱** *Acts 6:8-7:5, 47-60* *Matt 21:33-42*	**10** 20,000 Mm Nicomed 20,000 мчч Нікомід *Heb 9:8-10, 15-23* *Mark 11:11-23*	**11** No Fast 14,000 Innocents 14,000 Дітей *Heb 10:1-18* *Mark 11:23-26*	**12** Virgin Martyr Anysia мц Анісії *Heb 10:35-11:7* *Mark 11:27-33*	**13** No Fast Venerable Melania преп Меланії *Heb 11:8, 11-16* *Mark 12:1-12*	**14** Julian New Year Новий Рік Circumcision Обріз Христ *Col 2:8-12* *Luke 2:20-21, 40-52*
Sun 30 after Pent Tone 5	**15** Sunday before Theophany Saint Sylvester свт Сильвестра *2 Tim 4:5-8* *Mark 1:1-8*	**16** Prophet Malachi пророка Малахії *Heb 11:17-23, 27-31* *Mark 12:13-17*	**17** Synaxis 70 Apostles Собор 70 апостолів *Heb 12:25-26, 13:22-25* *Mark 12:18-27*	**18** Strict Fast Theophany Vigil навеч Богоявлення *1 Cor 9:19-27* *Luke 3:1-18*	БОГОЯВЛЕННЯ Theophany **19✱** *Titus 2:11-14; 3:4-7* *Matt 3:13-17*	Собор Іоана Хрест Synaxis John Bapt **20** *Acts 19:1-8* *John 1:29-34*	**21** Saturday after Theophany George the Chozebite преп Георгія *Eph 6:10-17* *Matt 4:1-11*
Sun 31 after Pent Tone 6	**22** Sunday after Theophany Martyr Polyeuctus мч Полієвкта *Eph 4:7-13* *Matt 4:12-17*	**23** Gregory of Nyssa Григорія з Нис *James 2:14-26* *Mark 10:46-52*	**24** Venerable Theodosius преп Теодосія *James 3:1-10* *Mark 11:11-23*	**25** Martyr Tatiana мц Тетяни *James 3:11-4:6* *Mark 11:23-26*	**26** Martyr Hermylus мч Єрмила *James 4:7-5:9* *Mark 11:27-33*	**27** Saint Nina свт Ніни *1 Peter 1:1-2, 10-12, 2:6-10, Mark 12:1-12*	**28** St Paul of Thebes Павла Фивейського *1 Thess 5:14-23* *Luke 17:3-10*
Zacchaeus Sun Tone 7	**29** Chains Saint Peter Оков свт Петра *1 Tim 4:9-15* *Luke 19:1-10*	преп Антонія вел Ven Anthony the Great **30** *Heb 13:17-21* *Luke 6:17-23*	**31** Athanasius & Cyril Атанасія і Кирила *1 Peter 3:10-22* *Mark 12:18-27*				

Prepared under Ecclesiastical Supervision

First Quarter 3
Full Moon 10

ЛЮТИЙ - 2017 - FEBRUARY

Last Quarter 18
New Moon 26

НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
			1 Martyr Tryphon Мч Трифона	**2** ✠ Meeting of Lord Стрітення Гос	**3** Simeon & Anna Симеона і Анни	**4** Venerable Isidore Преп Ісидора
5 Publican & Pharisee Митаря і фарисея	**6** Venerable Bucolus Преп Вукола	**7** Ven Parthenius Преп Партенія	**8** GrMar Theodore Влмч Теодора	**9** Martyr Nicephorus Мч Никифора	**10** St Charalampus Св Харалампія	**11** Martyr Blase Мч Власія
12 Prodigal Son Блудного Сина	**13** Ven Martinian Пр Мартиніяна	**14** Venerable Cyril Преп Кирила	**15** Apostle Onesimus Апост Онисима	**16** Martyr Pamphilius Мч Памфила	**17** GrMartyr Theodore Влмч Теодора	**18** Pope Leo Льва папи Р
19 Meat-Fare Sunday Неділя Мясопусна	**20** Venerable Leo Пр Льва Катан	**21** Venerable Timothy Преп Тимотея	**22** RelicsEugeniusMm Мощ Евгенії Мчч	**23** Martyr Polycarp Мч Полікарпа	**24** Find Head John Найд Гл Івана	**25** Ven Tarasius Преп Тарасія
26 Cheese-Fare Sunday Неділя Сиропусна	**27** Easter Lent begins Поч Вел Посту	**28** Confessor Basil ісповід Василія				

©2016 - Vestal, Cliffwood, N.J.

*, ✠ = Holydays on which Divine Services are held in most parishes.

ЛЮТИЙ -2017- FEBRUARY

Shaded Days = Fast periods & days of strict fast.

НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
			1 Venerable Macarius преп Макарія *1 Peter 4:1-11* *Mark 12:28-37*	**2** Venerable Euthymius преп Євтимія *1 Peter 4:12-5:5* *Mark 12:38-44*	**3** Confessor Maximus Максима ісповід *2 Peter 1:1-10* *Mark 13:1-8*	**4** Apostle Timothy апостола Тимотея *2 Tim 2:11-19* *Luke 18:2-8*
Triodion Starts Tone 8 **5** Publican & Pharisee Митаря і фарисея *2 Tim 3:10-15* *Luke 18:10-14*	**6** Venerable Xenia преп Ксенії *2 Peter 1:20-2:9* *Mark 13:9-13*	свт Григорія Бого St Gregory Theologian **7** *1 Cor 12:7-11* *John 10:9-16*	**8** No Fast Venerable Xenophon преп Ксенофонта *2 Peter 3:1-18* *Mark 13:24-31*	**9** Relics John Chrysos мощ Іоана золотоуст *1 John 1:8-2:6* *Mark 13:31-14:2*	**10** No Fast Ephraim the Syrian Єфрема Сирина *1 John 2:7-17* *Mark 14:3-9*	**11** Relics St Ignatius мощ Ігнатія *2 Tim 3:1-9* *Luke 20:45-21:4*
Sun 2 Pre-Fast Tone 1 Prodigal Son 3 Святителів Three Saints **12** *Heb 13:7-16* *Matt 5:14-19*	**13** Ss Cyrus & John свв Кіра і Іоана *1 John 2:18-3:10* *Mark 11:1-11*	**14** Martyr Tryphon мч Трифона *1 John 3:11-20* *Mark 14:10-42*	Стрітення Гос Meeting of Lord **15*** *Heb 7:7-17* *Luke 2:22-40*	**16** Simeon & Anna Симеона і Анни *1 John 4:20-5:21* *Mark 15:1-15*	**17** Venerable Isidore преп Ісидора *2 John 1:1-13* *Mark 15:22-25, 33-41*	**18** ✠ Soul Sat Martyr Agatha мц Агатії *1 Cor 10:23-28* *Lk 21:8-9, 25-27, 33-36*
Sun 3 Pre-Fast Tone 2 **19** Meat-Fare Sunday неділя Мясопусна *1 Cor 8:8-9:2* *Matt 25:31-46*	**20** Venerable Parthenius преп Партенія *3 John 1:1-15* *Luke 19:29-40; 22:7-39*	**21** GrMartyr Theodore велмч Теодора *Jude 1:1-10* *Luke 22:39-42, 45-23:1*	**22** Martyr Nicephore мч Никифора *Joel 2:12-26* *Joel 3:12-21*	**23** Martyr Charalampus мч Харалампія *Jude 1:11-25* *Luke 23:1-34, 44-56*	**24** HMartyr Blase сщмч Власія *Zechariah 8:7-17* *Zechariah 8:19-23*	**25** Saint Meletius свт Мелетія *Rom 14:19-26* *Matt 6:1-13*
Forgiveness Sun Tone 3 **26** Cheese-Fare Sunday неділя Сиропусна *Rom 13:11-14:4* *Matt 6:14-21*	**27** Great Fast Begins Great Kanon Presanctified Isapostle Cyril рівноапост Кирила *Isa 1:1-20, Gen 1:1-13* *Proverbs 1:1-20*	**28** Great Kanon Apostle Onesimus (70) апостола Онисима (70) *Isa 1:19-2:3, Gn 1:14-23* *Proverbs 1:20-33*				

Prepared under Ecclesiastical Supervision

Григоріянський календар (новий стиль)

First Quarter 5
Full Moon 12

БЕРЕЗЕНЬ - 2017 - MARCH

Last Quarter 20
New Moon 27

НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
			1 Venerable Eudoxia Преп Евдокії	**2** Martyr Theodotus Мч Теодота	**3** Martyr Eutropius Мч Евтропія	**4** Ven Gerasimus Преп Герасима
5 Sunday 1 Great Fast Неділя 1 Вел Посту	**6** 42 Martyrs Ammoria 42 Мчч в Аморії	**7** Cherson Martyrs Свщм в Херс	**8** Ven Theophylact Преп Теофілакта	**9** 40 Martyrs Sebaste 40 Мучен Севаст	**10** Martyr Codratus Мч Кодрата	**11** Saint Sophronius Свт Софронія
12 Sunday 2 Great Fast Неділя 2 Вел Посту	**13** Relics Nicephorus Мощів Никифора	**14** Ven Benedict Преп Венедикта	**15** Martyr Agapius Мч Агапія	**16** Martyr Sabinas Мч Савина	**17** Venerable Alexis Преп Олексія	**18** Venerable Cyril Преп Кирила
19 Cross Veneration Хрестопоклонна	**20** Fathers of Sabbas Мчч Мон Сави	**21** Confessor James Ісповід Якова	**22** Martyr Basil Мч Василія	**23** Martyr Nikon Мч Нікона	**24** Ven Zachariah Преп Захарії	**25** Annunciation Благовіщення
26 Sunday 4 Great Fast Неділя 4 Вел Посту	**27** Venerable Matrona Преп Матрони	**28** Venerable Hilary Преп Іларіона	**29** Andrew's Kanon Поклони Venerable Mark Преп Марка	**30** Ven John Climacus Преп Івана Ліст	**31** Venerable Hypatius Преп Іпатія	

©2016 - Vestal, Cliffwood, N.J.

✱ ✠ = Holydays on which Divine Services are held in most parishes.

БЕРЕЗЕНЬ -2017- MARCH

Shaded Days = Fast periods & days of strict fast.

	НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
				1 Presanctified Great Kanon Martyr Pamphilius мч Памфила *Isa 2:3-11, Gen 1:24-2:3* *Proverbs 2:1-22*	**2** Great Kanon GrMartyr Theodore велмч Теодора *Isa 2:11-21, Gen 2:4-19* *Proverbs 3:1-18*	**3** Presanctified Venerable Leo преп Льва *Isa 3:1-14, Gn 2:20-3:20* *Proverbs 3:19-34*	**4** Theodore Saturday Apostle Archippus апостола Архипа *Heb 1:1-12* *Mark 2:23-3:5*
Sun 1 Great Fast Tone 4	**5** Orthodoxy Sunday неділя Православія *Heb 11:24-26, 32-12:2* *John 1:43-51*	**6** Venerable Timothy преп Тимотея *Isa 4:2-5:7, Gen 3:21-4:7, Proverbs 3:34-4:22*	**7** Martyrs in Eugenius мчч Евгеніевих *Isa 5:7-16, Gen 4:8-15* *Proverbs 5:1-15*	**8** Presanctified HMartyr Polycarp сщмч Полікарпа *Isa 5:16-25, Gn 4:16-26* *Proverbs 5:15-6:3*	**9** Finding Head John обр голови Іоана *Isa 6:1-12, Gen 5:1-24* *Proverbs 6:3-20*	**10** Presanctified Saint Tarasius свт Тарасія *Isa 7:1-14, Gen 5:32-6:8* *Proverbs 6:20-7:1*	**11** ✠ Soul Saturday Venerable Porphyrius преп Порфирія *Heb 3:12-16* *Mark 1:35-44*
Gregory Palamas Tone 5	**12** Sunday 2 Great Fast неділя 2 Вел Посту *Heb 1:10-2:3* *Mark 2:1-12*	**13** Ven Basil Confessor сщмч Василія *Isa 8:13-9:7, Gen 6:9-22* *Proverbs 8:1-21*	**14** Martyr Eudocia мц Євдокії *Isa 9:9-10:4, Gen 7:1-5* *Proverbs 8:32-9:11*	**15** Presanctified HMartyr Theodotus сщмч Теодота *Isa 10:12-20, Gen 7:6-9* *Proverbs 9:12-18*	**16** Martyr Eutropius мч Євтропія *Isa 11:10-12:2, Gn 7:11-8:3, Proverbs 10:1-22*	**17** Presanctified Venerable Gerasimus преп Герасима *Isa 13:2-13, Gen 8:4-21* *Proverbs 10:31-11:12*	**18** ✠ Soul Saturday Martyr Conon мч Конона *Heb 10:32-38* *Mark 2:14-17*
Sun 3 Great Fast Tone 6	**19** Cross Veneration Хрестопоклонна *Heb 4:14-5:6* *Mark 8:34-9:1*	**20** Cherson Martyrs свщм в Херсонесі *Isa 14:24-32, Gen 8:21-9:7, Proverbs 11:19-12:6*	**21** Ven Theophylactus преп Теофілакта *Isa 25:1-9, Gen 9:8-17* *Proverbs 12:8-22*	**22** Presanctified 40 Sebaste Martyrs 40 мчч Севаст *Isa 26:21-27:9, Gn 9:18-10:1 Proverbs 12:23-13:9*	**23** Martyr Codratus мч Кодрата *Isa 28:14-22, Gn 10:32-11:9, Proverbs 13:20-14:6*	**24** Presanctified Saint Sophronius свт Софронія *Isa 29:13-23, Gen 12:1-7* *Proverbs 14:15-26*	**25** ✠ Soul Saturday Ven Theophanes преп Теофана *Heb 6:9-12* *Mark 7:31-37*
John Climacus Tone 7	**26** Sunday 4 Great Fast неділя 4 Вел Посту *Heb 6:13-20* *Mark 9:17-31*	**27** Venerable Benedict преп Венедикта *Isa 37:33-38:6 Gn13:12-18, Proverbs 14:27-15:4*	**28** Martyr Agapius мч Агапія *Isa 40:18-31, Gn15:1-15* *Proverbs 15:7-19*	**29** Presanctified Andrew's Canon Martyr Sabinas мч Савина *Isa 41:4-14, Gen 17:1-9* *Proverbs 15:20-16:9*	**30** Venerable Alexius преп Олексія *Isa 42:5-16, Gn 18:20-33* *Proverbs 16:17-17:17*	**31** Presanctified Saint Cyril свт Кирила *Isa 45:11-17, Gn 22:1-18* *Proverbs 17:17-18:5*	

Prepared under Ecclesiastical Supervision

Григоріянський календар (новий стиль)

First Quarter 3
Full Moon 11

КВІТЕНЬ - 2017 - APRIL

Last Quarter 19
New Moon 26

НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
						1 Mary of Egypt Марії Єгипет
2 Sunday 5 Great Fast Неділя 5 Вел Посту	**3** Confessor Nicetas Ісповід Никити	**4** Venerable Joseph Преп Йосифа	**5** Martyr Theodules Мч Теодула	**6** Saint Methodius Св Методія	**7** Saint George Св Юрія	**8** Lazarus Saturday Лазарева Субота
✠ PALM SUNDAY **9** Неділя Квітна	**10** Martyr Terence Мч Терентія	**11** Martyr Antipas Мч Антипи	**12** Confessor Basil Ісповід Василія	**13** GREAT Thursday Вел Четвер	Holy & Great Friday **14** Вел П'ятниця	**15** GREAT Saturday Вел Субота
✠ EASTER/PASCHA **16** ВЕЛИКДЕНЬ	**17** BRIGHT Monday Світлий Понед	**18** BRIGHT Tuesday Світлий Вівторок	**19** John of Palestine Пр Івана вітхоп	**20** Theodore Trichinas Теодора Тріхіни	**21** Martyr Januarius Мч Януарія	**22** Ven Theodore Преп Теодора
Apostle Thomas Sun **23** Нед Ап Томина	**24** Martyr Sabbas Мч Сави	**25** Apostle Mark Апост Марка	**26** Martyr Basil Мч Василія	**27** Hieromartyr Simeon Смч Симеона	**28** Jason & Sosipater Ясона і Сосип	**29** 9 Martyrs Cyzicus 9 муч у Кизиці
Myrrh-BearingWomen Мироносиць **30**						

©2016 - Vestal, Cliffwood, N.J.

✻, ✠ = Holydays on which Divine Services are held in most parishes.

КВІТЕНЬ -2017- APRIL

Shaded Days = Fast periods & days of strict fast.

НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
						1 Martyr Chrysanthus мч Хрисанта *Heb 9:24-28* *Mark 8:27-31*
Mary of Egypt Tone 8 **2** Sunday 5 Great Fast неділя 5 Вел Посту *Heb 9:11-14* *Mark 10:32-45*	**3** Confessor James Якова ісповідника *Isa 46:17-49:4,Gn 27:1-41* *Proverbs 19:16-25*	**4** HMartyr Basil сщмч Василія *Isa 49:6-10, Gn 31:3-16* *Proverbs 21:3-21*	**5** Presanctified Venerable Nicon преп Никона *Isa58:1-11, Gn43:26-31;* *45:1-16 Prov 21:23-22:4*	**6** Venerable Zachariah преп Захарії *Isa 65:8-16, Gen 46:1-7* *Proverbs 23:15-24:5*	Благовіщення Presanctified ✠ Annunciation **7** *Heb 2:11-18* *Luke 1:24-38*	**8** Lazarus Saturday Лазарева Субота *Heb 12:28-13:8* *John 11:1-45*
Entry Jerusalem Passion Week нед Квітна ✠ PALM SUNDAY **9** *Phil 4:4-9* *John 12:1-18*	**10** Presanctified Holy & Great Monday Venerable Hilarion преп Іларіона *Ex 1:1-20, Job 1:1-12* *Matt 24:3-35*	**11** Presanctified Holy & Great Tuesday Venerable Mark преп Марка *Ex 2:5-10, Job 1:13-22* *Matt 24:36-26:2*	**12** Presanctified Holy & Great Wednesday John Climacus Іоана Ліствичника *Ex 2:11-22, Job 2:1-10* *Matt 26:6-16*	**13** Liturgy of St. Basil 12 Passion Gospels GREAT THURSDAY Вел Четвер *1 Cor 11:23-32* *Matt 26:1-27:2*	Вел П'ятниця No Liturgy Holy & Great Friday **14✻** *1 Cor 1:18-2:2* *Matt 27:1-61*	**15** Liturgy of St. Basil GREAT SATURDAY Вел Субота *Rom 6:3-11* *Matt 28:1-20*
Resurrection XC Bright Week ВЕЛИКДЕНЬ ✠ PASCHA **16** *Acts 1:1-8* *John 1:1-17*	**17** No Fast All Week BRIGHT MONDAY Світлий Понеділок *Acts 1:12-17, 21-26* *John 1:18-28*	**18** BRIGHT TUESDAY Світлий Вівторок *Acts 2:14-21* *Luke 24:12-35*	**19** Martyr Euthychius свт Євтихія *Acts 2:22-36* *John 1:35-51*	**20** George of Mitylene Георгія Мелет *Acts 2:38-43* *John 3:1-15*	**21** Apostle Herodion (70) апост Іродіона (70) *Acts 3:1-8* *John 2:12-22*	**22** Martyr Eupsychius мч Євпсихія *Acts 3:11-16* *John 3:22-33*
Anti Pascha Tone 1 *Acts 5:12-20, John 20:19-31* St Thomas Sunday **23** нед Апост Томина S3 Pascha Tone 2 *Acts 6:1-7 Mk 15:43-16:8* MyrrhBearing Women Мироносиць **30**	**24** HMartyr Antipas сщмч Антипи *Acts 3:19-26* *John 2:1-11*	**25** Confessor Basil Василія ісповідника *Acts 4:1-10* *John 3:16-21*	**26** HMartyr Artemon сщмч Артемона *Acts 4:13-22* *John 5:17-24*	**27** Confessor Martin Мартина ісповідника *Acts 4:23-31* *John 5:24-30*	**28** Apostle Aristarch (70) апост Аристарха (70) *Acts 5:1-11* *John 5:30-6:2*	**29** Virgin Martyr Agape мц Агапії *Acts 5:21-33* *John 6:14-27*

Prepared under Ecclesiastical Supervision

First Quarter 2
Full Moon 10

ТРАВЕНЬ - 2017 - MAY

Last Quarter 18
New Moon 25

НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
	1 Prophet Jeremiah Пророка Єремії	**2** Athanasius Great Атаназія Вел	**3** Ven Theodosius Преп Теодосія	**4** Venerable Pelagia Преп Пелагії	**5** GrMartyr Irene Влмц Ірини	**6** Venerable Job Преп Йова
7 Paralytic Розслабленого	**8** John Theologian Івана Богослова	**9** Relics Nicholas Мощ Николая	**10** Ap Simon Zealot Ап Симона Зил	**11** Cyril & Methodius Кирила і Методія	**12** St Epiphanius Св Епифанія	**13** Martyr Glyceria Мц Глікерії
14 Mother's Day Samaritan Woman Самарянки	**15** Ven Pachomius Преп Пахомія	**16** Ven Theodore Преп Теодора	**17** Apost Andronicus Апост Андроніка	**18** Martyr Theodotus Мч Теодота	**19** Martyr Patrick Мч Патрикія	**20** Martyr Thalaleus Мч Талалея
21 Blind Man Сліпородженого	**22** Martyr Basiliscus Мч Василіска	**23** Confessor Michael Ісповід Михаїла	**24** Venerable Simeon Преп Симеона	✠ Ascension of Christ **25** Вознесіння	**26** Apostle Carpus Апостола Карпа	**27** Mar Therapontus Мч Терапонта
28 Fathers 1st Council Отців 1-а Собор	**29** Martyr Theodosia Мц Теодосії	**30** Venerable Isaac Преп Ісаакія	**31** Apostle Hermias Апост Єрмія			

©2016 - Vestal, Cliffwood, N.J.

*, ✠ = Holydays on which Divine Services are held in most parishes.

ТРАВЕНЬ -2017- MAY

Shaded Days = Fast periods & days of strict fast.

НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
	1 John of Decapolis Іоана Декаполита *Acts 6:8-7:5, 47-60* *John 4:46-54*	**2** John the Hermit Іоана Печерника *Acts 8:5-17* *John 6:27-33*	**3** Venerable Theodore преп Теодора *Acts 8:18-25* *John 6:35-39*	**4** HMartyr Januarius сщмч Януарія *Acts 8:26-39* *John 6:40-44*	**5** Theodore Sykeote феодора єписк *Acts 8:40-9:19* *John 6:48-54*	**6*** велмч Юрія поб GrMartyr George *Acts 12:1-11* *John 15:17-16:2*
Sun 4 of Pascha Tone 3 **7** Paralytic Розслабленого *Acts 9:32-42* *John 5:1-15*	**8** апостола Марка Apostle/Evangelist Mark *1 Peter 5:6-14* *Mark 6:7-13*	**9** HMartyr Basil сщмч Василія *Acts 10:21-33* *John 7:1-13*	**10** Mid Pentecost HMartyr Simeon сщмч Симеона *Acts 14:6-18* *John 7:14-30*	**11** Apostle Jason (70) апостола Ясона (70) *Acts 10:34-43* *John 8:12-20*	**12** 9 Martyrs of Cyzicus 9 муч у Кизиці *Acts 10:44-11:10* *John 8:21-30*	**13** Ap James Zebedee апостола Якова Зев *Acts 12:1-11* *John 8:31-42*
Sun 5 of Pascha Tone 4 **14** Mother's Day Samaritan Woman Самарянки *Acts 11:19-26, 29-30* *John 4:5-42*	**15** Saint Athanasius свт Атанасія *Acts 12:12-17* *John 8:42-51*	**16** Martyr Timothy мч Тимотея *Acts 12:25-13:12* *John 8:51-59*	**17** Martyr Pelagia мц Пелагії *Acts 13:13-24* *John 6:5-14*	**18** Great Martyr Irene велмц Ірини *Acts 14:20-27* *John 9:39-10:9*	**19** Righteous Job праведного Іова *Acts 15:5-34* *John 10:17-28*	**20** Sign of Cross Поява Хреста *Acts 15:35-41* *John 10:27-38*
Sun 6 of Pascha Tone 5 **21** Blind Man ап Іоана Apostle/Evangelist John *1 John 1:1-7 Jn 19:25-27, 21:24-25*	**22** Relics St Nicholas пер мощ Миколая *Acts 17:1-15* *John 11:47-57*	**23** Ap Simon Zealot апост Симона Зил *Acts 17:19-28* *John 12:19-36*	**24** Methodius & Cyril Методія і Кирила *Acts 18:22-28* *John 12:36-47*	**25*** Вознесіння Ascension of Christ *Acts 1:1-12* *Luke 24:36-53*	**26** Martyr Glyceria мц Глікерії *Acts 19:1-8* *John 14:1-11*	**27** Martyr Isidore мч Ісидора *Acts 20:7-12* *John 14:10-21*
Sun 7 of Pascha Tone 6 **28** Fathers 1st Council Отців 1-а Собор *Acts 20:16-18, 28-36* *John 17:1-13*	**29** Venerable Theodore преп Теодора *Acts 21:8-14* *John 14:27-15:7*	**30** Ap Andronicus (70) ап Андроника (70) *Acts 21:26-32* *John 16:2-13*	**31** Martyr Theodotus мч Теодота *Acts 23:1-11* *John 16:15-23*			

Prepared under Ecclesiastical Supervision

First Quarter 1, 30
Full Moon 9

ЧЕРВЕНЬ - 2017 - JUNE

Last Quarter 17
New Moon 23

НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
				1 Martyr Justin Мч Юстина	2 St Nicephorus Свт Никифора	3 Martyr Lucillian Мч Лукиліана
 4 ✠ Pentecost Зісл Св Духа	 5 ✠ Holy Trinity Пресв Трійці	6 Ven Bessarion Преп Висаріона	7 Martyr Theodotus Мч Теодота	8 Relics Theodore Мощ Теодора	9 Venerable Cyril Преп Кирила	10 Martyr Timothy Мч Тимотея
11 All Saints Всіх Святих	12 Ven Onuphrius Преп Онуфрія	13 Martyr Aquilina Мц Акилини	14 Prophet Elisha Пророка Єлисея	15 Prophet Amos Пророка Амоса	16 Venerable Tychon Преп Тихона	17 Martyr Manuel Мч Мануїла
18 Father's Day Sun 2 after Pent Неділя 2 по Сош	19 Apostle Jude Апостола Юди	20 Martyr Methodius Мч Методія	21 Martyr Julian Мч Юліана	22 Martyr Eusebius Мч Євсевія	23 Martyr Agrippina Мц Агрипини	24 Nativity John Bapt Різдво Івана Хр
25 Sun 3 after Pent Неділя 3 по Сош	26 Venerable David Преп Давида	27 Ven Sampson Преп Самсона	28 Relics Cyrus, John Мощ Кира, Івана	 29 Apostles Peter & Paul Петра і Павла	30 Synaxis 12 Apostle Собор 12 Апост	

©2016 - Vestal, Cliffwood, N.J.

*, ✠ = Holydays on which Divine Services are held in most parishes.

ЧЕРВЕНЬ -2017- JUNE

Shaded Days = Fast periods & days of strict fast.

	НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
					1 HMartyr Patrick сщмч Патрикія *Acts 25:13-19* *John 16:23-33*	**2** Martyr Thalelaeus мч Талалея *Acts 27:1-44* *John 17:18-26*	Костянтина і Єлени Soul Sat ✠ Constantine & Helen **3** *Acts 26:1-5,12-20* *John 10:1-9*
Trinity Sunday Tone 7	ТРОЙЦЯ ✠ PENTECOST **4** *Acts 2:1-11* *Jn 7:37-52; 8:12*	Духівдень No Fast all week ✠ Holy Spirit Day **5** *Eph 5:9-19* *Matt 18:10-20*	**6** Symeon the Stylite Симеона стовпника *Rom 1:1-7, 13-17* *Matt 4:25-5:13*	**7** 3rd find head John 3гл голови Іоана *Rom 1:18-27* *Matt 5:20-26*	**8** Apostle Carpus (70) апостола Карпа (70) *Rom 1:28-2:9* *Matt 5:27-32*	**9** HMartyr Therapontes сщмч Терапонта *Rom 2:14-29* *Matt 5:33-41*	**10** Venerable Nicetas преп Никити *Rom 1:7-12* *Matt 5:42-48*
Sun 1 after Pent Tone 8	**11** All Saints Всіх Святих *Heb 11:33-12:2, Matt 10: 32-33, 37-38; 19:27-30*	**12** Apostles' Fast Begins Venerable Isaac преп Ісаакія *Rom 2:28-3:18* *Matt 6:31-34; 7:9-11*	**13** Apostle Hermas (70) апостола Єрма (70) *Rom 4:4-12* *Matt 7:15-21*	**14** Martyr Justin мч Юстина *Rom 4:13-25* *Matt 7:21-23*	**15** Saint Nicephorus свт Никифора *Rom 5:10-16* *Matt 8:23-27*	**16** Martyr Lucillian мч Лукиліана *Rom 5:17-6:2* *Matt 9:14-17*	**17** Saint Metrophanes свт Митрофана *Rom 3:19-26* *Matt 7:1-8*
Sun 2 after Pent Tone 1	**18** Father's Day HMartyr Dorotheus сщмч Доротея *Rom 2:10-16* *Matt 4:18-23*	**19** Venerable Bessarion преп Висаріона *Rom 7:1-13* *Matt 9:36-10:8*	**20** Martyr Theodotus мч Теодота *Rom 7:14-8:2* *Matt 10:9-15*	**21** Relics St Theodore мощ Теодора *Rom 8:2-13* *Matt 10:16-22*	**22** St Cyril of Alexandria свт Кирила Алексан *Rom 8:22-27* *Matt 10:23-31*	**23** HMartyr Timothy сщмч Тимотея *Rom 9:6-19* *Matt 10:32-36; 11:1*	**24** Apostle Bartholomew апост Вартоломея *Rom 3:28-4:3* *Matt 7:24-8:4*
Sun 3 after Pent Tone 2	**25** Onuphrius the Great преп Онуфрія вел *Rom 5:1-10* *Matt 6:22-33*	**26** Martyr Aquilina мц Акилини *Rom 9:18-33* *Matt 11:2-15*	**27** Prophet Elisha пропока Єлисея *Rom 10:11-11:2* *Matt 11:16-20*	**28** Prophet Amos пропока Амоса *Rom 11:2-12* *Matt 11:20-26*	**29** Wonderworker Tychon свт Тихона чд *Rom 11:13-24* *Matt 11:27-30*	**30** Martyr Manuel мч Мануїла *Rom 11:25-36* *Matt 12:1-8*	

Prepared under Ecclesiastical Supervision

Григоріянський календар (новий стиль)

Full Moon 8
Last Quarter 16

ЛИПЕНЬ - 2017 - JULY

New Moon 23
First Quarter 30

НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
						1 Cosmas & Damian Космі і Дамяна
2 Sun 4 after Pent Неділя 4 по Сош	**3** Martyr Hyacinth Мч Якинта	**4** Andrew of Crete Свт Андрея Крит	**5** Ven Athanasius Преп Атанасія	**6** Sisoes the Great Преп Сисоя Вел	**7** Venerable Thomas Преп Томи	**8** GrMar Procopius Влмч Прокопія
9 Sun 5 after Pent Неділя 5 по Сош	**10** Venerable Anthony Преп Антонія	**11** Blessed Olga Блж Ольги	**12** Martyr Proclus Мч Прокла	**13** Synaxis Gabriel Собор Гавриїла	**14** Apostle Aquila Апостола Акили	St Vladimir the Great **15** Володимира вел
16 Sun 6 after Pent Неділя 6 по Сош	**17** GrMartyr Marina Влмц Марини	**18** Venerable Hyacinth Преп Якинта	**19** Venerable Macrina Преп Макрини	**20** Prophet Elias Пророка Іллі	**21** Venerable Simeon Преп Симеона	**22** Mary Magdalene Марії Магдалини
23 S 7 af Pent Н 7 по Сош	**24** Sts Boris & Hleb Бориса і Гліба	**25** Repose St Anne Успіння св Анни	**26** Martyr Hermolaus Мч Єрмолая	**27** GrM Panteleimon Пантелеймона	**28** Apostle Prochorus Апостола Прохора	**29** Martyr Callinicus Мч Калиника
S 8 af Pent Н 8 по Сош **30**	Ven Eudocimus Преп Євдокима **31**					

©2016 - Vestal, Cliffwood, N.J.

*, ✠ = Holydays on which Divine Services are held in most parishes.

ЛИПЕНЬ -2017- JULY

Shaded Days = Fast periods & days of strict fast.

	НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
							1 Martyr Leontius мч Леонтія *Rom 6:11-17* *Matt 8:14-23*
Sun 4 after Pent Tone 3	**2** Apostle Jude ап Юди брата Гос *Rom 6:18-23* *Matt 8:5-13*	**3** HMartyr Methodius сщмч Методія *Rom 12:4-5, 15-21* *Matt 12:9-13*	**4** Julian of Tarsus Юліана Тарсійського *Rom 14:9-18* *Matt 12:14-16, 22-30*	**5** HMartyr Eusebius сщмч Євсевія *Rom 15:7-16* *Matt 12:38-45*	**6** Martyr Agrippina мц Агрипини *Rom 15:17-29* *Matt 12:46-13:3*	Різдво Іоана Хрест **7*** Birth John Baptist *Rom 13:11-14:4; Lk 1:1-25, 57-68, 76, 80*	**8** VirMartyr Febronia прмц февронії *Rom 8:14-21* *Matt 9:9-13*
Sun 5 after Pent Tone 4	**9** David of Salonica Давида Солунського *Rom 10:1-10* *Matt 8:28-9:1*	**10** Venerable Sampson преп Сампсона *Rom 16:17-24* *Matt 13:10-23*	**11** Relics Cyrus & John мощ Кира и Іоана *1 Cor 1:1-9* *Matt 13:24-30*	Петра і Павла **12*** Apostles Peter & Paul *2 Cor 11:21-12:9* *Matt 16:13-19*	**13** Synaxis 12 Apostles Собор 12 апостолів *1 Cor 3:18-23* *Matt 13:36-43*	**14** Cosmas & Damian Косми і Даміана *1 Cor 4:5-8* *Matt 13:44-54*	**15** Placing Robe MG Пол ризи Богор *Rom 9:1-5* *Matt 9:18-26*
Sun 6 after Pent Tone 5	**16** Martyr Hyacinth мч Якінта *Rom 12:6-14* *Matt 9:1-8*	**17** St Andrew of Crete свт Андрія у Криті *1 Cor 5:9-6:11* *Matt 13:54-58*	**18** Ven Athanasius преп Атанасія *1 Cor 6:20-7:12* *Matt 14:1-13*	**19** Sisoes the Great преп Сисоя вел *1 Cor 7:12-24* *Matt 14:35-15:11*	**20** Thomas of Maleon Томи з Малеї *1 Cor 7:24-35* *Matt 15:12-21*	**21** GrMartyr Procopius велмч Прокопія *1 Cor 7:35-8:7* *Matt 15:29-31*	**22** HMartyr Pancratius сщмч Панкратія *Rom 12:1-3* *Matt 10:37-11:1*
Sunday 7 Tone 6	*Rom 15:1-7, Matt 9:27-35* **23** Antony of Kiev Cave Антонія КП	*1 Cor 9:13-18, Matt 16:1-6* **24** Blessed Olga блаж Ольги	**25** Theodore & John Теодора и Іоана *1 Cor 10:5-12* *Matt 16:6-12*	**26** Synaxis of Gabriel Собор Гавриїла *1 Cor 10:12-22* *Matt 16:20-24*	**27** Apostle Aquilla (70) апостола Акили (70) *1 Cor 10:28-11:7* *Matt 16:24-28*	Володимира вел **28*** St Vladimir the Great *Gal 1:11-19* *John 10:1-9*	**29** HMartyr Athenogenes сщмч Атіногена *Rom 13:1-10* *Matt 12:30-37*
Sunday 8 Tone 7	*1 Cor 10-18, Matt 14:14-22* GrMartyr Marina велмц Марини **30**	*1 Cor 11:31-12:6, Matt 18:1-11* Martyr Emilian мч Еміліяна **31**					

Prepared under Ecclesiastical Supervision

Григоріянський календар (новий стиль)

Full Moon 7
Last Quarter 14

СЕРПЕНЬ - 2017 - AUGUST

New Moon 21
First Quarter 29

НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
		1 Cross Procession Проісх Ч Хр	**2** Relics St Stephen Мощів Стефана	**3** Venerable Isaac Преп Ісаакія	**4** 7 Youths Ephesus 7 мол в Ефесу	**5** Martyr Eusignius Мч Євсигнія
6 ✠ Transfiguration Преображення	**7** Ven Dometius Преп Дометія	**8** Confessor Emilian Ісповід Еміліяна	**9** Apostle Matthias Апостола Матія	**10** Martyr Lawrence Мч Лаврентія	**11** Martyr Euplus Мч Євпла	**12** Martyr Photius Мч Фотія
13 Sun 10 after Pent Неділя 10 по Сош	**14** Prophet Micah Пророка Михея	✠ Assumption MG **15** Успіння Богор	**16** Image of Lord Образ ІС ХС	**17** Martyr Myron Мч Мирона	**18** Florus & Laurus Флора і Лавра	**19** Andrew Stratelates Андрія Стратилата
20 Sun 11 after Pent Неділя 11 по Сош	**21** Apostle Thaddeus Апостола Тадея	**22** Mar Agathonicus Мч Агатоніка	**23** Martyr Lupus Мч Лупа	**24** Martyr Eutychius Мч Євтихія	**25** Apostle Titus (70) Апостола Тита(70)	**26** Adrian & Natalie Адріяна і Наталії
27 Sun 12 after Pent Неділя 12 по Сош	**28** Ven Augustine Преп Августина	**29** Behead John Bapt Усік гл Івана Хр	**30** Saint Alexander Св Олександра	**31** Placing Sash MG Пол Пояса Бог		

©2016 - Vestal, Cliffwood, N.J.

*, ✠ = Holydays on which Divine Services are held in most parishes.

СЕРПЕНЬ -2017- AUGUST

Shaded Days = Fast periods & days of strict fast.

	НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
			1 Venerable Macrina преп Макрини *1 Cor 12:12-26, Matt 18: 18-22; 19:1-2, 13-15*	пророка Іллі ✠ Prophet Elias **2** *James 5:10-20* *Luke 4:22-30*	**3** Venerable Simeon преп Симеона *1 Cor 14:6-19* *Matt 20:17-28*	**4** Mary Magdalene Марії Магдалини *1 Cor 14:26-40* *Matt 21:12-14, 17-20*	**5** Martyr Trophimus мч Трофима *Rom 14:6-9* *Matt 15:32-39*
Sun 9 after Pent Tone 8	**6** Sts Boris & Gleb Бориса і Гліба *1 Cor 3:9-17* *Matt 14:22-34*	**7** Repose of St Anne Успіння св Анни *1 Cor 15:12-19* *Matt 21:18-22*	**8** HMartyr Hermolas сщмч Єрмолая *1 Cor 15:29-38* *Matt 21:23-27*	**9** GrMar Panteleimon велмч Пантелеймона *1 Cor 16:4-12* *Matt 21:28-32*	**10** Apostle Prochorus апостола Прохора *2 Cor 1:1-7* *Matt 21:43-46*	**11** Martyr Callinicus мч Калиника *2 Cor 1:12-20* *Matt 22:23-33*	**12** Apostle Silas (70) апостола Сили (70) *Rom 15:30-33* *Matt 17:24-18:4*
Sun 10 after Pent Tone 1	**13** Righteous Eudocimus прав Євдокима *1 Cor 4:9-16* *Matt 17:14-23*	**14** Dormition Fast begins Початок Спасівки *2 Cor 2:4-15* *Matt 23:13-22*	**15** Relics St Stephen мощ Стефана *2 Cor 2:14-3:3* *Matt 23:23-28*	**16** Venerable Isaac преп Ісаакія *2 Cor 3:4-11* *Matt 23:29-39*	**17** 7 Youths Ephesus 7 отроків Єфесу *2 Cor 4:1-6* *Matt 24:13-28*	**18** Martyr Eusignius мч Євсигнія *2 Cor 4:13-18* *Matt 24:27-33, 42-51*	Преображення Fruit Blessing ✠ Transfiguration **19** *2 Pet 1:1-10-19* *Matt 17:1-9*
Sun 11 after Pent Tone 2	**20** Martyr Dometius мч Дометія *1 Cor 9:2-12* *Matt 18:23-35*	**21** Confessor Emilian Еміліяна ісповідника *2 Cor 5:10-15* *Mark 1:9-15*	**22** Apostle Matthias апостола Матвія *2 Cor 5:15-21* *Mark 1:16-22*	**23** Martyr Lawrence мч Лаврентія *2 Cor 6:11-16* *Mark 1:23-28*	**24** Martyr Euplus мч Євпла *2 Cor 7:1-10* *Mark 1:29-35*	**25** Martyr Photius мч Фотія *2 Cor 7:10-16* *Mark 2:18-22*	**26** Confessor Maximus Максима ісповідника *1 Cor 1:26-29* *Matt 20:29-34*
Sun 12 after Pent Tone 3	**27** Prophet Micah пророка Михея *1 Cor 15:1-11* *Matt 19:16-26*	Успіння Богородиці ✠ Dormition MG **28** *Ph 2:5-11, Lk 10: 38-42, 11:27-28*	**29** Image of Lord Образ ІС ХР *2 Cor 8:16-9:5* *Mark 3:13-19*	**30** Martyr Myron мч Мирона *2 Cor 9:12-10:7* *Mark 3:20-27*	**31** Florus & Laurus Флора і Лавра *2 Cor 10:7-18* *Mark 3:28-35*		

Prepared under Ecclesiastical Supervision

Григоріянський календар (новий стиль)

Full Moon 6
Last Quarter 13

ВЕРЕСЕНЬ - 2017 - SEPTEMBER

New Moon 20
First Quarter 27

НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
					1 Church New Year Поч Церк Року Ven Simeon Преп Симеона	**2** Martyr Mamas Мч Маманта
3 Sun 13 after Pent Неділя 13 по Сош	**4** Saint Babylas Св Вавили	**5** Prophet Zachariah Пророка Захарії	**6** Miracle Michael Чудо Ар Михаїла	**7** Martyr Sozon Мч Созонта	 **8** ✠ Birth of Theotokos Різдво Пр Богородиці	**9** Joachim & Anna Йоакима і Анни
10 Sun 14 after Pent Неділя 14 по Сош	**11** Ven Theodora Преп Теодори	**12** Martyr Autonomus Мч Автонома	**13** Martyr Cornelius Мч Корнилія	 **14** ✠ Cross Elevation Возд ч Хреста	**15** GrMartyr Nicetas Влмч Никити	**16** GrMar Euphemia Влмц Євфимії
17 Sun 15 after Pent Неділя 15 по Сош	**18** Ven Eumenes Преп Євменія	**19** Martyr Trophimus Мч Трофима	**20** Martyr Eustathius Мч Євстатія	**21** Apostle Quadratus Апост Кодрата	**22** Martyr Phocas Мч Фоки	**23** Conception JohnB Зачаття Івана Хр
24 Sun 16 after Pent Неділя 16 по Сош	**25** Ven Euphrosyne Преп Єфросинії	**26** Repose Ap John Прес Івана Богос	**27** Mar Callistratus Мч Калістрата	**28** Ven Chariton Преп Харитона	**29** Ven Cyriacus Преп Киріяка	**30** Gregory Armenia Григорія Арменії

©2016 - Vestal, Cliffwood, N.J.

*, ✠ = Holydays on which Divine Services are held in most parishes.

ВЕРЕСЕНЬ -2017- SEPTEMBER

Shaded Days = Fast periods & days of strict fast.

	НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
						1 Andrew Stratelates Андрія стратилата *2 Cor 11:5-21* *Mark 4:1-9*	**2** Prophet Samuel пророка Самуїла *1 Cor 2:6-9* *Matt 22:15-22*
Sun 13 after Pent Tone 4	**3** Apostle Thaddeus (70) апостола Тадея (70) *1 Cor 16:13-24* *Matt 21:33-42*	**4** Martyr Agathonicus мч Агатоніка *2 Cor 12:10-19* *Mark 4:10-23*	**5** HMartyr Irenaeus сщмч Іринея *2 Cor 12:20-13:2* *Mark 4:24-34*	**6** HMartyr Eutychius сщмч Євтихія *2 Cor 13:3-13* *Mark 4:35-41*	**7** Apostle Bartholomew апостола Вартоломея *Gal 1:1-10, 20-2:5* *Mark 5:1-20*	**8** Adrian & Natalia Адріяна і Наталії *Gal 2:6-10* *Mark 5:22-24, 35-6:1*	**9** Poemen the Great преп Пимена вел *1 Cor 4:1-5* *Matt 23:1-12*
Sun 14 after Pent Tone 5	**10** Relics Job Pochaev Іова Почаївського *2 Cor 1:21-2:4* *Matt 22:1-14*	Ус гл Хрест Іоана Strict Fast Behead John Baptist **11** *Acts 13:25-32* *Mark 6:14-30*	**12** Saint Alexander свт Олександра *Gal 2:21-3:7* *Mark 6:1-7*	**13** Sash of Theotokos Пол пояса Богор *Gal 3:15-22* *Mark 6:7-13*	**14** Church New Year Symeon the Stylite Симеона стовпника *Gal 3:23-4:5* *Mark 6:30-45*	**15** Martyr Mamas мч Маманта *Gal 4:8-21* *Mark 6:45-53*	**16** HMartyr Anthimus сщмч Антіма *1 Cor 4:17-5:5* *Matt 24:1-13*
Sun 15 after Pent Tone 6	**17** HMartyr Babylas сщмч Вавили *2 Cor 4:6-15* *Matt 22:35-46*	**18** Zachariah & Elizabeth Захарії і Єлисавети *Gal 4:28-5:10* *Mark 6:54-7:8*	**19** Miracle St Michael чудо ар Михаїла *Gal 5:11-21* *Mark 7:5-16*	**20** Martyr Sozon мч Созонта *Gal 6:2-10* *Mark 7:14-24*	Різдво Пр Богородиці Birth of Theotokos **21*** *Phil 2:5-11, Luke 10:38-42, 11:27-28*	**22** Joachim & Anna Йоакима і Анни *Eph 1:7-17* *Mark 8:1-10*	**23** Saturday Before Cross Elevation Martyr Menodora мц Мінодори *1 Cor 2:6-9* *Matt 10:37-11:1*
Sun 16 after Pent Tone 7	**24** Sunday Before Cross Elevation Venerable Theodora преп Теодори *Gal 6:11-18* *John 3:13-17*	**25** HMartyr Autonomus сщмч Автонома *Eph 1:22-2:3* *Mark 10:46-52*	**26** Centurion Cornelius сщмч Корнилія *Eph 2:19-3:7* *Mark 11:11-23*	Возд ч Хреста Strict Fast ✠ Cross Elevation **27** *1C1:18-24,Jn19:6-11 13-20,25-28,30-35*	**28** GrMartyr Nicetas велмч Никити *Eph 4:14-19* *Mark 11:27-33*	**29** GrMartyr Euphemia велмц Євфимії *Eph 4:17-25* *Mark 12:1-12*	**30** Saturday After Cross Elevation Sophia & daughters Софії і 3 доч *1 Cor 1:26-29* *John 8:21-30*

Prepared under Ecclesiastical Supervision

Full Moon 5
Last Quarter 12

ЖОВТЕНЬ - 2017 - OCTOBER

New Moon 19
First Quarter 27

НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
Protection Mother of God **1** Покрова Богородиці	**2** Martyr Cyprian Мч Кипріяна	**3** Martyr Dionysius Мч Діонісія	**4** Martyr Hierotheus Мч Єротея	**5** Martyr Charitina Мц Харитини	**6** Apostle Thomas Апостола Томи	**7** Martyr Sergius Мч Сергія
8 Sun 18 after Pent Неділя 18 по Сош	**9** James Alphaeus Ап Якова Алфеєва	**10** Martyr Eulampius Мч Евлампія	**11** Apostle Philip (70) Ап Филипа (70)	**12** Martyr Probus Мч Прова	**13** Martyr Carpus Мч Карпа	**14** Martyr Nazarius Мч Назарія
15 Sun 19 after Pent Неділя 19 по Сош	**16** Martyr Longinus Мч Лонгина	**17** Prophet Hosea Пророка Осії	**18** Apostle Luke Апостола Луки	**19** Prophet Joel Пророка Йоіла	**20** GrMar Artemius Влмч Артемія	**21** Ven Hilarion Преп Іларіона
22 Sun 20 after Pent Неділя 20 по Сош	**23** Apostle James (70) Апост Якова (70)	**24** GrMartyr Arethas Влмч Арети	**25** Martyr Marcian Мч Маркіяна	**26** GrMar Demetrius Влмч Димитрія	**27** Martyr Nestor Мч Нестора	**28** Martyr Parasceva Мц Параскевії
29 Sun 21 after Pent Неділя 21 по Сош	**30** Martyr Zenobius Мч Зиновія	**31** Apostle Stachus Апостола Стахія				

©2016 - Vestal, Cliffwood, N.J.

✱, ✠ = Holydays on which Divine Services are held in most parishes.

ЖОВТЕНЬ - 2017 - OCTOBER

Shaded Days = Fast periods & days of strict fast.

	НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
Sun 17 after Pent Tone 8	**1** Sunday After Cross Elevation Venerable Eumenes преп Євменія *Gal 2:16-20* *Mark 8:34-9:1*	**2** Martyr Trophimus мч Трофима *Eph 4:25-32* *Luke 3:19-22*	**3** GrMartyr Eustathius велмч Євстатія *Eph 5:20-26* *Luke 3:23-4:1*	**4** Apostle Codratus (70) апостола Кодрата (70) *Eph 5:25-33* *Luke 4:1-15*	**5** HMartyr Phocas сщмч Фоки *Eph 5:33-6:9* *Luke 4:16-22*	**6** Conception John Bapt Зачаття Іоана Хр *Eph 6:18-24* *Luke 4:22-30*	**7** Isapostle Thecla рівноапост Фекли *1 Cor 15:39-45* *Luke 4:31-36*
Sun 18 after Pent Tone 1	**8** Ven Euphrosyne преп Євфросинії *2 Cor 9:6-11* *Luke 5:1-11*	**9** Repose Apostle John прес апостола Іоана *Philippians 1:1-7* *Luke 4:37-44*	**10** Martyr Callistratus мч Калістрата *Philippians 1:8-14* *Luke 5:12-16*	**11** Venerable Chariton преп Харитона *Philippians 1:12-20* *Luke 5:33-39*	**12** Venerable Cyriacus преп Киріяка *Philippians 1:20-27* *Luke 6:12-19*	**13** Gregory of Armenia Григорія Арменії *Philippians 1:27-2:4* *Luke 6:17-23*	Покрова Богородиці Protection Mother of God **14*** *Hb 9:1-7, Lk 10: 38-42, 11:27-28*
Sun 19 after Pent Tone 2	**15** HMartyr Cyprian сщмч Кипріяна *2 Cor 11:31-12:9* *Luke 6:31-36*	**16** HMartyr Dionysius сщмч Діонисія *Philippians 2:12-16* *Luke 6:24-30*	**17** HMartyr Hierotheus сщмч Єротея *Philippians 2:17-23* *Luke 6:37-45*	**18** Martyr Charitina мц Харитини *Philippians 2:24-30* *Luke 6:46-7:1*	**19** Apostle Thomas апостола Томи *Philippians 3:1-8* *Luke 7:17-30*	**20** Martyr Sergius мч Сергія *Philippians 3:8-19* *Luke 7:31-35*	**21** Venerable Pelagia преп Пелагії *2 Cor 1:8-11* *Luke 5:27-32*
Sun 20 after Pent Tone 3	**22** Ap James Alphaeus ап Якова алфеєва *Gal 1:11-19* *Luke 7:11-16*	**23** Martyr Eulampius мч Євлампія *Philippians 4:10-23* *Luke 7:36-50*	**24** Apostle Philip (70) ап филипа (70) *Col 1:1-2, 7-11* *Luke 8:1-3*	**25** Martyr Probus мч Прова *Col 1:18-23* *Luke 8:22-25*	**26** HMartyr Carpus сщмч Карпа *Col 1:24-29* *Luke 9:7-11*	**27** Martyr Nazarius мч Назарія *Col 2:1-7* *Luke 9:12-18*	**28** Venerable Euthymius преп Євтимія *2 Cor 3:12-18* *Luke 6:1-10*
Sun 21 after Pent Tone 4	**29** Martyr Longinus мч Лонгина *Gal 2:16-20* *Luke 8:5-15*	**30** Prophet Hosea пророка Осії *Col 2:13-20* *Luke 9:18-22*	апостола Луки **31** Apostle Luke *Col 4:5-9, 14, 18* *Luke 10:16-21*				

Prepared under Ecclesiastical Supervision

Григоріянський календар (новий стиль)

Full Moon 4
Last Quarter 10

ЛИСТОПАД - 2017 - NOVEMBER

New Moon 18
First Quarter 26

НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
			1 Cosmas & Damian Косми і Дам'яна	**2** Martyr Acindynus Мч Акиндина	**3** Martyr Acepsimas Мч Акепсима	**4** Ven Joannicius Преп Йоанікія
5 Sun 22 after Pent Неділя 22 по Сош	**6** Confessor Paul Ісповід Павла	**7** W/wkr Lazarus Лазаря Чуд	Synaxis Archangel Michael **8** Собор Михаїла	**9** Venerable Matrona Преп Матрони	**10** Apostle Erastus Апостола Ераста	**11** Menas of Egypt Мини Єгипет
12 S 23 af Pent H 23 по Сош Martyr Josaphat Мч Йосафата	**13** John Chrysostom Івана Золотоуст	**14** Apostle Philip Апостола Филипа	**15** Martyr Gurias Мч Гурія	**16** Apostle Matthew Апостола Матея	**17** St Gregory W/wkr Свт Григорія	**18** Plato & Roman Платона, Романа
19 Sun 24 after Pent Неділя 24 по Сош	**20** Venerable Gregory Преп Григорія	**21** ✠ Entry Theotokos Введення Богор	**22** Apostle Philemon Апост Филимона	**23** St Amphilochius Св Амфілохія	**24** GrMar Catherine Влмц Катерини	**25** Martyr Clement Мч Климента
26 Sun 25 after Pent Неділя 25 по Сош	**27** James the Persian Якова Персянина	**28** New Mart Stephen Мч Стефана нов	**29** Martyr Paramon Мч Парамона	**30** Apostle Andrew Апостола Андрія		

©2016 - Vestal, Cliffwood, N.J.

*, ✠ = Holydays on which Divine Services are held in most parishes.

ЛИСТОПАД -2017- NOVEMBER

Shaded Days = Fast periods & days of strict fast.

НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
			1 Prophet Joel пророка Іоїля *Col 3:17-4:1* *Luke 9:44-50*	**2** GrMartyr Artemius велмч Артемія *Col 4:2-9* *Luke 9:49-56*	**3** Hilarion the Great Іларіона великого *Col 4:10-18* *Luke 10:1-15*	**4** ✠ Demetrius Soul Sat Isapostle Abercius рівноапост Аверкія *2 Cor 5:1-10* *Luke 7:2-10*
Sun 22 after Pent Tone 5 **5** Apostle James ап Якова бр Гос *Gal 6:11-18* *Luke 16:19-31*	**6** Martyr Arethas мч Арети *1 Thess 1:1-5* *Luke 10:22-24*	**7** Martyr Marcian мч Маркіана *1 Thess 1:6-10* *Luke 11:1-10*	велмч Димитрія GrMartyr Demetrius **8*** *2 Tim 2:1-10* *John 15:17-16:2*	**9** Martyr Nestor мч Нестора *1 Thess 2:9-14* *Luke 11:14-23*	**10** GrMartyr Parasceve велмц Параскеви *1 Thess 2:14-19* *Luke 11:23-26*	**11** Martyr Anastasia мц Анастасії *2 Cor 8:1-5* *Luke 8:16-21*
Sun 23 after Pent Tone 6 **12** HMartyr Zenobius сщмч Зіновія *Eph 2:4-10* *Luke 8:26-39*	**13** Apostle Stachys (70) апостола Стахія (70) *1 Thess 2:20-3:8* *Luke 11:29-33*	Косми і Дамиана Cosmas & Damian **14** *1 Cor 12:27-13:8* *Matt 10:1, 5-8*	**15** Martyr Acindynus мч Акиндина *1 Thess 4:1-12* *Luke 11:42-46*	**16** Princess Anna преп князя Анни *1 Thess 5:1-8* *Luke 11:47-12:1*	**17** Venerable Joannicius преп Йоаникія *1 Thess 5:9-13, 24-28* *Luke 12:2-12*	**18** Martyr Galacteon мч Галактіона *2 Cor 11:1-6* *Luke 9:1-6*
Sun 24 after Pent Tone 7 **19** Confessor Paul Павла ісповідника *Eph 2:14-22* *Luke 8:41-56*	**20** 33 Martyrs of Melitine 33 мчч у Мелітині *2 Thess 1:1-10* *Luke 12:13-15, 22-31*	Собор Михаїла Synaxis Archangel Michael **21*** *Heb 2:2-10* *Luke 10:16-21*	**22** Martyr Onesiphorus мч Онисифора *2 Thess 2:1-12* *Luke 12:48-59*	**23** Apostle Erastus (70) апостола Ераста (70) *2 Thess 2:13-3:5* *Luke 13:1-9*	**24** GrMartyr Mennas велмч Мини *2 Thess 3:6-18* *Luke 13:31-35*	**25** John the Merciful Іоана милостивого *Gal 1:3-10* *Luke 9:37-43*
Sun 25 after Pent Tone 8 свт Іоана золотоуст St John Chrysostom **26** *Heb 7:26-8:2* *John 10:9-16*	апостола Филипа Apostle Philip **27** *1 Cor 4:9-16* *John 1:43-51*	**28** Nativity Fast Begins Martyr Gurias мч Гурія *1 Tim 1:8-14* *Luke 14:25-35*	апостола Матфея Apostle Matthew **29** *1 Cor 4:9-16* *Matt 9:9-13*	**30** Wonder/wkr Gregory свт Григорія *1 Tim 3:1-13* *Luke 16:1-9*		

Prepared under Ecclesiastical Supervision

Григоріянський календар (новий стиль)

Full Moon 3
Last Quarter 10

ГРУДЕНЬ - 2017 - DECEMBER

New Moon 18
First Quarter 26

НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
					1 Prophet Nahum Пророка Наума	**2** Prophet Habakkuk Прор Аввакума
3 Sun 26 after Pent Неділя 26 по Сош	**4** GrMar Barbara Влмц Варвари	**5** Venerable Sabbas Преп Сави	Wonder/wkr Nicholas **6** Свт Миколая	**7** Saint Ambrose Св Амвросія	**8** Venerable Patapius Преп Патапія	✠ Immac Conception **9** Непорочне Зач
10 Sun 27 after Pent Неділя 27 по Сош	**11** Venerable Daniel Преп Даниїла	**12** Venerable Spiridon Преп Спирідіона	**13** Martyr Eustratius Мч Євстратія	**14** Martyr Thyrsus Мч Тирса	**15** Mar Eleutherius Мч Єлевтерія	**16** Prophet Haggai Пророка Аггея
17 Forefathers Неділя Праотців	**18** Martyr Sebastian Мч Севастіяна	**19** Martyr Boniface Мч Воніфатія	**20** Martyr Ignatius Мч Ігнатія	**21** Martyr Juliana Мц Юліянії	**22** GrMar Anastasia Влмц Анастасії	**23** 10 Martyrs of Crete 10 Мчч в Крит
24 Nativity Vigil Святвечір Sunday after Nativity Неділя по Різдво **31**	✠ Christ's Nativity **25** Різдво Христове	**26** Synaxis Theotokos Собор Богородиці	**27** 1st Martyr Stephen Пмч Стефана	**28** Nicomedia Martyrs Нікомидії Мч	**29** 14,000 Innocents 14,000 Дітей	**30** Martyr Anysia Мц Анісії

©2016 - Vestal, Cliffwood, N.J.

✱, ✠ = Holydays on which Divine Services are held in most parishes.

ГРУДЕНЬ -2017- DECEMBER

Shaded Days = Fast periods & days of strict fast.

	НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
						1 Martyr Platon мч Платона *1 Tim 4:4-8, 16* *Luke 16:15-18; 17:1-4*	**2** Prophet Obadiah пророка Авдія *Gal 3:8-12* *Luke 9:57-62*
Sun 26 after Pent Tone 1	**3** Saint Theoctistus свт Теоктиста *Eph 5:9-19* *Luke 12:16-21*	Введення Богородиці Entry Theotokos **4✱** *Heb 9:1-7, Luke 10:38-42, 11:27-28*	**5** Ap Philemon (70) ап Филимона (70) *1 Tim 5:11-21* *Luke 17:26-37*	**6** St Amphilochius свт Амфілохія *1 Tim 5:22-6:11* *Luke 18:15-17, 26-30*	**7** GrMartyr Katherine велмц Катерини *1 Tim 6:17-21* *Luke 18:31-34*	**8** HMartyr Clement сщмч Климента *2 Tim 1:1-2, 8-18* *Luke 19:12-28*	**9** Alypius the Stylite Алипія стовпника *Gal 5:22-6:2* *Luke 10:19-21*
Sun 27 after Pent Tone 2	**10** James the Persian Якова персянина *Eph 6:10-17* *Luke 13:10-17*	**11** Stephen the New мч Стефана нового *2 Tim 2:20-26* *Luke 19:37-44*	**12** Martyr Paramon мч Парамона *2 Tim 3:16-4:4* *Luke 19:45-48*	апостола Андрія Apostle Andrew, First-called **13✱** *1 Cor 4:9-16* *John 1:35-51*	**14** Prophet Nahum пророка Наума *Titus 1:5-2:1* *Luke 20:9-18*	**15** Prophet Habakkuk пророка Авакума *Titus 1:15-2:10* *Luke 20:19-26*	**16** Prophet Sophonias пророка Софонії *Eph 1:16-23* *Luke 12:32-40*
Sun 28 after Pent Tone 3	**17** GrMartyr Barbara велмц Варвари *Col 1:12-18* *Luke 17:12-19*	**18** Sabbas the Sanctified преп Сави освя *Heb 3:5-11, 17-19* *Luke 20:27-44*	свт Миколая Wonderworker Nicholas **19✱** *Heb 13:17-21* *Luke 6:17-23*	**20** St Ambrose of Milan свт Амвросія Медіол *Heb 5:11-6:8* *Lk 21:5-7, 10-11, 20-24*	**21** Venerable Patapius преп Патапія *Heb 7:1-6* *Luke 21:28-33*	**22** Conception by Anna Зачаття пр Анни *Heb 7:18-25* *Luke 21:37-22:8*	**23** Martyr Mennas мч Мини *Eph 2:11-13* *Luke 13:18-29*
Foretathers Tone 4	*Col 3:4-11, Luke 14:16-24* Daniel the Stylite **24** Даниїластовпника	**25** Wonderworker Spyridon свт Спиридона *Heb 8:7-13* *Mark 8:11-21*	**26** Martyr Eustratius мч Євстратія *Heb 9:8-10, 15-23* *Mark 8:22-26*	**27** Martyr Thyrsus мч Тирса *Heb 10:1-18* *Mark 8:30-34*	**28** HMartyr Eleutherius сщмч Єлевтерія *Heb 10:35-11:7* *Mark 9:10-16*	**29** Prophet Haggai пророка Аггея *Heb 11:8, 11-16* *Mark 9:33-41*	**30** Prophet Daniel пророка Даниїла *Eph 5:1-8* *Luke 14:1-11*
Before Xmas Tone 5	*Hb11:9-10,17-23,32-40, Mt1:1-25* Martyr Sebastian мч Севастіяна **31**						

Prepared under Ecclesiastical Supervision

СТО РОКІВ
УКРАЇНСЬКІЙ РЕВОЛЮЦІЇ

1

Андреас КАПЕЛЛЕР

„Історичний крок до волі“

Перша світова війна була однією з причин революції в Росії, а в Україні також привела до фундаментального соціяльного і політичного перевороту. Війна та революція завдали смертельного удару великим багатонаціональним імперіям Східньої Европи — Російській, Габсбурзькій та Османській. Народи Центральної та Східньої Европи скористалися нагодою і створили національні держави. Українці також проголосили незалежність своєї країни після Жовтневої революції, втім, різні варіянти української національної держави змогли утриматися лише упродовж нетривалого часу. Вже починаючи з 1920 року, вся Україна знову була складовою

частиною інших держав, переважно Радянського Союзу, а на заході — Польщі, Румунії та Чехословаччини. Відтоді українці неодноразово запитували себе: чому нам, на відміну від чехів, поляків, литовців, естонців і латвійців, не вдалося створити власну національну державу після Першої світової війни?

Українці – між двома вогнями

Перша світова війна привела до виходу українського питання на міжнародний рівень. Росія розглядала Австрію та Німеччину як закулісних керівників українського національного руху. Натомість у Відні за прагненнями русинів вбачали аґресивну панслов'янську Росію. Отже, українці, як це часто бувало у їхній історії, опинилися між вогнями наддержав. Це слід розуміти буквально, адже починаючи з 1914 року українці воювали безпосередньо між собою: русини в австрійських шинелях, а малороси — у російських.

Українці Галичини першими дізналися, наскільки вони були пішаками у грі великої політики. Коли російські війська захоплювали Галичину восени 1914 року, австро-угорські органи влади та війська заарештовували багатьох українців як нібито зрадників і садили у в'язниці. Російські окупанти також ніколи не браталися з русинами, а російський генерал-губернатор граф Георгій Бобринський розглядав Східню Галичину як „исконно русскіє зємлі". Він одразу застосував силу проти національного руху і проголосив: „Я впроваджу тут російську мову, російські закони та інституції". Періодику рідною мовою та українські національні інституції заборонили, а українську мову вигнали зі шкіл.

Греко-католицька Церква також зазнала переслідувань. Багато священнослужителів, на чолі з Андреєм Шептицьким (1865-1944), який був Митрополитом від 1900 року, були заарештовані та заслані до Сибіру.

Особливо безжально російські війська чинили зі звинуваченими у шпигунстві євреями Галичини. Коли в травні 1915 року росіяни знову були змушені залишити найбільшу частину Галичини, вони силою евакуювали багатьох українців. Австрійські органи влади, які урочисто повернулися, продовжили репресивну політику: багато українців були заарештовані та вислані до Австрії. Тепер Центральноевропейські держави (Німеччина та Австро-Угорщина)

шукали співробітництва з поляками: у листопаді 1916 року вони проголосили Польщу (без Галичини) незалежним королівством і розширили автономію Галичини, де домінували поляки, в рамках Габсбурзької імперії. Тобто Відень пішов на співробітництво з польською елітою, і водночас вважав русинів ненадійними ірредентистами. Такі ідеї існували, хоча українці Габсбурзької імперії в 1914 році заявили про свою льояльність до імператора, а також довели її формуванням добровільних загонів Січових стрільців. „Союз визволення України", заснований у Львові еміґрантами з Росії, після початку війни намагався залучити Центральноевропейські держави до боротьби за українську справу проти Росії, проте без успіху.

Хоча українці Російської імперії заявили про свою льояльність і брали участь в боях у складі царського війська, початок Першої світової війни тут теж викликав нову хвилю репресій. Були заборонені найважливіші українські видання та організації, які тоді існували. Історика Михайла Грушевського, що виступив як провідник національно-культурного відродження, у 1916 році вислали далеко в Росію.

Лютневой початок

Тільки крах російської автократії у Лютневій революції 1917 року приніс загальну лібералізацію політичного та культурного життя. Всі жителі Росії одержали основні громадянські права і свободи та індивідуальні національно-культурні права. Однак, Тимчасовий уряд принципово дотримувався ідеї „єдиної та неподільної Росії" і не надав національностям — за винятком поляків і жителів Фінляндії — жодних колективних територіяльних прав. Тимчасовий уряд і другий носій двовладдя, Петроградська Рада робітничих і солдатських депутатів, недооцінювали значення національної проблеми, яка була тісно пов'язана з невирішеними соціяльними проблемами. Рішення обох проблем відкладалося до скликання Установчих зборів, куди потрібно було вибрати делегатів.

У 1917 році найважливішим суперником Тимчасового уряду на периферії стала політична організація українців. Це було справді несподівано, зважаючи на відставання у процесі формування українського нації. Через тиждень після Лютневої революції в Пе-

троґраді представники різних суспільних груп заснували в Києві Українську Центральну Раду, щось на кшталт передпарляменту. Спершу вона заявила про свою льояльність до Тимчасового уряду і переслідувала поміркованy мету досягнення національно-територіяльної автономії України в рамках Російської федеративної республіки.

Однак, протягом 1917 року разом з соціяльними та політичними рухами всієї Росії, зазнали радикалізації також і цільові настанови українців. Від поміркованих поступовців і соціял-федералістів керівники Ради перейшли спочатку до Української Соціял-демократичної робітничої партії, яка, починаючи з 1907 року, діяла у підпіллі та поєднувала національні вимоги з соціальними. Її керівник, письменник Володимир Винниченко (1880-1951), став у червні першим головою Генерального Секретаріяту Ради, першого уряду України.

10 червня 1917 року Центральна Рада проголосила автономію України. Задля підкреслення зв'язку з указами козацьких гетьманів Маніфест назвали Універсалом у якому містилося патетичне звернення до „всього українського народу“:

„Твої, народе, виборні люде заявили свою волю так: Хай буде Україна вільною! ... Народе Український! В твоїх руках твоя доля. В сей трудний час всесвітнього безладдя й роспаду докажи своєю одностайністю і державним розумом, що ти, народ (робітників), народ хліборобів, можеш гордо і достойно стати поруч з кожним організованим, державним народом, як рівний з рівним“.

Через тиждень Тимчасовий уряд відреаґував зустрічним закликом і знову вказав на необхідність скликання Установчих зборів:

„Це є також і вашим завданням, громадяни України! Чи не є ви частиною вільної Росії? Хіба не зв'язана доля України нерозривно з долею всієї звільненої Росії? Хто може сумніватися в тому, що Росія буде забезпечувати права всіх її народів під знаком необмеженої демократії? ... Брати-українці! Не вибирайте фатальну дорогу розколу сил звільненої Росії! Не відривайтеся від спільної батьківщини!“.

Конфлікт між Центральною Радою і Тимчасовим урядом вдалося залагодити в червні шляхом досягнення компромісу: Тимчасовий уряд визнавав Раду та її Генеральний секретаріят представництвом української нації. Разом з тим російський центр поступився частиною влади національному українському органові. Цей відхід

від принципу „єдиної та неподільної Росії“ спричинив урядову кризу в Петрограді, а більшість ліберальних членів уряду подали у відставку. Результат переговорів з Петроградом Рада оприлюднила 16 липня у своєму Другому Універсалі.

Однак, уже влітку 1917 року динаміка розвитку подій визначалася не стільки урядом і партіями, що представляли лише тонкий прошарок інтеліґенції, скільки соціяльними рухами нижніх верств.

Як у Росії, так і в Україні протягом 1917 року значною мірою відбулася стихійна аґрарна революція. Українські селяни забирали у своє володіння землі польського і російського дворянства. Частина селян організувалася в рамках Української Селянської спілки та Рад селянських депутатів. Україномовна газета Селянської спілки „Народня Воля“ у травні 1917 року досягла накладу у 200 тис. примірників. У червні приблизно 1, 000 делеґатів зібралися на Першому Всеросійському селянському з'їзді, що вимагав не тільки вирішення земельного питання, а й політичної автономії України. Одночасно організовувалася велика кількість українських вояків, які формували власні військові частини та під час кількох з'їздів виступали з соціяльними та національними вимогами.

Для мобілізованих мас українців поступки з боку Тимчасового уряду були вже недостатніми. Рада дискредитувала себе в їхніх очах, коли діяла заодно з Тимчасовим урядом, що не був готовий вирішувати невідкладні соціяльні проблеми, передусім земельне питання. Крім того, виникли конфлікти серед представників політично недосвідченого українського керівництва. Українська партія соціялістів-революціонерів, заснована лише у квітні 1917 року, стала наприкінці літа керівною силою. Подібно до російських соціялістів-революціонерів, вона представляла радикальний популізм, що поєднував аґрарно-революційні вимоги з національними.

Протягом літа 1917 року дійшло також до конфліктів між українським національним рухом і неукраїнськими політичними силами. Після Лютневої революції росіяни запровадили двовладдя, створивши у найважливіших містах України, гак само як у Петрограді, комітети Тимчасового уряду та Ради робітничих і солдатських депутатів. Хоча Центральна Рада влітку намагалася здобути підтримку не українців, обіцяючи їм культурну автономію та визнаючи за ними право на 30 відс. місць у Раді, однак, більшість ро-

сійського міського населення скептично ставилася до української національної справи і надалі орієнтувалася на російські партії кадетів або соціялістів-революціонерів і соціял-демократів, а євреї переважно були прихильниками своїх власних соціялістичних і сіоністських партій.

Відображенням співвідношення політичних сил в Україні є результати проведених у листопаді 1917 року — себто вже після перевороту більшовиків — виборів до Установчих зборів. У своїй більшості неукраїнські жителі міст і промислових районів на Півдні проголосували за російські та єврейські партії, більшовики одержали в цілому лише 10 відс., а в містах – приблизно чверть голосів. На селі очевидну перемогу здобули українські партії, передусім партія українських соціялістів-революціонерів. У чотирьох основних українських губерніях українські партії одержали понад 70 відс. голосів. Отже, вибори до Установчих зборів свідчать про те, який великий поштовх для соціяльної та політичної мобілізації пережили українські селяни в 1917 році.

Жовтнева революція в Петрограді фундаментально змінила розстановку політичних сил у Російській державі. Більшовики намагалися здобути підтримку неросіян, виступаючи з вимогою надання народам права на самовизначення разом з правом на відокремлення, однак, серед українців вони отримали незначну кількість прихильників. Проте Декрети про землю та мир і Декларація прав народів Росії ще раз пробудили надії. Тому українська Центральна Рада тимчасово співпрацювала з більшовиками, щоб вигнати війська Тимчасового уряду з Києва. 7 листопада 1917 року Третім Універсалом Центральна Рада проголосила створення Української Народної Республіки як автономної частини Російської федерації.

Однак, більшовики не могли з цим змиритися. Ленінська партія підпорядковувала право націй на самовизначення принципові клясової боротьби. Вона хотіла мати централізовану державу і монополію на владу. Після політичних невдач у Києві 12 грудня більшовики створили в Харкові Український Радянський уряд і розпочали військову окупацію України, що підтримувалася повстаннями в містах…

(Уривок з „Малої історії України“ Андреаса Капеллера)

Петро ЧАСТО

„Свобода“ – про 1917-ий

Світова війна, вкрай виснаживши усіх її учасників, наближалася до кінця, щоб поступитися европейським простором перед національними революціями – ліберально-буржуазними, як у Росії в лютому того року, чи соціялістичним, як трохи позніше – в Угорщині, Німеччині, Італії.

Протягом усієї війни „Свобода“, пресова трибуна Українського Народного Союзу, віддавала кожну свою першу сторінку, без найменшого винятку, для воєнної хроніки, з якої читачі могли скласти собі ширші уявлення про події на фронтах і про загальні тенденції у світовій політиці. У тім, що це була якісна професійна праця, переконує вже сама оперативність у поданні фронтової конкретики. Власних кореспондентів на фронті, крім Ростислава Заклинськоого в часі боїв за Карпати, „Свобода“ не мала, зате негайно перекладала і передруковувала, з запізненням на день, два, найбільше – на три дні, воєнні інформації з найавторитетніших щоденних газет – американських, англійських, французьких, німецьких, австрійських, швайцарських, російських.

Не без того, що цей спосіб іноді змушував редакторів „Свободи“ мимоволі повторювати неточні або й цілком хибні інформації з великих газет, бо не всі їхні кореспонденти писали з місця подій, далеко не всі здавали собі справу з проблем Східньої Европи, а вже зовсім мало хто передбачав (як потім, наприклад, Ланселот Лавтон), фундаментальність українського питання в подальшій долі Европи і світу.

Окрім небезуспішного намагання „Свободи“ бути оперативною, також гідна похвали докладність і безпристрасність її 1-ої сторінки у висвітленні всього перебігу війни: суцільні ланцюги лаконічних, буквально в декілька рядків повідомлень.

Зате пристрасті і підпорядкована українським інтересам аналітика вирували на 2-ій сторінці гаети. Починався 1917 рік, стукав у двері історії новий світ…

„Свобода“ 18 січня 1917 року:

„Чи дійсно воюючі держави борються за висвободженє народів? Отсе питанє мимоволі приходить на гадку, коли читається про мирові услів'я воюючих держав.

В останній ноті Англія і її союзники поставили справу освободженя поневолених народів яко одну з головних точок своїх домагань. Чи дійсно воюючим державам залежить на освободженю поневолених народів? На се питання є лише одна відповідь: ні. Ані одна держава, яка бере участь у нинішній великій війні, не має на цілі освободженє поневолених народів, але має на цілі свої власні інтереси. А коли котра держава й підносить такий клич, то сього воне не робить по щирості, але з чистого вирахования, щоб закрити свої властиві цілі війни, прикрасити їх на зверх якимись висшими ідеями…

У відповідь на мирову ноту Президента Вілсона Англія, Росія, Франція і прочі їх союзники поставили яко головне домаганє освободженє всіх народів, які входять у склад будь то центральних держав, будь то їхніх союзників. В цій ноті говориться про освободженє італійців, сербів, румунів, чехів, словаків, вірменів. Дальше говориться про ласку царя для поляків. Про українців і гадки нема; українців вважає Росія за зовсім природний додаток до своїх „освободительних“ мрій.

Одначе, держави, проголошуючи ідею свободи і независимости поневолених народів, забули про ті народи, які стогнуть у їхнім

власнім ярмі. До тих держав належать передовсім Росія і Англія. Щоб мати право проголошувати такі високі ідеї, треба найперше обмити свої власні руки з крови, яка ще навіть не мала часу висохнути.

І чи ж не сміх і не глум, коли Росія нині підписує ноту про освободженє народів з-під чужого ярма, коли Росія, ся найстрашніша „тюрма народів", підносить нині клич свободи і независимости поневолених народів – в час, коли десятки народів сотнями літ стогнуть під її власним ярмом?! Яку свободу несе Росія тим народам, котрі вона своїми кривавими руками хоче визволяти з-під чужого ярма? Яку свободу дала вона своєму власному народові? Яку свободу дала Росія тим народам, котрі вже давно „визволила" з-під чужого ярма?…".

Не дивно, що „Свобода" жодним своїм числом, навіть жодною сторінкою не випускала з поля зору Російську імперію, все очевидніше аґонізуючу. Ось характерні „шапки" і короткі повідомлення перших сторінок від початку 1917 року:

13 січня – „В Росії чорносотенці взяли знова провід у свої руки": „У політичнім положеню останніх двох днів, на означення котрого слова „криза" зовсім не вистачає, наступив зворот з резиґнацією президента Трепова і міністра освіти Іґнатьева та з іменованєм князя Ґоліцина новим президентом… Князь Ґоліцин, який обійняв становище президента, є членом крайньо консервативної партії, яка завсігди заступала найбільш реакційні засади… Що політичні відносини в державі царя від довшого часу були дуже безвідрадні, се було загально звісно. Тому й нова зміна президента не була великою несподіванкою. Її вважають за „знак часу" і за доказ про хаотичні відносини, які тепер в Росії більше займаються, ніж коли-небудь давніше".

13 лютого – „Революційні пляни в цілі перебудови Росії в республіку": „Петроґрад, 12 лютого. Вчора арештовано 11 членів у військовім і промисловім Центральнім комітеті в Петроґраді. Арештованих звинувачують, що вони належали до революційних партій і готували революцію в цілі перетворення Росію в соціяльно-демократичну республіку".

17 березня – „Революція в Росії. Побіда Думи. Народний Кабінет міністрів".

20 березня – „Цар Николай зрікся престола".

22 березня – „Росія має стати республікою“.

24 березня – Нове російське правительство видало наказ арештувати царя“.

31 березня – „Поодинокі народи Росії домагаються самоуправи“: „Телеграми з Києва і Полтави доносять, що українське населенє розпочало рух за відокремленє України від Росії. На улицях прийшло до демонстрацій і масових походів. Учасники підносили заклик: „Проч з московською неволею!“.

26 квітня – „Українська мова в школах на Україні“.

28 квітня – „Російські українці домагаються автономії“.

19 травня – „Російські українці домагаються української республіки, злученої з Росією на федеративних основах“.

22 травня – „Величава маніфестація в Києві“: „Безконечні ряди жовнірів, студентів, селян і робітників дефілювали при звуках українських гимнів, маршів і „Марсельєзи“ з українськими прапорами попри городську думу (ратуш)… На таблицях видніли найчастіше написи зі жаданєм автономії України, окремого гетьмана і федеративної республіки. Перед городською думою величезний хор, зложений з тисячів голосів, відспівав „Заповіт“ Шевченка і український гимн „Ще не вмерла Україна“. Поява на думськім бальконі українського „батька“, професора Грушевського, якого винесли туди на руках, викликала величезну радість. Від городської думи похід рушив на Софійську площу і до пам’ятника Богдана Хмельницького, в руці котрого разом з булавою повівав український прапор з написом: „Хай живе вільна Україна!“.

24 травня – „Делеґати українських військ домагаються самоуправи України“.

29 травня – Основанє комісії для виготовлення проєкту автономії України“.

З редакційних коментарів 2-ої сторінки того самого періоду:

3 квітня – „Російська революція і українське питання“: „…Недавно наспілі телеграми донесли про домаганє автономії всіх недержавних народів Росії, в тім числі й українців. Що ж, ми тільки радуємося, бо видимо українську справу ближчою до своєї історичної цілі, якою є повна свобода розвою культурного, національного, політичного й економічного, що найкрасше здійсниться при заснованні і автономії української одиниці в границях етнографічних і заґарантуванні національних меншостей. Виходячи з за-

ложення, що кождий народ яко витвір природний, а не штучний, повинен мати повні права на своє нормальне істнованє й історичний розвій, домагаємося і для нашого народу повної політичної свободи і самостійности, щоб він міг, не огладаючись на нічиї сентименти, заключувати союзи і їх зривати, зависимо від своїх користей і поглядів".

12 квітня – „Час подумати про себе": „…Читаємо пильно ріжні телеграми з Петроґраду і завважуємо, що представники нової Росії говорять про „союз народів", „союз республік", про „Злучені Держави Росії" і т. д., вичисляють ріжні більші і менші народи; згадують про фінляндців, поляків, татарів, вірменів; лише нема згадки про українців. Чому? Чи, може, тому, що Фінляндію і Польщу прилучено колись примусово до Росії, а Україна добровільно злучилася в переяславському договорі з Московщиною? Яка ж тут ріжниця? Хіба та, що Фінляндію, Польщу нищено прямим насильством, а Україну нищено підступом і насильством…

В дійсності, здається нам, що причиною легковажання України зі сторони майже всього російського громадянства є те, що Україна найдавніше злучена з Московщиною, і всі круги російського громадянства так привикли уважати Україну за нерозлучну часть Росії. Великороси так привикли уважати „малоросів" за один і той самий народ зі собою, що їм навіть на гадку не приходить, що може бути інакше. Москалі так привикли до насильного ломаня всіх вольностей України, що вони навіть в думці не можуть допустити, що се – незаконно. Се безправство вкорінилося в душу майже цілої російської суспільности, що вона мовчки годилася, що „не було, нема і бути не може" ніякого окремого українського народу.

Правда, коли було спитати не раз російських поступовців і революціонерів, що вони думають про українське питанє, то всі вони відповідали: „Але ж цілком природно українці будуть мати свободу, а навіть і автономію, лише тепер ми всі повинні станути до боротьби проти царизму". Й Україна брала дійсно живу участь у всіх революційних рухах. Українці тисячами йшли на смерть за свободу і щастя будучої Росії. Навіть найщиріші російські поступовці, бувало, висловлювали свою думку: „Тепер ми боремося за свободу цілої Росії, а з загальною свободою прийде і національна свобода України". І прийшла свобода цілої Росії, а ті самі люди, котрі перед тим запевняли про прихильність російського посту-

пового громадянства до українського питання, нині не відізвуться ні словечком про українців. Усі запевнення про прихильність, про автономію були лише звичайними деклямаціями, щоби приєднати українців до загальноросійської революції. Тепер ці деклямації щезли, а діл нема ніяких. Нема навіть ніяких обіцянок.

Натомість фінляндці, що весь час боролися виключно за свободу рідного краю, дістають вже нині не лише всі горожанські права, але й національно-політичну автономію із запевненням, що Фінляндія стане союзною республікою. Таке саме з Польщею. З того наглядно бачимо, що то народи Росії, котрі боролися за національні права, дістали по революції і загальногорожанські права, і національну автономію, а українці, що боролися за загальну свободу, дістають заледве горожанські права, а про національні нема досі ані чутки. Значить, нас чекає ще дальша боротьба, за сю другу справу – за національне істнованє українського народу в Росії…".

Там же, у числі з 12 квітня, „Свобода" вмістила статтю Михайла Грушевського „Життєва сила народу", в якій видатний українець по-своєму повторив історіо-філософську істину, висловлену Іваном Франком у знаменитій праці „Що таке поступ?" – про самоцінний сенс нації. Добре знав проф. М. Грушевський, як важливо нагадати цю істину для українства поза Україною, що пробуджувався до нового життя:

„…Чоловік – сотворінє громадське. Без зв'язи з громадою подібних йому сотворінь, без почуття сеї зв'язи, без своєї людської солідарности не може він жити. Цих зв'язків чоловік шукає у своїм найближчім окруженню. Його не вдовольняє почутє своєї людської солідарности з ескімосом чи кафаром. Його не вдовольняє почутє генетичної „історичної" зв'язи з оранґутанґом чи шимпансом, не кажучи вже про карася чи комара. Він цінить передусім зв'язь з тою національністю, яка його окружає. Чоловік цінить зв'язь з тим ґрунтом, на якім він жиє; цінить зв'язь з поколіннями тих людей, котрі на тім ґрунті жили, оплодотворили його своєю працею, зросили його своїм потом і кров'ю. Чоловік, яких би верхів культурности не досягав, буде хилити чоло перед Дантом і Шекспіром, Вашінґтоном і Марксом (еге ж, соціяліст Грушевський не міг обминути соціяліста Маркса – П. Ч.), але він не почує до них ніколи тої інтимної близькости, як чує чоловік, свідомий своєї української нацональної приналежности, української національ-

ної традиції, до тих сірих шукачів справедливости і правди, котрі пройшли вкритими густим пилом дорогами, минаючи чепурні села, і серед тихого шамотіння придорожних верб думали важку думу про долю свою краю і свого народу. Не почує він до тих тої інтимної близькости, яку чує до тих великих і малих борців за волю і поступ свого народу, великих і малих творців української культури, українського слова, української свідомости. Не почує чоловік тої близькости до світових велетнів, яку чує до всіх, що зв'язали себе з долею українського народу, з долею України й віддали свої сили, свою працю її будуччині…".

10 травня, з редакційної статті „Наші завдання": „…Дивно разять нас тепер слова на тему космополітизму, партійности і Бог знає чого, щоб тільки не національности. Правда, українська натура – широка, здібна захоплюватися найбільш туманними і відірваними думками, фантазіями, ідеями, але вважаємо, що не на те нам тепер пора. Нас не повинні і не сміють тепер розділювати думки партійні; ми не можемо тепер віддавати свій труд у боротьбі на чужинецькій ниві; ми не сміємо бути більшими соціялістами, буржуями, католиками, православними, ніж українцями, а супротивно – в першій мірі ми маємо бути тільки українцями, а потім вже чим схочемо, бо коли в нас візьмуть верх партійні переконання понад національними, які декотрі наші інтернаціонали звуть чимсь-то вузьким, антикультурним, ба навіть шовіністичним, тоді ми пропали в користь наших сильніших сусідів і будемо погноєм для їх інтересів. Тому супроти нашого прикрого національного положення ми твердимо, що лише гаряча любов до свого, вічне видвигання національної справи понад всякі інші, партійні, і безнастанний заклик до праці на своїм перелозі зможе нас скоро видвигнути з того занедбаня, в якім ми тепер живемо…".

24 травня, з редакційної статті „Український рух в теперішній російській революції": „…Російська революція розв'язала уста міліонам українців і дозволила їм висказати те, чим боліла їх душа сотки літ… Все ж таки серед страшних життєвих злиднів, нещасть, мордів, війн, надужить і гнетів ця щира і покірна, бо ніколи нікому не винна, українська душа не загирила своєї національної свідомости, не забула, „чиї сини, чиїх батьків, ким і за що закуті"… За останні два місяці зробили ми великий крок вперед і жиємо ще під сильним впливом свіжих подій, бо від позірної безчинности,

апатії і нечуваної реакції – до повної свободи в усіх областях національного життя – се задалека віддаль і занадто разюче світло, щоб можна було його впустити в повній силі в національне око. І ми так думали при перших вістках про російську революцію, серед яких дуже трудно було вловити щось певного про українське житє і вплив на нього революційних подій. Ми були ще загіпнотизовані силою російської реакції і думали, що вона так пригнітила українську національну душу, що та, вирвавшися на світло, не годна ще як слід зорієнтуватись і поставити широких, основних домагань для свого самостійного життя. В тім утверджували нас самі деякі російські українці, пишучи, що 98 відсотків населення на Україні не знає, хто воно є. Дійсність показала зовсім що іншого… Основанє Української Національної Ради в Києві і в Петроґраді, постання українських організацій по всіх більших і менших українських містах українських земель, навіть поза їх межами, приміром, в Москві, многотисячні маніфестації на улицях Києва, Харкова, Одеси і Петроґраду, отворенє першої української гімназії в Києві, допущенє української мови в народні і середні школи, українізація назв на Україні, як, приміром, переміна назви Київського воєнного округа на „Український". І наконець, що найважніше: заява української депутації князеві Львову і численні українські з'їзди в Києві й інших більших містах, рух селян за національними і соціяльними змінами, і особливо важна телеграма бюра Ройтера з 21 мая, яка говорить про з'їзд українських жовнірських делеґатів в Києві (мова про Перший Український військовий з'їзд – П. Ч.), представляючих міліонову армію, зложену з українських полків, на якім-то з'їзді було порішено безуслівно домагатися повної автономії для України, а тепер наразі-що утворити при теперішнім правительстві спеціяльне міністерство для українських справ – ось явища, яких давно не виділо українське житє, а які чудово малюють український рух серед революційних російських течій і наглядно вказують на те, що доля українського народу лежить на твердих основах і жадна сила в світі його не переможе…".

2 червня 1917 року „Свобода" друкує першу відозву Української Центральної Ради „До українського народу":

„Народе Український! Перед тобою – шлях до нового життя. Сміливо ж, одностайно йди на той великий шлях і, в ім'я щастя

свого і щастя будучих поколінь, Матері-України, могутньою рукою твори своє нове вільне життя!“.

Весь дальший розвиток революційних подій свідчив, що хоч тодішні „російські українці“ не мали досить провідної верстви, котра б цілеспрямовано вела їх від Росії до незалежности національно-політичної, культурної, духовно-психологічної, українство в цілому, в тому числі українська трудова еміґрація за океаном, усвідомлювало, що історія надає українській нації рідкісний шанс, і його не можна прогаяти.

Гураґан над царським троном

Лютнева революція в Росії

Кінець лютого 1917 року став для російського царизму фатальним. Стихійна хвиля народного невдоволення, швидко набираючи силу, переросла в революцію. Протягом надзвичайно короткого часу, з 23 лютого до 2 березня, самодержавство впало , Микола II відрікся від влади, і фактично в країні встановився республіканський лад. Така блискавичність перемоги над царизмом пояснюється насамперед кризовим станом в імперії, гостротою політичних, соціяльно-економічних та національних проблем, зростаючою активністю політичних сил, падінням авторитету та слабкістю існуючої влади. Могутнім каталізатором подій стала Перша світова війна.

Хоч повалити царат було напрочуд легко, знайти йому заміну, прийнятну для всіх, виявилося надзвичайно тяжко. З'явилося два претенденти на політичну владу. Одним з них був Тимчасовий уряд, зформований з ліберальних депутатів Думи, який прагнув узяти на себе функції управління до тих пір, доки в Росії не встановиться постійна форма правління. Тимчасовий уряд не мав великої реальної влади, оскільки адміністрація перебувала в хаосі, а поліція була майже вся розпущена. До того ж на ньому висів тягар непопулярної в народі війни. З самого початку суперником Тим-

часового уряду виступала Петроградська Рада робітничих і солдатських депутатів. Підпорядкована соціялістам, серед яких більшовики складали лише одну з меншостей, Петроградська Рада являла собою випадкову асамблею радикальної інтеліґенції, робітників і вояків. Подібні органи швидко утворювалися по всій країні. Їх головною метою було поглиблення революції шляхом кардинальної перебудови всього суспільства. Постійне протистояння між цими двома органами склало сутність двовладдя в країні.

Початок державного відродження України

Звістка про те, що у Петрограді повалено царизм, дійшла до Києва тільки 13 березня 1917 року. За кілька днів представники найголовніших установ і організацій міста утворили Виконавчий комітет, який взяв на себе повноваження представника Тимчасового уряду. Одночасно було створено Київську Раду робітничих і солдатських депутатів.

Тим часом революція поширювалась на всі верстви населення, перетворюючись в масовий рух, якого вже не можна було стримати в рамках старого суспільства. Тепер уже не одиниці, а цілий народ домагався своїх соціяльних і національних прав.

Скориставшись з цих настроїв, Товариство українських поступовців (ТУП) 17 березня 1917 року вирішило створити Об'єднуючий центр. З цією метою 20 березня було скликано збори українських організацій та політичних партій Києва, які ухвалили зформувати Українську Центральну Раду. До Ради, крім членів ТУП, вступили представники різних українських політичних сил і організацій: військових, робітників, студентів, православного духовенства Києва, Українського Наукового Товариства, соціял-демократи на чолі з Володимиром Винниченком та Симоном Петлюрою, Українська партія соціялістів-революціонерів та інші. Головою Центральної Ради було обрано Михайла Грушевського, а його заступником – Володимира Науменка.

22 березня 1917 року Центральна Рада видала свою першу відозву до українського народу, в якій наголосила про необхідність побудови нового життя, розвитку національної свідомости. Відозва закликала українців домагатися всіх прав, які їм природно на-

лежать, роблячи особливий наголос на запровадженні української мови по всіх школах – від нижчих до вищих, по судах і установах.

Швидкому зростанню авторитету, популярности та впливовости цього органу влади сприяло те , що він обстоював близькі та зрозумілі народу ідеї національно-територіяльної автономії та популярні ідеї соціялізму. Значну ролю у цьому процесі відіграв і демократичний та всеохоплюючий принцип формування Центральної Ради, адже з самого початку свого існування вона була вособленням трьох представництв: національного, соціяльно-клясового та територіяльного. Такі ідейні засади та організаційні основи значною мірою забезпечили їй широку народну підтримку.

Важливою подією в першій фазі революційних подій на Україні було скликання Українською Центральною Радою Всеукраїнського Національного Конґресу, що відбувся у Києві 17-21 квітня 1917 року за участю 900 делеґатів від політичних, культурних і професійних організацій усієї України. Головним питаннями, навколо якого точилися вичерпні дебати, було питання автономії України: „Тільки національно-територіяльна автономія України у змозі забезпечити потреби українського народу і всіх інших народів, що живуть на українській землі". Конґрес переобрав Центральну Раду у складі 150 членів та узаконив М. Грушевського на посаді президента. Після Конґресу було обрано виконавчий орган – Комітет, який згодом названо Малою Радою.

У перші місяці після революції прагнення українських діячів усіх партій обмежувалися автономією України у федеративній російській державі. Про самостійність, про творення незалежної держави мріяли тільки одиниці. Така суспільна атмосфера зформувалася під впливом комплексу різних чинників:

– програмною засадою більшости політичних партій та сил Центральної Ради була саме політична автономія;

– ідея самостійности ще не набула поширення, визначення та популярности в масах;

– серед української політичної еліти поширеними були ілюзорне сподівання на справедливе і раціональне вирішення національного питання революційною демократією Росії;

– в межах Росії в Україні був, як вважалося, реальний шанс вибороти бодай автономію, а проголошення самостійности залишило б її самотньою в епіцентрі Першої світової війни фактично без

державних структур, без армії, без фінансування та надійного матеріяльного забезпечення. Проти самостійности рішуче виступав сам М. Грушевський – у розмовах з представниками лівих партій, а найвиразніше у своїх брошурах. „Українці не мають заміру одривати Україну від Росії, – писав він, – вони хочуть задержатися в добровільній і свобідній зв'язі з нею".

І Універсал. Проголошення автономії України

Влітку 1917 року Центральна Рада досягла апогею своїх успіхів. Вона стала провідним органом цілої України. Наприкінці травня до Петроґраду виїхала делеґація, яка висловила Тимчасовому Урядові свої побажання, а саме: щоб Україна мала широку автономію; щоб вона мала постійного комісара при Тимчасовому Уряді в українських справах; щоб був призначений крайовий комісар на всю Україну; щоб була проведена українізація середньої та вищої освіти на Україні; щоб усі посади займали українці.

Тимчасовий Уряд відмовив усім домаганням делеґації Центральної Ради, це тільки загострило українсько-російські взаємини. „Свято революції скінчилося. Настає грізний час", – багатозначно заявив М. Грушевський, виступаючи на селянському з'їзді. Це був час серйозних випробувань для молодої української демократії, адже Тимчасовий Уряд підтримувала державна і військова сила та влада, а Центральна Рада мала лише моральний вплив та підтримку неорганізованих народних мас. За цих умов потрібне було нестандартне рішення, яке дало б змогу підняти національно-визвольні змагання на вищий щабель. Таке рішення було знайдено: 23 червня 1917 року вона приймає І Універсал, у якому проголошує автономію України і підкреслює, що „однині самі будемо творити наше життя". Для цього треба творити українські організації по всіх містах та селах, укласти свої закони. Створено Генеральний Секретаріат, як Уряд автономної України, на чолі з В. Винниченком.

Оголошення І Універсалу дуже занепокоїло Тимчасовий Уряд, і 11 липня 1917 року до Києва прибула російська делеґація, щоб порозумітись з Центральною Радою. Було визнано право України на автономію і надано право Генеральному Секретаріятові здійснювати управління Київською, Полтавською, Подільською, Волин-

ською і Чернігівською губерніями. Було також погоджено, що Центральна Рада має виробити статут автономії України – з умовою, що він буде поданий для ухвалення до Всеросійських установчих зборів.

16 липня 1917 року Центральна Рада видала свій II Універсал, укладений в діловитішому тоні, ніж перший. В ньому вона заявила, що визнає Всеросійські Установчі Збори, які мають встановити автономію України, і що вона не має наміру відокремлюватись від Росії.

Досягнувши попередньої згоди з Тимчасовим Урядом, Центральна Рада виробила проєкт автономного устрою України, який отримав назву „Статут вищого управління України". В цьому документі був визначений склад Генерального секретаріяту, його функції, права та межі компетенції. Фактично це була основа конституції, що базувалася на принципах автономного устрою. Проте Тимчасовий Уряд зіґнорував цей документ, а сам видав „Тимчасову інструкцію для Генерального секретаріяту", яка суттєво обмежувала права України. У відповідь Центральна Рада прийняла резолюцію, де не ухвалювала і не відкидала „Інструкцію", а „брала її до відома". Така ситуація не сприяла нормалізації стосунків між Радою і урядом. Те, що Центральна Рада категорично не виступила проти „Інструкції", не означало перемоги Тимчасового уряду, оскільки цей документ так і залишився клаптиком паперу, бо його основні положення, які фактично мали на меті перетворити Україну на провінцію Росії, так і залишилися нездійсненими.

Становище в Україні створилося дуже тяжке. Фактично влада Центральної Ради й Генерального Секретаріяту не виходила поза межі Києва, провінція їх не знала, і це було великою помилкою. Україну охоплювала анархія. В армії поширювалась аґітація проти війни, і військові комітети один за одним ухвалювали резолюції щодо припинення війни.

Спроба почати 7 липня 1917 року наступ на фронті закінчилася повною катастрофою. Фронт практично перестав існувати.

У Петрограді в липні 1917 року наступила політична криза, Тимчасовий Уряд почав переслідувати партію більшовиків, яка звинувачувалась у спробі державного перевороту. У серпні-вересні заколот генерала Лавра Корнілова, який прагнув встановлення військової диктатури, вдалося придушити. Але з цього часу почи-

нається значне зростання впливу партії більшовиків, яка швидкими темпами брала верх у Радах робітничих і солдатських депутатів.

До осені 1917 року на території колишньої Російської імперії склалося дуже важке економічне і соціяльно-політичне становище. Країна була в стані глибокої кризи. Тимчасовий Уряд виявився неспроможним керувати ситуацією. І саме в цей час на політичну арену активно виступила партія більшовиків, яка розпочала підготування до збройного повстання і захоплення влади. Вони були партією сурової дисципліни, жорсткої централізації, партією затятих революціонерів, на чолі якої стояв Ленін – хитрий тактик революційної боротьби.

Завоювавши більшість у радах і проголосивши гасло „Вся влада Радам“, більшовики на чолі з Леніном 7 листопада 1917 року здійснили успішне збройне повстання і повалили Тимчасовий Уряд. Перемога була закріплена рішенням II Всеросійського з'їзду Рад, який проголосив перехід всієї влади до Рад і прийняв декрети про мир і землю. Було проголошено утворення нового уряду – Ради Народних Комісарів на чолі з Леніном.

Проголошення Української Народної Республіки

З падінням Тимчасового Уряду вся влада в Україні перейшла до Центральної Ради. Продовжуючи власну державотворчу лінію, 7 листопада 1917 року вона ухвалила III Універсал, у якому проголошувалося утворення Української Народної Республіки (УНР) у межах дев'яти українських губерній. Цей документ накреслював широку програму дій: скасування поміщицького землеволодіння; запровадження 8-годинного робочого дня; встановлення державної контролі над виробництвом; надання національним меншинам „національно-персональної автономії“; забезпечення українському народові демократичних прав і свобод; скасування смертної кари, амнестію політв'язням; скликання 9 січня 1918 року Українських Установчих зборів. Але універсал мав суттєву суперечність – широко окресливши Україну як незалежну державу, він все ж залишив федеративний зв'язок з Росією, що як держава вже не існувала.

У цей час на перебіг подій в Україні дедалі більше впливали нові чинники: зміцнення більшовицької влади в Росії, її бажання

втримати під своєю контролею українські землі; фактичний розвал та деморалізація російської армії, її перетворення на носія насильства, анархії та безладу у краї.

Стосунки між Центральною Радою і Радою Народних Комісарів далі загострювались. Після роззброєння більшовицьких частин у Києві, які 30 листопада 1917 року готували повстання для захоплення влади, український уряд вислав їх за кордони України. 17 грудня 1917 року Рада Народних Комісарів надіслала українському урядові ультиматум, який з одночасним „визнанням" УНР втручався у внутрішні справи України – винувачував її в „дезорганізації" фронту, роззброєнні радянських військ, наданні допомоги контрреволюційному заколотові на Дону та Уралі. Закінчувався документ загрозою проголошення війни.

IV Універсал та його історичне значення

Після відхилення ультиматуму, починаючи з 5 грудня 1917 року, Центральна Рада перебувала в стані війни з Раднаркомом Росії. Вирішальні події розпочалися 25 грудня, коли В. Антонов-Овсієнко віддав 30-тисячному радянському війську наказ про наступ на УНР. Просуваючись прискореним темпом, війська, очолювані Михайлом Муравйовим, досить швидко оволоділи Катеринославом, Олександрівськом, Полтавою, Лубнами, перед ними відкривався шлях на Київ. За цих обставин для Центральної Ради головними стали три завдання: мобілізувати та організувати український народ для відсічі аґресорові; формально відмежуватися від більшовицького режиму; створити передумови для самостійних переговорів з Німеччиною та її союзниками. Спробою реалізувати ці завдання і став IV Універсал, ухвалений 11 січня 1918 року. Ляйтмотивом цього документу була теза: „Однині Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого не залежною, вільною, суверенною державою українського народу". Центральна Рада закликала всіх громадян республіки захищати „добробут і свободу" у боротьбі з „більшовиками та іншими нападниками".

На жаль, цей важливий юридичний акт було проголошено надто пізно, коли кульмінаційний момент українського національного руху вже був пройдений. Нерішучість та непослідовність Центральної Ради призвели до того, що 16 січня 1918 року у бою під

Крутами, де вирішувалася доля Києва, вона могла розраховувати лише на багнети 420 студентів, гімназистів та юнкерів, більшість з яких загинула в нерівному збройному протистоянні. Ситуація стала критичною, коли проти Ради повстали робітники столичного „Арсеналу". І хоча це повстання було придушене, втримати Київ все ж не вдалося. Після п'ятидобового бомбардування більшовицькі війська М. Муравйова 26 січня 1918 року увійшли до столиці УНР.

Український уряд змушений був перебазуватися до Житомира, а невдовзі – до Сарн…

(Уривок з колективного збірника Міністерства освіти і науки України „Початок державного відродження України у 1917-1920-их роках").

ПАМ'ЯТАЙМО МИНУЛЕ

2

Микола ВОРОТИЛЕНКО

Вся історія Московії – це загарбання чужого

Прикриваючи свої минулі і майбутні злочини, Москва створила про себе міт „невинної жертви“, яку завжди всі „ображають” і „хочуть загарбати“. Факти говорять про зовсім іншу Московію. Історик Ключевський вважав напад Андрія Боголюбського на Київ народженням Московії. Тому від цього і почнемо.

Війни, розпочаті Московією

1169 – Андрій Боголюбський (суздальський князь) напав на Київ, зруйнував його, пограбував церкви, знищив багато мешканців міста.

1240 – Дружини Суздальського улусу брали участь разом з військом хана Батия в захопленні й знищенні Києва.

1240-1242 – Дружини Суздальского улусу брали участь у поході хана Батия в Европу.

1247-1249 – Дружини Суздальського улусу, князів Андрія і Олександра (Невського), брали участь в поході хана Батия проти хана Гуюка.

1258-1260 – Дружини Суздальського улусу були послані ханом Берке у війська хана Хубилая для завоювання Китаю.

1262-1263 – Дружини Суздальського улусу брали участь у поході Орди для завоювання хулагидів (Азердбайджан).

1269-1271 – Дружини Суздальського улусу брали участь у поході хана Менгу-Тимура на Візантію. Командував володимирівською дружиною молодший брат Олександра (Невського) Василій.

1275 – Дружини Суздальського улусу у складі татаро-монгольських військ брали участь у поході на Литву.

1270-1278 – Дружини Суздальського улусу у складі татаро-монгольських військ здійснили похід на Кавказ.

1281-1290 – Дружини Суздальського і московського улусів у складі військ Орди брали участь у загарбницьких походах в Угорщину, Польщу та Іран. Походи були невдалими, з великими втратами.

1301 – Підкорення Москвою Коломни.

1302 – Підкорення Москвою Переяслава-Заліського.

1303 – Підкорення Москвою Можайська.

1319-1320 – Дружини Суздальського і московського улусів у складі військ хана Узбека брали участь у поході на Арран, володіння Хулагидів (Азердбайджан).

1330 – Дружини Суздальського і Московського улусів рушили в підкорений монголами Китай, де був зформований окремий полк вартових з московитів, що „прославляли вірність імперії".

1335-1336 – Дружини Московського улусу у складі військ хана Узбека здійснили ще один похід на Арран (Азердбайджан).

1339-1340 – Дружини Московського улусу, за наказом хана Узбека і в складі його військ, пішли війною на Смоленськ, який на той час уже входив до складу Великого Князівства Литовського. Похід був невдалий.

1346 – Підкорення Московією земель Комі

1371-1386 Війна Московії проти Смоленська, захоплення Медині.

1356-1357 Дружини Московського улусу, на чолі зі "святим" Димитрієм (Донським) за наказом хана Джанібека брали участь у його поході на Персію. Туди ж, за наказом хана був викликаний митрополит Олексій, який після перемоги отримав в подарунок 400 верблюдів різних коштовностей.

1392 – Підкорення Москвовією Мурому.

1389-1393 – Підкорення Москвовією Мордовії.

1397-1398 – Підкорення Московією Вологди, Устюга, частини Комі.

1389 – Початок підкорення Московією Таруського князівства.

1425-1462 – Підкорення Московією Зарайського, Тульського князівств.

1447 – Підкорення Московією Ростова Великого.

1452 – Підкорення Московією Касимівського ханства.

1463 – Підкорення Московією Ярославля.

1465 – Похід московських військ в Черемиську землю, який супроводжувався неймовірною жорстокістю і пограбуванням.

1463-1496 – Війна Московії проти Великого Новгорода.

1469 – Похід Московії на Казань.

1472 – Підкорення Московією Пермської землі.

1478 – Підкорення Московією Карелії

1485 – Захоплення Московією Тверського князівства.

1487 – Похід Московії на Казань

1489 – Північна Удмуртія „приєднана" до Московії

1499 – Загарбницький похід Московії за Урал.

1489 – Війна Московії проти Пскова і Вятки.

1493-1494 – Війна Московії проти Литви (конфедерація України, Білорусії, Литви), захоплення Вязьми.

1500-1505 – Війна Московії проти Литви, захоплення Брянська, Чернігова, Новгорода-Сіверського, Путивлю, Гомелю та інш.

1506 – Московський похід на Казань.

1508 – Підкорення Московією Курська.

1510 – Захоплення Московією Пскова.

1512 – Війна Московії проти Польщі.

1512-1514 – Війна Московії проти Смоленська.

1517 – Похід Московії на Рязань.

1521 – Підкорення Московією Рязані.

1524 – Похід Московії на Казань.

1530 – Похід Московії на Казань.

1545 – Похід Московії на Казань.

1550 – Війна Москвії проти Казанського ханства.

1552 – Завершення війни Московії проти Казані та її цілковите знищення.

1555-1557 – Підкорення Московією Великої Ногайської Орди.

1556 – Війна Московії з татарською Ордою.

1556 – Захоплення Московією Астрахані.

1557 – Башкирські племена „добровільно" приєднались до Московії. Але протягом сотень років вони піднімали безліч повстань проти Московії.

1557 – Завершення підкорення Удмуртії Московією

1557 – Адигея захоплена московськими військами

1557 – Війна Московії проти Криму.

1558 – Московські війська знищили та підкорили Сібірське Ханство

1558–1563 Лівонська війна Московії.

1570 – Знищення Московією Великого Новгорода.

1579 – Війна Московії проти Польщі (конфедерація Польщі та Великого Князівства Литовського).

1581-1598 – Завоювання Московією Сибіру (Кашлик, Чинги-Тура, Пелим, Кизил-Тура та ін.).

1590-1595 – Війна Московії проти Швеції.

1598 – Війна Московії проти сибірского хана Кучума.

1600 – Військовий похід московських військ до ріки Об у Сибіру.

1608-1618 – Війна Московії проти конфедерації (Польща-Велике Князівство Литовське).

1610-1617 – Війна Московії проти Швеції.

1611 – Придушення московськими військами повстання Болотникова

1619-1689 – Продовження Московією колонізації Сибіру (Південий Урал, Курган, Ішим, Прибайкалля, Якутія, Бурятія, Колима, Анадир, Берег Охотського моря та ін.).

1632-1634 – Війна Московії проти конфедерації (Польща-Велике Князівство Литовське).

1632-1634 – Війна Московії проти Смоленська.

1637 – Війна Московії за Азов.

1643-1652 – Війна Китаю проти Московії.

1654-1656 – Війна Московії проти Польщі, зрада Переяславських домовленостей та початок окупації України.

1656-1661 – Війна Московії проти Швеції.

Після Переяславських домовленостей у всіх майбутніх військових походах Московії змушені були брати участь десятки тисяч українських козаків. Більшість з них загинула за інтереси Московії. Також Україна забезпечувала всі матеріяльні витрати московських військ.

1658 – Московське військо на чолі з Ромодановським вторглося в Україну, пограбувало Конотоп.

1659 – Похід 150-тисячної армії Московії під командуваням кн.Трубецького в Україну. Відбулась знаменита Конотопська битва, в який відбірні московські війська були знищені.

1661 – Похід Московії проти України.

1668-1669 – Війна Московії проти Персії, Іраку.

1671 – Похід Московії на Астрахань.

1675 – Московія вдерлася в Правобережну Україну.

1680-1703 – Колонізація Московією Забайкалля, Бурятії.

1676-1681 – Війна Московії проти Туреччини, Криму, Молдови.

1681-1684 – Колонізація Московією Албазинського князівства (Амурські замлі).

1687 – Війна Московії проти Криму.

1689 – Похід Московії на Крим.

1689-1725 – Продовження Московської колонізації Сибіру (Нова Земля, Чукотка, Таймир, Камчатка, Командорські острови).

1695-1697 – Похід московських військ на Камчатку.

1696 – Захоплення московськими військами Азова.

1700-1721 – Війна Московії проти Швеції, захоплення Іжорської землі (Прибалтика, Карелія).

1701 – Війна Московії проти Прибалтики (Лівонська війна).

1705-1706 – Війна проти Астраханських козаків, які підняли повстання проти Москви.

1705-1709 – Придушення Москвою повстання башкирів.

1707-1708 – Придушення Москвою повстання донських козаків під проводом отамана Булавіна, якого підтримали запорожці.

1707-1727 – Колонізація Московією Хакасії.

1709 – Війна Москви проти України.

1711 – Війна Москви проти Туреччини.

1717 – Похід Москви на Хіву

1721 – Війна Москви проти Прибалтики та Фінляндії.

1722-1724 – Війна Москви проти Персії, Іраку.

1724-1739 – Підкорення Москвою Калмицького ханства, Кабарди, лівого берега Терека.

1731 – Колонізація Москвою Молодшого джузу Казахського ханства.

1733-1735 – Війна Москви проти Польщі.

1735 – Похід московських військ на Рейн

1735-1739 – Війна Москви проти Туреччини, Криму, Молдови.

1742 – Початок окупації Москвою Каракалпатстану та її завершення в 1873 році

1741-1743 – Війна Москви проти Швеції.

1746-1756 –Московська колонізація та анексія Алтайського краю.

1756-1762 – Війна Москви проти Німеччини.

1756 – Приєднання до Московії Гірського Алтаю

1768-1774 – Війна Москви проти Туреччини та Молдови.

1768 – Придушення московськими військами українського Повстання проти Польщі (Коліївщина).

1770 – Захоплення Москвою Кікладських островів (Балкани, Греція).

1771 – Московське завершення підкорення Калмицького Ханства, яке стало частиною Астраханської губернії.

1772 – Після розділу Польщі білоруські землі були приєднані до Москви

1773 – Захоплення московськими військами Бейруту (Ліван).

1773-1774 – Придушення Москвою повстання Пугачова.

1774 – Московські війська захопили Північну Осетію, Велику та малу Кабарду

1774 – Захоплення Москвою земель гирла Дону і Криму. Азову, Таганрогу, Керчі та ін,

1775 – Знищення Москвою Запорізької Січі.

1779 –Колонізація Москвою Курильських островів.

1783 – Війна Москви проти Криму.

1783 – Підкорення Москвою Грузії

1783-1791 – Анексія Москвою земель Кубані, Тамані, Тавриди, Криму, півдня України, лівобережної Молдови.

1787-1792 – Війна Москви проти Туреччини, Молдови, Криму.

1788-1790 – Війна Москви проти Швеції.

1792 – Війна Москви проти західнього Чорномор'я.

1772-1792 – Захоплення Москвою частини Польщі.

1794 – Війна Москви проти Польщі.

1795 – Захоплення московськими військами більшої частини литовських земель

1796 – Війна Москви проти Персії

1798-1799 – Окупація московськими вйськами Іонічних островів, Парагеї (Балкани, Греція).

1798-1800 – Війна Москви проти Франції.

1800 – Війна Москви проти Англії.

1801 Початок Москвою війни на Кавказі. Захоплення Картлі-Кахетинського царства.

1803-1811 – Продовження Москвою колонізації Кавказу, Імеретії, Мегрелії, Гурії, Абхазії, Інгушетії.

1805 – Підкорення Москвою Карабахського ханства

1804-1813 – Війна Москви проти Персії, Ірану. Захоплення північного Азербайджану.

1805-1807 – Війна Москви проти Франції.

1805-1812 – Війна Москви проти Туреччини та Молдови, як результат – Бесарабія приєднана до Московії.

1806 – Окупація московськими військами Катаро (Чорногорія).

1806 – Похід московських військ на Сахалін.

1808-1809 – Війна Москви проти Швеції.

1809 – Війна Москви проти Фінляндії.

1812-1814 – Війна Москви проти Франції.

1812 – Анексія Москвою Бесарабії.

1813 – Захоплення московськими військами Грузії, Дагестанського, Бакинського, Гянджинського, Ширванського, Кубинського, Тебризського ханств.

1814-1833 – Придушення московськими військами повстання Устима Кармалюка

1815 – Захоплення Москвою решти Польщі та Басарабії, Литви.

1816-1817 – Спроба Москви захопити та колонізувати Полінезію (Гаваї, США)

1820 – Похід московських військ до Казахстану.

1826-1828 – Війна Москви проти Персії, Ірану.

1828-1829 – Війна Москви проти Туреччини, Молдови, Валахії.

1828 – Підступний напад московських військ на чеченські аули.

1831-1833 – Придушення московськими військами польского повстання.

1833 – Похід московських військ на Константинополь.

1839 – Похід московських військ на Хіву.

1843-1859 – Війна Москви з Черкесією, Чечнею, Дагестаном.

1847 – Похід московських військ до Казахстану.

1848 – Похід 100-тисячної московської армії в Угорщину, де відбувалась революція, і 30-тисячної армії в Трансильванію.

1849 – Придушення московськими військами повстання угорців.

1850-1856 – Похід московських військ на Коканд (Середня Азія).

1853-1856 – Війна Москви з Туреччиною, Францією, Англією в Криму.

1854 – Захоплення московськими військами Амурського краю.

1855 – Колонізація Москвою Сахаліну.

1858 – Колонізація Москвою Усурійського краю.

1859 – Знищення Москвою опору чеченців та інших народів і повне підкорення Кавказу.

1863-1864 – Придушення московськими військами польського повстання.

1863 – Північний Киргизстан силою приєднаний до Московії

1864 – Захоплення московськими військами Адигеї

1864 – Закінчення підкорення Москвою Західньої Грузії

1865 – Війна Москви в Туркестані, окупація Ташкенту, закаспійських земель.

1866-1868 – Похід московських військ на Бухару, окупація Самарканду.

1871 – Окупація Москвою Ілійського краю (КНР).

1873-1875 – Похід московських військ на Хіву і її підкорення.

1876 – Знищення московськими військами Коканду.

1876 – Підкорення Москвою Південного Киргизстану

1877-1878 – Війна Москви проти Туреччини.

1878 – Завоювання Москвою Аджарії

1881– Підкорення Москвою Хіви та Бухари.

1885 – Повне захоплення московськими військами Туркестану

1884-1885 – Похід московських військ до Афганістану.

1901 – Окупація московськими військами Маньчжурії.

1904-1905 – Війна Москви проти Японії.

1914 – Після початку Першої світової війни північні території Ірану були окуповані московськими військами.

1914-1917 – Війна Москви проти Німеччини, Австро-Угорщини, Болгарії, Туреччини.

1917 – Війна Москви проти Фінляндії.

1917-1921 – Інтервенція московських військ в Україну та знищеня її незалежности.

1918 – Похід московських військ до Литви, Латвії, Естонії.

1919 – Початок окупації московськими військами Туви, яка в 1949 „добровільно" приєдналась до Москви.

1919 – Похід московських військ до Білорусії.

1920 – Війна Москви проти Польщі.

1920-1921 – Війна Москви проти Грузії, Вірменії, Азейрбаджану.

1921 – Війна Москви проти Казахстану.

1922 – Війна проти Москви Туркменістану і Таджикістану.

1922 – Війна Москви проти селян України.

1929 – Війна Москви в Китаї.

1936 – Війна Москви проти Японії.

1938-1940 – Війна Москви проти Фінляндії, Польщі, Румунії.

1939 – Підписавши Пакт Рібентропа-Молотова, Москва дала початок Другі світовій війні. Це початок депортації, терористичної та геноцидної діяльности Москви на землях Західньої України, Білорусії, Прибалтійських країн.

1941 – Вступ московських військ до Ірану.

1941 – Депортація Москвою німців Поволжя та калмиків

1941-1945 – Війна Москви проти Німеччини.

1942 – Намір Москви депортувати казанських татар (не було здійснене)

1944 – Окупація Москвою Тувинської Народної Республіки.

1941-1955 – Московський терор та каральні операці в Україні.

1944 – Поголовна депортація Москвою кримських татар, народів Кавказу

1945 – Війна Москви проти Японії та окупація японських островів Курильської гряди.

1956 – Інтервенція московських військ в Угорщину.

1968 – Інтервенція московських військ в Чехословаччину.

1979 – Інтервенція московських військ в Афганістан та початок війни, яка триває донині.

1991-1994 – Війна Москви в Південій Осетії та Абхазії.

1992-1995 – Війна Москви в Таджикистані.

1992 – Війна Москви в Молдові

1994 – Початок Москвою війни в Чечні.

1999 – Друга московська війна проти Чечні (Ічкерії).

Перехід Москви до нових видів війн.

2000 (по сьогоднішній день) – Початок віртуальної інтернетовської війни Росії проти всього світу: антилібералізм, антиамериканізм, античеченізм, антисемітизм, антизахідництво, антиукраїнізм, ксенофобія, расизм, ностальгія за СРСР присутні на всіх російськомовних форумах (і не тільки). Разом з тим виправдовується сталінізм, героїзирується чекізм-каґебізм, пропаґується чеченська війна, поширюється ненависть до до інтеліґенції.

2003 – Початок переміщення великої кількости військ на Кавказ (лютий), підготування до московсько-грузинської війни 2008 року.

2004 – Московсько-білоруська газова війна

2006 – Перша Московсько-українська газова війна

2006 – Московсько-грузинська енерґетична війна (січень)

2006 – Московсько-грузинська алькогольно-мінеральна війна (березень-квітень)

2006 – Московсько-грузинська шпигунська війна (жовтень)

2007 – Московсько-естонська війна пам’ятників та віртуальна ідеологічна війна.

2008 – Московсько-грузинська війна (перша московська інтервенція в незалежну країну після Афганістану в 1978 році)

2008 – Московсько-азердбайджанська політико-віртуальна війна (серпень)

2009 – Друга українсько-московська газова війна

2014 – Московія розпалила війну на українському сході, котра триває досі.

Хто наступний?

Тут перелічена тільки частина війн хижої Московії. За кожним рядком – тисячі, сотні тисяч, мільйони жертв московської „цивілзаційної місії", ріки сліз та крови. Тепер Москва істерично кричить: „Усе це наші історично-споконвічні землі" – тоді, як насправді історичні землі Московії знаходяться в радіюсі 150 кілометрів навколо Москви.

Олександер ПАЛІЙ

Нинішня війна Росії проти України – двадцять друга

Відколи тягнеться історія воєн двох народів? З другої половини X ст. У 964 і 966 роках київський князь Святослав Хоробрий підкорив плем'я в'ятичів і наказав їм платити данину Києву. Ще одних предків росіян — радимичів — у битві на річці Піщаній розігнав воєвода Володимира Вовчий Хвіст. Перемоги над в'ятичами й радимичами, по суті, і є першою та другою війнами між нашими предками і пращурами сучасних росіян.

Як же праукраїнці і праросіяни знову стали воювати? Серйозні війни відновилися аж півтора століття по тому. Це вже було русько-московське протистояння литовської доби. Відбулося сім воєн

за 200 років (1368-1372, 1406-1408, 1487-1494, 1500-1503, 1507-1508, 1512-1522, 1534-1537). У цей період вкладаються війни від четвертої до десятої.

З кінця XV ст. Московія прагнула називатися грецькою назвою Русі — „Росія", аби леґітимізувати свої претензії на українські землі.

Що відбувалося в добу Козаччини? Українські козаки не раз допомагали полякам громити московитів під час Лівонської війни 1558-1583 років, зокрема під Псковом, Великими Луками тощо. Ці битви є одинадцятою війною, під час якої українці і росіяни воювали одні проти одних. Основну частину війська Лжедмитрія І 1604 року становили українці, яких запросили донські козаки, коли під Новгородом-Сіверським 15-тисячне військо Лжедмитрія І розбило 50-тисячне військо московитів.

Тринадцята війна: навесні 1608 року в битві під містом Болоховом (нині в Орловській області Росії) військо Лжедмитрія II, у якому було й 3,000 запорожців, завдало жорстокої поразки московитам. Український князь Роман Ружинський фактично керував самозванцем. У червні 1610 року в битві під Клушином майже 7-тисячне польсько-українське військо розгромило 35-тисячне військо московитів та загони шведів і европейських найманців, які діяли в союзі з Москвою.

Чотирнадцята війна для нас — у 1618 році, коли 20-тисячне козацьке військо здійснило марш Московією на підтримку польського короля, а Річ Посполита повернула собі землі, відібрані Москвою у Великого князівства Литовського й Руського.

Завдяки діям армії запорожців у Смоленській війні (1632-1634 роки) на чолі з гетьманом Тимофієм Орендаренком та їхньому несподіваному форсуванню Дніпра московити опинилися в пастці й капітулювали. На знак ганьби в цій фактично п'ятнадцятій для нас війні московська армія пройшла під шибеницею, віддала гармати і прапори, а московського командувача за наказом царя стратили в Москві.

Шістнадцята війна відбулася навесні 1659 року. Московська армія чисельністю до 150 тис. вояків розпочала окупацію Лівобережної України. 28-29 червня 1659 року на річці Соснівці поблизу Конотопа козаки зайшли в тил московських військ і зага-

тили річку, після чого вщент розгромили аґресора. 1667 року Україну було розділено по Дніпру.

На Лівобережжі спалахнуло Антимосковське повстання 1667-1668 років (сімнадцята війна), коли війська Петра Дорошенка розбили московський корпус князя Щербатова та захопили його в полон, а далі звільнили від чужоземних залог більшість міст і містечок Лівобережжя.

18-та війна у 1706 році — це війна гетьмана Івана Мазепи у спілці зі шведами проти російських військ Петра І.

У лютому 1768 року спалахнуло найбільше гайдамацьке повстання — Коліївщина. Гайдамаки оголосили намір відновити Гетьманщину.

У липні 1768 року російські війська накинулися на сонний табір повстанців і видали їх Польщі. А російська цариця зруйнувала Січ. Тож у XIX ст. війни між росіянами і українцями не було.

Двадцята війна — це війна монархістських і більшовицьких армій проти України в 1917-1923 роках, після розпаду Російської імперії. Майже в кожному селі України діяв один або одразу кілька повстанських загонів.

Двадцять перша війна — це боротьба Української Повстанської Армії у 1940-1950 роках. УПА понад десятиліття протистояла одній з наймогутніших країн світу — СРСР.

Й от тепер настав наш час. Двадцять друга російсько-українська війна.

УКРАЇНА В СОВЄТСЬКОМУ ПЕКЛІ

3

Валентина СВІТЛИЧНА

Сталінізм над Україною

Наприкінці 1920-их – початку 1930-их років політична система Радянського Союзу фактично перетворилася на тоталітарну – на режим особистої влади Сталіна.

Більшовики усунули з політичної арени всі інші політичні партії. В Україні була заборонена діяльність лівих есерів, комуністів-боротьбистів, української комуністичної (укапісти) та інших партій, які пропонували альтернативні шляхи розвитку. Боротьбисти висловлювалися за самостійність України у рівноправному союзі з іншими соціялістичними республіками.

Починаючи з грудня 1922 року, вищий представницький орган України – з'їзд рад – став однопартійним – більшовицьким. Відбу-

лося об'єднання комуністичної партії з державним апаратом: ключові посади у владних структурах могли належати лише членам правлячої комуністичної партії. Більшовики встановили повну контролю над усіма організаціями, громадськими об'єднаннями. Опорою влади стали профспілки і комсомол.

Монополія на ідеологію

У суспільстві утвердилася монополія комуністичної ідеології: право на істину визнавалося лише за марксизмом. Значну ролю у насадженні офіційної ідеології відігравала цензура, завдяки якій більшовики контролювали всі засоби впливу на духовне життя – пресу, радіо, освіту, культуру. Функції цензури виконувало спеціальне управління – Головполітосвіта, яке співпрацювало з органами Державного політичного управління (ДПУ).

Тотальна контроля над засобами масової інформації дозволяла маніпулювати свідомістю населення, підносити брехню на державний рівень.

Радянська влада переслідувала віруючих, релігійні конфесії.

Монополія на керівництво економікою

У ході форсованої індустріялізації і насильницької суцільної колективізації відбулося одержавлення усіх форм власности, утвердження командно-адміністративних методів керівництва економікою. Партійно-державний апарат встановив монопольну контролю над економічною сферою, що і стало фундаментом тоталітарного режиму.

Таким чином, у країні встановилася диктатура більшовицької партії, її органи перебрали на себе всі функції державної влади. На XVI з'їзді Всесоюзної комуністчної партії більшовиків (1930) проголошено: „Наша партія керує всіма організаціями пролетаріяту і всіма сторонами діяльности пролетарської диктатури, починаючи з придушення клясових ворогів і закінчуючи питаннями коноплі, льону, свинарства…".

На вершині партійно-державної системи влади знаходився Сталін. У Радянському Союзі склався культ його особи.

Партійний і державний апарати формувалися на принципах особистої відданости, готовности виконувати будь-який наказ зверху. У 1920-1930-ті роки керівниками України були люди, які сумлінно виконували волю Сталіна. ЦК КП(б)У очолювали - Лазар Каганович (1925-1928), Станіслав Косіор (1928-1938), Микита Хрущов – з 1938 року.

Масові репресії

Невід'ємною частиною тоталітарної системи влади був репресивний апарат, який повинен був тримати суспільні процеси під жорсткою контролею, знищувати будь-яку опозицію сталінському режимові, будь-які прояви інакомислення. Знаряддям здійснення репресій були каральні органи ДПУ, підпорядкованого наркомату внутрішніх справ (НКВД).

Органи ДПУ – НКВС розгорнули масові жорстокі репресії проти всіх прошарків населення.

Масові репресії були захисною реакцією та способом існування тоталітарного режиму, оскільки за наявности широкої опозиції та відсутности страху в підлеглих цей режим не зміг би забезпечити свого функціонування.

Ідейним обґрунтуванням масового терору стала теорія Сталіна про неминуче загострення клясової боротьби в міру просування до соціялізму та необхідність у зв'язку з цим посилення пильности і боротьби проти „ворогів народу".

Каральні органи посилювали пошук „ворогів народу", „контрреволюціонерів", „ворогів соціялізму", збільшувалися маштаби насильства. Репресії здійснювалися антиконституційними позасудовими „трійками" у складі першого секретаря обкому партії, начальника обласного управління внутрішніх справ і прокурора области. Вироки виносилися без свідків, без захисту, і навіть без підсудного.

Найбільшого маштабу репресії досягли у другій половині 1930-их років, набувши характеру масового терору. Упродовж 1937-1941 років у таборах НКВД було ув'язнено 5 млн. 172 тис. 688 осіб, що у 2,2 рази більше, ніж за попередні п'ять років.

В Україні репресії здійснювалися в особливо страшних розмірах: сталінський режим прагнув знищити рух за самостверджен-

ня української нації. Пленум ЦК ВКП(б) у листопаді 1933 року дійшов висновку, що „на Україні основною небезпекою є український буржуазний націоналізм", і поставив за мету „завдати нищівних ударів по націоналістичних петлюрівських елементах, які засіли в різних ділянках соціялістичного будівництва, а особливо в будівництві української соціялістичної культури". Це рішення пленуму разом з положенням Сталіна про загострення клясової боротьби стало основою масового терору в Україні.

Напрями масових репресій в Україні

– Репресії проти селянства (розкуркулювання, штучний голодомор 1932-1933 років).

– Боротьба з „підпільними націоналістичними організаціями". Першою була зфабрикована справа проти „Спілки визволення України", за якою в 1930 році було засуджено 45 осіб – відомих українських вчених, письменників, політичних діячів колишньої Української Народної Республіки. Серед них - академік, заступник голови Центральної Ради у 1917 року Сергій Єфремов, академік Михайло Слабченко, колишній голова уряду УНР Володимир Чехівський, колишній міністер закордонних справ УНР Андрій Ніковський. Після процесу над СВУ „розкрили" велику кількість „ворожих організацій", зокрема „Український національний центр" (її керівником оголосили Михайла Грушевського, його звинуватили в „буржуазному націоналізмі" і вислали в Кисловодськ, де у 1934 році вчений помер за нез'ясованих обставин), „Українську військову організацію". Протягом 1930-1937 років органи ДПУ - НКВД „викрили" в Україні 15 великих „підпільних терористичних і диверсійних організацій націоналістів".

У ході „партійної чистки" було знищено майже половину складу КП(б)У, переважну більшість ЦК КП(б)У, українського уряду. Загинули Християн Раковський, Юрій Коцюбинський, Станіслав Косіор, Влас Чубар, Микола Скрипник та інші.

В Академії наук України репресовано багато вчених, розігнано цілі наукові інститути.

У 1926 році радянська влада розпочала фронтальний наступ на українські парафії, наклавши високі податки та обмеживши їхню діяльність.

Зруйновано і закрито тисячі церков, розпочато гоніння проти священиків і віруючих. У 1930 році була примусово розпущена Українська Автокефальна Православна Церква. Другу п'ятирічку (1933-1937) оголосили „п'ятирічкою знищення релігії".

Жертвами репресій стали десятки тисяч діячів національної культури. Лише за 1934 рік було розстріляно 28 письменників, серед яких – Микола Зеров, Григорій Косинка, Костя Буревій та ін. Протягом 1934-1938 років було заарештовано понад половину членів і кандидатів у члени Спілки письменників України. Був розігнаний театр „Березіль", а його керівник, драматург Лесь Курбас, загинув у концтаборі.

Культурний процес потрапив під контролю партійно-державних чиновників. Якщо 1920-ті роки ввійшли в історію України як період „національного відродження", то 30-ті роки дослідники назвали „розстріляним відродженням".

Також тоді був повністю знищений штаб Київського військового округу на чолі з Йоною Якіром, репресовано 150 осіб командного складу Харківського військового округу на чолі з Іваном Дубовим... Репресії проти командного складу викликали гостру нестачу кадрів в армії. Напередодні війни лише 7 відс. командирів мали вищу військову освіту.

Наслідки репресій:

– тотальний терор торкнувся всіх категорій населення, були фізично знищені мільйони українців, унаслідок чого українська нація зазнала величезних демографічних втрат;

– занепад української національної культури, інтелектуального потенціялу української нації;

– деформація морально-етичних взаємин (насадження атмосфери страху та абсолютної покори, заохочення доносів, соціяльна незахищеність населення, формування тоталітарної свідомости);

- посилення економічної і політичної залежности України від центру;

- шляхом репресій відбулося остаточне утвердження тоталітарного режиму, абсолютної політичної влади Сталіна.

Леонід ЗАЛІЗНЯК

Сучасна путінська Росія – спадкоємиця „імперії зла“

З легкої руки Президента США Рональда Рейґана Радянський Союз назвали імперією зла. Але колишнім громадянам СРСР важко усвідомити, що таке імперія. Адже в домі повішеного не говорять про мотузку. В радянській історичній науці вивчення устрою імперських держав не заохочувалося.

Економіка та державний устрій

Імперія – надцентралізована, мілітарна держава, володіння якої є конґльомератом національних територій кількох підкорених народів. Перші імперії з'явилися в часи фараонів і почали масово розпадатися з поширенням ринкових капіталістичних відносин. Більшість з них займали певний природно-економічний реґіон. Вихід за його межі нерідко ставав причиною загибелі держави. Римляни завоювали Середземномор'я, але спроби приєднати зем-

лі лісової смуги Европи закінчилися для Римської імперії крахом. Під сильним впливом Золотої Орди формувалося Московське царство, на якому постала Російська імперія. Тому її европейські колонії (Польща, Фінляндія, Прибалтика, Україна), що мали тісні економічні та культурні зв'язки з Европою, традиційно виявляли сильні відцентрові тенденції. Це стало однією з головних причин розпаду СРСР.

Економічною основою клясичних імперій був азійський спосіб виробництва, якому не притаманна приватна власність. Все в країні належало державі в особі імператора, царя чи фараона. Відбувалося одержавлення суспільства. Позбавлені засобів існування підлеглі перебували в рабській залежності від володаря

Усі імперії трималися на примусовій праці. А праця рабів не буває продуктивною, казав Карл Маркс. Тому економіка імперій неефективна порівняно з державами европейського, ринкового способу виробництва. Це й стало основною причиною краху останніх імперій XX ст.

Примусова праця в імперіях набувала різних форм рабства та кріпацтва. Радянський колгоспник трудився на новітню імперію сім днів на тиждень майже безплатно. Такого рівня експлуатації не знала навіть кріпацька Росія за часів царату.

Усі імперії – держави мілітаризовані. Термін „імператор" виник у Стародавньому Римі й спочатку означав „володар війська". З моменту народження імперії армія в ній відіграє вирішальну ролю. Адже йдеться про конґльомерат народів, які спочатку завойовуються, а потім утримуються в покорі. Імперська економіка, що базується на примусовій праці, теж потребує великого війська.

За допомогою армії імперія не тільки придушує національно--визвольні повстання, а й переселяє непокірні народи в слаборозвинені реґіони країни. Масові депортації завойованого населення – один з головних інструментів демографічної політики імперських режимів з моменту їх виникнення і до сталінського великого переселення народів у середині XX ст.

Культура

Для імперій характерне протистояння імперської культури міста і національної культури села. Денаціоналізація провінції по-

чиналася з міст. Оскільки резиденцією імперської адміністрації в завойованих провінціях стають саме вони, то першими й перетворюються на осередки культури та мови панівної нації. Національна своєрідність підкорених народів поступово витісняється на село. Його відстала культура не витримує конкуренції з міською культурою завойовників, яка має могутню підтримку держави. Розпорошене і відстале, воно стає невичерпним джерелом продуктів, дешевої робочої сили та гарматного м'яса. Яскравий приклад цих процесів дає історія України.

Імперська влада увічнює себе в помпезних та економічно безглуздих спорудах, які повинні засвідчувати її невмирущість: єгипетські піраміди, монументальні пам'ятники на кшталт „Батьківщини-матері" в Києві. З примхи імператорів на голому місці була побудована столиця Золотої Орди Сарай, а на гнилих північних болотах – столиця Російської імперії Санкт-Петербурґ.

Імперії формувалися не в результаті природної, економічної та етнічної інтеґрації людей в єдину державу. Інструментом їх творення було насильство над народами. Відповідно державний устрій імперій завжди має форму єрархічної піраміди, яка є оптимальною для насильницького, командно-адміністративного правління. На вершині цієї адміністративної піраміди обожнюваний верховний володар, що мешкає у священній столиці. Остання – еталон для провінції. Кремлівський палац з'їздів з сивими ялинками був розтиражований по всій країні в тисячах обкомів, міськкомів та райкомів партії. Вулиці Леніна, Горького, були в кожному місті СРСР, а помпезні виставки досягнень народного господарства – у всіх провінційних центрах імперії: Києві, Мінську, Алма-Аті тощо.

В імперських столицях концентрувався головний творчий потенціял держави. Чингізхан і Батий вивозили до своєї столиці з завойованих культурних центрів Китаю, Ірану, Середньої Азії, Русі найкращих майстрів: архітекторів, учених, художників. Їхній творчий набуток привласнювала панівна нація, живлячи свою культуру. Імперії завжди нищили духовний потенціял підкорених народів і за їхній рахунок розбудовували культуру метрополії.

Україна, як будь-яка провінція кожної імперії, була донором культури метрополії. Вона відіграла для культури Москви приблизно таку саму ролю, як завойована римлянами Греція в становленні культури Риму.

Біля джерел великої російської літератури стояв українець Феофан Прокопович, музики – Максим Березовський, Дмитро Бортнянський, Артем Ведель. Письменник Федір Достоєвський походить з сім'ї поліського священика. Філософ Володимир Соловйов вийшов з роду Сковороди. Українцями були такі видатні діячі російської культури, як Володимир Короленко, Антон Чехов, Олексій Толстой, Микола Гнєдич, Всеволод Гаршин.

Українське коріння мали видатні поети Анна Ахматова (Горенко) та Максиміліян Волошин (Корнієнко). До слави російського малярства традиційно зараховують цілу плеяду видатних художників-українців: Дмитра Левицького, Михайла Врубеля, Володимира Боровиковського, Іллю Рєпіна, Миколу Ге, Володимира Маковського, братів Мясоєдових та багато інших. Українцями були знамениті композитор Петро Чайковський, актор Михайло Щепкін, співаки Леонід Собінов, Іван Козловський, скульптор Іван Мартос. Навіть знаменитий російський флотоводець адмірал Павло Нахімов пишався своїм походженням з українського роду запорозького старшини Нахімовського. До числа геніяльних росіян імперські ідеологи зарахували численних українських вчених, як-от Володимир Вернадський, Софія Ковалевська, Микола Миклухо-Маклай, Ігор Грабар, Микола Пржевальський, Костянтин Ушинський, Сергій Корольов та ін.

Відомі заяви противників української незалежности, що якби діячі російської культури Петербурґу не викупили Тараса Шевченка з кріпацтва, то Україна не мала б свого геніяльного поета. По-перше, саме Петербурґ у 1783 році закріпачив Україну. Адже дід Тараса ще був вільним козаком, а його онук уже став кріпаком. По-друге, хто порахує незчисленних Шевченків та Гоголів, які не доїхали до столиці імперії, так і не змігши проявити талант в Україні, яку метрополія цілеспрямовано перетворювала на глуху провінцію, свідомо нищачи її культурні та освітні центри (Києво-Могилянську академію, тисячі шкіл).

Культурні діячі підкорених народів могли реалізувати свій творчий потенціял тільки в нечисленних імперських центрах і, як правило, мовою „старшого брата". Саме тому шотляндець Роберт Бирнс став великим англійським поетом, а українець Микола Гоголь – фундатором російської прози.

Імперська ідеологія

Аґресивність імперій щодо сусідів породжує філософію протистояння наддержави всьому світові. Тому громадяни імперії ставляться до людей поза її межами як до варварів, істот другого ґатунку, яких імперія повинна цивілізувати. Римляни вважали варварами всіх, хто не був громадянином їхньої імперії. А громадянин СРСР не сумнівався у праві поширювати свою єдино правильну, на його думку, ідеологію по всьому світі.

Могутня державна пропаґандистська машина насаджує імперські стереотипи серед населення. Свідомість носія такої ідеології спрощена, чорно-біла. Він ділить людей на „наших“ і „чужих“, вважаючи перших джерелом усього позитивного, а других – носіями зла. Нетерпиме ставлення до інакодумців поєднується з безініціятивністю, підсвідомим бажанням розчинитися в колективі, відсутністю власної гідности. Утримати різноетнічну людність в антигуманній, деспотичній державі допомагають „образ ворога“, ефект „оточеної фортеці“, що в усі часи пропаґувалися імперськими режимами серед підлеглих.

Принциповою особливістю імперської ідеології є її антигуманність. Найвищою цінністю вважалася держава, а людина – цеглинкою, матеріялом, з якого вона будується. Складається враження, що народи імперії живуть майбутнім. Увесь час вони будують або Велику Росію, або всесвітнє царство трудящих, або щасливе комуністичне майбуття. Усе це приховані форми експлуатації рядових мешканців імперії її привілейованою бюрократією, що, як ми знаємо, не схильна до особистих жертв заради майбутнього.

В усіх відомих імперіях спостерігалося загальне зубожіння населення. Причому якщо експлуатація призводила до матеріяльного збідніння, то імперський ідеологічний контроль – до духовної злиденности громадян. Їхні інтереси зводяться до задоволення елементарних потреб.

Імперія – це конґльомерат народів. Тому її ідеологи завжди наголошують на інтернаціоналізмі, рівності та розквіті націй, чого насправді не знала жодна наддержава. Усі вони без винятку поневолені нації мали „старшого брата“, тобто панівну націю. Імперії не плекають народи, а нищать їх. Національна своєрідність провінцій смертельно небезпечна для централізованої держави, оскіль-

ки є постійним джерелом національно-визвольних змагань. Тому в усіх імперіях світу послідовно проводилася політика етноциду – народонищення. Якщо на початку XX ст. в Російській імперії налічувалося 190 народів, то в 1980-их роках у СРСР – лише 100.

Міт про злиття націй і народження принципово нової етнічної спільноти – „радянського народу“ – прикривав брутальну загальносоюзну русифікацію, що відбувалася за потужної адміністративної, ідеологічної, фінансової підтримки імперського центру. За всіма параметрами так званий радянський народ – це продукт асиміляції Російською імперією поневолених етносів, яким насильно прищеплювали елементи офіційної імперської культури. Радянська людина – це або росіянин, або зрусифікований представник підкореного Москвою народу.

Реліктом і прямою спадкоємицею імперії зла з її людиноненависницькою філософією є сучасна путінська Росія. Про це красномовно свідчить її імперська аґресія в Чечні, Абхазії, Осетії, Грузії, Криму і на сході України.

Сотні років нищення імперією українців, їхньої мови і культури свідчать, що нова окупація Кремлем загрожує самому існуванню українського народу.

Про автора:
Леонід Залізняк – український археолог, доктор історичних наук, керівник маґістерської програми „Археологія та давня сторія України“ Національного університету „Києво-Могилянська академія“.

Володимир СЕРГІЙЧУК

Якби ж Конквест мав доступ до радянських архівів…

Читачі „Свободи“ переслали мені опубліковану в цій газеті статтю професора Станіслава Кульчицького „Дейвіз і Віткрофт – проти Конквеста“ (29 січня 2016 року) з проханням прокоментувати її.

Найперше, що впадає в око: Роберт Конквест, який у своїй книзі „Жнива скорботи“ писав про навмисний характер Голодомору 1932 – 1933 років, після ознайомлення з книгою своїх опонентів Роберта Дейвіза і Стівена Віткрофта нібито змінив свою позицію, оскільки, мовляв, „нічого не міг протиставити 57 рішенням вищого радянського керівництва про надання голодуючим реґіонам у 1933 році насіннєвої, фуражної і продовольчої позичок…“. Відтак він написав своєрідний вердикт стосовно праці своїх опонентів: „Справді видатний вклад в дослідження цієї важливої теми“.

З цього приводу можна сказати однозначно: якби Роберт Конквест сам ознайомився з документами радянських архівів, то він не поспішав би себе перекреслювати. Зрештою, досить цікаву благодійність проявляла Москва до тієї ж УСРР – забравши в українського селянина все збіжжя з урожаю 1932 року, потім нав'язує голодним хліборобам позичку під майбутній урожай 1933. А восени, після його збору, необхідно було її „повернути натурою плюс оплата адміністративних і транспортних витрат державі, також натурою, з розрахунку 10 пудів на кожні 100 пудів".

І насамперед, як справедливо зауважує дослідник найтаємніших документів комуністичної партії Іван Чигирин, „в Особливих теках Політбюра йшлося про допомогу Центру не продовольством, а тільки насінням, тому що його на місцях не вистачало, а треба було сіяти зернові культури". І вищеназвана стаття у „Свободі" це підтверджує: Україна і Північний Кавказ одержали тоді 616,000 тонн насіннєвої позички і 283,000 тонн продовольчої.

Однак, питання і в іншому: а чи дійшли таким чином позичені державою обсяги зерна тим, хто конав від голодної смерти і вже не в силах був узятися до праці? Скажімо, ті 300,000 пудів жита для Північного Кавказу, 200,000 для Дніпропетровської і 200,000 для Одеської областей, які виділялися ухвалою політбюра ЦК ВКП (б) від 8 лютого 1933 року, про що згадує професор С. Кульчицький?

Він, до речі, правильно пише про відтворений документ у кольорі з червоною печаткою і червоним підписом Сталіна на ньому з книги „Голод в СССР". Але було б ще краще, якби не упустив, як на мене, досить суттєву обставину: зерно відпускалося не тим, хто голодував, а „на продовольчі потреби робітників радгоспів, МТС, МТМ, а також активу (партійного і безпартійного) колгоспів, що потребують".

Київський науковець цитує упорядників згаданого збірника документів московського видання, які наголошують: „Російським історикам і архівістам приховувати нема чого. Всі документи відкриті, і ми пропонуємо перед тим, як шановні міжнародні або національні державні структури побажають висловитися з політичними оцінками про „голод-геноцид" в Україні не поспішати з ними".

Справді, на час видання збірника (2009 рік) російські архівісти вже не могли приховувати концептуальних документів, які під-

тверджують геноцидну спрямованість Голодомору 1932-1933 років проти українства, бо вони вже були опубліковані раніше. Маємо на увазі обійдені упорядниками збірника постанову політбюра ЦК ВКП (б) і Раднаркому СРСР за підписами Сталіна і Молотова від 14 грудня 1932 року „Про хлібозаготівлі на Україні, Північному Кавказі і в Західній області", якою припиняється українізація на Північному Кавказі, їхню ж постанову від 15 грудня 1932 про припинення українізації на Далекому Сході, в Казахстані, Середній Азії, Поволжі й Центрально-Чорноземній області й директиву Кремля від 22 січня 1933 року про заборону виїзду голодних українських селян і північнокавказців (в першу чергу кубанців) за хлібом до Росії, Закавказзя й Білорусі.

І принагідно хочу торкнутися ще одного питання, яке не висвітлював у своїй публікації професор С. Кульчицький, але яке сьогодні набуває особливого значення. Маю на увазі проблему з підрахунком кількости втрат від Голодомору 1932-1933 років. Саме з діяспори до України прийшло визначення: від семи до десяти мільйонів. Однак, воно постійно заперечувалося професором С. Кульчицьким, який ще з радянських часів називає цифру в 3,5 мільйона, а нині піддається критиці також українськими демографами, до яких долучився і науковець зі США Олег Воловина. Вони пропонують кількість жертв рахувати до 3,9 млн. осіб.

Українські демографи й історики при цьому спираються на офіційні дані, які піддаються вже давно сумніву. Зокрема, коли йдеться про Всесоюзні переписи населення СРСР 1937 і 1939 років, хоч обидва вони не тільки не дають можливости визначити міґраційні потоки населення через відсутність відповідного запитання, як це було в попередніх переписах 1897 і 1926 років, а й грішать суттєвими неточностями в підрахунках.

Особливо це стосується останнього. Скажімо, за офіційними документами більшовицької влади відомо, що на початок 1939 року в Україні нараховувалося 11.195.620 міських жителів, 19.755.848 – сільських, а всього – 30.946.218 осіб.

Зовсім іншу картину подає начальник Управління народногосподарського обліку УРСР Рябичко в своїй таємній доповідній на ім'я голови Ради народних комісарів УРСР Коротченка від 30 січня 1939 року: міського населення – 10,6 мільйона, сільського – 18,6 мільйона, а всього – 29,2 мільйона осіб. Як бачимо, понад півтора

мільйона населення УСРР в 1939 році було приписано, а це не дає демографам можливости одержати правильні висновки.

Що стосується поданих з Москви даних перепису 1937 року, який узагалі був засекречений, то в порівнянні з первинними документами, що лежать у Києві, цифра, за нашими підрахунками, збільшена на 402 тис. осіб – до 28,387,609.

Ретельне ознайомлення зі зведеними по районах результатів, які, як правило, корелюються з даними фінансових інституцій, звертає увагу на таку закономірність: у тих суто аґрарних реґіонах, де показано приріст населення в порівнянні до 1926 року, набагато нижчим є облік населення, здійснений органами Наркомату фінансів УСРР за півроку до перепису. Наприклад, у тодішній Вінничині в Старокостянтинівському районі до 60,100 мешканців, зафіксованих у 1926 році, додалися нібито нові, бо в 1937 усього тут проживало, якщо вірити утаємниченим даним, уже 61,500, що становило 102,2 відс. до попереднього перепису населення. Але фінансові органи станом на 1 червня 1936 року нараховували тут тільки 43,700 людей. Такі ж факти фіксуються і в інших областях УСРР, що вимагає, зрозуміло, ретельного вивчення документів і відповідної уваги демографів.

Крім застереження щодо взяття за основу зфальсифікованих переписів, особливо 1939 року, вважаємо помилковим включення до обрахунку 1937-1938 років, оскільки черговий Всесоюзний перепис населення після 1926 року відбувався на початку 1937 року, і дані за період до наступного – в 1939 – вже відбивають зовсім інші події. Так, вивезення ув'язнених за межі республіки включно з 1938 роком охоплює період, коли відсилали з УСРР і тих, хто ставав „ворогом народу" вже ніяк не за „злочини", які інкримінувалися голодним людям у зв'язку з появою 7 серпня 1932 року так званого Закону про п'ять колосків.

Подібне можна сказати і про міґрацію євреїв за межі республіки в 1928-1938 роках у кількості 57,000 осіб і організований набір робочої сили з сільської місцевости на новобудови за межами України в 1935-1938 роках.

Не могли всі українські селяни перебратися в місто, як це нас хочуть переконати російські дослідники О. Шубін і В. Жиромська. Мовляв, за словами останньої, „селяне, корт втыкали з украин-

ских сил, потрібні были індустрії. Тому місцева влада ставила своїкордони з наказом не выпускать".

Ці слова В. Жиромської входять у повну суперечність з постановою ЦК ВКП (б) і Раднаркому СРСР від 22 січня 1933 року про заборону виїзду голодним українським селянам до Росії й Білорусі за хлібом, тобто зовсім з інших мотивів. І не поглинула українська індустрія всіх голодних селян України – лише незначну частину, бо городян в УСРР з 1926 по 1937 стало більше тільки на 4 млн. осіб.

Але це не значить, що весь приріст міського населення за вказаний період в кількості 4.300,000 стався тільки за рахунок відтоку з українського села. Українське місто зростало в цей час за рахунок насамперед власного природного приросту і механічного припливу робочої сили, в тому числі і з Росії, починаючи ще з будівництва Дніпрогесу в 1927 році. А як тільки почали ставати до ладу діючих нові заводи в УСРР, то передбачалося забезпечувати їх кваліфікованою робочою силою саме з Росії.

Ці переселенці перебиралися не одинаками, а з родинами, потім закликали родичів, знайомих. Але ж ніхто за 25 років так і не дослідив ці міґраційні потоки...

Зрозумівши, яких великих втрат зазнало українське село, більшовицьке керівництво УСРР вже з початку 1933 року почало приховувати реальні дані руху населення в республіці. Так, у виданих Управлінням справами Раднаркому УСРР адміністративно-територіяльних довідниках по кожній області, де вміщуються навіть дані про виконання взимку 1933 року хлібозаготівель з урожаю 1932, поточна кількість населення вказується станом на 1 січня 1932 року – 32,680,7 тисячі осіб: міського – 7,127,7 тисячі, сільського – 25,553,0 тисячі осіб.

Водночас з підготовлених до друку таблиць вилучаються дані про кількість сільського населення. А у виданому в 1936 році довіднику „Райони УСРР" кількість населення вказується станом нібито на 1 січня 1933 року, хоча наведені показники мало чим відрізняються від заявлених ще в жовтні 1932 даних про кількість континґенту, який мають забезпечувати сіллю і сірниками. Так-от, на IV квартал 1932 року населення УСРР за цим критерієм рахувалася в кількості 31,909,000 тисяч осіб, у тому числі 7,235,000 міського і 24,674,000 сільського.

Таким чином, сталінська статистика, яка вже з січня 1933 року перестала бути чесною в питаннях руху населення УСРР, не дає можливости демографам встановити точні дані втрат під час Голодомору 1932-1933 років. Однак, ставлячи під сумнів вірогідність кількісних показників переписів 1937 і 1939 років, всетаки вважаємо, можна дослідити ретельніше рух населення в УСРР у 1932-1936 роках, що дасть можливість точніше визначити кількість жертв цієї трагедії. На нашу думку, в ситуації, яка склалася з неповною джерельною базою щодо міґраційних процесів в УСРР в 1929-1931 роках, необхідно взяти за основу поточний облік населення станом на 1 січня 1932 року.

У кожному з виданих у Харкові управлінням справами Раднаркому УСРР восьми довідників з основних статистично-економічних показників господарства районів відповідних областей і Автономної МСРР перший розділ „Територія та населення" супроводжується спеціальним поясненням до таблиць: „Відомості про територію та населення складено за станом на 1 січня 1932 року за матеріялами Центральної Адміністративно-Територіяльної Комісії при ВУЦВК-у, що їх одержано від районних виконавчих комітетів".

Ось чому, на наше глибоке переконання, виходячи саме з цих останніх показників обліку населення (жовтень 1932 року як переддень Великого Голодомору) і необхідно розраховувати втрати населення УСРР у 1932-1933 роках. Зрозуміло, що насамперед сільського, проти якого і був спрямований цей страшний удар.

Знаючи про наявність 24.674 тисяч українських селян на початку жовтня 1932 року і встановлену їхню кількість Всесоюзним переписом 1937 року (18,825,842), бачимо конкретну цифру зменшення – 5,849,842, а з врахуванням приросту сільського населення у 1934-1936 роках щонайменше в 700 тисяч – 6,549,842 особи!

Залишається додати втрати з початку 1932 року. Про те, що голод в Україні лютував уже навесні 1932 року, свідчать документи українських архівів. Так, у листі до Сталіна 15 березня 1932 року Косіор повідомляє, що найбільше вражена голодом Дніпропетровська область, звідки „нам більш усього надходить інформацій про голодування, про померлих і т. п., тоді як, наприклад, по Одеській області повідомлень дуже мало.

Понад 70 відс. усіх смертей припадає на Дніпропетровську область. З 49 районів області важкими є 35 районів (Косіор поправив на 21). На другому місці Київська область, 31 район – важкий. Особливо важке становище, наголошував Косіор, „так званих поворотців, тобто тих, хто під час голоду разом з родиною бродив десь, а тепер у значних кількостях повертаються в свої села і колгоспи". Ось чому голодуючі є мало не в усіх районах… Є випадки, коли виданий на руки хліб забирали назад.

І зовсім іншою виглядає картина щодо втрат від Голодомору, коли порівнювати показники 1937 року до наявности населення УСРР станом на 1 січня 1932 року: не вистачає 6,331,9 тисячі осіб. А якщо додати ще 1,152,900 приросту до 1937 року, то маємо 7,484,800 мільйона осіб.

Ще більш реальною виглядає картина, коли розглядаємо окремо сільське населення України. Його в УСРР у 1926 році нараховувалося 23,663,113 осіб, а 1937 – вже на майже 5 млн. менше – 18,825,842. Офіційна різниця по УСРР – 4,837,271, а якщо додати приріст до 1937 року, то 6,724,500 . Але зовсім інші результати одержуємо, коли відлік втрат починаємо з 1 січня 1932 року: згідно з цими даними втрати сільського населення становлять 6,724,500 осіб. Знову ж таки, коли додаємо приріст сільського населення до 1937 року щонайменше в кількості 700,000, то маємо майже ту саму цифру: 7,424,500 осіб.

Ось чому до встановлення конкретної цифри шляхом ретельної перевірки всіх обставин цієї трагедії, на нашу думку, виправданим є стверджувати про мінімальну цифру в 7 млн.

А тим часом необхідно продовжувати цілеспрямований пошук, який додасть до цієї приблизно поки що визначеної кількости жертв багатьох ще й досі не врахованих. І йдеться не тільки про тих, хто загинув від голодної смерти на українському чорноземі, а й про ті жертви, які спричинені Голодомором.

По-перше, чомусь мовчимо про ще один міраційний потік у 1932-1933 роках - тисячі голодних українських селян, які намагалися через поліські болота, Збруч і Дністер дістатися до Польщі й Румунії, але були розстріляні радянськими прикордонниками або не допливли до рятівного берега, де сподівалися дістати так бажаного хліба. Ті ж, котрим пощастило, вже не повернуться до УСРР

до 1937 року. І їх також були тисячі. Тобто, вони не стали тоді городянами, вони – втрати для УСРР через Голодомор.

По-друге, не враховані ті селяни, які за невиконання непосильних хлібозаготівель стали жертвами судових репресій. У що це вилилося, можна дізнатися зі звітів генерального прокурора і наркома юстиції УСРР Полякова: після введення в дію Закону від 7 серпня 1932 року станом на 25 листопада 1932 вже було засуджено близько 37,000 селян. У тому числі 500 особам було винесено смертний вирок: за половину серпня розстріл застосований до 27 засуджених, за вересень – до 193, за жовтень – до 121, за листопад - 159. А за час від 26 листопада до 7 грудня до розстрілу було засуджено 137 осіб.

Подібне тривало і в 1933 році. За січень 1933 року в Харківській області засуджено до розстрілу 117 осіб. За першу п'ятиденку лютого в Дніпропетровській області до смертної кари засуджено 44 особи…

Ніхто ніколи не враховував померлих від голоду в камерах попереднього ув'язнення. Так, у Зінов'ївському ув'язнені у грудні 1932 року таких було 20, у січні 1933 – 117, лютому – 163, за 13 днів березня – 105. Чи пораховані подібні втрати по всіх місцях позбавлення волі, в яких каралися наші селяни, що вже були зняті з обліку за місцем проживання.

31 березня 1933 року Народний комісар юстиції й Генеральний прокурор УСРР В. Поляков рапортував Генеральному секретареві ЦК КП (б) У С. Косіорові, що за період від 27 листопада 1932 року на північ вивезено 86.884 правопорушників з числа селян, яким інкримінувалися злочини за „посягання на соціалістичну власність" або злісне невиконання хлібозаготівель. Скільки їх там померло від голоду, застудних хвороб і непосильної праці? Відомо, що в 1932 році вмерло з числа „куркульського заслання" 87,700 осіб, а в 1933 – 151,600. Яка кількість з них українська – ніхто ще не порахував.

Ота більшовицька твердість у здійсненні репресій за невиконання хлібозаготівель призводила до трагічних наслідків, що супроводжувалися новими втратами: дружина члена управи артілі „Восход" Волноваського району Донецької области, якого притягнули до відповідальности за нібито розтринькування колгоспного хліба, зарубала сокирою двох дітей і намагалася повіситися…

До жертв Голодомору необхідно віднести й ті смерті, що спричинилися беозоглядністю через вилучення зарчів. Так, на Чернігівщині середняк Болоховець, що вже виконав своє завдання на станом на 16 грудня 1932 року, і від якого вимагали й далі здавати хліб, вилучивши всі наявні для харчування родини продукти до нового врожаю (збіжжя - 116 кілограмів, картоплі – 19, віки – 4, проса – 11, квасолі – 3, соняшнику – 10 і 10 головок маку), повісився.

А селянин Коломієць з Нововолодимирівки Олександрівського району Дніпропетровської области, в якого 10 січня 1933 року намагалися забрати продукти, убив з рушниці керівника комісії й активістку, а сам, забравши дружину й харчі, зник з села.

Де статистика подібних випадків? Хіба вона не спричинена організованим Голодомором?..

Мовчимо чверть століття й ще про один напрямок пошуків: не досліджено фактично жодного масового поховання голодних людей біля залізничних станцій, де лежать невідомі ходаки за хлібом, трупи яких скидали в загальні ями без належної реєстрації. Відтак у прилеглих до того ж, скажімо, Миргороду селах родичі зниклих безвісти думають, що ті загубилися десь на просторах Росії в пошуках продуктів, а насправді вони лежать неподалік рідних хат у сирій землі, бо влада не пустила їх за хлібом до Росії. А скільки таких поховань біля залізничних станцій по всій Україні?

За такої ситуації, що склалася з викривленням офіційної звітности, не можемо обійти увагою і свідчення тих, хто пережив голодомор. Цим людям, які в 1932 – 1933 роках реально дивилися смерті в очі, немає рації казати неправду, а відтак у їхніх спогадах постає багато актуальних запитань, які не досліджені ні істориками, ні демографами. Скажімо, чому в окремих реґіонах заборонялося записувати до актів громадянського стану померлих до 1 року дітей? І чому після березня 1933 року там припинили складати акти про смертність?.

А чи обліковані смерті всіх тих дітей, яких підкидали до дитбудинків, але вони не дочекалися допомоги, бо двері так ніхто і не відчинив на плач немовляти. Страшно навіть нагадувати ще про один недооблік жертв Голодомору – невідомих нікому заблукалих у пошуках їстівного дітей-прохачів, яких заманювали канібали й убивали. А були й такі прохачі з далеких сіл, які помирали прямо на дорозі – хто фіксував смерть невідомої людини.

Природно, ніхто не ідентифікував і не порахував тієї кількости померлих на дорогах, трупи яких розтягли здичавілі собаки...

Неповна статистика смертей пояснюється й тим, що в багатьох випадках здорові члени родини протягом тривалого часу не сповіщали сільську владу про вже померлих, якщо на них, особливо дітей, одержували якийсь пайок, який самі з'їдали.

А траплялося й таке, коли вмерлого заносили в погріб і закидали сміттям, або просто цілі родини, як братів Івана і Франка Курятів з села Дениші нинішньої Житомирської области, скидали в криницю і засипали землею.

Ніхто не порахував тих могил, що викопувалися на городах, куди вся родина лягала, як це було у Пісківці під Красноградом, що на Харківщині. В цьому вимерлому селі і про тих, хто в хатах лежав, аж до весни ніхто не знав – аж поки люди з Красноград не приїхали на весняні роботи. Тоді тільки, вже невпізнаваних, почали хоронити...

А якщо згадати втрати українців за межами УСРР? Тих, з майже 7 мільйонів, котрі під час перепису 1926 року призналися до нашої нації, а після Голодомору 1932 – 1933 років там їх виявилося на кілька мільйонів менше.

Узагалі, два всесоюзні переписи населення засвідчили трагічну динаміку руху українського населення, особливо в порівнянні серед 10 найбільших націй СРСР:

	1926 рік	**1937 рік**
Росіяни	77.791.124	93.933.065
Українці	31.194.976	26.421.212
Білоруси	4.738.923	4.874.061
Узбеки	3.955.238	4.550.532
Татари	3.029.995	3.793.413
Казахи	3.968.289	2.862.458
Євреї	2.672.499	2.715.106
Азербайджанці	1.706.605	2.134.648
Грузини	1.821.184	2.097.069
Вірмени	1.568.197	1.968.721

Роберт Конквест зробив великий науковий подвиг, який не може бути знівельований, тим паче, що архіви більшовицької влади це стверджують.

Про автора:
Володимир Сергійчук – історик, директор Центру українознавства Київського Національного університету ім. Т. Г. Шевченка, академік Академії Наук Вищої Школи України.

ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ

4

Петро МАСЛЯК

Шлях перед нами

Так вже влаштована людина, і тут нічого не вдієш, що вона затято бажає знати, що її чекає в майбутньому. Так було в минулому, так є нині, так буде завжди. Аби знав де впаду, соломки підмостив би, кажуть українці. Віками люди гадали про майбутнє на картах і кавовій гущі, вдавалися до магічних ритуалів і викликали духів. Навіть наукові часописи звертаються до Нострадамуса, шукаючи відповіді на запитання майбутнього світоустрою.

По пальцях однієї руки у світі можна полічити людей, які здатні запропонувати прогноз геополітичної погоди не на найближчі

три дні, а хоча б на рік чи два. Владоможці на таких людей не звертають уваги, і дехто з них, як колись Нострадамус, змушені видавати свої пророцтва у вигляді художніх творів, поем і романів. А потім авторів цих опусів після здійснення їх пророцтв суспільство звинувачує в тому, що саме за розробленими ними умоглядними сценаріями відбулися війни, жахливі терористичні акти, екологічні катастрофи.

Звичайно, таким людям живеться нелегко. Постійна внутрішня заанґажованість, намагання вловити мінливу сутність подій, які наближаються, роблять таких людей самотніми одинаками, тому що з ними майже неможливо спілкуватися. Перебуваючи „на своїй хвилі", вони нічого більше не помічають і за власною сутністю є надзвичайно наївними людьми, вважаючи, що їхня правда комусь потрібна.

Справа в тому, що при всій пристрасності бажання довідатися, що їх чекає в майбутньому, люди внутрішньо бояться його і воліли б, щоб нічого не змінювалося. Тому багато років тому, коли я очолював заснований мною відділ геополітики й геостратегії і пророкував маштабні терористичні акти в Ню-Йорку з використанням цивільної авіяції, і ця стаття була надрукована в одному лондонському часописі, Радіо „Свобода" організувало програму, де мене обізвали „новоявленим лжепророком"…

Отож що нас чекає в найближчі роки? Впродовж останніх століть від часу загибелі Київської Русі Україна відчувала неослабний геополітичний тиск одразу з трьох геостратегічних напрямків. Зформувався клясичний „опорний каркас" території. З північного заходу тиснули поляки, з північного сходу –росіяни¸ з півдня – турки.

Здавалося б, в українців немає жодного шансу на виживання, бо навіть двосторонній геополітичний одночасний тиск не здатна витримати жодна країна і нація. Україна і українці, незважаючи на небачені у світовій історії втрати, вижили і відновили свою державність. Чому? Об'єктивно, за наукою мали б загинути, але незбагненно, алогічно вижили.

Де наука безсила, необхідно задіяти езотеричні знання. Історія людства вказує на те, що такі речі відбуваються лише з тими людьми, народами і державами, на які покладена якась місія. Усвідомлюють ці народи цю місію чи не усвідомлюють – не має значення.

Приміром, українці не усвідомлюють, але що вони можуть змінити? Завдання для системи, її місію завжди виставляє надсистема, а не сама система встановлює її собі. Це вже не якісь там інтуїтивні пророцтва, а сучасна наукова методологія.

Тенденція очевидна, впродовж останніх століть геополітичний тиск з боку Туреччини у XVIII ст. зійшов нанівець, В середині XX ст. теж трапилося і з Польщею. Наприкінці XX ст. різко ослаб він і з боку Росії. Закономірно виникла незалежна держава Україна. Уже 25 років існує вона на політичній карті світу, і зараз нас дуже цікавить, що ж буде з нашою державою, а відповідно і з нами в найближчі десятиліття.

Аналіза геостратегічного положення України однозначно говорить про те, що доля України вирішуються суто геополітично за її межами. Українці генетично мають величезний внутрішній потенціял до самоорганізації. Історія каже нам, що при зникненні зовнішнього геополітичного тиску українці здатні самоорганізуватися впродовж 2-3 місяців. Згадаємо не лише Хмельниччину чи Коліївщину, але й Волинь 1943 року, коли німці відступили, а радянські війська ще не наступили. Протягом місяця були розгорнуті військомати, школи військових старшин, витворилася медична служба тощо. Нація самоорганізувалася. Так буде і в XXI ст.

Для того, щоб на науковому рівні здійснити геополітичне пророцтво, мало знати, що було колись з нашою країною і нацією, але й усвідомити те, що з нею відбувається нині. Сучасні реалії нашого життя цілком закономірні. Ми маємо останній етап пострадянського періоду розвитку, а точніше остаточної деґрадації пострадянської України.

Циклічність розвитку подій в нашій державі ні в кого не викликає ніяких сумнівів. Очевидно, що періоди і етапи розвитку політичної карти світу з часом суттєво зменшують свою протяжність. Нинішні 20-25 річні етапи відповідають сотням років розвитку цивілізації у минулому. Найбільше, що може виділити історія для України для остаточного подолання пострадянського етапу, це п'ять-шість років. Далі наша держава катакліктично перейде до єдино логічного і природного власне українського шляху розвитку. В геостратегічному сенсі неминуче розпростається українська геостратегічна „пружина", яка була віками стиснута потрійним геополітичним тиском з боку Туреччини, Польщі і Росії. Російська

імперія приречена. Ми ж, через повну інформаційну бльокаду, нічого не знаємо у своїй масі, що там відбувається. Північний Кавказ Росія вже втратила. Остаточно і назавжди. Росії вже нема. І розпадатися вона закономірно буде в два етапи. Спочатку менша, европейська частина збереже назву Росія, а потім і вона розвалиться і остаточно зникне штучно придумана назва Росія, як назавжди зникла не менш штучна назва Югославія, як би її не намагалися зберегти.

Я не випадково пишу про країну останнього геополітичного тиску на Україну, тобто Росію. В останній знаходиться практично ще одна за площею етнічна українська територія, яка заселена нашими однокровними братами-українцями. Генетика, голос крови – це глибинні речі. І як би не намагалася Росія русифікувати жителів своєї чорноземної частини, Кубані, Ставропілля, Тереку, вони все одно є нашими братами, генетичними українцями.

Як геополітик я знаю про доповідні записки російської Федеральної служби безпеки керівникам у Кремлі, де подані дані, що 55 млн. громадян Росії є етнічними українцями за походженням. Ми не можемо віддати їх на поталу ні ісламським, ні китайським, ні яким іншим екстремістам і політиканам. Це величезний інтелектуальний і генетичний резерв майбутньої Великої України.

Велика Україна неодмінно відбудеться. І не тому, що цього хочу я чи ще хтось інший. Це закономірний історичний процес і об'єктивний розвиток, а його не дано змінити нікому.

Про автора:
Петро Масляк – віце-президент Академії наук Вищої школи України, академік, професор Київського національного університету ім. Т. Шевченка, доктор географічних наук (економічна та соціяльна географія).

Роман СКЛЯРОВ

Українська реформація і відкрите суспільство

„Мораль Євангелія — це головним чином мораль відкритої душі“, — писав на початку XX ст. французький філософ Анрі Берґсон у праці „Два джерела моралі та релігії“, пропонуючи поняття „відкритого“ та „закритого“ суспільств.

Для Бергсона „закрите суспільство“ — це суспільство „природне“, статичне, мораль якого зумовлена примусом, а любов до родини чи народу може передбачати і ненависть до інших народів.

„Містична любов до людства зовсім інша. … Між суспільством, в якому ми живемо, і людством в цілому існує той же контраст, що між закритим і відкритим: відмінність між обома об’єктами – сутнісна, а не просто кількісна. … Ми не приходимо до людства поетапно, проходячи через сім’ю і націю. Потрібно, щоб ми одним стрибком … досягли його“ — писав він.

Переломним моментом в історії людства, таким „стрибком“ від „закритого“ до „відкритого суспільства Бергсон називає саме появу християнства, яке стало продовженням і „глибоким перетворенням юдаїзму“.

„Через Бога, за допомогою Бога він (християнин) любить все людство божественною любов'ю“, – пише філософ, відносячи християнську любов та мораль до „відкритих“, спрямованих на преображення світу.

Вся подальша історія людства після отримання ним Євангелія – це історія боротьби „відкритого“ з „закритим“, „божественного“, абсолютного в людині, з „природним“, зумовленим традиціями, соціяльністю, примусом.

Вся низка революцій за права людини, демократію, свободу та рівність отримала свій початковий імпульс саме в Євангелії.

„Ми не бачимо, щоб хоч хто-небудь з великих стоїків, навіть той, який був імператором, вважав за можливе знизити бар'єр між вільною людиною і рабом, між римським громадянином і варваром. Знадобилось дочекатися християнства, щоб ідея загального братства, яка включає в себе рівність прав і недоторканність особи, стала дієвою“, – пише Бергсон.

Християнин має не просто любити Бога і ближнього, ця любов має отримувати конкретні практичні форми. І вона їх отримувала впродовж історії.

„Ми виходимо з тієї самоочевидною істини, що всі люди створені рівними і наділені їх Творцем певними невідчужуваними правами…“, — написано у Декларації Незалежности США 1776 року.

Мейфлаверська угода, підписана батьками-пілігримами у 1620 році, починалась словами „В ім'я Господа Бога амінь“ і містила цілком конкретне соціяльно-політичне зобов'язання: „Перед Господом Богом і перед один одним зобов'язуємося об'єднатися в громадянську політичну спільноту для встановлення більш досконалого порядку“. Таким чином, американські пуритани, які цілком були пройняті духом Реформації й істинного розуміння християнства в дусі свободи, саме на основі своїх релігійних переконань заклали фундамент „відкритому суспільству“ Сполучених Штатів. Більшість з них втікали від рамок „закритого“ Старого Світу, можновладці якого дуже часто викривлювали зміст їхньої релігії в

соціяльно-політичному житті. На новому ж місці християнський ідеал держави, як його розуміли протестанти, було втілити легше.

Американська демократія є плодом саме релігійних переконань, духовних установок і любови до людства через Бога засновників США.

„Людство прийшло до демократії дуже пізно (бо такі демократії, як античні міста-держави, побудовані на рабстві, звільнені завдяки цій фундаментальній несправедливості від найбільш значних і болісних проблем, були несправжніми демократіями“, – пише Бергсон.

Розгляд республіканських гасел під кутом зору братства, яке об'єднує та знімає в собі суперечності між рівністю і свободою, на думку філософа, „дозволяє сказати, що демократія є євангельською за своєю суттю, і її рушійна сила – любов“. Такий поштовх до творення держави за християнським зразком як в США, так і в Европі, звичайно, мав своєю головною причиною Реформацію. Остання була відповіддю на те, що такий суспільно-політичний ідеал не могла чи не хотіла втілити Церква. Але самі християни цієї ідеї не полишали.

Реформація в Европі почалась 500 років назад, коли 1517 року Лютер прибив свої 95 тез до дверей Віттенберзької церкви. В Україні й православ'ї загалом реформації, фактично, не було ніколи через домінування Росії. Сьогодні саме час її почати.

Реформація в Україні

Українська реформація має передбачати всебічну трансформацію суспільства та всіх його громадян, української Церкви та Української держави, всіх її публічних та приватних інститутів на основах християнської любові та моралі. Це означає будівництво справжнього „відкритого суспільства“, що базується на демократії, свободі, рівності, а головне – на почутті братства та єдности громадян України, і всі політичні, економічні, соціяльні закони та інститути мають цьому відповідати. У цьому питанні важливо пам'ятати аутентичне, оригінальне значення „відкритого суспільства“, яке йому надавав його автор Анрі Бергсон, оскільки сьогодні це поняття використовується дуже часто з відтінком секулярного

гуманізму та, що гірше, культурного марксизму, які хочуть побудувати „земний рай“ без Бога.

Карл Поппер свого часу розвинув поняття „відкритого суспільства“, надавши йому більш конкретні соціяльно-економічні та політичні форми. Сьогодні це поняття взяв під свій прапор Джордж Сорос, і багато ліво-ліберальних ідей подаються саме під виглядом розбудови „відкритого суспільства“.

Відкрите суспільство – це не порожнє поле, яке вільно обвівається всіма вітрами і кожен бажаючий кочівник може по ньому промчатись. Це не абсолютна „толерантність“ до зла чи загрози. Це не „відкритість на вхід“ неправді, а скоріше „відкритість“ до дії і боротьби з неправдою.

Так само – це не моральний релятивізм чи необмежена нічим свобода. Це скоріше, навпаки, принцип служіння на основі любови до Бога, який спонукає до активного, творчого перетворення світу. Свобода підпорядковується вищому обов'язку та ідеалу і отримує таким чином свій позитивний зміст. Іншими словами, як казав Христос, „Я прийшов виконати закон, а не порушити“.

Українська реформація має полягати в наступних етапах, які можуть йти паралельно, і мають здійснюватись самими християнами:

1. Змінити самих себе.
2. Змінити свою Церкву.
3. Змінити свою державу.

Перший етап. Зміна самих себе

Християни України повинні увібрати в собі найкращі елементи як православної сторони християнства, так і його західнього типу (як католицизму, так і протестантизму).

Виділимо лише деякі риси, які потрібно у собі розвивати, щоб побудувати справжнє „відкрите суспільство“ на основі любови до Бога та ближнього:

1. Проактивність. Християнин має бути новатором, творцем, який власноруч змінює себе і життя навколо себе. Творити – це основна місія людини, і кожна сфера життя чекає свого преображення через активну діяльність людини, втілення Божих запо-

відей в реальність. Свідомість має визначати буття, дух творити форму, а не навпаки.

2. Раціональність. Людина має раціонально розпоряджатись і облаштовувати те, що дано їй Богом. Це передбачає постійний пошук максимально раціональної організації праці, бізнесу, економіки та всіх інститутів, зокрема через пізнання мудрости Божої в науці.

3. Непримиренність до зла та неправди. Будь-хто, роблячи гріх, чи це представник влади, чи друг, чи родич, має викликати ревну реакцію християнина. Корупція і кумівство – це не по-християнськи. Найвищу вимогу порядности та чесности християнин має висувати собі.

4. Стриманість. Зокрема у задоволенні тілесних інстинктів, контроля духа над тілом, постійна „тверезість“ думки та заперечення культури споживацтва.

5. Простота і дружелюбність. Звичайно, при спілкуванні з людьми, неважливо від їх статусу, християнин не має проявляти жодної зверхности чи гордині. Любов завжди проста. І це є ключова запорука духу братерства.

Цей перелік можна продовжувати. Однак, загалом важливим є творче спрямування християнина на світ та самого себе і така ж вимогливість до себе та світу. Щоб ці риси у людей розвивались, має бути критична маса осіб, які їх засвідчуватимуть власним прикладом та артикулюватимуть у суспільстві. Це можуть бути як церковні діячі, так і політики, бізнесмени, науковці, діячі культури тощо, які вважають себе християнами.

Крім того, такі риси мають пропагуватись через інститути, як церковні, так і світські, але для цього потрібно розвивати саму Церкву у широкому сенсі – як релігійну громаду.

Другий етап. Зміна своєї Церкви

„Церква“ має два значення: як установа і як релігійна громада. У біблійному значенні „Церква“ — це не лише священнослужителі, а вся спільнота віруючих. „Де двоє чи троє в Ім’я Моє зібрані,— там Я серед них“. (Мтф.18:20). Навіть декілька віруючих, що зібрались в одному місці, уже являють собою Церкву. Тому цей етап потрібно

розділити на дві частини: реформування Церкви як установи та будівництво самої християнської громади.

Реформування Церкви має відбуватись в руслі сучасних тенденцій побудови ефективних публічних інститутів: прозорість, підзвітність, відповідальність. Церква повинна перестати бути закритою для віруючих установою, яка вариться сама в собі. Мова йде загалом про всі християнські Церкви України.

Потрібні наступні кроки:

1. Прозорість та підзвітність Церкви у її фінансах. Громадяни чекають прозорости від держави, яка витрачає їх податки. Але Церква, яка в ідеалі має функціонувати за рахунок пожертвувань віруючих, також повинна бути прозорою у витрачанні цих пожертв.

Прозорість є запорукою довіри. Яка може бути довіра до осіб, які розповідають про аскетизм, а самі їздять на мерседесах „S-600“ і носять дорогі годинники?

В ідеалі кожна закупівля, що проводиться Церквою за гроші парафіян, має відбуватись за відкритим тендером. І в публічному доступі має бути вся інформація, пов'язана з такими закупівлями. Така новація відразу підвищить довіру та повагу до Церкви. При цьому, самі віруючі мають вимагати звітування Церкви за витрачені гроші..

Відкритість та демократичність внутрішнього устрою Церкви

Церква в Україні – це закрита корпорація, а віруючі є лише споживачами її послуг. Вони не мають, фактично, жодного впливу на внутрішні справи Церкви, хоча, згідно з Біблією, складають її невід'ємну частину. Така бюрократизація Церкви приводить до втрати її сакрального змісту як Тіла Христового. Закрившись від парафіян, Церква починає управлятись внутрішніми інтриґами, кар'єризмом та непублічними домовленостями. Свого часу це зробило негарну славу Римо-Католицькій Церкві та дало поштовх Реформації і відділення від неї протестантизму, в якому демократія участи віруючих знаходила більше проявів.

Відтак, участь і вплив парафіян на справи Церкви мають бути значно більшими, ніж є зараз. Для цього Церква має стати більш відкритою, пояснювати та обговорювати з віруючими власну

структуру і правила, а також, за необхідности, робити їх більш демократичними та доступними для участі віруючих.

При цьому, самі віруючі мають проявляти зацікавленість до устрою Церкви та до участі у її житті.

Звичайно, крім цих двох пунктів, можна запропонувати й інші, але вказані є базовими для подальшого розвитку та дискусії.

Церква як громада

Розвиток Церкви як громади передбачає будівництво інститутів та проникнення християнської ідеї у всі сфери життя суспільства. Фактично, це будівництво держави без участи держави. Хоча державні інститути також дуже важливі, але вони, зазвичай, лише відображають зміст „народних“, неформальних інститутів.

В першу чергу, мова має йти про просвітницькі інститути – приватні школи, університети, неурядові організації, благодійні фонди, аналітичні центри, телебачення, кіно, газети тощо. У цьому напрямку найбільше розвинулась Українська Греко-Католицька Церква, маючи свій католицький університет та бізнес-школу, й інші мають брати з неї приклад.

Завдання – будувати середовище, яке зростить нових провідників і якісно нову християнську спільноту. Треба враховувати досвід польської Церкви, яка створила навколо себе цілий „всесвіт“ різноманітних інституцій, і турецького проповідника Фетхуллаха Ґюлена, його руху „Хізмет“, активісти якого створили майже 300 шкіл у Туреччині та понад тисячу по всьому світу, а також медіа та фінансові установи. Особлива увага, звичайно, має бути приділена молоді. Молодь, з одного боку, має залучатись до якомога ширшого кола заходів під еґідою християнських організацій в усьому спектрі суспільного життя – до навчальних, спортивних, культурних тощо. З іншого боку, у середовище молоді з різних каналів має артикулюватись християнський спосіб життя як зразок та еталон.

„Круто“ – це має бути не бездумне витрачання часу на алкоголь, клюби, ігри чи безладний секс, до чого закликають сьогодні з усіх молодіжних засобіов масової інформації. „Круто“ – це коли ти маєш ціль в житті, наполегливий, стриманий у своїх споживацьких інстинктах, маєш чіткі моральні принципи і духовне ядро, з повагою ставишся до батьків, близьких і людей загалом, є патріо-

том своєї Батьківщини і віриш у Бога. Оце має артикулюватись як образ для наслідування.

Але для розвитку інститутів потрібна економічна міць християн.

Бізнес та професійні асоціяції

Християни мають займатись бізнесом, бути успішними економічно, але сам бізнес має бути побудований на християнській моралі. Працівники не мають у ньому бути лише засобом, а повинні мати гідні умови праці, отримувати достойну платню, а в ідеалі – бути співвласниками, маючи хоча б невелику частку в підприємстві.

Виробничі кооперативи по всьому світу засновувались здебільшого християнами – від Еспанії до Канади і України, де у нас це проповідував Митрополит Андрій Шептицький. Загалом економічна демократія, яка втілюється у підприємствах, що належать та управляються працівниками-співвласниками, є продовженням євангельського духу братства, рівности і свободи, про яке писав Бергсон, описуючи демократію в політиці.

Християни мають бути успішними в бізнесі і для того, щоб потім впливати на політику і життя суспільства. Гроші для християнина – це інструмент преображення світу. Успішні християни мають створювати чи фінансувати всі перелічені вище просвітницькі та інші інститути.

Крім того, важливо, щоб професіонали у своїй сфери, які вважають себе християнами, об'єднувались у професійні асоціяції. Зокрема для спільного вирішення професійних питань, які стоять перед їх сферою, з точки зору християнства, а також для проведення спільних заходів і більш ефективному служінню Богу через служіння суспільству. В Україні, наприклад, діє Асоціяція християн-юристів України та Християнська медична асоціяція. Така практика має бути поширена і в інших галузях.

Християнсько-демократична партія

Згідно з опитуванням Центру Разумкова (2016), 81,9 відс. громадян України вважає себе християнами. Однак, справжньої

християнсько-демократичної партії в Україні досі нема, незважаючи на показну набожність багатьох політиків. Відповідно, така партія має бути створена. Вона має природнім чином прорости з того середовища, тих інститутів, про які йшла мова вище.

Такі слова, як „консерватизм“ і „традиційність“, потрібно забути, і не пов'язувати їх з політичною діяльністю християн. Це „реакційні“ терміни, бо потрібно не захищати „старе“, а створювати власний порядок денний і творити нове. Таким новим і має бути акцент на демократизації економіки, тобто, по суті, її християнізації. Соціяльна доктрина Католицької Церкви містить позитивну згадку про кооперативи, але однієї згадки в книзі на 546 сторінок замало. Всі християнські інститути, як Церква, так і християнські партії, мають голосно, чітко і акцентовано заявити про свою підтримку економічній демократії та всіх форм підприємств, що належать та управляються працівниками-співвласниками. Потрібно системно артикулювати цю підтримку, взяти її на свій прапор, а християнський бізнес має активно це практикувати.

Така постановка питання може привернути на бік християнства й сучасних лівих, які найбільше критикують капіталізм (особливо на Заході) саме через його недемократичність, неінклюзивність та антагонізм 99 відс. громадян до 1 відс.обраних. Той же Берні Сандерс у своїй програмі мав підтримку виробничих кооперативів, але чому цього не мають політики-християни?

Третій етап. Зміна своєї держави

Прихід до влади – це останній етап, який має лише увінчувати комплексну роботу по розбудові християнських інститутів знизу. Завдання – „розтягнути“ модель християнських інститутів та бізнесу до маштабу всієї держави. Будівництво держави на двох стовпах – політичній та економічній демократії – передбачає певну інклюзивну модель, що будується на основі „спільної справи“ та „грі з ненульовою сумою“ як для інвесторів/власників бізнесу, так і для працівників їх компаній і суспільства в цілому.

Основою цього може бути модель „комбінованої“ власности на бізнес, коли інвестор зберігає більшу частину акцій, водночас співробітники стають співвласниками та отримують частку в при-

бутках та певну участь в управлінні. Інструментом для цього може бути той же ESOP.

Еліти і народ в такій схемі стають вже не противниками, а союзниками, які перебувають „в одному човні“ і мають одні цілі — розвиток підприємництва та держави загалом.

Таку державу можна побудувати лише еволюційним шляхом через широкосторонній суспільний діялог та пошук „соціяльного компромісу“ з боку усіх стейкголдерів.

Наступним, четвертим, етапом теоретично мав би бути етап „змінити світ“, до якого нам ще дуже далеко. Але думати про нього можна вже зараз.

Міжнародне позиціонування України

Сьогодні у світі відбуваються важливі події з далекосяжними наслідками. З одного боку, християнські країни Заходу під впливом заможного життя дещо байдужіють до власної релігії, втрачають „нерв“, чим користуються ліво-ліберальні партії, нав'язуючи культурний марксизм. З іншого боку, найбільш молода релігія, іслям, має високий заряд пасіонарности та користується відносною слабкістю християн Заходу для встановлення гегемонії як всередині цих країн, так і у світі загалом.

Відповідно, для балянсу сил необхідний геополітичний гравець, який буде активно відстоювати християнську цивілізацію, перейнявши цей стяг з дещо втомленого Заходу.

Сьогодні таку ролю на себе приміряє Росія, активно експлуатуючи свою „християнськість“ і пролайф-тематику, і потрібно сказати, багатьох на Заході вона цим обманула і перевела на свій бік. Але це лише маскарад, „спецоперація“ і не більше. „Християнство в Росії ще не проповідано“, — писав Лєсков.

Саме України має потенціял стати центром тяжіння християнського світу у XXI ст., представляти та захищати християнство на міжнародній арені, заздалегідь побудувавши на його цінностях власну державу.

Геополітична шахівниця: християнство – іслям – культурний марксизм. Сучасні ліво-ліберальні партії використовують іслям у боротьбі проти християнства, зокрема через політику мультикультуралізму і всебічне толерування ісляму та нетолерування

християнства. Неомарксизм хоче розібратись з ненависними йому релігіями по черзі. Спочатку з християнством за допомогою ісляму, а потім і з самим ісламом. І мусульмани мають це розуміти.

Християнство й іслям, як і юдаїзм, мають, насправді, більше спільного, ніж відмінного. Це авраамічні релігії, у кожної з якої є своя історична місія. Тому вони мають реальний фундамент для консолідації перед лицем спільного ворога. Авраамічна єдність може стати реальністю у XXI ст.

Потрібно почати міжрелігійний діялог з приводу спільної протидії культурному марксизмові, який цілком може початись з України, оскільки у нас є як громада кримських татар – мусульман так і досить широка юдейська громада. Геополітична мета України має бути у внутрішньому подоланні можливого зіткнення ісламського та християнського світів та спільна перемога разом з мусульманами та юдеями над культурним марксизмом.

Висновки

Україна зможе випрямитись і стати сильною, лише ставши на коліна перед Богом. Ні Европа, ні Америка, ніхто не зробить Україну сильною, якщо ми відмовимось від Бога в угоду „проґресивним“ ліво-ліберальним цінностям, які у розвинутих країнах також далеко не всі розділяють.

Натомість, ми маємо побудувати автентичне, справжнє „відкрити суспільство“ та християнську державу, ставши центром тяжіння християнського світу у XXI ст.

Анрі Бергсон писав, що за допомогою машин та технологій людина, фактично, розширила своє фізичне тіло і отримала колосальну міць. „Однак, в цьому тілі, що непомірно виросло, душа залишилася такою ж, як була. … Збільшене тіло чекає збільшеної душі“.

Цю душу світові може і має дати Україна.

Про автора:
Роман Скляров – директор Центру економічної демократії, Київ.

Удо ҐОЛЛАБ

Майбутні технології – це вже сьогоднішній день

У 1998 році в фірмі „Kodak“ було 170,000 співробітників і фірма продавала 85 відс. всього фотопаперу в світі. Протягом всього декількох років їх бізнес-модель зникла і вони збанкрутували. Що трапилося з концерном „Kodak“, відбудеться в багатьох галузях промисловости в найближчі 10 років – однак, більшість людей ще не бачить такого розвитку подій.

Чи думали ви в 1998 році, що через три роки ви не захочете друкувати фотографії на папері? Осмислення експоненційних технологій потребувало деякого часу, перш ніж вони отримали повне визнання всього за кілька років. Така тенденція буде розвиватися у найрізноманітніших областях– таких як, наприклад, штучний інтелект, охорона здоров'я, електро- і самокеровані автомобілі, освіта, тривимірне друкування, сільське господарство і робочі місця.

Отож, ласкаво просимо в Четверту промислову революцію. Ласкаво просимо в Експоненціяльне Століття.

Програмне забезпечення комп'ютерів (софтвер) докорінно змінить традиційні галузі промисловости в найближчі 5-10 років.

Наприклад, фірма „Uber" є всього лиш програмним засобом, фірма не володіє автомобілями, але вона тепер найбільша таксійкомпанія в світі. Фірма „AirBnB" стала найбільшим готелем світу, хоч і не володіє конкретними приміщеннями.

„Розуміння" світу комп'ютерами ростатиме за експоненціяльним законом. Комп'ютер вже виграв гру Го у кращого гравця світу, на 10 років реніше, ніж припускали. (Гра Го набагато складніше ніж шахи.) У США молодим правознавцям стало дуже важко знайти роботу. Ви можете отримати юридичну консультацію в багатьох областях з IBM Watson протягом декількох секунд, причому з 90 відс. точністю в порівнянні з 70 відс. точністю, яку ґарантує людина-юрист. Отож якщо ви зараз вивчаєте право, негайно відмовтеся від цього. В недалекому майбутньому знадобиться на 90 відс. менше юристів, залишаться тільки вузькі судові фахівці. „IBM Watson" вже допомагає медсестрам діягностувати рак в чотири рази точніше, ніж ніж це роблять люди. Facebook софтвер вже може розпізнавати фізіономію людини краще, ніж це робить людина. Можна впевнено припустити, що до 2030 року „інтелект" комп'ютерів перевершить людський.

Автономні автомобілі: у 2018 року широкому загалу стануть доступними перші самокеровані автомобілі. Близько 2020 року нинішня автомобільна промисловість почне зникати. Автомобіль вам більше не буде потрібен. Ви викличете авто по телефону, вонао прибуде до вас самостійно і відвезе вас за призначенням. Вам більше не потрібно буде шукати паркування, ви тільки заплатите за відстань, причому зможете працювати в дорозі. Наступні покоління не будуть клопотатися про отримання прав водіїв і не будуть купувати авто. Це повністю змінить міста,

Сьогодні в усьому світі 1,2 мільйона осіб щорічно гине в автомобільних аваріях. Аварії трапляються кожні 100 тисяч кілометрів. З самокерованими автомобілями ця цифра впаде до однієї аварії на 10 млн. кілометрів. Це збереже мільйон життів на рік. Більшість автомобільних фірм збанкрутує. Традиційні автомобільні компанії намагаються вдосконалити автомобілі – в той час,

як технологічні фірми („Tesla“, „Apple“, „Google“) застосовують революційні підходи і створюють комп'ютери на колесах. Я розмовляв з багатьма інженерами „Фолксваґена“ і „Авді“ - вони всерйоз бояться фірми „Tesla“.

Незавидне майбутнє очікує і страхові компанії. Без автомобільних аварій іншуранс буде коштувати в 100 разів дешевше. Автомобільне страхування практично зникне.

Бізнес нерухомости серйозно зміниться. Оскільки можна працювати в авті по дорозі на роботу, люди будуть вибирати більш віддалені, але кращі райони для життя. Більшість автомобілів до 2020 року стануть електричними. У містах стане тихіше, повітря стане чистішим.

Використання сонячної енерґії за останні 30 років зростало по експоненціальній кривій, але ефект ми можемо бачити тільки зараз. У минулому році у всьому світі було побудовано більше сонячних електростанцій, ніж електростанцій, що працюють на горючих матеріялах. Вартість сонячної енерґії впаде настільки, що всі вугільні компанії до 2025 року закриються.

З дешевою електрикою прийде і надмір дешевої води. Опріснення зараз вимагає дві кіловат-години на кубічний метр. Вода є майже всюди, але є недолік питної води. Уявіть, що колись можна буде мати будь-яку кількість чистої води майже безкоштовно.

Охорона здоров'я. Переможці конкурсу на створення „Tricorder X“ будуть оголошені на початку 2017 року. Фармацевтичні фірми створять пристрій „Tricorder“, поєднаний з телефоном. Він буде сканувати сітчасту оболонку вашого очі, аналізувати склад крови і аналізувати, що видихається. В результаті зформуються 54 біологічних показника, що визначають практично будь-яке захворювання. Пристрій буде дешевим, що дозволить через кілька років будь-якого на цій плянеті мати доступ до медицини світового рівня майже даром.

Тривимірний технологічний друк. Ціна набільш недорогого тривимірного принтера знизилася з 18 тис. до 400 дол. протягом десяти років. У той же час тривимірний друк стане у 100 разів швидшим. Всі основні взуттєві фірми почнуть тривимірний друк взуття. У віддалених летовищах вже тривимірно друкуються запасні частини до літаків. Міжнародна космічна станція вже вико-

ристовує тривимірний принтер, він усуває необхідність достави з Землі необхідних запчастин.

У Китаї за допомогою тривимірного принтера вже побудували повний шестиповерховий будинок. До 2027 року 10 відс. усіх вироблених товарів буде створюватися тривимірними принтерами.

Можливості нових бізнесів. Якщо ви роздумуєте про виробництво нового товару або послуги – запитайте себе, чи знадобляться вони в майбутньому. Якщо так, то чи не можна почати якомога раніше? Якщо ваша нова ідея не пов'язана з телефоном - забудьте. Практично будь-яка ідея, успішна в XX ст., провалиться в XXI ст .

Праця. 70-80 відс. нинішніх робочих місць в наступні 20 років зникне. Буде багато нових, але неясно, чи досить їх буде створено за цей період.

Сільське господарство. Скоро з'явиться сільськогосподарський робот вартістю в 100 дол. Фармери країн третього світу стануть просто керівниками, замість важкої праці в полі. Аеропоніка потребуватиме набагато менше води. Уже з'явилася телятина, вирощена зі стовбурових клітин, поза коровою. У 2018 році вона буде дешевшою від натуральної телятини. В даний час 30 відс. сільськогосподарських угідь використовується для тваринництва. Уявіть ситуацію, коли ці площі звільняться. Вже існує кілька нових бізнесів, які незабаром принесуть на ринок протеїн з комах. Цей протеїн кращий, ніж м'ясо. Він буде називатися „альтернативним джерелом білків" (оскільки більшість ще відкидає ідею їжі з комах).

Вже існує софтвер „Настрої", який може визначити в якому ви настрої. До 2020 року будуть створені програми, що за виразом вашого обличчя визначають, коли ви брешете. Уявіть собі політичні дебати, коли така програма покаже, чи кажуть вам правду.

Електронні гроші bitcoin можуть набути поширення вже в цьому році і, можливо, навіть стануть резервним грошовим запасом країни.

Довголіття. В даний час середня тривалість життя зростає щороку на три місяці. Чотири роки тому середня тривалість життя була 79 років, зараз вона 80. Річне зростання саме росте і до 2036 року буде щороку зростати більш ніж на рік. Нинішнє покоління, можливо, буде жити 100 і більше років.

Освіта. Найдешевший смартфон в Африці і Азії вже коштує 10 дол. До 2020 року 70 відс. людей буде мати смартфони. Це означає,

що кожен отримає доступ до кращої у світі освіти. Кожна дитина зможе використовувати „Khan's Academy" для всього, що вивчають в школах Першого Світу. Наш софтвер вже використовують в Індонезії, і цього літа будуть випущені версії на арабській мові, суахілі і китайській мові, в цьому я бачу гігантський потенціял. Вивчення англійської мови ми забезпечимо софтвером безкоштовно, щоб африканські діти оволоділи побутовою англійською мовою протягом пів року.

Рейчел НЮВЕР

Що буде, коли всі стануть веґетаріянцями?

Люди стають вегетаріянцями з різних причин. Для декого є нестерпними страждання тварин, інші обирають здоровий спосіб життя. Хтось серйозно переймається проблемами екології і бореться за скорочення викидів парникових газів.

Хоч би як не протестували любителі м'яса, вегетаріянство має численні переваги. Здається, чим більше людей відмовилися б від м'яса, тим краще було б для всього світу. Втім, якщо раптом всі мешканці плянети стануть переконаними вегетаріянцями, мільйони, якщо не мільярди, людей можуть сильно постраждати.

„Насправді, це історія про два різних світи, – каже Ендрю Джарвіс з Міжнародного центру тропічного сільського господарства в Колюмбії. – У розвинених країнах вегетаріянство принесе масу переваг для навколишнього середовища і здоров'я. Але в бідних країнах третього світу воно матиме дуже неґативні наслідки".

Джарвіс та інші експерти центру вирішили обміркувати, що може статися, якщо все населення плянети раптом припинить їсти м'ясо.

Перше, про що замислилися вчені, – це зміни клімату. На виробництво харчових продуктів припадає від чверти до третини всіх викидів парникових газів, спричинених життєдіяльністю людини, і тваринницька промисловість є основним винуватцем.

Попри це, вплив наших харчових звичок на зміни клімату сильно недооцінюють. Середня американська родина з чотирьох осіб спричиняє більше викидів парникових газів від споживання м'яса, ніж від користування двома автомобілями. Втім, саме автівки, а не біфштекси, стають предметом запеклих суперечок щодо ґльобального потепління.

„Більшість людей не думають про вплив їжі на зміни клімату, – каже Тім Бентон, експерт з продовольчої безпеки з Університету Лідса. – Але якщо зараз ми почнемо їсти хоча б трохи менше м'яса, життя наших дітей і онуків суттєво покращиться".

Наскільки саме, спробував обчислити науковий співробітник програми „Майбутнє їжі" при Оксфордському університеті Марко Спрінґман. Науковець і його колеги за допомогою комп'ютера розрахували, яким стане світ, якщо до 2050 року все населення Землі відмовиться від м'яса.

Результати показали, що викиди шкідливих газів в атмосферу від харчової промисловости знизяться на 60 відс. У першу чергу – завдяки скороченню споживання червоного м'яса. А якщо світ обере веґанство (найсуворіша форма веґетаріянства, яка виключає будь-яку їжу тваринного походження), викиди зменшаться приблизно на 70 відс..

Виробництво продуктів харчування, особливо з домашньої худоби, також займає багато території. Разом зі шкідливими викидами в атмосферу, це знищує природне різноманіття видів. З п'яти мільярдів гектарів сільськогосподарських угідь у всьому світі, 68 відс. використовується для худоби.

Якщо всі стануть веґетаріянцями до 2050 року, шкідливі викиди в атмосферу від харчової промисловости зменшаться на 60 відс.

Якщо ми всі оберемо вегетаріянство, на 80 відс. цих земель можна буде відновити луки і ліси, які почнуть поглинати вуглець і знизять наслідки кліматичних змін. На колишніх пасовищах від-

новляться популяції тварин, які постраждали через знищення їхнього природного середовища, як-от буйволи або вовки.

А решту 10-20 відс. колишніх пасовищ можна було б використовувати для вирощування сільськогосподарських культур. Хоча таке розширення здається невеликим, його було би більше, ніж достатньо, оскільки на третині сільськогосподарських земель сьогодні вирощується корм для худоби, а не людей.

Звичайно, відновлення навколишнього середовища і перехід на рослинне сільське господарство потребуватимуть плянування та інвестицій. Адже не можна очікувати, що ліси і луки відновляться самі по собі, щойно з пасовищ приберуть корів.

М'ясоїдні професії

Люди, які раніше працювали в тваринницькій галузі, також потребуватимуть допомоги під час опанування нових професій. Вочевидь, вони зможуть працевлаштуватися в сільському та лісовому господарстві або виробництві біопалива з побічних сільськогосподарських продуктів, які зараз використовують для годування худоби.

Деякі фармерські вакансії все ж таки залишаться, приміром, для збереження худоби там, де вона потрібна з огляду на екологію. „Екологія Шотляндського нагір'я значною мірою залежить від випасу овець", – наводить приклад Пітер Александер, фахівець з моделювання соціоекологічних систем з Единбурзького університету.

Якщо ми не забезпечимо кар'єрні альтернативи та перекваліфікацію колишніх працівників тваринництва, нам не уникнути високого рівня безробіття і соціяльних потрясінь, особливо в сільських громадах.

Зникнення м'яса з меню людей може принести серйозні економічні потрясіння в усьому світі

Але навіть найкраще плянування і субсидії не зможуть запропонувати альтернативні джерела заробітку для всіх. Приблизно третину суходолу складають посушливі або кам'янисті землі, придатні лише для розведення худоби.

„Без худоби життя в певних реґіонах, швидше за все, стане неможливим для людей", – пояснює дослідник Кембриджського університету Бен Фалан, який вивчає баланс між харчовим попитом і

біорізноманітністю. Це особливо стосується кочових народностей, як-от монголів та берберів, яким доведеться оселитися в містах і, вочевидь, втратити свою культурну ідентичність.

Утім, це стосуватиметься не лише кочовиків. Відмова від м'яса суттєво вплине на культуру багатьох народів світу. Адже м'ясо є важливою частиною історії, традицій і національної самобутности. У багатьох народностей худобу підносять як подарунок на весілля, а страви з м'яса є невід'ємною частиною багатьох свят, як-от різдвяна індичка або ростбіф.

Вплив на здоров'я є також неоднозначним. Комп'ютерне моделювання Спрінґмана свідчить, що за умови загального веґетаріянства до 2050 року рівень смертности у всіх країнах світу знизиться на 6-10 відс.. Головним чином - завдяки зменшенню випадків ішемічної хвороби серця, діябету, інсульту і деяких видів раку.

Причиною цього наполовину стане виключення червоного м'яса з раціону, а також зниження калорійности їжі і більше споживання фруктів та овочів. А якщо всі перейдуть на веганську дієту, переваг для здоров'я буде ще більше.

Якщо веґетаріянство попереджатиме близько 7 мільйонів смертей щороку, веганство збільшить цю цифру до 8 мільйонів. Менша кількість хронічних хвороб, пов'язаних з харчуванням, означатиме зменшення медичних рахунків, що заощадить близько 2-3 відс. світового Внутрішнього валового продукту.

Але для того, щоб реалізувати ці гіпотетичні переваги, м'ясо треба буде замінити продуктами з відповідною поживною цінністю. Продукти тваринного походження містять більше поживних на калорії речовин, ніж основна веґетаріянська їжа – зерно і рис. А тому правильний вибір замінників матиме вирішальне значення, особливо для тих людей, хто недоїдає, а їхня кількість у світі сьогодні складає понад два мільярди.

На щастя, для покращення ситуації навертати до веґетаріянства або веганства весь світ, зовсім не обов'язково.

Головне – це помірність у частоті і обсягу споживання м'яса. Одне дослідження довело, що просте виконання дієтичних рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я лише в одній Великій Британії знизить викиди парникових газів на 17 відс.. Ця цифра впаде ще на 40 відс., якщо громадяни виключать зі свого

раціону продукти тваринного походження та закуски з переробленого м'яса.

„Це зовсім непомітні зміни, приміром, трохи менший шматок м'яса на обід, – каже Джарвіс. – Це не означає, що від м'яса треба буде відмовитись раз і назавжди".

Навіть найкраще плянування, вочевидь, не зможе забезпечити всіх альтернативними джерелами заробітку

Певні зміни в системі харчування, наприклад, підвищення цін на м'ясо і зменшення на свіжі фрукти і овочі, сприятимуть більш здоровому способу життя і збереженню довкілля, додає Спрінгман.

Важливим є також вирішення проблеми неефективности. Сьогодні менше від 50 відс. калорій виробленої їжі використовується ефективно – через втрату харчових продуктів, через відходи і переїдання.

„Ефективність харчової промисловости можна значно підвищити і при цьому зробити її більш екологічною, щадною для тварин і вигідною для фермерів. Якщо м'ясо почнуть виробляти не як продукт щоденного споживання, а як делікатес, – зазначає Бентон, – фармери матимуть такий же прибуток, але вирощуватимуть тварин зовсім іншими способами".

Насправді, рішення, як зменшити шкідливі викиди від тваринництва, вже давно існують. Чого бракує, так це волі, щоб впровадити їх.

(Бі-Бі-Сі)

Лев ХМЕЛЬКОВСЬКИЙ

Важке народження нової України

Перші мої враження від побаченого в Україні після тривалої відсутности були невеселі. Я прилетів з внучкою Елізою в гості до її другого дідуся Андрія в село Дубіївку поблизу Черкас.

Ледве на летовищі в Борисполі прикордонник поставив печатки в наші пашпорти, як нас перестрів чоловік службового виду і запропонував за 20 дол. вивезти нашу валізу просто до авта. Хоча я не мав підстав остерігатися митної контролі, але погодився, щоб не залишати чоловіка без заробітку.

Заздалегідь було домовлено, що киянин Максим відвезе нас у село. Він тримав табличку з моїм прізвищем. Дорога була важкою – вона мала вибоїв більше, ніж рівної поверхні. Також на дорозі не були позначені звичні для мене лінії, водії мчали, як кому заманулося, і я дивувався, що вони якимось дивом уникали зіткнень, хоч й встигали висловитися (не завжди чемно) на адресу тих, хто чинив потрійній обгін. Незвичною була і відсутність покажчиків

щодо напрямів руху і таблиць з назвами міських вулиць. Максим спершу пояснив, що водії й так знають, куди їм треба їхати, але негайно заблукав у Переяславі і ледве вибрався з міста, керуючись інтуїцією. Для мене була новиною позначка на автах у вигляді жіночої туфельки – за кермом жінка, будьте пильні!

Дідусь Андрій має великий незакінчений будовою дім, сад і господарство, у якому годує кабанів, індичок і курей. У дворі бігали чотири кішки, а увечорі виходив на прогулянку пес. За фахом дідусь - електрик, тому часто відвідує сусідів у їхніх електротехнічних потребах. Будинок він перестав зводити після виїзду дружини на заробітки в Італію, бо не мав певности, що вона звідти повернеться.

Того ж дня його покликав молодий підприємець Олег, який у покинутому колгоспному корівнику поставив машину для сушіння і пресування торфу, котра його не слухалася. Я поїхав з Андрієм і дістав нагоду побачити першого початкуючого підприємця з числа тих, які почали змінювати моє уявлення про сучасну Україну. Покинута в руїні молочна ферма викликала у мене жаль, тому що вона могла б ще давати молоко місту і працю селянам, якщо б змінити у ній колгоспні умови праці на ринкові.

Другий сільський підприємець, Микола, прийшов увечорі, коли сусіди зійшлися подивитися на гостя з Америки, котрий попри поважний вік, для села незвичний, усе ж прилетів до них. Микола нарікав на життя, бо купив трактора не в кредит, а за готівку і мусив заплатити за нього 20 тисяч доларів.

– Навіщо тобі такий дорогий трактор? – здивувався я.

– Отам бачите поля фірми “Маїс“? То я усе їм зорав, і я урожай збиратиму, - пояснив Микола.

Так я відкрив для себе появу в Україні процесу первинного накопичення капіталу, появу нових підприємців, котрі попри усі державні негаразди будують свої майстерні, фірми, компанії. Поруч з Миколою сиділо подружжя Василя і Люби Богуславців, які вже доробилися в незалежній Україні такого гарного дому і двору, що я попросив дозволу його сфотографувати.

В Андрія стояв в кімнаті призабутий комп’ютер, і ми повезли його до міста, що встановити необхідні програми. Комп’ютерна майстерня теж була новим підприємством, у якому зустрічали гостей привітні молоді власники.

Вздовж шляхів появилося багато щитів з оголошеннями нових підприємців. Іноді це невеликі, копійчані справи – продаж струсевих яєць або черв'яків-опаришів для риболовлі, але більшість стосується складних виробництв чи послуг.

Кілька разів я запрошував місцевих приятелів разом пообідати в нових закладах – не знаю, кав'ярнях чи ресторанах. Там було завжди чисто, привітно. Страви були сервовані вишукано, а кельнери чемні, гостинні. Для мене, порівняно небагатого американця, ціни за їжу були незвично малими, але я швидко зорієнтувався, що такий обід для черкаського пенсіонера становить половину його місячного бюджету. Новітні багатоповерхові і щедро забезпечені крамниці переважно малолюдні.

Чужинці дивуються: вони вважають вартість прожиття надзвичайно доступною, що майже втричі нижчою від витрат на життя загалом в світі. Але це свідчить про низький рівень життя корінних українців. Бракує грошей...

Постійною темою у розмовах було рішення уряду про зниження пенсій для працюючих пенсіонерів. Фактично їх поставили перед вибором – праця або пенсія. Уряд пояснив це нестачею бюджету. Але для країни це означає втрату великого числа професійно досвідчених працівників, які тепер сиділи вдома. Мінімальна пенсія за віком становила у 2016 році від 1,047 до 1,274 гривень (42-51 дол.).

Це був також прихований удар для незалежних журналістів старшого віку: вибір між пенсією і платнею змушує їх покидати працю, а від цього виграють ті елітні верстви, які воліють мати свою кишенькову пресу, мати залежних від них молодих писак.

Ряд випадків викликав у мене сумне відчуття того, як тепер живуть українці. Мені став докучати корінний зуб і я вирішив його видалити. Лікар попередив мене, що треба буде заплатити 50 гривень (2 дол.) за знеболення. Після видалення я дав йому 200 гривень і побачив явну ніяковість: у лікаря не було грошей, щоб віддати мені решту. Ледве я намовив його узяти цю банкноту – в переліку 8 долярів. Іншим разом, йдучи в гості, хотів купити квітку на базарчику, яких повно на кожному кроці. Жінка просила за квітку 15 гривень і не могла зрозуміти, чому я намагаюся заплатити 20 гривень. Люди привчені рахувати кожну копійку.

Дорога мала вибоїв більше, ніж рівної поверхні.

У Києві мені сподобалася система таксівок. Тепер не треба "голосувати" на вулиці: достатньо зателефонувати до диспетчера і назвати адресу, після чого скажуть, коли і яке авто прийде, скільки треба заплатити за рейс. Також мені розповіли, що шляхова поліція перестала брати хабарі.

Нарешті про мене дізналися не лише в селі, а й у місті. Надійшли запрошення на телебачення, радіо, в університет, редакції газет. Хоча моє перебування було приватним, я не відмовлявся. Розпитували про життя українців в США, особливо цікавилися моїм баченням майбутнього України. Я чесно відповідав, що в студентські роки уважно прочитав "Капітал" Карла Маркса, засвоїв його аналізу капіталістичної системи виробництва і можу стверджувати, що Україна перебуває на стадії первісного накопичення капіталу, який колись пройшли США. Це складний і болючий процес, але його завершення приведе до розквіту економіки і зростання добробуту населення, як це сталося в США. Потрібні готовність до жертв і витримка, зміна стилю мислення.

Мої співрозмовники не заперечували, але у багатьох я відчував тугу за минулим, коли усі працювали так, як їм платили, коли закордон був небезпечним, а картоплі з городу вистачало на усю зиму.

У Києві мій шлях до Лаври (Московського патріярхату) перетнув чоловік, який зажадав від мене вхідного квитка. Я пояснив, що йду до Божого храму молитися, і почув у відповідь, що моє нахабство є моїм щастям. Усе ж він впустив мене. На мою думку, на шляху до нового життя потрібне не особисте нахабство, а ясне розуміння того, яким має бути це нове життя, готовність до праці і усвідомлення істини, що життя у храмі не потребує квитка.

Ще слабко розвинене в Україні громадянське сприйняття усіх подій в державі і суспільстві. Суть цієї проблеми в СРСР колись висловив поет Володимир Маяковський: "Нам з тобою думати не треба, коли думають вожді!".

У висліді люди нарікають під час зустрічей у сільських дворах, але остерігаються висловити свою думку усій спільноті. У селі випало почути осуд того, що Президент Петро Порошенко досі не позбувся своїх підприємств на теренах Росії – аґресора. Неоднозначною була оцінка війни на Донбасі, яка вважають селяни, вигідна певним колам в обох країнах. Егоцентричний Митрополит Московського патріярхату Софроній будує в Черкасах за власним проєктом найвищу у світі дзвіницю, схожу на біблійні зображення Вавилонської вежі. Звісно, будову ведуть на пожертви віруючих, яким у бідній країні могли б знайти краще застосування з увагою до сиріт і калік.

Станом на 1 липня 2016 року за рівнем життя населення Україна посіла 63 місце серед 133 країн світу. Про це свідчать дані Індексу соціяльного розвитку, розробленого американською неурядовою організацією „Social Progress Imperative". Гірше становище в Білорусі (66 місце), Росії (75-те). Особливо прикрі показники має Україна за рівнем корупції (109 місце), злочинности (109), доступности житла (116), стану довкілля (118), здоров'я та довголіття (127), свободи вибору життєвого шляху (132).

За рівнем життя Україна є однією з найбідніших держав у світі. Основна частина доходів більшості українців йде на купівлю харчів. Поїздки за кордон на відпочинок, регулярне культурне дозвілля, купівля авт чи нерухомості для більшости українців недоступні. Експерти ООН визначили, що близько 80 відс. українців живуть за межею бідності, витрачають до 5 дол. на день. Згідно з мінімальною платнею (з травня 2016 року 1,450 грн.), на добу українець, що працює, не може витрачати більше 48 грн. (1.8 дол.). У найбідніших країнах Африки подібний рівень витрат перебуває в межах 1-1.2 дол. на день.

За підрахунками Національного банку України, зростання цін на споживчі товари у 2016 році складе 22.5 відс. Мінімум товарів для виживання, закріплений у нинішньому споживчому кошику, не відповідає жодним сучасним потребам. Те ж саме стосується й рівня мінімального прожиткового мінімуму.

Якщо в 2013 році українці на харчування витрачали близько 55 відс. свого доходу, то сьогодні ця частка вже наближається до 90 відс. У Німеччині та Франції частка витрат на харчування не перевищує 15 відс., в цілому в Евросоюзі цей показник в середньому складає 20 відс.

Відсутня державна політика контролі за споживчими цінами, які в супермаркетах зростають швидше, ніж змінюються показники інфляції. Одна з причин - виробники закладають ризик девальвації гривні в ціну товару. Навіть коли національна валюта зміцнюється, споживач у крамниці продовжує платити за продукт більшу ціну, яку торговці заклали на момент закупівлі товару.

У Борисполі, ставлячи печатку до мого пашпорта, доброзичлива прикордонниця запросила приїздити знову. Я пообіцяв, але вже у німецькому літаку подумав, що хотів би приїхати за умови, що держава, громадянське суспільство і підприємці об'єднаються навколо єдиної ідеї соціяльного розвитку і такого забезпечення прав та свобод людини, щоб перетворити зауважений під час гостювання хаотичний рух до капіталістичного ринку на цілеспрямований потужний прорив вперед. Тоді я напишу ще один репортаж з України...

Новітні крамниці переважно малолюдні.

СВІТ ШИРОКИЙ

5

Ірен ФАЙЧАК

З Україною в серці

Українська діяспора — це збірне визначення української національної спільноти поза межами українських земель (етнічної української території), яка відчуває духовний зв'язок з Україною.

На сьогоднішній день за межами України мешкає понад 20 млн. українців та їхніх нащадків, тобто близько третини корінної нації.

Термін „діяспора" в Україні інколи трактується неоднозначно. В одних випадках під ним розуміють усіх без винятку українців,

розсіяних по всьому світі; в інших — лише дисперсні (розпорошені) їх частини, що не становлять якоїсь спільноти; нарешті, діяспорою вважають усіх українців поза Україною, за винятком тих, котрі проживають у сусідніх державах на споконвічній етнічній території.

Неоднозначне тлумачення поняття „діяспора“ призводить до розмаїття його визначень. На Заході, наприклад, найчастіше вдаються до поєднання етноніму та політоніму („українські канадці“, „україноканадці“) або етноніму і громадянства („українець Канади“, „українець США“), а при визначенні діяспорної групи —до термінів „українська етнічна група“, „українська іміґрація“, „канадські вихідці з України“, „канадці українського походження“ тощо.

Через таку різнопяновість учені віддають перевагу універсальному термінові — „українська діяспора“.

Найдавнішою, або найпершою українською діяспорою є малознані в Україні бачванські руснаки, або русини-українці Бачки та Сриму. Їх 20-тисячна громада нині живе головним чином у Бачці, Сримі й Славонії – реґіонах сучасних Сербії та Хорватії. Це нащадки переселенців з північно-східньої Пряшівщини і Закарпаття, які в середині XVIII ст., гнані злиднями та безземеллям, переселилися на Балкани.

За своєю структурою діяспора виступає у двох основних формах: дисперсній — невеликих вкраплень в чужоетнічному масиві; компактних утворень — суцільних етнічних районів.

Щодо природи діяспор, то вони утворюються або шляхом міґрацій, або внаслідок насильницького відторгнення частини етносу від основного масиву.

В історії української еміґрації простежуються два основних напрямки, кожен з яких має кілька хвиль. За напрямком її умовно поділяють на східню і західню.

Східня діяспора утворювалася шляхом переселення українців до внутрішніх губерній Російської імперії, пізніше — до республік колишнього СРСР. Поодинокі міґрації зафіксовані ще у XVI ст., коли українські козаки разом з російськими землепрохідцями освоювали простори Сибіру, Далекого Сходу, Камчатки та Чукотки. Масові ж переселення мають більш визначений час та ґрунтовніше мотивування.

До східньої діяспори (а вона налічує до 10 млн. осіб) слід залучити і українців Берестейщини, Курщини, Кубані, Придністров'я тощо, історичною долею відрізаних від колись цілісного етнічного масиву, й етнічні вкраплення в населення Прибалтики, Москви та Санкт-Петербурґу, і цілі етнічні райони в Башкортостані, Закавказзі, Казахстані та Середній Азії, де у 1920-ті роки утворилася так звана „Сіра Україна", і великий клин у Сибіру та на Далекому Сході, що дістав назву „Зеленої України".

До західньої української діяспори (понад 10 млн. осіб) слід додати також українців Холмщини, Перемишлянщини, Надсяння, Підляшшя, Пряшівщини, Мараморошчини та Сучавщини, свого часу відокремлених від суцільного українського етнічного масиву, і давні компактні утворення в Угорщині, Югославії, Австрії, Німеччині, й етнічні вкраплення в населення Великобританії, Франції, Італії, Бельгії та інших европейських країн, і суцільні райони та навіть провінції у Канаді, США, Арґентині, Австралії.

Кількісна характеристика західньої діяспори виглядає нині таким чином. У США проживає близько 3 млн. осіб, половина з яких — у штаті Пенсильванія, до 20 відс. — у штатах Ню-Джерзі, Ню-Йорк, менше — в Мишиґені, Огайо та Конектикаті. Серед них спостерігається стійка тенденція до збереження національних цінностей, зокрема мови.

У Канаді мешкає близько 1.5 млн. українoканадців, в основному у провінціях Манітоба, Саскачевань, Альберта, Онтаріо (2,3 відс.), де створені національні громадські організації, школи, філії університетів.

Українська діяспора в Канаді також прагне зберігати національні традиції. Подібне спостерігається і в інших країнах, але у менш відчутних проявах: в Арґентині та Бразилії, де проживає приблизно по 300 тис. українців, у Параґваї (понад 10 тис.), Венесуелі (понад 4 тис.), Уруґваї (10-15 тис.), Австрії (понад 5 тис.), Бельгії (4 тис.), Великобританії (понад 30 тис.), у Данії, Еспанії, Греції, Італії, Люксембурзі (приблизно по 1 тис. осіб).

Особливе місце серед країн української діяспори займає Югославія. Українські переселенці (нині їх налічується близько 36 тис.) перебралися до Воєводини ще у XVIII ст., утворивши у місті Руський Керестур свій значний осередок.

Ще давніша українська діяспора у Болгарії. Українці почали прибувати до неї ще у IX-X ст. — ченці, купці, студенти, а головне — викладачі Києво-Могилянської академії, котрі започаткували там традицію викладання курсів з актуальних гуманітарних проблем. Пізніше в числі таких просвітників був видатний письменник, учений та громадський діяч Михайло Драгоманов.

Сьогодні, за різними, підрахунками, поза межами України мешкає майже четверта частина населення України. Однак, ні час, протягом якого вони живуть за кордонами, ні тисячокілометрова відстань, що розділяє їх з рідною землею, не є причиною того, щоб забувати про свою Вітчизну чи не ідентифікувати себе українцем. Те, наскільки українці за кордоном переймаються проблемами України, видно з численних проєктів, зініційованих ними. Це і освітні програми, і наукова діяльність, і допомога у вирішенні різноманітних фінансових проблем тощо. Як стверджує директор Інституту дослідження української діяспори Національного університету „Острозька академія“ доцент Алла Атаманенко, для Української держави дуже важливо досліджувати таке явище, як українці, що мешкають поза Україною, адже нам справді є чому в них повчитися. Наприклад, маючи чітко визначену українську ідентичність і національну свідомість, українці другої і третьої хвилі еміґрації створювали українські суботні і недільні школи, пластові організації і намагалися виховувати своїх дітей в українському дусі. „Українська діяспора зуміла зберегти ті традиції, які були притаманні саме українському суспільству — традиції жертовности. Мається на увазі, що усі створені українські організації, українські церкви за кордонами не функціонують за державні гроші, а за пожертви самих українців. Розуміючи важливість створення таких організацій, вони виділяли фінансову допомогу на розвиток українства, навіть якщо доводилось їх відривати від своїх родин“, — розповідає Алла Атаманенко.

Світовий Конгрес Українців (СКУ) є міжнародною координаційною надбудовою українських громад у діяспорі. До складу СКУ входять українські організації з більш ніж 30 країн світу.

Українська діяспора, розсіяна по всьому світові, являє собою могутній етнічний кущ, котрий живиться культурою материнського реґіону України — і від того, як проходитимуть етнокуль-

турні процеси в Україні, багато в чому залежить життя української діяспори: як східньої, так і західньої.

Джон ҐІЛКРИСТ

Бог чи пророк?

ШАНУЙМО ІСТИНИ ЄВАНГЕЛІЯ

Протистояння християн і мусульман

Усі конфлікти мають початок і кінець, але один, що вже триває майже 14 сторіч, виглядає, не припиниться ніколи. Це історична боротьба, в яку вступає покоління за поколінням. Це боротьба між ісламом і християнством за душі усіх живих людей на землі. Це величезна (хоч і не всіма визнана) суперечка, котра заторкує саму ціль існування людства і його остаточну долю.

Кожна з цих релігій проголошує центральну особистість свого вчення – Ісуса Христа, Спасителя світу, або Мухаммеда, світового Пророка – головним післанцем Бога до всього людства. В кожної з них – своя місія – розповсюдження євангельської новини по всій землі або заснування умми (громади), котра охопить весь світ.

Кожна релігія впевнена у своєї остаточній перемозі над усіма іншими релігіями, філософіями і владами, котрі виборювали своє

право на відданість людства. Певна річ, ці релігії не могли не вступити у конфлікт.

Цей текст розглядає гостре протистояння ісляму і християнства, зокрема арґументи, вживані мусульманами в дискусіях з християнами з метою ствердити перевагу ісляму шляхом спростування достовірности християнського Писання й істинности його підставових доктрин. Будь-який християнин, котрий втягнув у бесіду мусульманина, дуже швидко виявить, що той озброєний запереченнями, котрі весь час пускає в хід, намагаючись підважити авторитет Євангелія і знітити християнина, змушуючи його до оборонної позиції.

Атака мусульман на християнство

Проблема протистояння християн і мусульман бере початок від часів самого Мухаммеда. Коран – Священна Книга мусульман – містить багато полемічних тез, що протистоять християнській вірі, і при цьому не лише виступає проти неї, але й пропонує докази для її відкидання. В перші сторіччя історії ісляму мусульманські вчені написали чимало книжок, в яких вони заперечували чистоту Священного Писання (Ібн Хазм), вчення про триєдиність Бога (Абу Іса ал-Варрак), соціяльну структуру християнської громади (ал-Джахіз), переконуючи при цьому, що і Старий, і Новий Заповіт пророкує про Мухаммеда (ат-Табарі).

В наш час масовими тиражами видаються полемічні матеріяли, закрема трактат Ахмада Дідата, мусульманского проповідника з Південної Африки.

Християни нерідко давали гідну відсіч, обґрунтовано заперечуючи проти повноважень Мухаммеда як Пророка і надаючи численні докази проти того, нібито Коран є Словом Божим. Однак, нерідко гострі виступи обох сторін були необ'єктивними і неврівноваженими. Найкращі ідеали однієї віри протиставлялися її прихильниками прикладам хибної практики прихильників іншої віри, при цьому протилежні сторони не вступали в дискусію, усвідомлюючи, мабуть, нечесніть своєї методи. Наприклад, християни можуть переконливо довести, що в країнах мусульманського світу дуже зле поводяться з жінками, протиставляючи цьому явищу біблійне вчення про те, що жінки нарівні з чоловіками мають право

вести гідне життя в мономагмному шлюбі (див.: Еф. 5:28-33), але при цьому вони не беруть до уваги велику кількість розлучень і аморальність, що панує в західніх країнах.

Мусльмани ж навчатимуть, що іслям – це релігія досконалого світу, іґноруючи при цьому факти числених конфліктів у мусульманському світі: бомбування посольств, викрадення літаків, вибухи в торговельних центрах і т. п., здійснювані в ім'я ісляму. Вони будуть також заявляти, що світове співтовариство мусульман перебуває поза всяким порівнянням з християнською Церквою, розколеною багато сторіч тому, не звертаючи уваги на величезну кількість ворогуючих між собою сект в ісламі і на той факт, що ісламська єдність – це, властиво, однаковість Богослужень, заснована на суворо визнеченій формі мусульманських молитов, постів, вмивань і хаджу (паломництва).

Мета моєї праці – розглянути арґументи мусульман проти християнства і дати на них переконливі відповіді, котрими можуть скористатися християни. Понад 25 років я брав участь в дискусяіх з тисячами мусульман в Південній Африці і вислухав майже всі заперечення, котрі вони могли висунути проти Писання і християнської віри. Також я уважно перечитав багато мусульманських книжок і брошур. Можу зі щирою переконаністю ствердити, що ніколи не чув від мусульман жодного арґументу, якого не можна було б компетентно спростувати.

В особистих бесідах з мусульманами я часто виявляв з їхнього боку певне наставлення, котре ставало перешкодою для корисної дискусії. В ідеалі і християни, і мусульмани повинні доводити свої позиції з однією спільною метою – в ім'я відкриття вищих істин. Однак, мусульмани переважно прагнуть тільки одного – створити перешкоду християнському свідченню, подаючи свої арґументи, як димову завісу, а не як плятформу для діялогу. Наприклад, я не раз чув такі запитання: „Як Бог може мати Сина, якщо в Нього не було дружини?", або „Якщо Христос вмер за ваші гріхи, то чи не означає це, що ви можете грішити, як вам схочеться?" і т. д., мовби саме заперечення містило доказ їхньої позиції й було останнім словом у дискусійному питанні.

Часто мусульмани не бажають вислухати відповідь, не кажучи вже про спростування їхньої позиції.

Дуже мало мусульман мають правильну уяву про християнство. Християни звинувачуються в поклонінні трьом богам, Новий Заповіт вважають зміненою версією Старого Заповіту, який є, мовляв, оригінальним Писанням. Ці мусульмани, ґрунтуючись на матеріялістичній точці зору, скептично ставляться до божественности Христа. Вони стверджують, що Бог не може мати Сина, бо не має дружини, хоч Коран навчає, що Божею волею Марія могла мати сина, навіть якщо не мала чоловіка (див.: сура 19.29–21).

У таких випадках християнам, які намагються переконати мусульман, слід запастися терпінням.

Інша причина нерідкої поразки християн – це схильність багатьох мусульман довільно і в гострій формі критикувати достовірність Біблії або підставових догматів християнського віровчення і водночас ображатися, коли опоненти міняються ролями і критиці піддаються Коран та іслям. Однак, християни і в цьому випадку повинні бути терпимими і зберігати витримку, не вдаючись до методів противника. Деякі мусульмани сперечаються з єдиним наміром – причепитися до чого-небудь і не бажають вислухати розумну відповідь. Я часто мав несподівані сутички з мусульманами, коли для переконливої відповіді на їхні зухвалі заперечення проти нашої віри вимагався час. Іноді неможливо відповісти так коротко і виразно, як був висловлений арґумент. Однак, навіть якщо мусульмани згодилися з запропонованими їм роз'ясненнями, згодом вони повторюватимуть ті самі свої арґументи, нехтуючи, що вони вже були спростовані. У таких випадках потрібні терпіння і наполегливість!

На арґументи мусульман слід відповідати

Дехто може сказати: „Навіщо взагалі сперечатися?“, тобто чому б просто не обмінятися думками з приводу різниць в наших віровченнях і залишити в спокої усі незгоди?

Та є низка причин, через які християнин, якщо він вірний своїй релігії і самому собі, повинен бути готовим відповісти на заперечення мусульманина і протистояти його арґументам.

По-перше, якщо ви не в змозі захистити свою віру, то мусульманин вирішить, що ви, бувши ревним у ній, можливо, не в спромозі пояснити її. Ваше небажання вступити в ідейний бій з му-

сульманином переконає його в тому, що насправді ваша релігія неспроможна. По-друге, якщо ви можете не лише заявити, у що ви вірите, але й переконливо пояснити, чому ви в це вірите, тоді мусульманин охочіше вислухає вас, знаючи, що ви на власному досвіді переконалися в істинності своєї віри і можете доказово захистити її. По-третє, коли мусульмани стають християнами, вони неодмінно хочуть відразу ж точно знати, які існують арґументи на користь віри, котру вони тепер сповідують, тим більше, що колишні єдиновірці будуть змушувати їх вернутися в іслям, й їм слід добре підготуватися, щоб протистояти цьому неминучому тискові. Апостол Петро говорив про готовність християнина сміливо прийняти кинутий йому виклик і ясно визначив дух, в якому належить відповідати опонентові:

„…Будьте готові кожному, хто вимагає від вас звіту у вашому упованні, дати відовідь з лагідністю і благоговінням. Майте добре сумління, щоб тим, за що принижують вас як злодіїв, були посоромлені ті, що хулить ваше добре життя у Христі“ (1 Пет. 3:15–16)

Апостол Павло ніколи не ухилявся від свого обов’язку надавати достатні підстави в підтвердження того, у що він вірить. Перебуваючи в товаристі юдеїв, які люблять і вміють сперечатися, він „говорив з ними з Писань, відкриваючи і доводячи їм, що Христові належало постраждати і воскреснути з мертвих“ (Діяння, 17:2-3). Павло не був схильний вдовольнятися простим обміном релігійними поглядами, сподіваючись, що євангельська вість виявиться досить привабливою сама по собі. Він знав, що йому треба підтверджувати кожне своє слово у суперечці з наклепниками. В іншому випадку він сказав: „…Ними поборюємо замисли і всяке вивищення, що постає проти пізнання Божого…“ (2. Кор. 10:4-5), виказуючи себе людиною, котра глибоко вивчила предмет і цілком впевнена у своїй здатності підтвердити істину, в яку вірить.

Правильні методи і підходи в полеміці з мусульманами

Є чимало прикладів, вдаючись до котрих, деякі християни можуть нашкодити своєму свідченню серед мусульман. Три з них розглянемо нижче.

1. Свідчення з переможним духом

Багато років тому я був присутній на публічній зустрічі в Дурбані (Південна Африка), де до двох тисяч християн і мусульман чекали, коли відчиняться двері Ситі-голу. Двері чомусь не відчинялися, люди юрмилися перед входом до будинку. Д-р Аніс Шорош, палестинський християнин, розреклямував цю зустріч, заявляючи, що на ній дістане відсіч Ахмат Дідат, переможець антихристиянських дискусій. Атмосфера перед Ситі-голом, звісно, була напружена. Несподівано один з місцевих пасторів запропонуав своєму другові: „Заспіваймо декілька гимнів у славу Господню". Й вони з одушевленням почали співати псалом „Нехай восстане Бог і пощезають вороги Його", відтак прозвучало „Іменем Ісуса ми перемагаємо, ім'я Ісуса змушує втікати демонів".

На нещастя, „демони" не повтікали, а відповіли ударом на удар. І перемогли. Якийсь мусульманин перервав свій спів, чітким речитативом проголосивши :„Аллах акбар! (Бог великий!)". Мометально тисяча мусульман підхопила цей клич, опісля почулося „Ла ілаха ілла Ллаху" (Нема бога, крім Аллаха). Ці слова, повторювані з такою одностайністю і рішучістю, врешті заглушили наше співання псалмів. Християни, свідки події, нервово питали мене: „Що вони співають?" (справа була в розпал ісламської революції і затятого фундаменталізму), на що я відповів: „Заспокійтеся, вони співають про те, що єдиний Бог – великий".

Псалми співаються з особливою душевністю під час наших християнських Богослужінь, коли ніхто інший не чує нас, але вони несумісні в християнсько-мусульманському протистоянні. Ми покликані до смирення, й з усіма, кого зустрічаємо на своєму шляху, повинні говорити в дусі любови. Добре мовлено: „Наша мета – завойовувати мусульман для Христа, а не одержувати перемоги для християнства".

На різних семінарах я не раз просив християн запам'ятати цей афоризм: „Іслям означає – Я Повинен Любити Всіх Мусульман:

(I-S-L-A-M — I Shall Love All Muslims!)

Я чув вислів, що християни повині ненавидіти іслям, але любити мусульман. Гадаю, що правильніше – любити всіх мусульман і намагатися зрозуміти іслям. Коли християни показують, які труднощі вони здолали, намагаючись довідатися, у що вірять мусуль-

мани, ознайомитися з Кораном та ісламською спадщиною, мусульмани набагато охочіше вступають у серйозні дискусії.

Бажання спотворити іслям

Деякі християнські автори критикують іслям, іґноруючи його історію і фундаментальні положення, користуюись хибними прупущеннями. Наприклад, – що Аллах був „богом місяця“ в арабів-язичників до того, як ті прийняли іслям. Насправді Аллах – це універсальне арабське ім'я для єдиного Вседержителя, і юдеї вживають його так само широко, як і мусульмани.

Інша популярна і розповсюджена серед християн помилка полягає в наступному: мовляв, іслям вник як таємна католицька організація, покликана перемогти юдеїв і християн, котрі не визнають влади Ватикану.

Християни завжди повинні старатися бути об'єктивними у своїх поглядах і правдивими у своїх свідченнях. Будьмо вірними Слову Божому, не відступаймо від історичних документів й уникаймо спроб взяти верх над мусульманами, вдаючись до неправдивих звинувачень проти ісляму…

Деякі принципи, на яких повинна будуватися наша полеміка з мусульманами або наше свідчення для них.

1. Будьте чесними, терпеливими і лагідними.

2. Уникайте суперечок і сварок.

3. Серйозно ставтеся до власної віри.

Свідчення про благодать Божу в Ісусі Христі – одне з найсерйозніших і найважливілих справ, котру ви можете коли-небудь здійснити у своєму житті. В розмові з мусульманами неприпустимі легковажність і пустопорожність.

4. Давайте біблійні відповіді.

Неможливо переоцінити значення цієї поради. Коли, наприклад, оговорюється питання про Трійцю, християни часто намагаються міркувати, як учені богослови, пояснюючи, яким чином Бог може вміщати в собі три особи. Я сам не один раз заплутувався в цих глибких питаннях, бо є дуже багато такого, чого ми не розуміємо і чого, чесно кажучи, нам не дано зрозуміти. Біблія говорить: „Бо Слово Боже живе і дієве, й гостріше всякого меча двосічного:

воно проникає до розділення душі і духу, суглобів і мізків й судить помисли і наміри сердечні“ (Євр. 4:12).

Вивчайте Біоблію. Чим краще ви володієте Словом Божим, тим переконливішою буде ваша позиція в дискусіях з мусульманами. У слові схована сила, й дуже часто, коли, намагаючись пояснити щось своїми словами, я опинявся в оборонній позиції, я виявляв, що сили мої відновлюються, як тільки я звертаюся до Біблії і знову роблю її джерелом мого свідчення.

Свідчачи мусульманам, не виступайте як раціоналісти чи богослови. Ви не в змозі переконати людей в існуванні Царства Божого, бо вони повині відгукнутися власним серцем на вість про Божу благодать і прощення, а це вимагає не просто згоди з істиною, але усвідомлення власної гріховности та щирого покаяння.

5. Використовуйте докази мусульман як зручний привід для свідчення. Це поможе вам змусити мусульманина відгукнутися на ваш клич і відповідати Христові, Котрий має право на його душу.

Мусульмани заявляють: „Як Бог дозволив своєму Синові вмерти? Ми вважаємо Ісуса Христа пророком і шануємо його, вірячи, що Бог спас його від хреста. Ви ж кажете, що він Син Божий, однак, навчаєте, що Бог нічого не вчинив, коли Христа розпинали. Як ви можете розраховувати, що ми повіримо цьому?“.

Переважно це чесний арґумент, й мусульмани щиро вірять його логіці, особливо тому, що в усіх мусульманських родинах високо цінять і бережуть синів.

Один мусульманин розмовляв зі мною так: „Скільки ви маєте синів?“. Я відповів: „Двоє“. „Отже, – сказав він, – якщо ви бачите, що зграя бандитів напала на одного з них, і розумієте, що вони збираються вбити його, ви не кинетеся рятувати його? Ви не любите свого сина?“. Як тільки я потрапляю у це сильце і відповідаю: „Так, кинуся рятувати“, він припиняє дискусію – саме це, мовляв, і вчнив би люблячий Батько для Свого Сина.

Але тепер я дію інакше: „Перш ніж відповісти вам, дозвольте мені розвинути ваш арґумент. Що, коли ви побачите мене на вулиці з ножем в одній руці і з сином – в другій, і зрозумієте, що я маю намір убити своого сина? Чи не було б це ще жахливіше?“. Мусульманин згоджується (й опиняється в моєму сильці!). Я веду далі: „В такому разі як ви можете вірити, що Авраам був великим пророком і батьком, якщо це якраз те, що він вчинив? Згідно з Кораном

(див.: сура 37.102-103) він приготувався був убити свого сина. Бог сказав Авраамові: „Не вбивай!“ (див. Буття, 20:120). То як же ви можете добре думати про Авраама, якщо він збирався вчинити це зі своїм сином?

Мусульманин рішуче відповів: „Ви не розумієте. Це було щось зовсім інше! Це було випробування його любови до Бога. Якщо людина може віддати свого сина Богові, то вона зробить для Нього все“. „Справді так, – відповів я, – це якраз те саме, що ми говоримо про Бога. Він не був спостерігачем, Він добровільно віддав свого Сина за нас, щоб врятувати нас від наших гріхів. Це найбільший доказ Його любови, який Він міг надати“.

Далі я сказав: „Бог зберіг Авраамового сина, але не зберіг Свого Сина. Звелівши Авраамові надати найкращий доказ своєї любови до Бога через принесення свого Сина в жертву, Він якраз хотів показати, що хотів зробити, аби надати найбільше свідчення Своєї любови до нас. Християни знають – на хресті Бог звершив найпрекрасніше з усього, що він міг звершити для нас. Чи має іслям щось таке, що можна було б порівняти з цим? Чи може Аллах змагатися з таким неперевершеним прикладом жертовної любови?“.

Беноні, Південна Африка

Олексій МАСЛОВ

Китай не хоче, щоб його пізнавали

...Нещодавно я повернувся з конференції в Китаї, де обговорювали взаємодію істориків у сфері Другої світової війни. Тема дуже болюча для китайців: для них ця війна почалася не в 1939-му, а в 1937 році – з нападу Японії на Китай, почалася на території Китаю і закінчилася в Маньчжурії, теж на китайській території. Але Китай не може сильно наполягати на перегляді всієї концепції Другої світової війни, щоб нікого не роздратувати. Була велика конференція, присвячена цьому питанню, в місті Чунціні – під час Другої світової війни там діяв китайський уряд, а зараз воно у підпорядкуванні центру, там населення – 30 мільйонів. Є ще одне болюче питання для Китаю: війну, взагалі-то, виграли не комуністи, а Гоміньдан, не Мао Цзедун, а Чан Кайши. А в китайській історії всі імператори – добрі, усі сприяли розвиткові Китаю. Потім – 1911-1949 роки, погані люди, Чан Кайши, Гоміньдан, і знову добрі – комуністи. Тож виходить, що „поганих“ потрібно вписати

в китайську історію. Чому це дуже важливо? Китай хоче отримати місце під сонцем XXI ст. і укріпитись в історії Другої світової війни з позицією повноцінного учасника. В Китаї навіть День перемоги не святкували, хоча формально він відзначений в календарі, – бо це Гоміньдан і Чан Кайши перемогли у Другій світовій, розгромивши фашистську Японію, а вже потім їх розгромили через чотири роки комуністи. Тому китайці довго думали – і потихеньку починають розгойдувати цю тему. Чому?

З одного боку, економіка трохи похитнулась. А з іншого – в суспільстві зростає ідея китайського націоналізму. Це те, що Сі Цзіньпін називає „китайською мрією". Цю ідею зформулювали роки два тому, це гасло розвішане всюди на вулицях, його декларують на зборах.

По суті, йдеться про повернення до національної китайської ідеї, про те, що треба повернути Китай на той рівень поваги, на якому він був до середини XIX ст., коли був самостійною і самодостатньою країною, поки европейці не перевернули всі її традиції. І тому Китай собі шукає нову ідентичність. Раніше ідентичність була дуже простою: Китай ріс. Були двозначні цифри зростання, причому китайці пишалися, що світова економіка з 2008 по 2011 рік впала, а в Китаї, навпаки, виросла. І ось виявилося, що економіка сповільнюється і ідея жити в країні, що швидко багатіє, вже не актуальна. Раніше кожен китаєць багатів, а зараз багатство перестає рости. І у китайців до цього хворобливе ставлення. Тому влада починає пояснювати населенню, на якому етапі вони перебувають. Пояснює, що 7 відс. на рік чи навіть менше – це нормальний ріст Внутрішнього валового продукту, нічого страшного, що не можна рости до безконечности, що циклічна криза – це нормальне явище, через яке проходить економіка.

І є ще один момент. Китай різко посилив історико-гуманітарні дослідження. Наприклад, якщо раніше співробітникам Інституту історії Академії наук платили, якщо перевести в доляри, тисячу двісті в місяць, то зараз збільшили рівно вдвічі, щоб вони активніше займалися дослідженнями Китаю та сусідніх країн. Китай неодноразово офіційно пропонував і Росії, і багатьом іншим країнам оцифрувати всі архіви, пов'язані з Китаєм. Вони за це готові платити. Тому що для Китаю дуже важливо розширити базу джерел: Китай весь час звинувачують в тому, що вони користуються тіль-

ки китайськими джерелами, а ті можуть бути підроблені, десятки разів переписані, немає їх верифікації. Тому китайці і кажуть: може, ви відкриєте свої джерела, а ми все оплатимо, переробимо і т. п.? Ось про це ми і говорили на конференції.

… Китай сьогоднішній і Китай два десятиліття тому – це два різних Китаї. Китай відчув свою міць. На рівні повсякденної психології китаєць, хоч він може існувати майже на межі бідности, розуміє, що він живе в країні, яка активно розвивається. Він нею пишається. Він може лаяти місцевий партком, місцевого повітового керівника, але він абсолютно впевнений в правильності курсу Китаю, що схожий на криголам. Тому всі китайці так чи інакше підтримують керівництво країни. Звичайно, добре працює китайська пропаґанда. Якщо ми відкриємо будь-яку китайську газету, то на першій сторінці побачимо те, що колись публікувала газета „Правда“, – хто з візитом приїхав в Китай. Відразу видно, що на „уклін“ у Китай прилітають всі – від керівників Африки до представників маленьких країн Океанії. Внаслідок цього змінюється і ставлення до Росії. Китай вважає, що Росія не розуміє найпростіших речей. Китайці пропонують стандартну схему. Китай готовий накрити своїм шатром цілий реґіон, як він зробив з Центральною Азією. Китайці дають кредити, інвестиції, посилають інженерів і за це просять льояльности. А Росія чомусь просить інвестицій, але про ніяку льояльність не говорить.

Але мені здається, тут є ще один дуже важливий момент. У Китаї піднімається хвиля суджень, що світ як такий не розуміє Китаю. Мовляв, ми до них з усією душею, а вони постійно обговорюють нашу політику. А Китай вважав і досі вважає, що все, що відбувається в Китаї, – це їхня внутрішня справа. Тому виходить, що Китай відчуває свою міць, але мислення у нього ізоляціоністське. Це виявляється і в бізнес-моделях, і в спілкуванні. Наприклад, коли китаєць слухає твою ділову пропозицію, він, звичайно, її вислухає, зробить для себе висновок, а потім ніби відкладе її убік. Він не відповідає на твоє питання, а завжди пропонує альтернативу. І зараз у Китаю для такої реакції є досить потужности і авторитету. Мовляв, ми тебе послухали і готові заплатити в п’ять разів більше, але вже за інший проєкт. І Китай зараз натикається на те, що всі говорять про якусь аґресивність – і на рівні окремих

людей, і на рівні керівників. Мова йде не про економічну аґресію, а про культуру ведення діялогу. Китай не дуже слухає партнерів.

Ще одна цікава річ – міґрація з Китаю. Вона збільшується, але її суть зовсім не в тому, що китайці хочуть втекти з Китаю. Китайський ринок настільки заповнений, що там немає вільних ніш. Люди переїжджають в інші осередки, хто в США, хто в Росію, але всі ці китайці позитивно ставляться до Китаю і не розривають з ним зв'язку…

Чому китайці утворювали чайнатавни? Їх вивозили на роботу на залізниці, наприклад, в Каліфорнію, саме вивозили, і в умовах напівколоніяльної залежности Китаю для них створення таких анклавів було способом самозахисту. Зараз такі клясичні чайнатавни вже не з'являються – китайців масово ніхто не запрошує, тим більше насильно не вивозить. Вони збираються разом, тому що їх видавлює внутрішнє середовище, вони виходять у зовнішній світ і відтворюють Китай там. Сучасні китайці створюють паралельну реальність і тут вони значно відрізняються за амбіціями від китайців минулого.

У Китаї існує дуже велика конкуренція, викликана, по-перше, демографією, а по-друге, особливим мисленням китайців. Китайці не дуже винахідливі в сенсі бізнесу. Точніше, вони можуть винайти абсолютно новий механізм, але тип його продажів і просування буде той самий. Якщо на маленькій вуличці хтось відкрив ресторан і він успішний, там одразу виникне десять однакових ресторанів – з тим же меню, з тим же розташуванням столиків. Я пам'ятаю, як приїхав в маленьке містечко і мені показали новий ресторан з ослятиною, і там стояла черга. Коли я повернувся туди місяці через три, вся вулиця була забита ресторанами з ослятиною, абсолютно порожніми. Тому після цього гіпотетичний китаєць їде відкривати ресторан з ослятиною туди, де такого ресторану немає, – за кордон. Він вважає, що за кордоном живуть дурні, а я зараз приїду і всіх „взую", грубо кажучи.

…У Китаю споконвіку були вороги, наприклад, сюнну, але це були свої вороги, так само, як і маньчжури, які захоплювали Китай. Більш ніж третиною династій керували не китайці. Але сучасна самоідентичність Китаю народилася в середині XIX ст., коли в Китай прийшли західні держави. Захід перемішав, перевернув тисячолітню імперію за тридцять років. Захід не розуміє китай-

ських цінностей. Захід неправильно діє, Захід зформував світову систему, яка невигідна для китайців. І китайці хочуть не вписатися в неї, не обговорити і не перебудувати, а створити паралельну, вигідну для них систему, яка повинна працювати.

Традиційне мислення Сходу оперує не категоріями „Схід – Захід“, а категоріями „Північ – Південь“. Не випадково китайці зформували північні і південні школи буддизму, художньої традиції. Лише коли Захід прийшов в Китай, вони почали взагалі використовувати це поняття як узагальнення. І у китайців знайшлося пояснення, чому Захід – це погано. Мовляв, Північ і Південь – це ми між собою розбираємося, люди там і люди тут. А Захід взагалі – недружній. З ним не можна домовитися, тому треба просто його перекупити і перепідпорядкувати. Саме цим Китай зараз і займається. Китайці звикли, що із Заходом не можна домовлятися. Треба просто зайти з чорного входу.

Терміни, в яких колись китайці описували світ, це, наприклад, „ближні варвари“, які в основному стикаються з Китаєм і готові вивчати китайську культуру. Є далекі варвари, зовсім відірвані від культурного розвитку. А ось ближні можуть бути близькими до китайської культури і готові сприймати культурне лідерство Китаю. Але це все одно варвари. Звичайно, сьогодні в таких категоріях навряд чи хтось розмірковує, але ідея абсолютної пріоритетности китайської культури та її цінностей залишається.

Щодо Америки, то цей аспект найкраще описала китайська формула XIX ст: „Використовувати західнє заради китайського“. Без Америки Китай не виживе, хоча може і не любити її на побутовому рівні. Від Америки йдуть інвестиції, технології, туди їздять люди. Китайська економіка, по суті, і злетіла завдяки тому, що вбудувалася в поділ праці, створений США. Америка і метафізичний Захід для них не одне і те ж. Захід – це концепт. А Америкою треба користуватися – так само, як і Европою. Китайці страшенно хочуть поїхати в Америку. Сім’я, у якої є можливість призбирати грошей, відсилає дитину або в Америку, або в Канаду, або в Австралію. У Росію їдуть студенти, які не пройшли ні в американський, ні в европейський університет. При цьому їх їде все менше. Мало хто пов’язує своє майбутнє саме з Росією.

Щодо Японії, то Китай сприймає її як дитину, що зрадила батьків. Як дитину, яка напала на батьків і пограбувала їх. Адже япон-

ський ієрогліф – це, по суті, китайський ієрогліф. І китайці вважають, що до них виявили неповагу. Китаєві можна було чинити опір, корейці розбивали китайців в IV ст., хоча були формально під протекторатом Китаю. Але вони не хамили, не говорили, що китайці – це „хворі люди". А японці говорили так в XIX ст. Японія нападала неодноразово. І найголовніше – Японія не вибачилась перед Китаєм за результати Другої світової. Японія досі жорстко оскаржує острови. Японія веде антикитайську пропаґанду. Японія у всіх підручниках публікує свою версію Другої світової війни. У будь-якого китайця запитай: „Як ви ставитесь до японців?" – і почуєте купу неґативу: вони на нас напали, вони знущалися. Слово „японець" в китайській мові означає метафізичного лиходія. Що, до речі, відрізняється від ставлення китайців до британців. Формально саме Британія була призвідником двох воєн, найбільше наробила лиха в Китаї, але зуміла правильно підійти до проблеми. По-перше, Великобританію не сприймають як дитину-зрадника. А по-друге, вона багато вкладала в Китай, запрошувала китайців на навчання, і китайці, хоч нічого й не забули, тепер вважають, що Британія поводиться правильно.

…Китай не експортує ідеологію, китайці кажуть: нас цікавить тільки економіка, а ісламісти ви чи комуністи – це ваша справа. А ось усередині Китаю комуністична партія нікуди не ділась. Всі конференції, пов'язані з історією, відкриває керівник парторганізації. Всі рішення проходять через партком. Але на зовнішній світ це не транслюється. Людина веде переговори з ректором університету чи керівником підприємства, і їй здається, що ніякої партії у них за спиною нема. Але партія є. Партком є. І іноді довгий період прийняття рішення – це і є проходження проблеми через партком.

Будь-яка людина в Китаї, що заробила певну кількість грошей, має стати спонзором. Цього ніхто йому не наказує, це, швидше, норматив поведінки в суспільстві, пов'язаний з конфуціянським світоглядом, який в Китаї дуже тісно злився з ідеями комунізму – справедливости, поваги, супідрядности і т. п. Наприклад, мій знайомий китаєць раптово розбагатів. Він насилу вміє користуватися комп'ютером, але, розбагатівши, приїхав у своє рідне село, повалив усі старі будинки і вибудував нові. І всі кажуть: він – правильна людина, це правильна поведінка. Про нього пишуть в газетах,

він задоволений, і його діти задоволені, що про їхнього батька так говорять.

Спочатку китайський комунізм насправді був ближчим до анархізму. Мао Цзедун читав Кропоткіна і майже не читав Маркса. Але ця хвиля відійшла, і відбулося злиття конфуціянських ідей з комуністичними. Не випадково Ден Сяопін говорив весь час про „особливості“ – китайського соціялізму, китайського розвитку. Китай вважає, що у нього є своя ідея, і навіщо йому від неї відмовлятися?

Щодо релігії, то в Китаї панує абсолютний синкретизм – найчастіше молитися ходять в усі храми. Ні буддизм, ні даосизм ніколи не були прозелітськими релігіями, не намагалися конвертувати в свою віру (тому в Китаї, на відміну від Европи, ніколи не було релігійних збурень). Зате дуже часто буддизм і даосизм присутні на рівні щоденної свідомости. Уся китайська медицина – це чистісінький даосизм. Якщо взяти будь-які ліки, на них буде написано, що вони винайдені за три століття до нашої ери, допомагають від усього – і даоси це створили. Хоча держава цього не заохочує, поширюються даоські методи лікування – від цигун до голкотерапії. Що пов’язано ще і з тим, що це – єдиний спосіб забезпечити все населення медпослугами. У кожному кварталі, навіть у відносно не бідному Пекіні, сидить лікар, який від усього лікує голками, банками, масажем або припіканням. І чим далі від центру, тим більше таких лікарів. Частину з них вважають даоськими, хоча не факт, що вони хоч щось знають про даосизм.

Що стосується буддизму, то він до певної міри дискредитував себе через Шаолінський монастир. Скандал, який зараз підняли засоби масової інформації стосовно мільярдів настоятеля, – це те, що знав в Китаї на побутовому рівні кожен: Шаолінь – це давнимдавно Діснейленд, куди продають квитки.

В буддизмі всі монастирі, на відміну від православних монастирів, споконвіку фінансувала держава. Китай не приховував, що релігія для нього – це щось підзвітне, ніколи в Китаї релігійний провідник не стояв поряд з президентом і не міг бути на одному рівні. І раптом виявляється, що з буддизму можна витягати гроші, продавати квитки в монастир, причому квитки дорогі, по 12 долярів. І тому в такі популярні монастирі, як Шаолінь, держава поста-

вила жадібне керівництво. Тому інститут буддизму дуже сильно попсований.

Все ж повернення до історії, до традицій знову викликає цікавість. Люди приїжджають в монастирі, проживають там тиждень, відновлюють свої історичні хроніки – наприклад, аж до IV ст. нашої ери, а там, може, імператор в роду знайдеться. Я знаю родину, яка вважає, що вони походять від Лао-цзи (це при тому, що сам по собі він персонаж доволі мітичний). Але оскільки у Лао-цзи було прізвище Лі, а прізвище Лі дуже поширене в Китаї, і до того ж вони встановили, що походять з тієї ж місцевості, звідки прийшов Лао-цзи (з півдня Китаю), то ці Лі вважають себе нащадками Лао-цзи. Серед освічених людей модно також захоплюватися протестантством. Хоча християнська традиція не дуже укладається в китайську свідомість. По-перше, в Китаї немає і ніколи не було поняття Бога, формально сама людина може стати вищою істотою, наприклад буддою: медитуй – і станеш просвітленим. По-друге, поняття вмираючого Бога для китайця неймовірне. По-третє, поняття спокуси просто незбагненне для китайської свідомости. У чому суть спокуси? У чому суть гріха? Якщо немає Бога, то немає злочину перед ним. Тому догматичне богослов'я ніяк не вкладається в китайській голові. Але протестантизм – це Захід. І китаєць тридцяти – тридцяти п'яти років, який торгує на Заході, непогано говорить англійською, приїжджаючи в Гонконг чи Великобританію, завжди з радістю покаже вам хрестик. Навіщо? Іноді це гра: ви бачите, я християнин, я вас не обдурю…

Треба чітко розрізняти, що у китайця є дві ідеї суперництва. Конкуренція на особистому рівні – це на зразок неврастенії. Але на рівні усвідомлення власної цивілізації Китай ні з ким не змагається. Для Китаю вся історія позитивна. Всіх людей впродовж китайської історії сприймають позитивними частинами будівництва великого Китаю. Не випадково, коли їм треба було прийняти рішення стосовно Мао Цзедуна, 80 відс. його вчинків оголосили позитивними і лише 20 відс. – неґативними: культурна революція і т. п. А неґативні персонажі зникають: як, наприклад, просто зник попередній керівник Китаю Ху Цзіньтао. Він не зробив нічого поганого, але і нічого хорошого, Китай не рвонув вперед. Ху пішов у 2013 році, і сьогодні ніхто не знає, де він. Його забули. Треба розуміти, що Китай ніколи не переживає за виживаність своєї цивілі-

зації, не бореться за збереження національної ідентичности. І це звільняє місце для інших позитивних речей. Китай ніколи не йде ні на Захід, ні на Схід. Китай все робить в ім'я Китаю. І коли ця історична цивілізаційна основа почала поєднуватися з жорстким ставленням до економічної конкуренції на персональному рівні, Китай нарешті набрався достатньо економічного і політичного потенціялу.

Кожен китаєць відчуває, що за ним стоїть історія Китаю, про яку ніколи не дискутують з неґативною конотацією, як у Росії. В наслідок цього у пересічного китайця немає відчуття нестійкости власної історії: позаду п'ять тисяч років успіху, і попереду те ж саме. Віра в успіх – це перше. Друге, на рівні побутовому китаєць оперує історичними прецедентами, висловленнями типу „Конфуцій сказав" і т. д. Китай оперує великими історичними періодами: наприклад, Китай в епоху Цинь мав більше земель, ніж сьогодні, тому треба повернутися туди. Історія – не просто прецедент, це позитивний прецедент. Якщо моєму дідові вдавалося, моєму батькові вдавалося, то і я буду робити так само.

В Китаї насправді не відбулося серйозних трансформацій у системі організації господарства, незважаючи на повну модернізацію його структури: якщо хтось розвиває свої проєкти, то спирається в основному на людей зі свого клану або сім'ї. Якщо розвивається торгівля, то людина намагається торгувати тільки через своїх. Хоча Китай виглядає абсолютно сучасною країною, всередині функціонують ті ж самі кланові і земляцькі структури. Чужоземцеві там тяжко торгувати, бо він не є членом цих структур.

…Китай націоналістичний за своїм характером: готовий надати свою гостинність, поки ти залишаєш тут гроші. А от коли ти намагаєшся заробляти гроші на китайцях, територія відразу стискається і тебе видавлюють. Коли великі компанії, від „Coca-Cola" до „Siemens", прийшли в Китай, той поступово зрозумів, як вони працюють, перейняв досвід і став їх потихеньку витісняти або поглинати. „Motorola" і злетіла в Китаї, і розорилася там же. Тому китайська „Coca-Cola" – це франшиза. Китай вивчив проблему, лябораторно зрозумів, як діє механізм, і потім створив свої паралельні структури, наприклад, в сфері технологій – „Lenovo", „Huawei" і т. д. Китай дуже пишається тим, що націоналізм вніс позитив у розвиток економіки.

…Стосовно китайської культури імітації. Це йде з глибин китайської цивілізації. Тільки в европейській свідомості є чіткий поділ на ориґінал, який безмежно цінний як авторська робота, і копію, яка такої цінности не має, навіть якщо дуже схожа. У Китаї мистецтво копіювання було поширене з III ст. нашої ери, а може і раніше. Там вважали, що геніїв мало, і тому ми можемо їх точно копіювати, ніякої різниці між роботою майстра і копією немає. Наприклад, в часи Середньовіччя в Китаї побутували прописи, де були зібрані кілька видів оптимального малювання гори, птахів, водного потоку, човника. І виходив авторський краєвид, основні форми якого були скопійовані зі „зразків". Це по-китайськи навіть має назву – „пінь". „Пінь" – це типова форма. Головне – правильно зібрати цей пазл. У XII ст. були цілі вулиці, на яких продавали імітації, причому в XII ст. імітували речі III ст., в XV столітті – речі VII ст. Різниці між ориґіналом і копією практично не було. Відомо, наприклад, що китайським видатним художникам приносили роботу, написану в їхньому стилі, але не ними самими, і просили поставити підпис або печатку, що саме він створив цей витвір. Тому розібрати, де копія, а де оригінал, практично неможливо. Ця психологія зрештою перейшла і в сьогодення. Китай, безумовно, підписав більшість міжнародних конвенцій про інтелектуальну власність, але психологічно там немає розуміння того, що взагалі таке власність інтелекту. Китайські експерти неформально обговорювали, що все це – авторські відрахування, захист прав власности – система, створена Заходом. У Китаї її не було ніколи. Захід її створив – ось нехай він і живе за цим принципом…

Ще одна цікава тема – Китай та екологія. Поняття „екологія" вийшло з европейської культури. У Китаї ніколи не були так, як у Европі, розвинені гігієна, охорона навколишнього середовища, китайці не настільки охайні, як европейці. І тому, коли Китай почав розвиватися, склалася почасти трагічна ситуація. Екологію цілих районів вбивали, я сам це бачив: земля на північному сході Китаю пішла струпами, діти з мутаціями через екологічні катастрофи. Є цифри, і вони жахливі, особливо у великих містах. Тут існує історичне підґрунтя: багато міст будували в природних „чашах", щоб захистити їх від вітрів. Так розташований Пекін, так розташоване і місто Чунцин, де живуть, нагадую, тридцять мільйонів, і, звісно, сьогодні в цих „чашах" накопичуються забруднення. У Китаї бага-

то проблем, пов'язаних з хворобами легень: не випадково в містах багато людей ходять у масках. Вода деяких районів забруднена мікроорганізмами, які паразитують в печінці людини. Китай це все приховує і, навпаки, активно пропаґує свої екологічні проєкти. Насправді все впирається в економіку. Щоб вирішити проблему, треба вкласти в неї десятки мільйонів долярів. Китай не хоче цього робити, а в населення немає такої психологічної потреби.

…Як в кінці XIX століття, так і сьогодні, у нас є ілюзії щодо Китаю. Якщо ми не беремо вузький прошарок професіоналів, Китай – абсолютна метафізична ілюзія для европейців. У цієї ілюзії є матриці. Наприклад, мудрий Китай, монастирі, майстри і т. д. Або Китай містичний і екзотичний. Феншуй, правильне заварювання чаю, китайська медицина, яка допомагає від усього (і Китай цим активно користується, просуваючи свою медицину). Третій Китай – хитрий, прагматичний, де можна все купити і продати, розмістити дешеве замовлення, отримати інвестиції і т. д. Є кілька таких стереотипів, і Китай не руйнує їх: головне, щоб вони приносили або добре ім'я, або прибуток. Я вважаю, що, за рідкісними винятками, европейців і не цікавить справжній Китай. Пізнання іншої культури вимагає багато часу. Крім цього, треба хоч трошки вивчити мову.

Я розповім історію, яку мені повідав керівник, нині покійний, китайської програми в Сорбонні, француз голяндського походження. Він починав свою кар'єру в докомуністичному Китаї і був одним з небагатьох, хто вирішив оселитися в даоському монастирі. Це було в 1930-ті роки. Він починав лекції з розповіді про те, як він жив у монастирі: як їх гнали просити милостиню, як вони харчувалися недогризками яблук, які їм подавали як цю милостиню, як їм доводилося спати під відкритим небом. Він намагався сказати, що релігія – це не просто спокійна медитація: є ще й подвижництво, і певний спосіб життя, через який треба пройти. І він мені сказав приголомшливу річ: „Всі студенти, які мене чули, засмучувалися і вирішували ніколи не вести польові дослідження в Китаї". Він дуже був збентежений цим, тому що по-іншому не можна вивчати Китай. Зараз відбувається та ж сама історія. Оскільки існує безліч книг про Китай різноманітних вагових категорій, від дитячої енциклопедії до серйозних досліджень, і виникає відчуття, що всі

проблеми закриті, треба просто взяти і почитати ці книги. Цікавости до відкриття нового Китаю, за рідкісним винятком, немає.

Тому що Велика Китайська стіна нікуди не ділася. При цьому Китай завжди був відкритою країною: і в VII, і в XIII ст. в Китай приїжджало безліч людей з-за кордону, наприклад, з Середньої Азії – по фігурках видно, що це були люди з великими носами, з кучерявим волоссям, які жили в Китаї як посли, торгівці або стороннє населення. Головне, щоб всі ці люди визнавали владу китайського імператора. Але через специфіку китайської мови він завжди залишався культурно закритим. Сьогодні багато хто активно вчить китайську мову. Але якщо ми подивимося, скільки людей справді добре на ній говорить, ми побачимо, що їх одиниці. Скільки людей можуть, наприклад, читати спеціялізований китайський журнал з фізики? З хемії? Китаєві не треба нічого засекречувати – досить опублікувати це на своїй мові. До того ж, Китай майже не допускає всередину країни дослідників або навіть тих, хто намагається по новому поглянути на Китай. Китай досі – абсолютно закрита країна. І лише широкий туризм створює ілюзію того, що в Китаї все можна відкрити для себе.

…Китай задоволений тією картинкою, яку він транслює у зовнішній світ. Якщо картинка транслюється погано, він її підправляє. Наприклад, довго вважали, що Китай у військовому та технологічному пляні – слабка країна. Зараз Китай розвиває збройні сили і всім про це голосно розповідає. У Китаї багатьом приємно, що світ думає про китайський чай, про теракотових воїнів в Сіані, що до них їдуть іноземці витрачати гроші. Але якщо мова йде про реальне пізнання Китаю, постає питання: а навіщо Китаю потрібно, щоб його пізнавали, як якусь жабу? На цьому була заснована критика сходознавства від представників країн Сходу – колись колоніяльної науки, в якій є господар і є об'єкт для експериментів. У Китаї ж немає ніякого „заходознавства" – є вивчення, наприклад, економіки Европи, Америки, але комплексного „заходознавства" не було ніколи. Китай не хоче, щоб його по-справжньому пізнавали і розуміли. Ми зі своєю західньою свідомістю вважаємо, що культурне тіло цивілізації, внутрішній закон, іманентний моральний кодекс рівноцінні для всіх – просто висловлюються в різних формах, що китайці мислять так само, як і ми, тільки висловлюють свої думки по-іншому. А китайці не вважають, що европейці мис-

лять так само, як вони. Ось у цьому і є головна несумісність. Китай ніколи не зачіпає чужі культурні традиції. Він не пригнічує їх, не підтримує, вони для нього позафеноменологічні. Тобто він їх ніяк не сприймає взагалі. Китай не експортує свою ідеологію і не буде. Він не буде навертати нікого в правильність своєї віри. Для Китаю економіка – передусім. І в цьому пляні, здавалося б, добре, що Китай, на відміну від американського експорту демократії, нікого не пригнічує ідеологічно. Але, з іншого боку, треба розуміти, що речі, які цінні для нас в нашій культурі (поезія Петрарки, розпис Сікстинської капели), з китайською культурою неспівмірні. Це не означає, що китайці будуть їх знищувати, – в жодному разі. Вони просто не будуть підтримувати ті цінності, які Европа пестувала протягом сторіч, у тому числі і морально-етичні досягнення, що випливають з культури, на кшталт вольтер'янства і культури Ренесансу, які не співвідносні з китайською психологією.

Зараз Европа хвилюється через наплив біженців з Сирії, які приносять іншу культуру спілкування. Але біженці економічно слабкі, вони приходять, щоб сісти на стілець місцевої культури. А коли приходить Китай, він створює свій простір і витісняє з цього простору всіх інших. І найголовніше – він не вимагає від приймаючої культури нічого, не хоче, щоб вона його фінансувала чи спонсорувала. Китайці кажуть: дайте нам простір. Ми будемо платити податки, підтримувати місцеву робочу силу, але ми будемо самостійні в культурному сенсі. У цьому розумінні він безпечний, він не вимагає ресурсів, Німеччині не треба платити китайцям допомогу. Але вони утверджуються, розширюють свій культурний простір. Ось це і є логіка китайської культури. Европейський простір стискається, в Китаї, так само, як і в більшості східніх країн, немає вогнищ зростання европейської культури. А ось вогнища зростання китайської культури є повсюдно. Вона виявилася більш привітною, ніж европейська, – тому що европейці дуже цінували збереження культурної ідентичности зі своїми цінностями і намагалися її експортувати, а китайці експортували тільки економіку. Китайці не намагаються зробити китайцями европейців, не навертають у свою віру, їх просто стає все більше і більше, і вони витісняють, розсовують плечима неіснуючу стіну. Я нагадаю, що европейські місіонери намагалися навернути китайців в християнську віру. А у китайців немає ніякої віри, вони гнучкі. Простий приклад: коли

араби торгували на Шовковому шляху, китайці зрозуміли, що араби дешевше продають товар мусульманам. Багато китайців прийняли іслям, і операції стали вигіднішими. Не важливо, у що ти віриш, важливо, який економічний ефект ти отримуєш від цього. На відміну від Европи, яка якраз готова платити за те, що хтось приймає европейську культуру, бо мучеництво – нормативна форма кожного християнина, Китай не збирається за щось мучитися. Він каже: давайте ми краще разом бізнес відкриємо. Тобі вигода, мені вигода. Ось це і є інший підхід, до якого ми ще не звикли.

Американці зрозуміли просту річ: амбіції Китаю в тому, щоб подолати національні приниження XIX ст. На це треба погоджуватися, але не можна давати Китаю проростати в США в економічному пляні. І Китай, і США, змагаючись один з одним за вплив у світі, створили дуже складний симбіоз. Америка дає Китаєві економічно розвиватися, а останнім часом навіть надає безліч преференцій, але при цьому постійно „підтискує“ його з різних сторін, як це, наприклад, сталося з транс-тихоокеанським партнерством. А ось Росія приділяє надто багато уваги гаслам дружби і співробітництва, вірячи в ексклюзивність партнерських взаємин з Китаєм. І мало звертає увагу на найтонші деталі політичної культури Китаю.

Я вважаю, що Китай не хоче ні з ким ділити світ. Він створює свою зону комфорту, починає все більше і більше розширювати азіятську матрицю, яка існувала ще в XVII ст. Там, де Китай наштовхується на суперника, як у випадку з США, він відходить – це дуже гнучка система. Китайська економіка може відчувати кризу, але китайська цивілізація при цьому буде розширюватися. Це розширення не залежить від економіки. Китайська карта вже зіграла і в цивілізаційному пляні, і в пляні амбіцій. Але наслідки цього будуть проявлятися ще протягом найближчих двадцяти років.

Про автора:
Олексій Маслов – російський сходознавець, китаїст, доктор історичних наук.

Василь КАЛИТА

„Псевдосвітанок“ ґльобалізації

„І один, і другий – большевизм і фашизм – це два псевдосвітанки; вони провіщають не завтрашній ранок, а ранок якогось архаїчного дня, що його вже не раз прожито; це два примітивізми“. (Х. Ортеґа-і-Ґассет, „Бунт мас“).

Скільки радянська і теперішня російська пропаґанда не протиставляли б ці „псевдосвітанки“, багато чого в них залишається тотожним. На щастя, другий назавжди засуджено міжнародною спільнотою, на краю прірви небуття перебуває перший, але їм на зміну приходить сьогодні ще один. Цей „псевдосвітанок“ провіщає ранок дня, в який усі люди на Землі прокинуться однаковими. Навіть нацизм так далеко не сягнув – у нього суспільство хоча б поділялося на панів-арійців і рабів. Близьким до цього „псевдосвітанку“ може бути лише комуністичний інтернаціоналізм зі своїм мутантом – „радянською людиною“. Сьогодні ж на Землю наступає ще один клон – космополіт.

Як не дивно, космополітизм і більшовизм теж дуже важко протиставляти. Як одна, так і інша ідеологія повністю нівелює особистість, прикриваючись високими ідеалами. Свобода… Мир… Солідарність… Божі дари, але в певному контексті, у певних суспільствах, за певних прихованих цілей стають порожнім патяканням.

Радянська пропаґанда кричала, наскільки людина в СРСР є вільною, але чи так було насправді? Проголошувався мир, але плавав він на поверхні моря крови жертв періоду становлення радянської влади, сталінізму і вбитих душманами воїнів-„інтернаціоналістів". Щороку в травні святкували накинуту солідарність трудящих, яка базувалася на химерних псевдоцінностях.

Сьогодні звучать ті самі слова. Але чи відображають вони те, що насправді вклало у них Боже Провидіння? Чи, може, прикривають ниці корисливі цілі вельмож, яким мало якоїсь обмеженої кордонами території – вони прагнуть світового панування?

Свобода – це свобода від гріха, від пристрастей. Але в ліберальному суспільстві її часто плутають зі свавіллям. – Поводьтесь як вільні, та не як ті, що з волі роблять покривало злоби, але як слуги Божі" (1Пт.2,16) – застерігає від такого Апостол Петро. Бо інакше є загроза підпасти під орвеллівське „Воля – це рабство, що в сучасному світі часто спостерігаємо.

Жахлива підміна понять! Віруючих, по-справжньому вільних людей (чи то християн, чи то мусульман) деякі західні видання висміюють як обмежених догмами. Натомість вільним вважається раб гріха – той, який, скажімо, веде безладне статеве життя чи підкорився Мамоні.

Мир – одна з ключових ідей, яка нібито виправдовує космополітизм – якщо не існуватиме відмінностей між народами, то й не буде війни. Самообман – уже в корені проблеми. Не культурні відмінності, а захланність окремих індивідів стає причиною до війни. Культура, якщо вона справжня, а не „поп", навпаки, базуючись на істинних цінностях, здатна примирити. А ще сьогодні, говорячи багато про мир зовнішній – відсутність війни та матеріяльне „благоденствіє", забувають про мир внутрішній – присутність Бога в душі, який за тілесністю, споживацтвом, гонками на кар'єрних трасах у пошуках місця під сонцем цілковито втрачається.

Солідарність на шляху до „псевдосвітанку“ ґльобалізму означає зовсім не те, „як добре і як любо, коли брати живуть укупі“ (Пс.133,1), а тотальну ідентичність під прапором масової культури. Відмінність передбачається, навіть вітається, але ця відмінність зовнішня. Наприклад, коли йде популяризація різних субкультур. Щоб не закинули, бува, космополітичному суспільству тоталітарної зрівнялівки…

Дивіться, мовляв, скільки нас! Всі вільні, всі виглядають порізному, носять яскравий одяг, стрижки. Ще й з тілом своїм – Храмом Святого Духа – роблять звірячі експерименти: тату, пірсинг, сексуальні збочення; жертвують ним задля порції адреналіну, займаючись розреклямованими екстремальними видами спорту. Це все – відмінності назовні, а в душі – однакова порожнеча.

Слушно навчав Сенека: „В одному лише застерігаю: аби ти, бува, не наслідував тих, хто прагне лише вирізнятись, а не вдосконалюватись, і не робив чогось такого, що впадало б у вічі, чи то в твоєму одязі, чи у способі життя… Будьмо цілком неподібні до інших людей внутрішньо, але зовні не відрізняймося від них“.

А таких, які стоять вище за інших внутрішньо, будь-який „псевдосвітанок“ боїться. Згадаймо гоніння мислячих людей в нацистській Німеччині і в Радянському Союзі. Тепер, простуючи до ґльобалізації, фізично людей не знищують, але знищують особистісно. Діє принцип „універсального шантажу“, описаний дослідником явища масовості Х. Ортеґою-і-Ґассетом у праці „Бунт мас“, „який має дві взаємодоповнюючі форми: шантаж насильства і шантаж висміювання“. Ті, хто в різні епохи прагне панування над світом, вдаються то до одного, то до іншого виду, то до їхньої комбінації. Звідси й така велика кількість розважальних шоу, які висміюють і репресивно критикують усе справді цінне, що не допустить нівелювання Людини.

Пригадую свої шкільні роки – період дев’яностих: час подвійної масовости на радянських і неоліберальних стандартах, час, коли серед підлітків цінувалися розкута поведінка, груба фізична сила, аґресія, хамство, матеріялізм, підкорення лише власній волі. В найбільшому приниженні тоді були розум, людяність, совість, правда, праця, сім’я. Цього найбільше боялися, це обома взаємодоповнюючими формами „універсального шантажу“ намагалися викорінити серед однолітків, які ці цінності сповідували.

Але минув час… Сьогоднішні школярі уже не такі аґресивні, зникла у них орієнтація на грубу фізичну силу. Проте істинні цінності не стерлися і стоять непорушно, як багато віків тому. Тепер свої проблеми в молодіжному середовищі: споживацтво, залежність від техніки, орієнтація на матеріяльний та соціяльний успіх, бажання виділитися (зовнішньо зазвичай). Незмінно йде боротьба з мислячими, чуйними, слухняними батькам і стійкими до зла. Знову і знову вистоюють у ній ті, хто звіряється на справді вартісне. Тимчасове пройде, вічне залишиться.

Зникли бритоголові „братки-рекетири“ – еталон 1990-их років. Евромайдан змів з лиця Землі „реальних пациків“. Зникнуть сьогоднішні геймери, панки, металісти, матеріялісти, циніки, космополіти – все, що насаджено штучно і ззовні. Залишиться Людина, якій жодні „псевдосвітанки“, жодний космополітизм, жодна ґльобальна масовість не страшні. Згинув Радянський Союз і всі ті, на яких він тримався, „як роса на сонці“. Залишилися лише Люди, які не злякалися кинути виклик диявольській машині фізичного й особистісного знищення. Так само буде і з сучасним намаганням підігнати все людство під один стандарт. Нехай бунтують маси і масовість, але завжди залишиться „малесенька щопта“ (В. Стус) „добірних людей“ (Х. Ортеґа-і-Ґассет) – аристократів, вірних Істині, які зупинять цей бунт і тих, кому він вигідний.

Львів

Наталія КРАВЧУК

Незбагненне явище – стигматизм

Одне з найнезбагненніших явищ – стигматизм, коли на тілі чоловіків та жінок дивним чином відкриваються кровоточиві виразки у тих місцях, де у розіп'ятого Ісуса Христа були рани від тернового вінця, списа і цвяхів… Залікувати їх не вдалося ще жодному лікареві! Вони так само загадково зникають, як і відкриваються. Чому так стається? Відповідь на це запитання уже упродовж восьми століть шукають вчені.

Загадка XIII століття

Першою історичною особою, що носила на собі знаки страстей Христових і чий випадок був задокументований та визнаний Церквою, є італійський святий Франциск Ассізький. Рани на його тілі з'явилися у 1224 році під час свята Воздвиження Чесного Хреста. Згідно з леґендою, напередодні святому Франциску явився янгол і п'ятьма променями світла висік на грудях, руках та ногах по-

движника знаки. І потекла з них кров так само, як з ран Спасителя, коли кінцівки Ісуса Христа цвяхами прибили до хреста, а один з римських леґіонерів ще й вдарив Його списом у бік.

Добре відома стигматичка і покровителька Італії свята Катерина Сієнська, яка жила у XIV столітті.

Відтоді подібні випадки почали фіксувати у різних країнах. За вісім століть відомо про щонайменше чотири сотні стигматиків, більшість з яких були католиками (майже 70 відс.).

Саме слово „стигмата“ має грецький корінь і означає „укол“, „рубець“, „знак“. За часів Римської імперії воно мало дещо інше значення – ним іменувалося клеймо на тілі раба або злочинця. Але після того, як християнство поширилося в Европі, стигмами почали позначати лише рани, які отримав Христос під час розп’яття. І з таким значенням слово вкоренилося у релігійному житті.

Відомо, що у людей-стигматиків рани бувають різної форми – від невеликих червоних плям до глибоких кровоточивих виразок, а в поодиноких випадках – навіть наскрізних отворів. Найчастіше їх мають глибоко релігійні люди, які настільки переймаються ідеями християнства, що можуть відчувати не лише духовні переживання Спасителя, а й окремі фізіологічні моменти. У когось стигмати утворюються час від часу лише у п’ятницю (день розп’яття Ісуса Христа), а в неділю самі собою затягуються і кровотеча зупиняється. В інших виразки не зникають протягом довгих років. Також відомі випадки, коли рани з’являються на лобі, немов подряпини від тернового вінця, яким з насмішкою „коронували“ Сина Божого перед стратою. Бувають і на спині у вигляді хреста чи слідів від батога, яким бичували Спасителя.

Цікаво, що такі рани завжди сочаться лише чистою кров’ю і ніколи не „гниють“. У них не розмножується інфекція і їх неможливо загоїти відомими людині медикаментами.

Криваві сльози і кривавий піт

Відомий стигматик й італійський святий XX століття, благодійний діяч та чернець ордену капуцинів Піо з П’єтрельчіни. У нього рани кровоточили упродовж 50 років! Вони відкрилися у 1918 році під час п’ятничної молитви перед Розп’яттям у монастирі

Сан Джованні Ротондо і залишалися відкритими аж до смерти – 23 вересня 1968 року.

Його сучасницею була і Тереза Нейман, німецька селянка, яка теж мала стигмати. Її у 20-річному віці після травми хребта паралізувало. Поступово молода жінка не лише перестала ходити, а й почала втрачати зір. Батько привіз з Франції немічній доньці зображення святої Терези з Лізьє. І після молитов до неї бідолашна знову стає на ноги й починає бачити! У Страсну п'ятницю після одужання на тілі Терези вперше відкрилися рани. Відтоді вони з'являлися щочетверга вночі і зникали щонеділі. Весь цей час жінка спала, а коли прокидалася, була у надзвичайно бадьорому і піднесеному стані. Відомо також, що коли у неї відкривалися стигмати, то з очей котилися криваві сльози, а на шкірі було видно крапельки кривавого поту. Поступово Тереза відмовилася від їжі і води й споживала лише Святе Причастя. Так прожила сорок років! Вона доглядала чимале господарство й була повна сил та енергії. А ще жінка отримала здатність розмовляти стародавніми мовами, не вивчаючи їх, й розповідала, що бачить події, описані в Євангеліях. До неї щороку на Великдень з'їжджалися тисячі паломників з усього світу.

Якщо раніше рани Ісуса Христа з'являлися здебільшого на жителях середземноморських країн, переважно Італії, то сьогодні серед носіїв стигматів є японці, корейці, американці, арґентинці та канадці. Відома історія 3-річної дівчинки зі США Одрі Санто, яка після падіння у басейн залишилася прикованою до ліжка. Мати возила бідолашну по святих місцях. І в одному з них до малечі зійшла Матір Божа і попросила її стати „жертовною душею". Відтоді на тілі дівчинки почали відкриватися стигмати, а у ніч на Святу П'ятницю (перед Великоднем) паралізоване тіло набувало положення розіп'ятого Христа. Також ікони та фігурки святих, що стояли біля ліжка Одрі, починали мироточити. Вона прожила ще двадцять років і відійшла у вічність зовсім недавно, у 2007 році.

Вистраждані галичани

Найвідоміша українська стигматичка – Настя Волошин. Вона народилася

27 жовтня 1911 року на території села Красне (сучасна Польща). Була одинадцятою дитиною у своїх батьків. Диво сталося, коли мала 24 роки. І теж у п'ятницю. Перша кривава рана відкрилася наприкінці червня на грудях дівчини. Друга – через день на правому плечі у формі хреста. До свята Успіння Пречистої Діви Марії, що припадає на 28 серпня, юнка вже мала стигмати на обох руках…

Після цього Настя вступила до чину Сестер-василіянок у Львові й отримала ім'я Міріям. Особливість монахині не залишилася непоміченою „органами"? і в грудні 1949 року її було виселено на спецпоселення в Читинську область (Росія). Зі Сибіру вона звільнилася лише через сім років. Відтоді мешкала в різних містах і селах у родини, знайомих. В останні роки жила у селі Шпильчині Перемишлянського району Львівської области, де й померла у 1994 році. Похована на кладовищі у місті Бібрці під Львовом.

Подібні випробування випали на долю ще кількох жителів Львівщини. Стигматиками були Софія Гачинська з села Пеняки Бродівського району, Євстахія Бохняк з Червонограду (як і Тереза Нейман з Німеччини, вона упродовж багатьох років нічого, крім Святого Причастя, не їла), Параскева Наконечна зі села Сулятичі Жидачівського району.

Єдиним відомим українцем-стигматиком серед чоловіків є Степан Навроцький. Він народився на Прикарпатті – у селі Залукві біля Галича. Був обдарований одночасно усіма Христовими ранами у 19 років після того, як його на нелегкий шлях стигматика благословив сам апостол Петро, що явився хлопцеві біля сільської каплички. Йому також відкрився дар передбачення, він впадав у транс (люди казали, що „завмирав" – серцебиття сповільнювалося і дихання ледь відчувалося – і проповідував). Після цього юнак переїхав до Львова. Був замордований невідомим злочинцем 1 квітня 1944 року, маючи лише 22 роки.

Стигматизм – феномен, який не піддається розгадці. Сучасні науковці схиляються до думки, що в його основі лежать ще не вивчені властивості людської психіки. Церковники з обережністю ставляться до нових випадків прояву на людському тілі ран Христа. А простий віруючий люд шанує стигматиків як Божих обранців.

МОВА – ДУША НАЦІЇ

6

Основа духовного життя

21 лютого всі народи Землі відзначають Міжнародний день рідної мови, проголошений Генеральною конференцією ЮНЕСКО в листопаді 1999 року для сприяння мовній і культурній різноманітності.

В Україні цей день відзначається з 2002 року. За недовгий час свого існування воно вже стало традиційним, адже це один з тих днів, коли кожен має змогу відчути себе частиною свого великого народу.

Заснування Дня рідної мови має велике значення. За оцінками фахівців, з понад 6000 мов, які нині існують у світі, значна час-

тина перебуває під загрозою зникнення у найближче десятиріччя. Щороку повністю перестають вживатися близько десяти мов. Для того, щоб мова не зникла, за свідченням науковців, необхідно, щоб нею спілкувалися принаймні сто тисяч людей.

Історія цього свята йде з Пакистану, де пів століття тому, 21 лютого 1952 року, було вбито п'ятьох студентів, які мали сміливість виступити за надання бенгальській мові статусу офіційної. Зрештою, після визвольної війни, в 1971 році, східня частина Пакистану виокремилась в незалежну державу Бангладеш зі своєю мовою.

Першим до нас приходить слово... З колисковою материнською піснею. Тихою казкою, доброю ласкою.

Світ - мов казка. І пізнаємо ми його за допомогою слова. За допомогою слова відкриваємо таємничість і складність майбутніх професій: агронома, бухгальтера, еколога, фармера, економіста, фінансиста. Отже, словесність - початок усіх наук. Вона джерело, звідки починається струмок, який ширшає, набирає сили і розливається могутньою рікою.

Багата і милозвучна наша рідна українська мова. Вона - одна з багатьох див, створених людьми. Вона віддзеркалює душу народу, його історію.

Рідна мова – це мова, що першою засвоюється дитиною і залишається зрозумілою на все життя. Рідною прийнято вважати мову нації, мову предків, яка пов'язує людину з її народом, з попередніми поколіннями, їхніми духовними надбаннями.

Ну що б, здавалося, слова…
Слова та голос — більш нічого.
А серце б'ється-ожива.
Як їх почує!..

Ці рядки наш великий Кобзар написав 1848 року під враженням почутої одного разу ввечорі на Кос-Аралі української пісні, яку співав моряк-українець. А ще раніше, живучи в Петербурзі, Тарас Шевченко просить писати до нього листи з України рідною мовою, яку називає прекрасною, мелодійною, милою. У листі до брата Микити поет пише: „Будь ласка, напиши до мене так, як я до тебе пишу, не по-московському, а по-нашому… Нехай же я хоч

раз через папір почую рідне слово, нехай хоч раз поплачу веселими сльозами, бо мені тут так стало скучне. Ще раз прошу, напиши мені письмо, та по-своєму, будь ласка, а не по-московському…“.

Людина має завжди пам'ятати, звідки вона родом, де її коріння, знати історію свого народу, його мову. Знання мови народу, серед якого ти живеш, — ознака культурної, освіченої людини, знання рідної мови — священний обов'язок кожного:

Як гул століть, як шум віків.
Як бурі подих, — рідна мова,
Вишневих ніжність пелюстків,
Сурма походу світанкова,
Неволі стогін, волі спів.
Життя духовного основа

(М. Рильський. „Рідна мова“)

Наша мовна традиція сягає далеких, докняжих часів, а в період держави Київської Русі наше слово сягнуло державного творення: було відкрите не лише для близьких сусідів, а й для найвіддаленіших земель, збагачувалося іншими мовами й збагачувало їх. Його розвитку не могли зашкодити чвари й уособиці, феодальна роздробленість і навіть багатовікове монголо-татарське іго. Гідно подиву, що його не стяла шабля, що його не затоптали в болото кінські копита, що воно не розвіялося у вихорі навальних орд, а залишилося сіллю землі й народу.

Горіли хроніки, храми і святі книги, а слово вийшло з вогню, як заповіт. Гнане, принижене й занапащене, воно ніколи не відчувало себе як у полоні-безвиході. Воно начеб чекало великої пори. І вона прийшла: велика пора формування нації — XVI і XVII ст.

Все прийшло у досі нечуваний і небачений рух — постала освіта, ширилася наука, збагачувалася культура. Народні братства творили, як на тепер, єдиний національний фронт. Слово пізнало еллінську й римську філософію й поетику, систему Коперника; воно стало демократичним і непоборним, як республіка Запорізька Січ, і прекрасне, як козацьке бароко. Цілком природно, що вияв його сили — національної самосвідомости — збігається з вибухом

визвольних змагань за національну й соціяльну справедливість і свободу.

Такий безсторонній очевидець, як знаний історик і мандрівник сирієць Павло Алеппський, ще зустрічався з Богданом Хмельницьким, стверджує: освіченість серед „козацького народу“ — буденне явище. Він занотував: „Не лише всі козаки, але більшість їх дружин і дочок уміють читати…“.

Виникають друкарні, видаються не лише духовні твори, а й навчальні посібники, наукові трактати, суто літературні й публіцистичні твори. Друкарні існують у Києві, Чернігові, Острозі, Заблудові — в другій половині XVII ст. їх налічується 24 по всій Україні. Зазначимо, що у той самий час у Московському царстві — дві друкарні.

„Свобода слова була невід'ємним правом людини, як право людини на життя… Українському слову, охрещеному мечем і вогнем у визвольній війні, здавалося, не страшні ніякі тернисті шляхи попереду. Якщо Богдан Хмельницький був батьком нації, то її матір'ю була мова.

Друковані на Україні книги проникали через кордон у володіння Московської держави…. Патріярші розпорядження й ухвали соборів інкримінують українським авторам „примрачния речення“, а тому вводяться офіційні посібники з правилами „о произношеніі россійскіх букв“ і, нарешті, зявляється імператорський указ Петра I 1720 року, де узаконюється: жодних нови книг, окрім старих церковних видань, не друкувати. Так розпочинається мартиролог української мови: вона стає мовою закріпаченого плебсу — її слово живе у пісні й думі, у фолкльорі взагалі… Видатні досягнення народного генія — літописи Самовидця, Величка, твори Сковороди будуть чекати десятиліття, аж поки відкриються очам здивованих нащадків і стануть відомі в найдальших кінцях світу. Україна ж на довгі століття перетвориться в країну безпросвітної неграмотності. Роздертий, розшматований народ конатиме в двох тюрмах народів під скіпетром вінценосних імперій — у цих тюрмах конатиме і його мова“. (Борис Харчук. „Слово і народ“).

Однак, геніяльні твори Івана Котляревського, Тараса Шевченка, Панька Куліша, Лесі Українки доводять, що українська мова не підвладна русифікації, бо вона є мовою великого і гордого народу. Згадаймо Олександра Олеся:

О слово рідне! Орле скутий!
Чужинцям кинуте на сміх!
Співочий грім батьків моїх,
Дітьми безпам'ятно забутий.
О слово рідне! Шум дерев!
Музика зір блакитнооких.
Шовковий спій степів широких,
Дніпра міме ними левій рев…
О слово! Будь мечем моїм!
Ні, сонцем стань! Вгорі спинися,
Осяй мій край і розлетися
Дощами судними над ним.

Тож звернімося до історії, до тих фактів, які допоможуть повною мірою зрозуміти причину сьогоднішнього становища нашої рідної мови, — мови чарівної, дивовижної, милозвучної. 1720 року — указ Петра I про заборону книгодрукування українською мовою. 1754 року — указ Катерини II — заборона викладання українською мовою в Києво-Могилянській академії. 1769 року виходить розпорядження синоду, згідно з яким з писаних церковних книг вилучаються українські тексти, забороняються українські букварі. 1775 рік відомий нам як рік ліквідації Запорозької Січі, що була опорою Києво-Могилянської академії. 1811 року закривають і саму академію. Згадаймо ще раз, що тоді Україна мала 24 друкарні, Росія — 2. 1817 року виходить постанова про викладання у школах Західної України тільки польською мовою, а 1847 року маємо судовий процес над Кирило-Методіївським братством. Засуджено й репресовано Тараса Шевченка, Миколу Костомарова, Пантелеймона Куліша та багатьох інших. Шевченку, як відомо, заборонено „писати й малювати".

1863 року виходить славнозвісний циркуляр міністра внутрішніх справ Валуєва, згідно з яким забороняється видання українською мовою будь-якої літератури, крім художньої, яку також під різними приводами майже не друкують. І нарешті — відомий усім Емський указ, який накладав вето на ввезення українських книжок з інших земель, посягнувши на українську пісню, театр, який уже існував у Києві, Полтаві, Чернігові, 1884 року було закрито всі

українські театри, а указом Миколи II 1914 року скасовано українську пресу.

1925 року відбувся пленум ЦК компартії України, який ухвалив постанову про „українізацію“ в Україні. Але з приходом до влади Кагановича 1929 року розпочалося нове гоніння на все українське. Після „відлиги“ 1960-их років, періоду відродження національної культури, пов'язаного з появою таких відомих представників української літератури, як Ліна Костенко. Микола Вінграновський, Василь Симоненко, Іван Драч, Лесь Танюк, Василь Стус та інші, розпочалися брежнєвсько-сусловська денаціоналізація, репресії проти інтеліґенції, українських письменників-патріотів.

Сьогодні українська мова — державна, бо господарями держави є українці. І ми повинні зробити все, щоб забезпечити подальший розвиток української мови, яка ще до війни під час паризького опитування була визнана однією з найкрасивіших мов світу. Відомо, що культура переростає в цивілізацію лише за умов її інтенсивного розвитку. А мова — це складова частина національної культури. Згадаємо відомі слова М. Рильського:

Як парость виноградної лози.
Плекайте мову. Пильно й ненастанно.
Політь бур'ян. Чистіша від сльози
Вона хай буде. Вірно і слухняно
Нехай вона щоразу служить вам.
Хоч і живе своїм живим життям.

Як бачимо, поет, який сам блискуче знав українську мову, палко любив її, заповідає нам і майбутнім поколінням цінувати, оберігати цей скарб.

Чільне місце займає проблема мови в творчості Володимира Сосюри. У вірші „Як не любити рідну мову“ поет стверджує думку про те, що кожен українець повинен пам'ятати, що „мова — це душа народу, народ без мови — не народ“. У поезії „О мово моя!“ В. Сосюра з особливою синівською любов'ю говорить про багатство рідного слова, про його чудодійну силу. Мова — це „душа голосна України“:

Це — матері мова. Я звуки твої
Люблю, наче очі дитини…
О мово вкраїнська! Хто любить її
Той любить мою Україну.

Відомий український поет Дмитро Павличко у вірші „Ти зрікся мови рідної“ дорікає землякові-українцеві за нехтування рідним словом:

Ти зрікся мови рідної, нема
Тепер у тебе роду, ні народу.
Чужинця шани ждатимеш дарма —
В твій слід він кине сміх — погорду!

На захист української мови поставали І. Франко, Леся Українка, Борис Грінченко, М. Куліш, О. Олесь… Тож збережімо духовний заповіт наших поетів любити свою землю, любити рідне слово, як зберегли нам наші батьки і діди рідну мову в страшні часи лихоліть. Адже ми хочемо, щоб нас поважали, а для цього, як писав Б. Грінченко, насамперед треба бути українцями „думкою, мовою, ділом“: „Гляньмо ширше, гляньмо далі поза Пушкіна та поза Лермонтова! Почуймо себе членами з усесвітньої людської сім’ї і возьмімо собі все гарне, правдиве, високе і людяне, що виробила за все життя людськість, возьмімо і зробімо його частиною нашої душі; будьмо рідні і Гомерові, і Шекспірові, і Дантові, але попереду над усе зоставаймося самим собою, будьмо вкраїнцями-русинами думкою, мовою, ділом. Тоді і тільки тоді зможемо ми бути справжніми членами в сім’ї цілолюдській…“.

Станіслав БІЛИЧЕНКО

Правда про державу та мову

Століття національного поневолення закарбували в нас, українців, іґнорування соціяльно-політичної реальности, прагнення втечі за океан, в радощі „гречкосіїв“, зрештою – в гумор.

Але з 1991 року ми прагнемо створити українську державу. У фундаментальному Акті про державну незалежність України 1991 року проголошується створення „самостійної української держави – України. Однак, державу з назвою „Україна“ створити легко – а ось українську державу без гірких піґулок правди значно складніше.

Правда перша

Не існує теоретичних „російськомовних українців“ чи „україномовних росіян“. Існують громадяни України, які розмовляють або українською, або російською мовами.

Для України сам термін „національність”, запроваджений в СРСР, лише надав нову форму мовній самоідентифікації, яку за часів Російської імперії в переписах позначали „рідна мова”. Саме за мовою і визначали „національність“ – на відміну від громадянства чи підданства, яке дається якимсь законом або пашпортом.

Тому фактично лише „рідна мова“ визначала кількість „українців” чи „росіян” в Російській імперії чи СРСР.

Зв’язок мови та належности до українського народу ніколи не розривався. Тому Тарас Шевченко ніколи не вважав українцем того, хто спілкувався російською мовою і вважав її за рідну. Саме тому „батькові нації“ ніколи б не прийшло в голову назвати Крим – Україною, так само як і Іванові Франкові чи Лесі Українці. Для них, як і для Степана Бандери чи Симона Петлюри та мільйонів наших предків – Україною була лише та територія, де більшість населення розмовляла українською мовою.

Тому й при спробі створити українцями територіяльно-політичну державну структуру, її межі прив’язувались до меж поширення української мови; часто це називалось „українські етнічні території“. При цьому до ери урбанізації визначальними були сільські території, а не міста.

Так само й Богдан Хмельницький прагнув вибити з під поляків лише ту територію, де більшість розмовляла українською мовою. Релігія в цьому пляні була не критичною.

Українці століттями не мали держави – але українці існували, як і українська культура. Саме тому, що українськість визначалась не проживанням на території Речі Посполитої, Російської, Австро-Угорської імперії чи рейхскомісаріяту „Україна“ – а мовою, яку ми передавали крізь століття політичного, культурного рабства.

І співаючи рядок з гімну „І покажем, що ми браття козацького роду“, слід пам’ятати, що запорізьким козаком міг стати виключно той, хто спілкувався українською мовою. Про це ще в XIX ст. зазначив найвидатніший дослідник козацтва Дмитро Яворницький. Він підкреслив, що цю умову, на відміну від інших, ніхто не порушував.

Юридичний кордон – це лише лінія на папері, а держава – лише політична конструкція. Не слід про це забувати. Якщо ми в черговий раз на століття втратимо державу, критично важливо, щоб вижили ми – як народ „українці“ та як „українська культура“.

Правда друга

Вона полягає в тому, що більшість політичних сучасних проблем українців криються у боротьбі мов.

Авторитетні наукові установи десятками соціологічних опитувань довели, що відмінність тих людей, які спілкуються російською або українською мовами – колосальна, часто погляди цих груп діаметрально протилежні.

При цьому це стосується як політики, так і релігії, спорту, улюблених пісень, свят та їжі, практично усього.

Наведу лише крихту.

Готові захищати Україну або зі зброєю в руках або у волонтерському русі:

Україномовні – 60,5 відс.

Двомовні – 45,4 відс.

Російськомовні – 33,4 відс.

Війна на Сході – загарбницька війна Росії проти України . Підтримую:

Україномовні –64,6 відс.

Двомовні – 41,7 відс.

Російськомовні – 25,3 відс.

Правда третя

Опитування свідчать про те, що серед російськомовних (де-факто – росіян-громадян України) повільно зростає почуття патріотизму як відданість державі, але не українському народові.

Багатьом здається, що це однозначно добре. Насправді, в Україні може народитись не культурно-ментальна частина Росії, як-от Крим та так звані Донецька і Луганська „народні республіки“ – а європейська, демократична російськомовна держава під формальною назвою „Україна”.

Російськомовні, що орієнтовані на інтеґрацію з Росією, – „непопулярні“ і мають тенденцію до чисельного зменшення.

А от для патріотів України – росіян (російськомовних) та українців (україномовних) російська та відповідно українська мова, як

і держава „Україна“, можуть стати маркером самосвідомости, який кожна група прагнутиме політично захистити в освіті, побуті, культурі, засобах масової інформації тощо.

Протиборство може піти за трьома сценаріями.

Або українці програють і розчиняться в европейській, демократичній „русской“ Україні.

Або росіяни-патріоти України, зрісши чисельно до певної межі, почнуть поступово танути, переходячи на українську мову, асимілюватись серед українців.

Або дві групи розірвуть Україну на дві европейські, демократичні – але різномовні держави.

Правда четверта

Не поважають українців та інших сусідів-„неросіян“ – не німкеня Катерина II, не грузин Сталін чи Путін – а самі росіяни. Відповідні правителі були в росіян, бо саме росіяни хотіли загарбання нових територій (з населенням чи без – не принципово), що дає їм „велічіє Росії“. Тому росіяни найбільше пишаються армією, полководцями, перемогами у війнах та правителями, за яких Росія розширилась найбільше. Опитування свідчать, що пишаються Сталіним, Петром I, Катериною II, Путіном – саме „пересічні“ росіяни.

Цю правду не люблять в Україні. Хоча зараз все більше людей виліковуються від ілюзії „гарних росіян“ при їх „поганих правителях“.

Відомий волонтер, засновник фонду „Крила Фенікса“ Юрій Бірюков визнав: „Звинувачувати у всіх бідах Путіна – це те саме, що звинувачувати в Голодоморі особисто Сталіна… Путін лише „екстракт” всієї цієї публіки. Не тіште себе ілюзіями, не в ньому справа. Справа у ворогові біля наших кордонів, під назвою Росія. Справа в росіянах. Там є 10-15-20 відс. більш-менш тверезомислячих.Коли цей царьок помре, вони „оберуть“ наступного. Такого ж, а може, ще гіршого”.

Після того, як російські найманці захопили частину України – саме 58 відс. громадян Росії погано ставляться до України (липень 2016, опитування „Левада-Центру”). Натомість в Україні, яка постраждала від росіян, картина протилежна: нейтрально до росіян ставляться 37,9 відс., позитивно 29,9 відс., неґативно – 23,1 відс.

То хто ж на кого напав, і хто на кого за це образився?
Істотна при цьому різниця за мовою:
Ставлення до громадян Росії (неґативне):

Україномовні – 32,4 відс.
Двомовні –17,8 відс.
Російськомовні – 9,4 відс.

Позитивне:
Україномовні –19,4 відс.
Двомовні –5,0 відс.
Російськомовні – 46,0 відс.

Отже, нам ще доведеться лікуватись від ілюзії „братського народу“, яким керують „небратські правителі“.

Чекає на нас і усвідомлення слів Акту про державну незалежність України про створення „української держави – України“.

Чекає на нас і усвідомлення справжніх меж України, яке до нас зрозуміли Т. Шевченко, Б. Хмельницький, М. Грушевський та С. Бандера.

Чекає багатьох і українська мова та „козацький рід“, до якого приймали лише „україномовних”.

Ми лише на початку усвідомлення того, що українці часто творили власні держави з різними „назвами” – але ключовим завжди була українська етнічна сутність таких держав. Сутність, у якій мова є центральним елементом.

Про автора:
Станіслав Біличенко – український політолог, Київ.

Юрій ШЕВЧУК

Доленосність рідної мови

Нижче вміщуємо відповіді мовознавця-україніста з Колюмбійського університету Юрія Шевчука на запитання кореспондентів інформаційного веб-сайту „Український простір“.

– З чого починається держава?

– Дуже ґльобальне питання. Мова, подобається комусь чи ні, завжди відігравала у визначенні держави величезну ролю. Часто мова була головним атрибутом, за яким визначалися межі держави і за яким визначалася леґітимність цих меж. У нашій ситуації іде хвиля ідеологічних посилань, прикінцева мета яких відділити мову від політичного дискурсу як незначну, неважливу, унеможливити саму дискусію про мову саме як вираження цілої політичної і навіть, я наголошую, економічної ситуації в нашій країні. Мова є тією субстанцією, яка – без всякого домішку ідеалізму – так чи інакше означує собою всі стани, в якому перебуває українське суспільство. Мова завжди була об’єктом, який зазнавав атаки русифікаторів,

асиміляторів усіх різновидів: чи це була польсько-литовська Річ Посполита, чи протягом довшого періоду історії Російська імперія. Чому? Тому що мова теж історично, безвідносно до того, подобається це комусь чи ні, визначала націю, модерну націю.

Перша модерна нація оголосила під час Французької революції новий принцип самоідентифікації не за релігією, не за територією, як було до того, не за підпорядкованістю монарху чи суверену, а за спільністю цінностей, яких тоді було названо три: Свобода, Рівність, Братерство. Це була політична нація, для якої етнічні, релігійні, станові, клясові різниці не мали значення за умови, що поділялися ці три цінності. Зараз ми чуємо, що українську мову слід виключити з ознак визначальних для української політичної нації як атавізм. Але ми забуваємо, що тоді ці три слова було сказано французькою мовою, французами, для французів і тих, хто французьку розумів. У тих трьох словах мова не була названа експліцитно, відкрито, прямо, але вона була завжди присутня, поза нею ці цінності немислимі для французів. У кожній політичній нації мова завжди присутня як її перший означник.

– Нам часто кажуть, якщо ми хочемо будувати політичну українську націю на відміну від етнічно концептуалізованої, то треба відмовитися від мови.

– Я дозволю собі з цим категорично не погодитися, бо мова, крім засобу означення політичної нації, завжди була засобом солідаризації всіх членів політичної нації. Вона була центральною у процесі розмови громадян, порозуміння і віднайдення спільної візії того, ким ця нація є, звідки вона вийшла і яким вона бачить своє майбутнє. Нація без мови і поза мовою неможлива. Історичний досвід свідчить, що сильна і життєва нація, здатна згортовуватися в час екзистенційної загрози, повинна бути об'єднаною однією мовою. Коли ми говоримо „Франція", то завжди маємо на увазі французьку мову і маємо на увазі її абсолютно домінантне становище в державі. Коли ми говоримо „Німеччина", відбувається подібна логічна зв'язка. Коли ми говоримо „Росія", то так само. Хоча Росія – країна, зліплена шляхом історії кривавих завоювань, з надзвичайно різних, часто ворожих собі культур, релігій, тяжко сумісних історичних досвідів. Але і тут мова об'єднує. Нам дуже аґресивно

пропонують дивитися і розуміти Україну поза мовою. Тобто нам пропонують фікцію, яка або в історії не існувала, або якщо й існувала, то ніколи не приводила до сильної життєздатної держави. Нас хочуть ірляндизувати, мовляв, Ірляндія ж втратила національну мову, то погодьмося й ми з втратою своєї – процесом, який зараз вібувається. Ніхто після цього не каже, що Ірляндія не має власної ідентичности, а ірляндці не є патріотами своєї країни. Я не знаю, чи є неоколоніялістський сценарій ірляндизації України прийнятним для більшости її громадян. Але за нього активно аґітують. Нам говорять і про Канаду з її двома державними мовами – англійською та французькою. Там офіційна двомовність є постійним джерелом напруги, і донедавна чи не на кожних парляментських виборах обов'язково порушувалося питання про вихід зі складу країни франкомовного Квебеку. Сумніваюся, що для України з її екзистенційним довічним ворогом Росією прийнятна канадська модель. Нам теж пропонують Швайцарію, де є 20 кантонів, шість напівкантонів. Деякі самопроголошені „експерти" кажуть, що там є чотири офіційні мови і цілковита національна гармонія. На перший погляд, ніби так – німецька, французька, італійська і ретороманська справді є офіційними мовами Швайцарської Конфедерації. Якщо ж дивитися на кожен кантон, то він одномовний. В кожному кантоні ніхто чотирма мовами чи навіть двома не володіє і не користується. Тут важливіше те, що прихильники швайцарської моделі не хочуть сказати відверто. Пропонуючи нам цю модель, Україну фактично хочуть розчленувати на частини, саме за старою доброю засадою колонізаторів „поділяй і володарюй". Це промовиста самохарактеристика політичної програми російського неоколоніялізму й імперського реваншизму. Нас намагаються переконати у тому, що мова не має значення, власне, тому, що мова має найважливіше значення.

– У Конституції України чітко прописано, що державною мовою є українська. На вашу думку, як виконувалася за 25 років ця стаття?

– На мою думку, ця стаття непослідовно виконується, а останнім часом її невиконання стало засадою державної політики. Внаслідок ухвалення так званого закону „Про засади мовної політики",

який кличуть „законом Колесніченка-Ківалова“, навіть державні органи, не кажучи про приватні установи, інституції, зараз відкрито порушують Конституцію у її 10-й статті. Цей „закон“ – юридична фікція, його не лише можна відверто не виконувати, а навпаки – намагання виконувати такий „закон“ є грубим і відкритим порушенням Основного закону України, її Конституції. Однак, цей „закон“ виконується, його насамперед використовують як юридичне забезпечення нового явища в українській політиці – абсолютно відкритої і, я наголошую, інституціоналізованої дискримінації величезної більшости громадян України за мовною ознакою, для небаченої за своєю інтенсивністю русифікації у всіх царинах публічного спілкування.

Цілі інституції, починаючи з українського уряду, беруть пряму участь у політиці дискриінації українців, які говорять українською мовою. Найвищі очільники уряду щоденно і безкарно порушують Конституцію. Йдеться саме про публічну сферу, а не про приватну. Це стосується не лише Арсена Авакова, урядовця, що як Міністер внутрішніх справ має першим після Президента ґарантувати дотримання Конституції і правопорядку, ґарантувати не вибірково, в тих положеннях, що йому подобаються, а повністю. Ґарантувати ще й тому, що він давав урочисту присягу на вірність Конституції України. Честь мундира, так би мовити, й елементарна людська чесність. Натомість нам пропонують вибірковий правопорядок, тобто відсутність правопорядку, те, що було за Леоніда Кучми і Віктора Януковича. Це стосується і того факту, що в Президентській адміністрації, коли камери і диктофони вимкнені, весь час користуються російською, а не державною мовою, грубо порушуючи Конституцію і присягу її дотримуватися.

– Відбувається масова дискримінація українців у публічному просторі. За даними руху „Відсіч“, менше четвертини всього змісту програм телебачення десяти провідних національних каналів пропонується українською мовою, решта – або російською, або руйнівною для кожної мови шизофреногенною сумішшю російської з українською. Донедавна менше 5 відс. пісень на десятьох провідних радіостанціях України лунало українською мовою. Менше 9 відс. журналів публікується українською мовою. Не треба звертатися до жодної статистики, щоб побачити, що на величезній частині

території країни, в Харкові, Одесі, Миколаєві, Херсоні годі купити друковану пресу українською мовою.

– На мій погляд, така масова інституційна дискримінація, що межує з расизмом, не сумісна з високопарним проєктом повернення до Европи і будівництва демократії в Україні. Вона з порога виключає демократію як таку. Не можна говорити про демократію в країні, де привілейована імперська меншість не чує і не бажає почути дискриміновану більшість населення, визнати право останньої на власну мову культуру і людську гідність. Сьогодні українці у власній країні не можуть дивитися рідною мовою Олімпійські ігри, їм пропонують це робити в нав'язаному лінґвошизофренічному русифікаторському форматі, коли один ведучий говорить неповноцінною українською, весь час збиваючись на російську, а другий – російською. У цій ситуації замовчувати проблему означає погоджуватися з неоколоніалізмом, потурати і мовчки пітримувати те, що не має ані морального, ані політичного виправдання.

Нам кажуть: про це не можна говорити, бо це, мовляв, розділяє країну. На мій погляд, розділяє країну не порушення цієї величезної проблеми, а її існування, адже вона унеможливлює саме приєднання України до Европи, побудови в Україні справедливого суспільства, вільного від корупції, зокрема й корупції духовної. Це становище не сумісне з правами людини й европейськими цінностями. Нам, навпаки, треба порушувати це питання скрізь і всюди, щоб якнайшвидше вирішити його і нарешті позбутися цієї ганебної спадшини російського гноблення. Дискримінація більшости громадян за мовною ознакою є одним з основних джерел величезної напруги в українському суспільстві сьогодні, його поділу, стану перманентної ідентифікаційної невизначености і вразливости до московської ідеології колоніального реваншу. Хай би скільки ми мовчали, хай би скільки олігархічна преса, а з нею навіть преса незалежна, яка купилася на аргумент „мовчання заради миру", намагалася іґнорувати цей стан речей, він не зникне. Навпаки, він і далі загострюватиметься, і що довше він триватиме, то радикальніших і небезпечніших для суспільстав форм набиратиме рух протесту проти нього.

– У тій самій статті 10 Конституції сказано, що „в Україні ґарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин“. Де проходить межа між державною і мовою меншини?

– Для початку слід мати на увазі кількість тих громадян, які вважають українську своєю мовою, і представленість їх у публічній сфері. За даними останнього перепису 2001 року, понад 67 відс. населення вважає українську рідною. Цю цифру має бути як мінімум відображено у програмуванні змісту телебачення, радіо, преси і т.д., без будь-яких візантійських хитрощів, коли цифру нібито виконують, але програми пускаються після другої ночі, у той час як прайм-тайм заповнено російщиною, і не лише мовною, а й ідеологічною, світоглядною. Це треба зауважити, бо мова та ідеологія завжди йдуть у парі.

Нам потрібно себе запитати, чи хочемо мати незалежну державу, об'єднану спільністю території, історії, бачення свого майбутнього, спільністю мови, чи хочемо бути перманентно поділеними, ідентифікаційно, через дефіс, поєднанням непоєднуваного, як це намагаються зробити Москва і ті, хто реалізує її програму тут, в Україні. Російська мова з її кривавою історією асиміляції і лінґвоциду українців сьогодні не може раптом стати об'єднувальною засадою для нації, яка має давню і криваву історію бруталізації з боку Москви, для нації, яка відбудеться лише за умови, що звільниться від спадщини російського колоніялізму, в тому числі й мовно-культурного. Це неможливо ще й з геополітичної точки зору, бо Кремль завжди використовував російську мову, дедалі активніше використовує її сьогодні і використовуватиме завжди як знаряддя завоювання українських територій. Російська мова, подобається це комусь чи ні, завжди робила, робить і робитиме Україну легкопроникною для московської пропаґанди й ідеології колоніяльного реваншизму. Нотомість українська, подобається це комусь чи ні, завжди була, є і буде потужним засобом захисту від неї.

Російська мова не може бути мовою єднання для української політичної нації ще й тому, що більшість населення країни україномовна, якщо не фактично, то за сентиментом, за бажанням повернутися до мови свого народу. Бажанням, реалізацію якого не допускає офіційна політика російсько-української мовної шизоф-

ренії. Окрім того, ми називаємося „держава Україна“, в якій установча, титульна нація – українці. Українців робить українцями насамперед їхня мова, подобається це комусь чи ні. Це не лише незаперечний факт української історії і сьогодення, це логіка, яка присутня в історії кожної іншої модерної нації. Без мови українці перестають бути українцями і стають кимось іншим, і це теж факт. Ми це бачимо на прикладі зросійщених українців. Тут треба враховувати проблеми російськомовних громадян як історично імперської меншини, котра приймає привілеї, якими вона завжди користувалася, як природні. Для прикладу – останній сканадл в Охматдиті де намалювали рибок і підписали їх російськими іменами. Арґумент малярки на вимогу написати й українські імена, не стерти (!) російську, а дописати українські імена (і в цьому засаднича відмінність українського менталітету від імперського російського). Українці в особі письменниці Лариси Ніцой, яка першою звернула увагу на проблему, шукають компроміс. У росіян-шовіністів засада така: або буде по-моєму, або йди геть. Авторка малюнків, київська росіянка, сказала, що „я киянка і все життя так було“, посилаючись на імперську русифікаторську практику як на моральне виправдання глибоко аморального акту. Рабство теж існувало століттями, але наступає певний момент, коли це абсолютно не сумісно ні морально, ні економічно, ні політично з існуванням даної держави, народу, суспільства.

Тому тут головне – вести відкритий і чесний діялог. Бо дуже часто діялог не є чесним. Ті, хто опонує цілком законним намаганням українців домогтися власних мовних і людських прав, приписують українцям мотиви і бажання, які історично властиві не їм, а привілейованій російській імперській меншині в Україні. Опоненти лукаво приписують українцям якусь „насильницьку українізацію“, якої ніде не було в прямому сенсі насильства, того, що у десятках і сотнях історичних форм зазнавали від росіян українці. Я ніколи не чув, щоб на російсько-українській війні на Донбасі когось убили за російську мову, натомість є факти вбивства, звірячого побиття, каліцтва за українську мову й ідентичність. Є середньовічні факти спалення українських книжок в окупованих Криму і Донбасі.

– Часто сьогодні доводиться чути думку, що зараз війна в країні, і мовне питання не на часі, ну і, зрештою, „какая разніца“ адже,

мовляв, російськомовні патріоти теж воюють за Україну. Як ви ставитеся до цього „какая разніца“?

– Це чудове запитання. Це ще один доказ того, як ті, хто каже „какая разніца“, показують цим свою неготовність бути чесними і відвертими. Якби мені людина сказала: „Какая разніца“ – і потім перейшла на українську мову, я б повірив, що для неї справді нема різниці. Але „какая разніца“ вживається як виправдання, щоб ніколи і за жодних обставин не переходити на державну мову цієї країни. Це якась орвелівська формула, коли правда – це брехня, любов – це ненависть, а війна – це мир. Це з того ж логічного ряду. Немає різниці яка мова, якщо ця мова завжди російська. Це імперська чорносотенна логіка, бо це імперська русифікаторська практика поведінки.

Ще один поширений арґумент про патріотизм, який у мене викликає кілька міркувань. Патріотизм– від слова patria, „батьківщина“, тобто це відданість своїй вітчизні, батьківщині. Маю запитання: якою бачить свою батьківщину людина, яка органічно не сприймає української мови? Тут люди, що органічно не сприймають українську національну ідею, маніпулюють тими, хто з огляду на історичні обставини опинився серед російськомовців і перебуває у переходовому ідентифікаційному періоді. Російськомовні патріоти без лапок усвідомили цінність своєї українськості, вони в процесі становлення як українці зі своєю мовною культурою і самовідчуттям. Але є інші, ті, що криються і маніпулюють першими. Коли кажуть, що російськомовець теж патріот, я від них сподіваюся обов’язково почути продовження характеризації російськомовного українця: „…І він любить українську мову і він хоче її вивчити“. Натомість надто часто російські шовіністи цинічно використовують цей новий арґумент як виправдання власної українофобії і несприйняття незалежної України.

ЮВІЛЕЇ. ВИЗНАЧНІ ІМЕНА

7

Ольга ПОЛОВИНКІНА

„Чи можна бути ближчим до небес?“

До 200-річчя від народження Генрі Торо

12 липня 1817 року в Конкорд, Масачусетс, народився американський письменник, мислитель, натураліст, суспільний діяч Генрі Дейвид Торо.

„Моє життя, — писав він в одному з віршів, — це поема, яку я повинен був написати...“. Його життя перебувало в єдності з його

творчістю: Торо творив життя відповідно до своїх філософських ідеалів. Походив з небагатої родини, яка лише за кілька десятків років до його народження прибула у Новий Світ. У новоанглійському містечку Конкорді батько Торо мав репутацію невдахи. У 1812 році він збанкрутував і, продавши крамничку, зайнявся виробництвом олівців. Одне за одним у сім'ї з'явилося четверо дітей. Щоб дати собі раду з нестатками, мати Торо відкрила скромний домашній пансіон. Проте родина знайшла можливість дати Генрі добру освіту. Хлопця спочатку віддали на навчання до приватної школи, а згодом він вступив у Гарвардський університет.

У Гарварді Торо досягнув успіхів у вивченні давніх мов. З ранньої юності він вирізнявся допитливим розумом і пристрастю до читання. Вибираючи книги, майбутній письменник не обмежувався університетською програмою, проводячи своє дозвілля у бібліотеці. Тут він вивчав давніх авторів, читаючи їх мовою оригіналу і глибоко проникаючи у світ далекої минувшини. Справжнім відкриттям для Торо стали англійські романтики. С.Т. Колрідж відкрив для нього світ німецької романтичної філософії, а В. Вордсворт в оді „Одкровення безсмертя зі спогадів раннього дитинства" вразив Торо своїми міркуваннями, напрочуд схожими на його власні. Але головним враженням від сучасної англійської літератури були праці історика та філософа Т. Карлайла. Його вплив відчувається в ранній прозі Торо. Прочитавши все найістотніше в англійській літературі від Дж. Чосера до Карлайла, Торо звернувся до історії міст Нової Англії, книг перших колоністів про мандри по країні. Його вразила дохідлива і сильна мова цих книг. В університеті Торо захопився ботанікою. Спочатку він прочитав „Рослини Бостону та околиць" Біґелоу. Відтак що б не робив Торо згодом, вивчення рослинного і тваринного світу рідного Масачусетсу було постійним і дуже важливим для нього заняттям.

У 1836 рроці Ральф В. Емерсон у своєму трактаті „Природа" відкрив перед Торо нові обрії. Торо знайшов у цій книзі настанови, які дуже точно відповідали запитам його бунтівної душі, що не визнавала жодних компромісів: „Життя в гармонії з природою, любов до істини і доброчесности звільнять зір від полуди, аби став доступним створений природою текст". Знайомство і дружба з Емерсоном зміцнили у Торо бажання „жити за велінням мудрости".

Після університету упродовж кількох років Торо працював учителем в школі разом зі своїм братом Джоном. Брати Торо приголомшували мешканців Конкорду незвичайними методами навчання. Під час літніх канікул вони мандрували ріками Конкорд і Меррімак, враження від цих подорожей лягли в основу книги Торо „Тиждень на Конкорді і Меррімаку“.

Після смерті Джона у 1841 року Генрі назавжди залишив викладання. На той час він остаточно вирішив, що працювати заради платні немає сенсу. Протягом багатьох років Торо жив випадковими заробітками: був садівником, мулярем, теслею, малярем, землеміром, — але таки не відмовився від свободи, заробляючи лише на існування.

Його головною справою стала поезія. Писати вдома, де й досі розташовувався пансіон, було неможливо, і Торо оселився в Емерсонів. Емерсон вбачав у своєму молодому другові майбутнього Поета Америки і всіляко сприяв розвиткові його таланту. Він познайомив Генрі з членами гуртка трансценденталістів, серед яких Торо знайшов нових друзів і однодумців. Його вірші публікувалися в журналі „Дайєл“, який редагувала М. Фуллер, а згодом і сам Емерсон. Торо почав співпрацювати у Конкордському ліцеї та редагувати журнал за відсутности Емерсона.

У 1843 році Емерсон, намагаючись допомогти своєму протеже, відрядив Торо у Ню-Йорк з рекомендаційними листами до видавців. Кілька нарисів Торо були опубліковані у впливових нью-йоркських журналах. Але сам Торо швидко дійшов висновку, що його місце у Конкорді. Конкорд та його околиці, на думку Торо, вміщали в собі увесь світ.

Свою „подорож всередину“ Торо здійснив у 1845—1847 роках, коли оселився в хатині на березі Волденського ставка. Хатину він побудував власними руками і сам вирощував для себе їжу. Тут його нерідко відвідували друзі. Вони довго ходили разом лісами та полями, філософуючи і просто розмовляючи. Особливо часто бував у Торо молодий поет В. Е. Чаннінґ. У своїй книзі „Торо, поет-натураліст“ він описує спільні прогулянки, під час яких Торо був завжди озброєний польовим біноклем і спеціяльним нотатником для запису спостережень за природою. Торо вимірював температуру і рівень води у Волдені, глибину снігу на зимових полях, спостерігав за життям тварин і рослин, мріючи з часом укласти хроні-

ку природного життя в околицях Конкорду. Ці дослідження мали для нього особливе значення: занурюючись у життя природи, він вивчав глибини власної душі:

Чи можна бути ближчим до небес,
Якщо мій Волден — це я сам?

День, коли Торо остаточно оселився у лісі, збігається з Днем незалежности США — 4 липня 1845 року. Друг Торо, філософ Б. Олкотт, назвав письменника „найнезалежнішим серед незалежних, єдиним, хто насправді підписав Декларацію незалежности". Від пуританської духовної культури Торо успадкував нонконформізм та мужність, що не покидали його навіть за найскрутніших обставин. З початком війни США проти Мексики Торо вдався до акту громадянської непокори владі. Він відмовився платити податки безпринципному урядові, за що потрапив до в'язниці. Його конкордські друзі підтримували аболіціонізм, але тільки Торо переховував у себе негрів-утікачів. У 1848 році він виголосив промову „Про громадянську непокору", яка згодом була опублікована як есей („Essay on Civil Disobedience", 1849). На думку Торо, „революція однієї людини", моральний переворот, який відбувається у кожного в душі, повинен виявитися у ненасильницькому спротиві всьому, що порушує природні права особистости.

Ще за часів співпраці з журналом „Дайєл" Торо почав писати есеї, у яких розповідав про свої „екскурсії" околицями Конкорду. По суті, ускладненим варіантом „екскурсії" є і перша книга Торо „Тиждень на Конкорді і Меррімаку". Вона складається з семи розділів — за кількістю днів у тижні. Розповідь про подорож рікою поєднується з розмірковуваннями на найрізноманітніші теми, автор наводить близько трьохсот посилань і цитат.

Можливість опублікувати „Тиждень" з'явилася не одразу. Коли книга нарешті побачила світ, Торо вже підготував до друку рукопис під назвою „Волден, або Життя в лісі» („Walden, or Life in the Woods"). Але „Тиждень" ніяк не вдавалося продати, тому ніхто з видавців не хотів брати нової книги. Протягом п'яти років Торо працював над рукописом, доводячи до блиску кожне слово. На початку серпня 1854 року „Волден" було опубліковано. У цій книзі

Торо описує своє життя на Волдені, ущільнивши час. Події двох років автор сконцентрував у річному природному циклі.

Книга написана у жанрі філософського й автобіографічного есе. Життя природи і поєднане з ним життя душі — ось на чому цілковито зосереджується автор. Описання природного світу водночас поетичні та скрупульозні. Емерсон казав, що не знає „іншого такого генія, який би так швидко виводив загальний закон з окремого факту". Але Торо вирушив на Волден не в пошуках абсолюту. Філософія людського життя і щастя — головний предмет його книги. З цієї точки зору великого значення набуває вплив на Торо східніх філософій життя. „Образ автора у „Волдені" можна зіставляти не лише з образом християнського пустельника, а й з образом індійського брахмана, для якого усамітнення в лісі є одним із усталених традицією етапів життєвого шляху" (О. Зикова).

Автор „Волдена" порівнює себе з півнем, який горлає на сідалі і будить сусідів. Проповідницький елемент визначає структуру книги. Розповідаючи про свій досвід, автор закликає читачів „піднестися завдяки свідомому зусиллю". Особливе значення при цьому має достеменність розповіді — дається взнаки давня недовіра пуританів до будь-яких вигадок. Цим зумовлені й акцентування на розповіді від першої особи, до якого вдається автор, і докладний фінансовий звіт, що вельми зацікавив співвітчизників Торо.

У „Волдені" повністю розкрився талант Торо-поета. Музичні ритми книги, її поетична образність гідні найвищої поезії. Думка у віршах Торо висловлюється із споглядання природного світу. Будучи найпослідовнішим трансценденталістом, Торо у своїй поезії зосереджується на зовнішньому образі природи, що дає знання Бога. Принцип зримости визначає вибір художньої форми фраґменту, організованого як уривок зі щоденника. Поетичні фрагменти Торо по-справжньому зацікавили читачів лише у XX ст., коли з'явилася поезія бітників.

За своє коротке життя (він помер від туберкульозу, маючи 45 років) Торо опублікував дві книги, кілька есеїв та віршів у журналах. Справжня слава прийшла до нього через багато років після смерті. Починаючи з 1863 року, сестра Торо Софія та його друзі видавали нові книги письменника, долучивши до них статті з періодики та уривки зі щоденників. У 1906 р. побачило світ повне 20-томне зібрання творів Торо, до якого увійшли всі його щоден-

ники. Але більша частина його поезії залишалася неопублікованою аж до 1943 року, коли К. Бовд зібрав усі відомі вірші Торо під одною палітуркою.

У „Волдені“ Торо писав: „Зробити прекраснішим наш день — ось найвище з мистецтв!“. Цього мистецтва продовжують навчати читачів його книги. Серед тих, хто особливо цінував проповіді Торо, були Р.Л. Стівенсон, Д.Ґ. Лоуренс, В.Б. Єйтс, Р. Фрост, Т. Драйзер, Дж.Б. Шоу, М. Пруст, Л. Толстой.

Доля 35-го Президента США

До 100-річчя від народження Джона Кеннеді

Джон Фіцджеральд Кеннеді народився 29 травня 1917 року в місті Бруклайн, штат Масачусетс.

Виріс у католицькій ірляндській сім'ї, його батько був великим бізнесменом, дипломатом і політиком, на матері лежав обов'язок з виховання дітей. Всього у Джозефа Патріка і Рози Елізабет Кеннеді було дев'ятеро дітей - четверо хлопчиків і п'ятеро дівчаток.

У 1936 році Кеннеді вступив до Гарвардського університету, який згодом закінчив з відзнакою. Під час навчання він серйозно захоплювався футболом, однак, йому довелося забути про спорт через травму спини, яка продовжувала турбувати його до кінця життя.

Джон Кеннеді брав безпосередню участь у військових боях Другої світової війни. Служив у військово-морській фльоті на Тихому океані, де дослужився до звання лейтенанта. Торпедний

катер, яким командував Кеннеді, був протаранений японським есмінцем 2 серпня 1943 року. Джон Кеннеді взяв активну участь у порятунку членів екіпажу, за що був нагороджений медаллю „Пурпурне серце“ (Purple Heart), медаллю ВМФ і Морської піхоти (Navy and Marine Corps Medal). Після закінчення війни Кеннеді недовго пропрацював журналістом, але, піддавшись повчанням батька, вирішив йти у велику політику.

Його кар'єра почалася в 1946 році, коли він був обраний в члени Палати представників Конґресу США від Демократичної партії. Потім обирався на три терміни в період з 1947 року по 1953 рік.

У 1952 році Кеннеді кандидував у Сенат і завдав поразки своєму конкурентові з Республіканської партії з перевагою в 70 тис. голосів. Був переобраний в 1958 році, отримавши понад 70 відс. голосів виборців.

Він був членом Сенатського комітету з праці і суспільного добробуту, а з 1957 року - впливового комітету з закордонних справ.

13 липня 1960 року Демократична партія офіційно висунула Кеннеді як свого кандидата на посаду президента США. 8 листопада 1960 Джон Кеннеді випередив у процесі голосування кандидата від республіканців Річарда Ніксона і став наймолодшим резидентом в історії США, а також першим президентом-католиком.

Дж. Кеннеді прийняв присягу глави держави 20 січня 1961 року. Плян дій нового президента названий програмою „нових рубежів“ (New Frontier). При ньому Конґрес схвалив створення Корпусу миру, підняв мінімальну заробітну платню, лібералізував соціяльне страхування і прийняв закони про житлове будівництво, допомоги бідним районам країни, про перевишкіл робочої сили і виплату допомоги тимчасово безробітним. У період президентства Кеннеді було зроблено величезний крок в освоєнні космічного простору - започаткована програма „Аполлон”.

В зовнішній політиці адміністрація Кеннеді проголосила доктрину „гнучкого реаґування“ (flexible response).

Водночас Кеннеді схвалив втручання США у громадянську війну в Південному В'єтнамі, на період його правління випали Берлінська і Карибська криза.

Наприкінці 1963 року, готуючись до майбутнього року виборів, Президент почав серію поїздок країною. 21 листопада 1963 року Кеннеді прилетів до Тексасу. Наступного дня його кортеж

урочисто рухався вулицями Далласу, потім повернув на Елм-стріт, де рівно о 12.30, при великій юрбі людей, що зібралися привітати Президента, пролунали постріли.

За офіційними даними, пострілів було три. Перша куля потрапила Кеннеді в спину, пройшла наскрізь і вийшла через шию. Вона ж стала причиною поранення губернатора Тексасу Джона Коннеллі. Ще одна куля потрапила Президентові в голову і виявилася смертельною.

Через п'ять хвилин Кеннеді був доставлений у Парклендський госпіталь. Лікарі нічим не змогли допомогти, і від отриманих травм він помер. Близько першої години дня 22 листопада було оголошено про смерть Президента Кеннеді. Коннелі в тому ж шпиталі зробили дві операції, і він вижив.

Через дві години за звинуваченням у вбивстві президента Кеннеді поліція заарештувала 24-річного Лі Харві Освальда, колишнього морського піхотинця. Через два дні Освальда застрелив у поліцейській дільниці Далласу Джек Рубі в той момент, коли його вивели для відіслання у федеральну в'язницю.

Джек Рубі був власником нічного клубу в Далласі і, за непідтвердженими даними, був пов'язаний з мафією. 14 березня року 1964 Рубі був засуджений до смертної кари, але подав апеляцію і виграв її. У грудні 1966 року, коли Рубі чекав призначення дати нового суду, у нього виявили рак. Він помер 3 січня 1967 року.

Під час слідства і суду Рубі, як і Освальд, був визнаний убивцею-одинаком.

Після проведення розтину тіло Джона Кеннеді було доставлено в Східний зал Білого дому, де протягом наступних 24 годин проходила церемонія прощання для близьких, родичів і високопоставлених політиків.

Похорон Джона Кеннеді відбувся 25 листопада 1963 року у Вашингтоні, кількість охочих попрощатися із загиблим Президентом в будівлі Капітолію перевищила 200 тисяч осіб. З Капітолію труну на лафеті доставили в собор Святого Матвія, а звідти після жалобної меси - на Арлінгтонське меморіяльне кладовище, де і розташована могила 35-го Президента США.

Розслідуванням вбивства Джона Кеннеді займалося ФБР на чолі з Едгаром Гувером, а також комісія Воррена. У 1979 році, перевіряючи матеріяли розслідування, проведеного ФБР, спеціяльний

комітет Конгресу дійшов висновку, що в тій частині, яка стосувалася власне вбивства Президента, слідчі спрацювали на відмінно, але не досить уваги приділили з'ясуванню мотивів злочину і ймовірної змови проти Кеннеді. Результати розслідування комісії Воррена були опубліковані наприкінці вересня 1964 року.

За версією комісії, Освальд, перебуваючи на шостому поверсі шкільного книгосховища, здійснив три постріли з карабіна Каркано, один з яких не досяг мети. Інтервал між пострілом, що поранив президента у верхню частину спини, і смертельним пострілом склав від 4,8 до 5,6 секунд.

Офіційний звіт комісії Воррена різко критикував ЦРУ, ФБР і поліцію Далласа за те, що вони не змогли запобігти загибелі президента. Ґрунтуючись на доповіді, в якій було безліч неточностей, протиріч і помилок, комісія, проте, дала однозначний висновок, що змови проти Президента не існувало. Проте ні американська, ані світова громадськість так і не задовольнилася офіційним висновком комісії Воррена. Тому далі виникали все нові версії трагедії.

Більшість погоджуються з теорією, що Кеннеді був убитий у відповідь на оголошену ним війну з організованою злочинністю, інші переконані, що причина криється в позиції Кеннеді щодо проблем у В'єтнамі (через три дні після вбивства Ліндон Джонсон анулював директиву Кеннеді про виведення американських військ з В'єтнаму, а ставши в 1964 році обраним Президентом, значно збільшив там американську військову присутність). Хтось вважає, що Кеннеді вбили за його спроби послабити всемогутнє ЦРУ, яке він погрожував „розбити на тисячу шматків і розвіяти за вітром".

Згідно з іншою версією, на чолі змови стояли віце-президент Ліндон Джонсон, якому не терпілося стати президентом, і директор ФБР Едгар Гувер, його близький друг. Як вважають прихильники цієї версії, Гувер діяв в інтересах мафії, боротьба з якою стала значно інтенсивнішою після того, як посаду Генерального прокурора зайняв Роберт Кеннеді, брат президента.

Також існують теорії, що Кеннеді вбили радянські та/або кубинські спецслужби. Пов'язують причину вбивства Президента Кеннеді і з його інтересом до НЛО та інопланетян, що нібито виник незадовго до смерти.

Джон Кеннеді був володарем Пулітцерівської премії. Нагорода дісталася йому в 1957 році за біографічну книгу „Профілі мужнос-

ті“ (Profiles in Courage), що розповідає про видатних американців, які увійшли в історію завдяки непохитності свого характеру.

Джон Кеннеді був одружений з Жаклін Був'є, з якою познайомився в 1952 році. Від цього шлюбу в сім'ї Кеннеді з'явилися четверо дітей, двоє з яких померли незабаром після народження. Старша дочка Кеннеді Керолайн вчилася на юриста, працювала в ню-йоркському музеї Метрополітен, займалася благодійністю. У 2009 році вона претендувала на місце в сенаті від штату Ню-Йорк, але пізніше зняла свою кандидатуру.

У жовтні 2013 року Керолайн Кеннеді стала першою жінкою-послом США в Японії. Джон Фіцджеральд Кеннеді-молодший був журналістом і адвокатом, він загинув в 1999 році у віці 38 років в авіякатастрофі.

„Від шаблі – до хреста“

До 410-річчя від народження Петра Могили

(З Вікіпедії)

10 січня 1597 року народився політичний, церковний і освітній діяч Речі Посполитої, архімандрит Києво-Печерського монастиря з 1627 року, Митрополит Київський, Галицький і всієї Русі з 1633 року, екзарх Константинопольського Патріярха Петро Могила. Канонізований Церквою 1996 року.

Петро Могила був вихідцем з давнього молдавського боярського роду. Він народився в сім'ї валаського і молдавського господаря Симеона Могили та семигородської княжни Маргарет. В 1607 році внаслідок боротьби за владу батько хлопця загинув. Після смерти Симеона Могили та після захоплення в 1612 році Кантемиром Мурзою молдавсько-валахійських володінь, княжна Маргарет разом з сином мусили покинути Молдавію та переїхати на українські землі Речі Посполитої, де їх прийняли родичі — князі Стефан Потоцький, Самуїл Корецький та Михайло Вишневецький.

Початкову освіту Петро Могила здобув у Львівській братській школі, організованій в1586 році для захисту та збереження православної віри. Сімейство Могил дотримувалося православ'я і мало тісні зв'язки з Львівським братством, постійно допомагаючи йому грішми та послугами у будівництві. Львів був неподалік від тодішніх молдавсько-валахійських володінь, і Львівське братство, відчуваючи потребу в фінансах, часто зверталося до одновірних молдавських господарів з проханнями про матеріяльну допомогу.

Подальшу освіту Петро Могила здобував в европейських університетах. Спочатку в Польській академії в Замості, а згодом вчився у різних навчальних закладах Голяндії та в Парижі.

Петро Могила вільно володів грецькою та латинською мовами і досить швидко опанував богословську науку. Після повернення до Речі Посполитої пішов на військову службу, брав участь у Цецорській битві 1620 року та Хотинській битві 1621 року.

Мало відомо про період життя Петра Могили, починаючи від його участи в Хотинській битві та до посвяти у сан Києво-Печерського архімандрита. Могила почав часто відвідувати Києв і брати активну участь у справах православної віри. Окрім православного виховання, цьому посприяли й часті зустрічі Петра Могили з митрополитом Іовом Борецьким, його наставником ще за часів навчання в Львівській братській школі. Спілкування з Іовом остаточно завершило формування поглядів Петра Могили і, влстиво, визначило напрям його подальшої життєвої діяльности. У 1625 році він прийняв чернечий постриг у Києво-Печерському монастирі.

Після смерти 21 березня 1627 року архімандрита Печерської лаври Захарія Копистенського, у грудні 1627 року на цю посаду було посвячено Петра Могилу. У цей час йому виповнилося 30 років. В такому віці обрання на таку високу церковну посаду здійснювалося чи не вперше. Очевидно, цьому посприяла підтримка Борецького та інших впливових шляхетських сімей, які сповідували православну віру, попереднє іночество Петра Могили та його особисте багатство. 1628 року польський король Сигізмунд III узаконив Могилу на цій посаді.

Петро Могила докладав усіх зусиль, щоб за час його архімандритства Києво-Печерська друкарня посіла визначне місце як серед інших друкарень України та Білорусі, так і в суспільному

житті загалом. За п'ять з половиною років його настоятельства з лаврської друкарні вийшло 15 назв видань. Серед них були і книги самого Петра Могили. В 1628 році в Лаврі були видрукувані перекладені Петром Могилою з грецької „Агапита діакона главизны поучительны“ і „Тредь цветная“, в яких пояснювалися важливість і значення церковних гімнів.

В 1629 році на Київському помістному соборі був схвалений до видання „Літургіаріон" Петра Могили. Він являв собою служебник, виправлений архімандритом за грецькими джерелами і з його власними догматичними й обрядовими роз'ясненнями літургії. Це одна з найвизначніших праць Могили, яка понад двісті років не втрачала свого значення.

Окрім цього, у власноручних записах Могили зберігся ряд канонів і церковних піснеспівів, що частково увійшли до майбутніх лаврських видань: це Канон на причащання священиків, Канон на ісход душі, Канон на створення світу і Плач вигнаних з раю прародителів, Канон покаянний, Благодарственний піснеспів на честь пресвятої Богородиці у зв'язку з чудовим позбавленням нею Києво-Печерської обителі від нашестя ляцького війська (1630) та інші. Ці невеликі твори, написані церковнослов'янською мовою, свідчать про неабиякий літературний хист Петра Могили.

Життя і церковна служба Петра Могили припали на складний час в історії Православної Церкви в Україні. В 1596 році була підписана Берестейська унія, в результаті якої більшість православних єпископів визнала верховенство Папи Римського, а Київська православна митрополія відновила свою єдність з Римо-Католицькою Церквою. Ті православні єрархи та священики, які не визнали унії, фактично опинилися поза законом. Вірні і більшість монастирів також виступили проти унії. Проте у здійсненні її положень була зацікавлення світська влада, тому утиски православних, які не хотіли визнавати зверхність Риму, стали звичним явищем.

Петро Могила вважав надзвичайно важливою справою примирення усіх православних — тих, які визнали унію, і тих, які виступали проти неї. Однак,його дії, спрямовані на це примирення, викликали неоднозначні оцінки сучасників. Одні вважали Могилу щирим поборником єдности православ'я, інші — рукою королівської влади, що силується обернути православних в уніатів і розірвати зв'язки зі східніми патріярхами та Москвою.

29 червня 1629 року у Києві мав бути скликаний помістний Собор, предметом обговорення якого мало стати питання примирення уніятів і православних. Але позитивних наслідків Собор не дав.

Не справдились надії Петра Могили на примирення Церков і на Львівському соборі. Але найболючішого удару по його сподіваннях завдала смерть Іова Борецького. Звістку про смерть свого наставника Петро Могила отримав 16 січня 1631 року, повертаючись до Києва з освячення Ставропігійської церкви у Львові. Церква була збудована Львівським братством з немалими пожертвами Могили.

Невдачі всіх спроб з примирення церков породили розгубленість та безнадію серед православних обох течій — тих, хто визнавав унію або виступав проти неї.

Після ознайомлення з духовним заповітом Іова Борецького Петро Могила вступив до Київського братства і став старшим братчиком, опікуном і фундатором братства, монастиря та школи. Ця посада відкривала йому шлях до зайняття митрополичої катедри, але митрополитом було наставлено Ісаю Копинського.

Петро Могила, перебуваючи на посаді архімандрита, згуртував довкола себе освічених людей. Восени 1631 року на території Києво-Печерської лаври він відкрив першу школу. Викладання у Лаврській школі велося латинською та польською мовами, і створювалася вона за зразком провідних шкіл того часу — єзуїтських колегій. Всього в ній навчалося понад сто учнів.

Петро Могила добре усвідомлював значення освіти в розвитку суспільства і прагнув заснувати в Києві такі школи, які відповідали б потребам часу і ні в чому не поступалися б подібним европейським навчальним закладам. Ще задовго до відкриття школи, турбуючись про досвідчених викладачів, Петро Могила добирав здібних молодих людей і за свої гроші відсилав їх за кордон на навчання.

Проте шкільні справи не давалися Петру Могилі легко. Спочатку печерсько-лаврські інки виступили проти надання школі приміщень. Могилі вдалося владнати цю проблему, але, як тільки розпочалося навчання, противники Могили стали вбачати у лаврській школі конкурента Київській братській школі. Київське братство та козацтво вимагали об'єднання Київської братської школи та лаврської. Їх підтримав і новий митрополит Ісая Копинський.

Петро Могила погодився об'єднати лаврську школу з братською, за умови, що буде охоронцем і опікуном об'єднаного закладу.

Петро Могила присвятив значну частину свого життя розвитку православного шкільництва та освіти в Україні.

Лаврську школу, об'єднану в 1632 році з братською, згодом було перетворено на Києво-Могилянську колегію. Це була перша вища православна школа у Східній Европі. Колегія була організована за зразками єзуїтських навчальних закладів. Студенти вивчали тут три мови: грецьку, латинську і церковнослов'янську, студіювали богослов'я та світські науки. Серед випускників цієї колегії була чимало представників еліти тогочасної України і Білорусії.

На утримання колегії і монастиря Могила записав дві лаврські волості і подарував власне село Позняківку, крім того, надавав грошову допомогу як колегії, так і вчителям та учням. З огляду на швидке зростання кількости учнів в 1634 року була відкрита філія колегії у Вінниці, яку пізніше перенесли до Гощі на Волинь, де вона проіснувала до кінця XVII ст., а 1636 року Могилою була заснована колегія в Кременці. З іменем Петра Могили пов'язане розгортання православної системи вищої і середньої освіти в Україні, яка копіювала католицькі школи, намагаючись конкурувати з ними.

У квітні 1632 року помер король Сигізмунд III. За польським звичаєм по смерті короля мав зібратися так званий конвокаційний сейм, на якому робився огляд діяльности попереднього короля, обговорювалися різні думки й пропозиції щодо майбутнього королівства. Потім збирався елекційний сейм, на якому обирався новий король.

У Прилуках було скликано велику козацьку Раду, яка обрала на сейм делеґацію. Петро Могила був делеґований на сейм від імені Митрополита Ісаї Копинського та всього православного духовенства. На сеймі він мав вимагати скасування всіляких актів, що забороняли православним будувати церкви, відкривати колегії, типографії, повернення єпархій, церковних маєтків.

Польський королевич Владислав, щоб забезпечити собі більшість при голосуванні, склав спеціяльний меморіал, у якому пропонувалося вирішити козацькі питання, віддати православним Київську митрополію, повернути всі її маєтки, монастирі й навіть львівське єпископство.

8 листопада 1632 року Владислав був обраний королем і, зваживши на ситуацію, задовольнив прохання православного духовенства, видавши диплом, яким ґарантував православним більші права і вигоди, ніж ті, що були зазначені в „Статтях для заспокоєння руського народу". Цим документом надавалася нова свобода переходу як з православ'я в унію, так і з унії у православ'я. Київський митрополит мав, як і раніше, висвячуватися від Константинопольського патріярха. Православним митрополитам поверталась Луцька єпархія, запроваджувалася нова у Мстиславі, а також заборонялося чинити всілякі образи православним людям.

Петро Могила подякував Владиславові за „розумне і справедливе рішення". Тим часом козаки і православне духовенство в один з останніх днів сейму вирішили усунути від митрополії Ісаю Копинського як людину престарілу й хворобливу. Тут же, у Варшаві, митрополитом було обрано Петра Могилу.

12 березня 1633 року Владислав схвалив це рішення. Королівською грамотою Могилі віддавалася Києво-Софіївська церква, утримувалася за ним і Києво-Печерська архімандрія, доручався нагляд над Пустинно-Микільським монастирем. Невдовзі було отримане благословення й Патріярха константинопольського, Причому Патріярх надавав новому митрополитові звання „Екзарха святого константинопольського трону".

У квітні 1633 року Петро Могила розіслав вірним православним грамоти, запрошуючи чільних представників громад прибути до Львова на його висвяту в чин митрополита. Місто це було обрано не випадково, адже тут його добре знали і поважали. Після двомісячного перебування у Львові Петро Могила наприкінці червня вирушив до Києва. Проте Ісая Копинський не вважав обрання Могили законним і подав скаргу королю. Тяжба тривала не один рік. У лютому 1637 року Петро Могила запросив Ісаю в Луцьк і там у присутності численного духовенства примирився з ним. Але Ісая знову виступив проти Могили, заявивши, що той силою примусив його до примирення. До самої своєї смерти Копинськнй не давав спокою Могилі.

Після наставлення митрополитом Петро Могила з новою силою розгорнув сподвижництво у церковній, освітній, будівничій галузях та книгодрукуванні. Вся його діяльність була спрямована на відновлення повнокровного життя Православної Церкви. Но-

вий Митрополит висунув перед пастирями суворі, але справедливі вимоги. Стосувалися вони передовсім обов'язкової загальної і богословської освіти, ретельного дотримання канонічних правил.

У своїх грамотах і посланнях Петро Могила щораз концентрував увагу священнослужителів на необхідність своїм життям і діяльністю служити прикладом для мирян, виконуючи заповіді Божі, невтомно піклуватися про паству, сумлінно оберігаючи своє достоїнство від найменших проступків.

У відомство православного Митрополита Могили перейшли Софійський катедральний собор у Києві та приписані до нього храми, Видубицький, Михайлівський, Пустинно-Миколаївський монастир і інші монастирі та храми. У 1634 році розпочалося відновлення Софійського собору, яке тривало впродовж десяти років. Митрополит наказав також розчистити з-під нашарувань землі залишки Десятинної церкви, під руїнами якої було віднайдено мощі святого рівноапостольного великого князя Володимира. Петро Могила за свої гроші відновив і стару Церкву Спаса на Берестові, для розпису якої запросив художників з Криту. Вони також відновили Трьохсвятительську і Михайлівську церкви Видубицького монастиря.

Важливою ділянкою активности Митрополита Могили було впорядкування богослужбової практики і видавнича діяльність. Релігійні суперечки і контроверсії XVII століття вимагали чіткого і сучасного викладу основ православної віри. З цією метою у 1640 році Петро Могила скликав у Києві Собор, на який запросив духовних і світських осіб, в основному членів братств. Наслідком цього собору стало затвердження й нове видання „Требника" (1646). До церковної історії він увійшов як „Требник Петра Могили" і довгий час служив православному духовенству всієї України, а згодом і Російської імперії.

У Требнику були викладені не лише молитви і обряди, до нього були додані пояснення й настанови, як у тому чи іншому випадку слід себе вести та чинити, а також догматичні й обрядові пояснення літургії, написані одним з учнів Могили Тарасієм Земкою. Під керівництвом Петра Могили було здійснено перегляд та видання інших богослужбових книг. Одна з найбільш відомих — це „Служебник" (1629, 1639). На церковному соборі 1642 року в Яссах, у присутності представників Руської, Грецької та Молдавської Цер-

ков, було розглянуто, виправлено і схвалено подане українськими богословами „Православне сповідування віри“.

Під керівництвом Могили було складено перший православний Катехизис. Для його затвердження у 1643 році в Яссах був скликаний загально-православний синод. Але оскільки з розглядом цього документу справа зволікалася, Могила видрукував короткий катехізис. Повний катехізис було видано вже після смерти Петра Могили в Европі грецькою, латинською та польською мовами. 1696 року його передрукували в Москві, коли він уже заслужив повагу всіх православних богословів західнього світу. Довгий час катехізис Петра Могили виконував ролю найповнішого викладу православної віри.

Петро Могила залишив майже 20 творів церковно-теологічного, полемічного, просвітницького, філософського та моралізаторського характеру. Він автор книг „Євангеліє“ (1616), „Анфологіон“ (1636), „Ефхологіон“ (1646) та ін.

Помер Петро Могила 1 (11 січня) 1647 року, коли йому виповнилося лише 50 років. На посаді митрополита він прослужив всього 14 років. 3 (19) березня 1647 року тіло покійного, згідно з його волею, було перенесено й покладено у Великій церкві Києво-Печерської лаври.

У 1996 році Петро Могила був першим, кого канонізували у святі Українські Православні Церкви усіх конфесій. Взагалі Петро Могила був канонізований усіма 15-ма автокефальними Церквами Вселенської Церкви (лише Російська Православна Церква канонізувала його як місцево шанованого святого, тобто святого, якого шанують лише на певній території).

За кілька днів до смерти первосвятитель склав духовний заповіт, оголошуючи Києво-Братську колегію першою спадкоємицею свого майна. Їй він заповів 81 тис. злотих, все своє нерухоме майно, коштовності та бібліотеку. На той час Петро Могила мав одну з найбагатших бібліотек. В ній були твори Сенеки, Горація, Цезаря, Цицерона, Макіавеллі, трактати Авіценни та ін. Поряд з богословською літературою сусідували польські хроніки, руські літописи, документальні збірники, хронографи. До його бібліотеки також ввійшли книги, які свого часу заповів Петрові Могилі Іова Борецький.

Микола МУШИНКА

Славний просвітянин

До 130-річчя від народження Івана Панькевича

Про життя і наукову діяльність найвизначнішого закарпато-українського мовознавця Івана Панькевича (1887–1958) існує досить широка література. Вона, в основному, міститься у двох наукових збірниках, виданих на його пошану. Стараннями дочки І. Панькевича Марти Дольницької зразково упорядковано його рукописи, що зберігаються в Архіві чеської літератури у Празі та знаходяться у приватних руках.

Іван Панькевич народився 6 жовтня 1887 року у селі Цеперів Львівського повіту (нині Новий Яричів) у селянській сім'ї. Ще бу-

дучи учнем Четвертої польської гімназії ім. Длугоша у Львові, він познайомився з діяльністю львівської „Просвіти". В автобіографії він про це писав: „Починаючи з III кл., старші студенти по- чали нас запрошувати на збори, які відбувалися завжди в неділю після релігійних вправ. Зібрання відбувалися в залі т-ва „Просвіта" на вул. Бляхарській. Звали туди всіх українських учнів польських гімназій. З того часу почалося у нас життя в та- ємних гуртках... Ми спочатку слухали лекції старших товаришів, а потім бралися самі до доповідей". Отже, саме на ґрунті Львівської „Просвіти" 15-річний студент польської гімназії вперше познайомився з українською історією та українським на-ціональним рухом і став свідомим „народовцем".

"Я захопився просвітянським рухом, – писав він у тій же автобіографії. – Ще як учень V кл. я вирішив заснувати читальню в своєму рідному селі, бо в нас вже було двоє селян-читальників із членів львівського т-ва „Просвіта", які діставали за членський внесок десять книжечок на рік. Але мені не пощастило, бо перешкодили селяни з сусіднього села Дідилова, що підтримували змагання русофільської організації Товариства ім. Качковського... До цих селян прихилився і місцевий священик Модест Метелля... За мій почин був публічно виганьблений мій батько в церкві на вечірні, а наслідки того відчув і я".

Цей епізод назавжди запам'ятався І. Панькевичеві. Він залюбки розповідав про нього своїм студентам, підкреслюючи, як батько після повернення з вечірні вилупцював молодого гімназиста. Та це не відрадило його від співпраці з львівською „Просвітою". Через її посередництво він нав'язав дружні контакти з Володимиром Гнатюком, котрий спрямував його увагу на дослідження Закарпатської України, про яку він на одному з засідань таємного гуртка зачитав доповідь.

Набагато інтенсивніше І. Панькевич співпрацював з „Просвітою", будучи студентом Львівського університету. Він став великим пропаґандистом пересувної бібліотеки „Просвіти", з якою об'їздив багато сіл Львівщини.

На зборах львівської філії „Просвіти" у 1910 році І. Панькевича обрано секретарем повітової організації. Як секретар він заснував на Львівщині понад 120 чита-лень, у багатьох з яких і виступав з доповідями на різні культурно-освітні теми. За одну з таких

доповідей у селін Руданці 1908 року (після атентату на губернатора Галичини Андрія Потоцького, здійсненого другом І. Панькевича Мирославом Січинським) він потрапив під судове слідство і лише щасливим збігом обставин не був засуджений.

З 1909 року І. Панькевич навчався у Віденському університеті, активно залучившись до роботи просвітного студентського товариства „Січ" (яке, по суті, було попередницею львівської „Просвіти"). Як член „Січі" він опікувався молоддю з Галичини, що вчилася в різних училищах, середніх школах або у майстрів- ремісників.

Під час війни І. Панькевич вів активну науково-дослідну та просвітну роботу в таборах військовополонених, зокрема серед полонених з Східньої України. Після закриття Консулярної академії у Відні у вересні 1919 року діяч вирішив працювати на Закарпатській Україні.

До Ужгорода І. Панькевич приїхав 19 грудня 1919 року не лише з глибокими теоретичними знаннями, здобутими в університетах Львова, Відня, Москви та Праги, але й з солідним досвідом у культурно-освітній роботі серед населення.

Під час зустрічі з завідувачами шкільного реферату Цивільної управи Підкарпатської Русі Йозефом Пешком та Августином Волошином він щиро підтримав їхню ідею заснувати Товариство „Просвіта" в Ужгороді і обіцяв докласти всіх зусиль та знань для розбудови цього Товариства. „З того часу, – писав він у своїй автобіографії, – почався новий етап у моєму житті, повний хвилювань, неспокою та праці великої ваги громадської та наукової діяльности".

І. Панькевичеві вдалося згуртувати навколо „Просвіти" найкращих наукових та громадських діячів Закарпаття – Августина Волошина, Юлія та Михайла Бращайків, Августина Штефана, Стефана Клочурака, Василя Климпуша, Федора Ревая, Олександра Меркуша, Віктора Желтвая, Василя Гренджу-Донського, Василя Гаджегу, Мирона Стрипського, Дмитра Німчука, Миколу Долиная, Олександра Маркуша, Луку Дем'яна та інших. Разом з ними в „Просвіті" працювали галицькі еміґранти Володимир Бірчак, Корнелій та Богдан Заклинські, Данило Стахура, Микола Творидло, Євген Пуза, Михайло Новаківський, Володимир Пежанський та інші.

З наддніпрянців І. Панькевич залучив до співпраці з „Просвітою" Олександра Кузиму, Романа Кирчева, Михайла Рощахівського, Якова Голоту, Василя Пачовського. За перших п'ять років, тобто під час секретарювання І. Панькевича, на Закарпатті було засновано 142 читальні „Просвіти" (4,100 осіб), при „Просвіті" діяв професій-ний театр (31 особа) з оркестром (15 осіб), краєзнавчий музей з 1200 експонатами, „Руський національний хор" (140 осіб), було видано понад тридцять книжок тощо.

Сам І. Панькевич редагував і видавав чотири друковані органи, пов'язані з діяльністю ужгородської „Просвіти": педагогічний журнал „Учитель" (1920–1921), дитячий журнал „Віночок" (1920–1923), краєзнавчий щомісячник „Підкарпатська Русь" (1924–1938) та „Науковий збірник Товариства „Просвіта" в Ужгороді (1922– 1939). Всі вони зіграли величезну ролю у культурно-освітній роботі.

У „Науковому збірнику Товариства „Просвіта" поряд з науковими працями місцевих авторів (А. Волошин, В. Гажеґа, М. Лелекач, Ф. Потушняк), друкувалися і галицькі вчені В. Гнатюк, К. Студинський, Ф. Колесса, М. Возняк, С. Рудницький; росіяни – О. Петров, В. Яворський, В. Саханєв; чехи – Ф. Тіхий, Ф. Габрієл. Сам І. Панькевич друкувався в кожному випуску. Був це найвизначніший науковий орган на Закарпатській Україні з міжвоєнному періоді, на сторінках якого друкувалися високоякісні наукові праці, які не втратили свого значення і до сьогодні.

Діяльність І. Панькевича на Закарпатті викликала величезний тиск на нього зі сторони москвофілів. У їхньому друкованому органі газеті „Русская земля" майже в кожному числі були статті, спрямовані проти І. Панькевича. В його архіві є кілька матеріалів стосовно цього. Найвизначнішим є рукопис „Бій за українську мову на Закарпатській Україні в 1920-их роках" . Москвофіли вимагали від уряду негайно вислати його за межі Чехословаччини. На щастя, з ініціятиви Й. Пе- шека І. Панькевичеві надано чехословацьке громадянство, і його перебування на Закарпатській Україні було леґалізовано.

За весь міжвоєнний період І. Панькевич підтримував тісні зв'язки з керівництвом „Просвіти" у Львові та читальнею „Просвіти" в рідному селі Цеперові, до якої надсилав не лише книжки, але й фінансову допомогу.

Після Другої світової війни І. Панькевич за зразком львівської та ужгородської „Просвіти" намагався заснувати подібні організації у Пряшівщині. Він нав'язав тісні контакти з культурно-освітним відділом Української народної ради Пряшівщини, пізніше з Культурним союзом укра-їнських трудящих. Друкувався у пряшівських журналах „Дзвіночок", „Пряшівщина", „Дружно вперед", їздив по селах, читав лекції на курсах тощо. Комуністична партія та державна безпека драстично припинили цю діяльність І. Панькевича, назвавши його в пресі „буржуазним націоналістом", „аґентом американського імперіалізму" .

Нині, коли святкуємо 125-ліття від заснування Товариства "Просвіта", варто згадати і тих його діячів, які за межами України поширювали світлі ідеали цієї найвизначнішої культурно-освітньої організації. А І. Панькевич заслуговує на таку згадку в першу чергу. Ім'я Івана Панькевича з повним правом внесено в „Книгу пам'яті" Товариства „Просвіта" на Закарпатті.

Пряшів, Словаччина

Наталія КОСТЮК

Безсмертний автор „Щедрика“

До 140-річчя від народження Миколи Леонтовича

Микола Леонтович — унікальна постать в українській культурі початку XX ст. Його творчість рельєфно вирізняється серед яскравих талантів полисенківського покоління — Кирила Стеценка, Якова Яциневича та Олександра Кошиця. Мистецтво Леонтовича піднесло образ українського світу до рівня загальнолюдських взірців, викликаючи захоплення і подив довершеною художністю та неповторним колоритом.

Усвідомивши своє покликання ще в юному віці, він наполегливо йшов до мети, крок за кроком опановуючи нові сфери. Щирість його голосу захоплювала. Створений композитором світ глибоко-

го ліризму і дивовижних барв увійшов до культурного надбання України легко і природно. Осяяний світлом національного генія, він ставав світочем етнічної пам'яті і провидцем майбутнього. За що, мабуть, і загинув…

У роки радянської влади позірно легкому входженню імені Леонтовича до кола офіційно дозволених митців сприяли домінування народнопісенних жанрів у його спадку і скромна професія вчителя. Та й офіційна версія раптової і жорстокої смерти (нібито від рук „невідомого" бандита), здавалося, знімала підозру на конфлікт з новим державним устроєм. Та через пів століття за скупими словами щоденника генія української поезії Павла Тичини до нащадків донісся тогочасний жах втрати і почуття страшного заціпеніння: „Леонтовича убито… Дико… Невже через п'ять чи десять літ ми будемо настільки холодні, що будемо байдуже дивитись, як на наших очах батька ріжуть?".

Проте байдужости насправді не було. Вже 1 лютого 1921 року громадськість Києва, вшановуючи пам'ять загиблого, утворила Комітет пам'яті Леонтовича, іменем митця називали музичні колективи, зокрема Харківський державний український хор. Отож зі смертю композитора не зникла світоглядна загроза для ідеології більшовицького режиму, брутальне лезо якого рік за роком нівелювало у суспільній пам'яті деталі особистости Майстра — глибоку національну заангажованість та щиру релігійність. Применшувалось значення творчого спадку і стильових знахідок, а з багатющого доробку були вилучені чудові релігійні твори та аранжування пісень, пов'язаних з героїкою і трагедіями української минувшини.

Микола Дмитрович Леонтович народився 1 грудня 1877 року у с. Селевинці (тепер Монастирок Вінницької области) і був першим сином у численній родині. Традиційний український священичий побут, де кохалися у народних звичаях та музикуванні (батько Дмитро Феофанович грав на віолончелі, скрипці, фісгармонії, ґітарі, керував церковними хорами), наснажив дитинство майбутнього композитора сердечністю і щирістю. Переїзди з місця на місце, пов'язані з призначенням батька та навчанням у різних закладах, дали розмаїті враження і початковий художній досвід.

Професійна музична освіта Леонтовича почалась у Шаргородській духовній школі (1888–1892), наступний щабель — Кам'янець-

Подільська духовна семінарія (1892–1899), де раніше вчилися його батько та дід Феофан Хомич. Тогочасна мистецька атмосфера міста була далеко не провінційна: оперні вистави, гастролі яскравих музикантів, активна праця місцевих аматорів. Захоплений враженнями, майбутній композитор опановує гру на флейті та фісгармонії, вивчає теорію музики, з захопленням відвідує заняття хору й оркестру.

Саме у Подільській семінарії відбулася доленосна для юнака зустріч з Юхимом Богдановим. Випускник Петербурзької Придворної співочої капелі, він став викладачем церковного співу у Подільській духовній семінарії (1884–1897), керівником архиєрейського і семінарського хорів. Богданов чи не першим зафіксував і видав волинські й подільські церковні наспіви та піснеспіви, згодом їх аранжування для різних хорів. Під його керівництвом молодий Леонтович вивчав історію і теорію музики, гармонію, поліфонію та аранжування, осягав основи реґентської справи та співу. У цій співпраці прийшло розуміння стилю старовинних церковних розспівів, творчости Максима Березовського та Дмитра Бортнянського. Саме під впливом Богданова майбутній композитор почав власну етнографічну працю.

Після закінчення семінарії (1899) Микола Леонтович обрав шлях учителя. Першим місцем його служби була Чуківська школа, де, крім співів, він мусив викладати аритметику, географію і російську мову. Чергове призначення (березень 1901) — вчитель церковного співу та каліграфії Тиврівського духовного училища.

В обох містах невтомний Леонтович організував самодіяльний оркестр та хор, а також створив по одній збірці аранжувань українських пісень (другу присвячено Миколі Лисенкові).

Авторитет молодого вчителя зростає, і невдовзі його запрошено викладачем до Вінницької церковно-учительської школи. Жага професійних знань спричинила поїздку до Петербурзької Придворної співацької капели (1903). Прослухавши реґентський курс у С. Бармотіна, Леонтович екстерном склав усі передбачені програмою іспити на звання реґента (теорія музики, гармонія, сольфеджіо та церковний спів, гра на скрипці і фортепіано, регентська справа, читання партитур і церковний устав).

Не затримавшись надовго у Вінниці та змінивши декілька місць праці, з осені 1904-го композитор працює шкільним викладачем

співів на станції Гришине (тепер — Красноармійськ Донецької области). Саме тут починаються його випробування. Трагічного 1905 року він пережив смерть свого сина-немовляти Володимира, близьких друзів, що загинули під час повстання. У пореволюційну пору змінилося ставлення до нього адміністрації школи: небезпідставно його підозрювали у симпатіях до революціонерів (Микола Дмитрович відмовився виконувати з своїм хором гимн „Боже, царя храни“ на урочистостях з приводу маніфесту 17 жовтня 1905 року). Врешті, рятуючись від переслідувань поліції, Леонтович 1908 року переїжджає до Тульчина.

На той час у середовищі українських митців уже нуртують нові інтереси, окреслюються нові стильові напрями. Усвідомлюючи глибину і багатство українського фольклору, Леонтович наполегливо шукає нових способів для його розвитку. Тому, очевидно, й виникла зацікавленість „новим напрямом“ — творчістю плеяди російських композиторів і науковців, які працювали над розвитком давніх церковно-музичних та фолкльорних джерел. О. Преображенський, О. Кастальський, С. Рахманінов, О. Гречанінов, П. Чесноков та ін. вважали максимальне збереження кольориту й характеру фолкльорного і давньоцерковного стилю пріоритетним завданням свого часу. Отож 1908 року Микола Леонтович поїхав до Москви. За рекомендацією Сергія Танєєва почав працювати під керівництвом Болеслава Яворського, згодом всесвітньовідомого творця теорії ладового ритму та інтонації. Згодом у Київській консерваторії у нього вчилися також Г. Верьовка, М. Вериківський та П. Козицький. Внаслідок цієї праці стрімко зріс професіоналізм Леонтовича, прийшло усвідомлення найважливіших принципів фолкльорної пісенності.

Досягши творчої зрілости, у Тульчині митець створив вершинні зразки — „Щедрик“, „Дударик“, „Ой з-за гори кам’яної“, „Праля“ та ін. Тут він познайомився з Кирилом Стеценком. Найсердечніші стосунки між двома митцями збереглися до останніх днів їхнього життя. Саме завдяки Стеценкові Леонтовичів „Щедрик“ потрапив до репертуару О. Кошиця. Перше виконання твору 25 грудня 1916 року хором Київського університету принесло Леонтовичеві палке визнання української мистецької громадськости.

Наполегливі запрошення Стеценка спричинили приїзд Леонтовича до Києва 1918 року. З ентузіязмом він поринає у вир гро-

мадського та мистецького життя: працює викладачем у Музично-драматичному інституті ім. М. Лисенка та Київській духовній академії, у Хоровій капелі ім. М. Лисенка (керованій Я. Калішевським та Я. Яциневичем), читає лекції у Першій гімназії Києва, учительській семінарії. Досвід викладацької роботи відкривають його посібники „Нотна грамота", „Практичний курс навчання співу в середніх школах України" і стаття „Як я організував оркестр у селянській школі".

У час жорстоких змагань за українську державність і Церкву Леонтович долучився до роботи Всеукраїнської церковної ради. Усвідомлюючи нагальність оновлення співочого репертуару, він інтенсивно працював над компонуванням літургійних творів. У Києві створено переважну частину його церковно-музичного доробку.

Проте надзвичайно важкі умови змусили Леонтовича з сім'єю восени 1919 повернутися до Тульчина, ближче до батьків. Він і у цей складний час керував самодіяльними хорами, для яких аранжував пісні січових стрільців. У Тульчині композитор реалізує новий задум — оперу „На русалчин Великдень" (лібрето Надії Танашевич). Він знову окрилюється ідеєю повернення ближчим часом до Києва. Проте цьому прагненню не судилося збутися: Микола Дмитрович Леонтович загинув у батьківській хаті в ніч з 23 на 24 січня 1921 року у селі Марківка Вінницької области.

Правда про цю трагедію ретельно приховувалася владою. Тільки у 1990-ті роки завдяки розшуковій роботі Л. Зінченка та В. Кузик стало відомо, що вбивцею був аґент-чекіст Афанасій Грищенко. Його ім'я зафіксоване у таємному рапорті начальника Гайсинської міліції тільки тому, що Грищенко невдовзі поранив ще й міліціонера. Очевидно, для нової влади ця страшна подія була рядовим фактом у ряду смертей багатьох провідних постатей української культури.

Процес формування ориґінального церковно-музичного стилю у творчості М. Леонтовича показовий для українських композиторів того часу. Всебічне знання ритуалів, канонічного регламенту, жанрових тонкощів церковної музики було засвоєне ним на різних етапах фундаментальної духовної та реґентської освіти. Згодом опануванню новими стильовими засобами сприяли враження від музики нових відправ та служб, створених українськи-

ми композиторами. Водночас зрілий почерк Леонтовича виявляє справжню самостійність і оригінальність.

Потужно показують це фундаментальні цикли — „Літургія святого Іоанна Златоустого“ та „Молебен благодарственний Господу Богу“, які постали 1919 року у Києві. „Літургія“ вперше прозвучала у Миколаївському соборі на Печерську 22 травня 1919 року на відправі, присвяченій заснуванню першої парафії Української Автокефальної Церкви.

Серед невеликої кількости „Окремих духовних творів“ М. Леонтовича майже кожен — зразок досконалого прочитання богослужбового тексту. Зустріч старозавітного й новозавітного світів символізує сакральна основа „Нині отпущаєши“, довершеного у відтворенні монастирських традицій чоловічого співу. Чистота іконопису, виняткова простота і прозорість барв властиві гимнові „Богородице Діво“. Найчисельнішою групою серед культових композицій є „Херувимські“, гранична ліричність котрих якнайкраще відповідала творчому хисту Миколи Леонтовича.

Культова творчість М. Леонтовича, виразно зорієнтована на синтез реґіональних звичаїв із лаврськими взірцями та фолкльорною основою, — дорогоцінне надбання богослужбового мистецтва, багатовікової традиції українського церковного співу. Тут і конденсація релігійної енерґії народу, і особисте, трепетне занурення у глибини його пророчої мудрости, те колосальне багатство, яке криється у спадкоємності щирої віри десятків поколінь, у прозрінні майбутніх звершень національного духу.

Мистецтво Миколи Леонтовича служить зміцненню національних основ богослужбової музики, є неоціненним скарбом української музичної культури, відображеної в стилістиці творчости композиторів наступних поколінь, у сучасній музиці України.

Дмитро ФЕДАКА

Син „високих і файних Карпат“

До 70-річчя Федора Зубанича

Тяжко назвати ще когось з українських письменників, хто так маштабно, надхненно, щиро і майстерно, як він, наповнив українським національним духом той сектор красного письменства України, що має в Европі своє поважне ім’я – література факту.

Син закарпатської Верховини, він упевнено сягнув сяйних вершин української публіцистики, полишивши свій вагомий внесок усій соборній Україні та широкому світу.

Федір Іванович Зубанич народився 5 березня 1947 року у верховинському містечку Великий Березний на Закарпатті.

Рідна домівка Зубаничів поодаль, кілометри зо два, від центру з досить таки пристойною, як для містечка, ділянкою землі, де хазяйнувала мати, як і пізніше крихітна ужгородська квартира сестри Марії, співачки від Бога, нині Народної артистки України, та обійстя робітника, брата Василя, в Ужгороді стали для нього тим оберегом непереборної притягальної сили, куди він серцем, душею і всім своїм єством завжди, мов дитя до материнських грудей, ніжно горнувся, чи то приїжджаючи у справах з Києва, чи їдучи кудись проїздом, чи повертаючись з кругосвітніх мандрів часто не як справді таки поважний публіцист, а неприкаяний мандрівник, що бозна якими правдами і неправдами самотужки влаштовувався у ті далекі поїздки, аби зустрітись на тім чи іншім континенті з вихідцями з України, увійти у їхні труди і дні, пізнати їхні українські душі і зазнайомити з ними широке читацьке коло. З тих мандрів, коли мав змогу, любив відсилати не лише рідним, а й близьким товаришам поштові листівки, що завжди приємно дивували адресатів, а якось на питання чому саме відкриті листівки, з притаманною йому загадковою усмішкою на обличчі мовив: не вистачало, щоб ще і я завдавав зайвої мороки радянським люстраторам закордонноїної пошти, а ти, може, й не отримав мого щирого послання – у краях далеких так хочеться повсякчас відчувати щось близьке, рідне.

Не лише фах механізатора сільського господарства, тракториста, а й середню освіту Федір здобув у рідному Великому Березному, у профтехучилищі механізації сільського господарства. А ще навчаючись в училищі, задля матеріяльної підтримки родини працював вантажником у місцевому промкомбінаті, по закінченні училища – трактористом у місцевому колгоспі. Але, окрім одвічних селянських турбот, Бог наділив його ще й даром слова, і він пішов з ним до читача, ще навчаючись у Великому Березному. Працюючи відтак у журналістиці, відночас навчався на факультеті журналістики Львівського університету (1971).

Журналістські труди і дні Федора Зубанича почалися в районних газетах „Карпатська зірка“, „Радянське село“, обласних „Молодь Закарпаття“, „Закарпатська правда“. Його теплі нариси того часу друкувалися також у центральних київських газетах „Молодь України“, „Літературна Україна“.

Військову службу проходив у радянській групі військ у Чехословаччині. Тут, як жартома відзначив Петро Скунць, „здійснив літературну диверсію“ – на Скунцеву поему „Розп’яття“, тираж якої було знищено, написав позитивну рецензію у військовій газеті.

У Києві працював завідувачем відділу літератури газети „Молодь України“, редактором відділу публіцистики журналу „Вітчизна»“.

З відновленням державности України Федір Зубанич увесь поринає у її розбудову засобами публіцистики та художнього слова. У 1990–1994 роках на його мужніх раменах як відповідального секретаря тримається провідний літературно-художній журнал України „Вітчизна“. З 1994 року він головний редактор газет „Культура і життя“, далі – „Колос“ та „Вісті з України“.

Відтак працює оглядачем, заступником головного редактором газет „Метро“ і „Столиця“, завідує відділами журналу „Президент“ і газети „Президентський вісник“, стає головним редактором головної редакції висвітлення життя західньої української діяспори –Національної телерадіокомпанії України „Всесвітня служба – Українське телебачення і радіомовлення“.

Телеглядач України знав ще Федора Зубанича і як автора програм про визначних митців України, а радіослухач Українського радіо – як ведучого радіопрограм про українців світу. На Радіо „Свобода“ він вів „Вечори з Федором Зубаничем“. Був співавтором кіносценарію документального кінофільму про голодомор „Ой, горе, це ж гості до мене» (1989), режисер – Павло Фаренюк.

Потяг до землі-годувальниці ще за часів, коли околишні села біля Києва аж ніяк не були заполонені царськими віллами українських вельмож, увінчався купівлею типової селянської хати з чималим земельним наділом у приміському селі Підгірці, де любив творити й господарювати, не відгороджуючись від сусідів неприступною огорожею. Якось, приїхавши до мене на Лису Гору над Оноківцями біля Ужгороду на початку спекотного червня з чималою валізою, і поки я вийшов подати йому склянку мінералки, виклав на стіл два могутні стебла часнику, що не вміщалися на столі ні поздовж, ні у ширину. На моє німе запитання в очах відповів: земля віддає сторицею, треба тільки віддавати належне їй. Зубаничеві Підгірці були знані багатьма його колегами і друзями. Дмитро

Кремінь з віддалі часу присвятив їм розлогу поезію-спогад, у якій зокрема йдеться:

На дерев'яному ослоні
В Зубанича в селі Підгірці
Вели ми бесіди безсонні
Як музику при першій зірці
Були Наталка і Марія
І діти Юлька і Богданчик
І вранці трудотерапія
А не шашлик і не стаканчик
Скакали коні дерев'яні
Ще до чорнобильської ери
А ми від молодості п'яні
Мов на банкеті в час холери
Часи залізної завіси
Літературної богеми
Де Прометеї та Зевеси
Підпільний час підпільні теми
Козацький марш
Козацька віра
Карпатські олені й ведмеді...
.....
Підгірці, вулиця Садова
Де біла хата у тумані
Чия звучить там нині мова?
Згоріли й коні дерев'яні
Уже не ті сьогодні мрії
Зірок нема – космічні діри
Нема ні Феді ні Марії
Чужий маєток замість фіри
Все проскакали коні п'яні
За чверть століття все змінилось
І плаче Федорова пані...

Не стало Федора Зубанича після важкої хвороби 9 листопада 2004 року. Вічний спочинок знайшов у Великому Березному. Близький його товариш, поет Василь Густі згадує: „Був погожий

теплий осінній день. Біля хати Зубаничів зібралась громада людей – з Великого Березного, навколишніх сіл, сусіднього Перечинського району. З Ужгорода приїхали друзі – письменники і журналісти. Чекали машину, якою мала приїхати його сестра Марія і привезти труну з тілом брата аж із Києва, де він жив, працював і передчасно згас після тяжкої хвороби. Нарешті мікроавтобус приїхав. Сусіди внесли домовину в хату, в якій Федір народився і виріс. Я стояв коло відкритого віка, і душу проймав невимовний жаль. Переді мною було обличчя мученика, обрамлене густою апостольською бородою. То був наче лик святого. Смерть наклала на нього печать скорботи… Люди підходили, щоб попрощатись. У труну лягли хризантеми, чорнобривці. Хтось поклав гілку червоної калини… Жалобна процесія рушила від отчого дому, щоб провести брата, побратима, друга Федора на місце його спочинку…. Ця дорога стала його via dolorosa під траурними коругвами, омита невтішними сльозами сестри Марії, сповита нашим сумом. Вздовж шосе стояли опечалені багрянолисті дерева, дзвін осіннього дня і рідні Бескиди, що наче обняли Великий Березний сильною, доброю рукою. Коли на кладовищі завершувався обряд і труна була у ямі, яскраво-червоне сонце почало тихо опускатися за вершини гірських відрогів. Як тільки на свіжонасипану могилу поклали останній вінок, сонця на обрії не стало. Воно ніби також упало у безодню, що десь там, за Бескидами. І згадалася притча про журавля, який облітав сто морів, сто земель. А наостанок повернувся на рідну землю, щоб його бентежна душа і натомлене-змучене тіло знайшли у ній вічний спочин“.

У літературу Федір Зубанич увійшов як публіцист на шпальтах районної, обласної та української республіканської періодики, працюючи журналістом.

Першу його книгу „Едельвейси Европи“ (Ужгород: Карпати, 1972) склали нариси про краян.

Дві наступні книги-повісті „Довбушеві гори“ (1977) та „Полонина“ (в авторському визначенні жанру – лірична сюїта) (1980) вийшли у Києві і засвідчили плідні пошуки і знахідки автора у жанрі художньо-документальної повісті.

Подальша книжка – „Діялоги серед літа“ (1982) – доносить до читача небуденні постаті Павла Загребельного, Дмитра Павличка, Бориса Олійника, Віктора Астаф'єва, Євгена Євтушенка, Валенти-

на Распутіна, Василя Бикова, Костянтина Симонова, Івана Кавалерідзе, Чингіза Айматова, Мустая Каріма у всім їхнім розкриллі. Тут автор разом з відомими майстрами слова входить у їхній художній світ, роздумує про навколишній світ і наше місце у нім.

А відтак поза завжди клопітними журналістськими буднями Зубанич-прозаїк наполегливо і цілеспрямовано у журнальних публікаціях та окремих книгах творить свій монументальний, живий, документально засвідчений образ українця на світових обширах – в европейських країнах (тодішній Чехословаччині, Німеччині та Франції), в Азії, Північній та Південній Америці, а також Австралії: „Я русин был, єсмь і буду…“ (1990), „Пониже церкви, під Бескидами“ (1995), „Гори, повиті виноградом“ (1990), „Беркут – птах гірський“ (1984), „Легенди про Початок і Край світу“ (1987), „Смереки у кленовому лісі“ (1990), „Писанка на кленовому листку“ (1991), „Колумби із колиб“ (1993), „Позичений континент“„Сага про загублених вигнанців“ (1997), „Сповідь про втрачену домівку“ (1997).

Його лебединою піснею став широкоформатний фоліянт у трьох книгах „Довколосвітня мандрівка у пошуках України“ – цільна художньо-документальна річ про українців і українство як феномен світової цивілізації.

Влітку 2003-го у Києві тиражем 5 000 примірників, як зазначено у реквізиті, вийшла перша книга тритомника,у видавничій анотації до якої справедливо мовиться: „Уперше в нашій країні відомий український письменник Федір Зубанич здійснив кругосвітню мандрівку саме через найбільші українські громади різних країн світу. Він приніс на рідну землю правдиві оповіді про наших єдинокровних краян, котрі й по далеких світах не забувають своєї землі, пісні, мови, традицій рідного народу“.

Зі сторінок першої книги цієї монументально закроєної трилогії перед читачем постає насампочатку Далекий Схід з його скелястими мисами й стійбищами, холодними морськими хвилями, моржами, ярангами і їх мешканцями чукчами та полтавчанином Олегом Пробийголовою, відтак далека Чукотка і її мешканець кіровоградець Віталій Пергатий та видатний чукча Юрій Ритхеу, якого вивів у люди українець з Ленінграду (Санкт-Петербурґу) Петро Сирота. Усе це, як і чимало іншого, не менш вражаючого, складає перший розділ книги „Туди, де найбільші у світі сніги“.

У другому, теж щедро ілюстрованому – „Люди з краю кедрів і модрин“, з підзаголовком „Сибірська Україна“ – на читача чекають приємні зустрічі із симпатичними тувинками і тувинцями, совістю російської глибинки, другом закарпатця Івана Чендея, Віктором Астаф'євим і яскравими представниками не менш симпатичної численної української людности Сибіру.

Сповнений драматичної напруги і трагічних колізій наступний розділ „Однією ногою тут, другою там…“, що має підзаголовок: „Азія – Европа“. Тут знаходилися горезвісні табори для політв'язнів, і українці часто перебували в цих краях не по своїй волі.

Назви наступних розділів книги: „І білокамінна заговорила по-нашому“ (підзаголовок „Укранці в Москві“), „Київ, котрий став гостинним і затишним домом для всіх“, „Високі і файні Карпати “, – виразно доносять їх зміст. А справжня втіха настає, коли охоплюєш зором і душею майстерно виконані і поліграфічно відтворені світлини та філігранно відточені майстром художньої документалістики тексти, які при всій їхній густій інформативності і змістовній наповненості, легко читаються.

Друга книга мала вмістити Зубаничеві оповіді про буття українців Центральної і Західньої Европи, а також Південної Америки. Третя – Австралії та Північної Америки. Прикро, що вони не лишень досі не видрукувані, а й доля її невідома. У всякому разі ніхто з київського оточення Зубанича, з яким переговорено досі, не зміг чимось порадувати нас.

Подиву гідна також його праця як упорядника кількох видань, що вимагали титанічних затрат енергії й часу. Це насамперед видання на про голодомор в Україні 1933 року „Чорна книга України“ (К., 1998. 784 с.), куди ввійшли документи, інші архівні матеріяли, листи, доповіді, статті, есеїстка. Зміст книги досить повно розкриває анотація пера упорядника: „Тоталітарна система тягнеться за нами, як кайдани, яких ми ще остаточно не позбулися, а тільки перепиляли ланцюги. Злюмпенізований народ (це не вина його, а біда!) більше пам'ятає ковбасу по 2.10, як голодомор чи сталінщину. Важко врятувати свідомість народу спільними зусиллями інтелектуалів-політиків, економістів, бізнесменів, інтеліґенції - тому Демократична партія України звернулася через пресу до наших громадян, аби вони самі написали „Чорну книгу Україну“ - про те,

як тоталітарна система пройшлася по їх долях, долях їхніх родин у XX столітті. Результату того звернення не сподівався ніхто з ініціяторів: таку унікальну, вбивчу книгу міг написати лише народ. Втім, ось вона перед вами: читайте, плачте, аби цього більше ніколи не повторилося“.

Уже коли його не стало, вийшла у світ ще одна подібна книга-колаж „Посеред крику біди“ (2004), яку він устиг підготувати до друку. „Зі сторінок книжки Федора Зубанича лунає не лише крик біди, а й інформація про милосердя, високу порядність.

Тепле, емоційно наснажене художнє слово Федора Зубанича почасти досі доступне й словацькому, чеському, угорському, німецькому, білоруському, азербайджанському читачам їхніми рідними мовами. Але ніхто в Україні досі не спромігся підготувати і видати хоча б поважний двотомник його вибраних творів або хоча би з'ясувати подальшу долю задуманого і уже втілюваного ним згаданого тритомника, який талановито утверджував Україну на всіх світових обширах і перший том якого таки маємо.

Ужгород

Спалахи Івана Чендея

Афоризми

У 2017 році видатному закарпатському прозаїкові Іванові Чендеєві виповнилося б 95 років. Ще за життя він став авторитетом у письменницькому середовищі. Його шанували, любили, ненавиділи, боялися. Але Іван Чендей завжди залишався собою. Мав свою думку на все і не боявся її висловити. У літературі Закарпаття XX ст. йому належить чільне місце.

Нещодавно в ужгородському видавництві „Ліра“ вийшли „Спалахи іскрин“ Івана Чендея – збірка коротких думок, які письменник записував в окремий зошит, що так і називався. Серед них надибуємо і чимало таких, що стосується самого письменства. Пропронуємо вашій увазі добірку влучних думок від Івана Чендея.

Після 50-ти ювілеї пахнуть не єлеєм, а ладаном.

Є дурні, на яких сердяться, а є дурні, над якими сміються.

Хіба ескімосам тепліше від того, що хтось живе в Африці?

Були зуби – не було хліба. Не стало зубів – з'явився хліб.

Орел не тільки в кігтях, дзьобі та крилах. Орел – і в очах.

Коли комусь чините добро, думайте, що всього сплачуєте борг.

Кому забороните, аби вас обмовляли? Чиніть так, аби для обмов та пересудів не було підстав.

Навіть вистрибнувши на хребет слона, блоха залишається тільки блохою.

Погано зроблене діло саме таїть у собі помсту.

Не забирай від жебрака палицю!

У гріхові завжди й покара!

Не всім ув оркестрі бути першою скрипкою.

Жебрацька торба завжди порожня.

Свят завжди менше, як буднів.

Пов'язана краватка на шиї ще нікого не зробила інтеліґентом.

Мізерія духовна не знає меж у своїй люті.

Ближче до мети – ноша легша.

Найбільше дає той, хто не думає, що дає.

Більше душевної доброти потрібно, щоб забувати зле, ніж, аби пам'ятати добре.

Коли б тільки глупий! Біда, що й злий.

У дитячій радості більше світла, у дорослій -- більше сили.

Що з того свята, коли радіє черево, а не радіє душа?

Добре оглядатися назад, коли є на що.

Сірого пригинає сірість. Талановитий нелегко несе ношу таланту. І так у кожного свій тягар.

Однією з ознак скупости і бідності є відчуття, що хтось тобі не додав.

Коли вам не хочеться й Любови, то вам уже нічого не хочеться.

Якщо сповідаєтеся й відмолюєте гріхи, аби грішити знову, вам нема чого сповідатися й грішити.

Якщо батьки скаржаться на власних дітей – на себе скаржаться.

Чекаєш добра? А ти добро чинив?

Болить? Терпіть! Скоріше перестане…

Зло, помножене на зло, дає лють.

Як мало ти би не дав голодному і спраглому, завжди багато дав.

Тобі тепло? Думай про холод. Ти ситий? Думай про голод.

Хто на чужого коня надіється, той пішки ходить.

Чим вродливішого, знатнішого, сильнішого і славнішого чоловіка жінка до ніг покладе, тим могутнішою видиться й сама собі.

На розумній голові і лисина розумна.

Добре, коли грішник кається, ще краще, коли святий не грішить.

Борг тим кращий і приємніший, чим коротший.

Що з вашої закоханости, коли не народилася пісня?

Найблагородніший, найневинніший той сміх, яким сміємося над самими собою.

Вам заплатили злом на добро? Не дивуйтеся! Не ви перший, не ви останній…

Аби з криниці напитися, її треба викопати.

Вас не радуватиме і найбіліший сніг торішньої зими, не милуватимуть і найбарвистіші квіти відквітлої весни. Проте вам завжди світитиме, вас завше грітиме відспівана, проминула Любов.

Як добре, коли навіть у малій хаті великий спокій.

Коли ви піднялися на свою істинну гірку, а хтось піднявся на гору, не заздріть йому, тим паче не сповнюйтеся до того, на горі, заздрісної люті. Сповніться добром радости і щирої зичливости, приязні! Побачите, що саме вони, ніяк не лють і заздрісна злість поможуть і вам піднятися з гірки на гору, а з гори вже побачити простір дальший, обрії більш захоплюючі.

Якби чоловік довго думав, копати колодязь чи не копати, -- чекав би з наставленим відром дощу.

Не бий осла! Радуйся, що тягне!

Батько живе? Ходіть до нього! Прийде час, коли вже не буде до кого йти, а ви чекатимете, щоби прийшли до вас.

Вчинили комусь добро – забудьте!
Вчинили комусь зло – пам'ятайте постійно!

У краденій любові завжди й отрута.

Не штука вбити крука, штука впіймати крука!

Велике починається з малого.

Навіть орел вчиться літати.

Чорною барвою легко ляпнути. Чорну барву тяжко відмити.

Коли вам стане байдуже, що ваш сусід переорав межу дальшого сусіда, він переоре і вашу!

Як часто гудимо чужу зачіску лише тому, що світимо лисиною!

Якщо ви вже на весілля прийшли – то веселіться!

Як часто в прощенні покара!

Напилися з колодязя? Згадайте того, хто його викопав.

Не радійте, що дитинчатко над вами сміється, виросте – буде глумитися!

Як часто те, що найбільше нам смакує, найдужче й шкодить!

Страшні слабі з амбіціями сильних!

Перший промінець світить, другий – гріє.

Добрі вісті ходять пішки і мовляться пошепки. Лихі – котяться гучномовною хвилею.

У великому саду і в неврожайний рік щось знайдеться.

Коні з гарячим норовом часто рвуть посторонки, а з місця воза не рушають.

Одного маку для калачів мало.

Мало хотіти, треба й могти. Мало цілити, треба й влучати.

Нездари беруть часто настирливістю, чого часто бракує талановитим людям.

Взяте до голови в молодості ніколи вантажем лежати не буде.

Самозаспокоєння заколисує. Заколисаний спить.

Брехня завжди йшла ходою невпевненою, постійно озиралася, вона завше була галасливою, метушливою.

Хто чим багатий, тим і звісний. Бджілка медом, квітка пахощами, трутень неробством, гадюка жалом, гієна смородом…

Легко пишеться – тяжко читається.
Тяжко пишеться – легко читається.

Зависть і ненависть – рідні сестри.

Маленьке і нікчемне «я» буває великим і лютим ворогом.

„Старий легінь“ повинно звучати в десять разів принизливіше, ніж „стара діва“. Стару дівчину ніхто не висватав, старий легінь сам не одружився.

Що може більше нівечити сили, як невіра в те, що робиш… Ця невіра схожа на воду, що підмулює і рве берег.

Думаючим людям завжди було важче, ніж не думаючим.

Завжди меншими нам здаються ті пороги, що ми їх переступили, ніж ті, які нам ще тільки належить переступити.

Дешево продати і погано одружитися можна легко.

Чим май згідно, тим май злагідно.

До церкви йдуть – не миються.
На свадьбу йдуть --- малюються.

Навіть собаки бувають із медалями.

Курка гребе, гребе, та й щось вигребе. Так і наклепник. Бреше, бреше – та й щось таки приліпиться.

Чим більшою моя одинокість є нині, тим більше у мене друзів буде завтра. Все залежить од моєї роботи.

Коли змінилося ставлення до вас, не вважайте, що змінилося ставлення до людей…

Коли комусь здається, що не може переконати звичайно сказаним словом, він починає кричати.

Йому треба було прожити вік, щоб збагнути: сонце не тільки сходить, але й заходить.

Одна ворона з плота – десять на пліт.

Які крила, такий політ!

Важливе не те, що хтось сказав про когось, а те, що хтось зробив комусь!

Тільки продавець і купець знають, яким був ярмарок.

Людина, що не має таланту, винна у цьому рівно в тій мірі, що й позбавлений сонячного тепла місяць.

Кожна господиня сама знає, як свою хату підмітати.

Після палиці і медівник не солодкий.

Виставляючи на осуд негативне, ми стверджуємо позитивне.

Тільки випробування дають можливість перевірити людину на здатність до життя.

Жадоба краси і творила красу.

Що повна кишеня, коли душа порожня? Можна мати багато і не мати нічого. Можна не мати нічого і мати все.

Нікому на світі не легко. Сіромі – від сірості, талановитому – від таланту.

Страшно, коли найбільша цінність – земля – стала нічиєю!..

ПРО ПИСЬМЕНСТВО

Вас прийняли до спілки письменників? Не забувайте, що письменником стати куди важче.

Напишіть бодай одну! Всього одну книжку! Для чого вам десять, двадцять, коли досить й одної? Не пошкодуйте потратити на неї ціле життя, аби тільки ота одна була дійсно Вашою. І не тільки Вашою, а загальною у великому набутку літератури і культури. І для одної істинної варто прожити життя!

Якщо ви не стали поетом у 20-30 років, ніхто уже не повірить, що ви поет у 40-50.

Не сваріть істинного творця, коли у нього щось не так і щось не те. Самі побачите: і „щось не так“, і „щось не те“ самим Часом відметуться, як відмітається лушпиння. Залишиться чисте зерно того, що складало істинну суть творця.

О, як поменшало би у рядах пописуючих вірші, якби самі автори здатні були розрізнити поезію від ремісницьких підробок.

Ліктями можна розштовхати публіку в кафе, та не можна ліктями прокласти собі дорогу в літературі.

Тільки графомани, виробники словесного непотребу можуть живитися ілюзіями, що зі смертю талановитого письменника їм стає ширше, просторніше. Для справжніх літераторів втрата побратима талановитого завжди довколишній світ робить вужчим, тіснішим…

Літературна особистість формується роками довгими. Для того, аби літератор прийшов, справді треба чимало. Попри талант – без нього майстер слова неможливий – необхідні докладні знання життя, висока культура слова, належна самодисципліна. Потрібні працьовитість, закоханість у справу, чесність, висока ідейність, захоплення добром, зненависть до зла.

Жалюгідними є ті літератори, що переживають свої твори. Щаслива доля тих творців, чиї твори переживають їх…

Що таке писання твору? Це дорога, яку треба пройти від першого кроку до останнього. Оповідання – дорога коротка, повість – дорога довша, роман – дорога на гору. І коли вже вирушив, належить її пройти до кінця. Бо ніхто інший за тебе її не пройде.

Постійний неспокій, постійні сумніви – ось що таке причетність до художнього слова.

Письменник визріває разом зі своїми творами.

Між справжніми митцями відбувається творче змагання. Тут світ краси і духовності ширшає і привітно до себе вміщає тих, хто прагне прекрасним збагатитися.

Тільки графомани один одному заважають, входять в антагоністичну боротьбу „захоплення територій“.

Письменник перш за все повинен бути людиною!..

Підготував Олександер ГАВРОШ, Ужгород

Маріюш САВА

Український Народний Союз і „Свобода“

Уривок з монографії „Український еміґрант“, присвяченої життю і діяльності видатного українського публіциста Івана Кедрина-Рудницького. Люблін, Польща, 2016 рік.

За океаном повоєнна українськам еміґрація дістала голос у старому українському часописі „Свобода“. Окрм нього, Іван Кедрин співпрацював ще з двома виданнями, гідними уваги. Пер-

шим була „Америка“ у Філядельфії (видавав її Союз українців-католиків „Провидіння“). Він цінував цю газету, але вважав її „органом соціяльно-політичної реакції і простонародних уявлень: бандерівці плюс гетьманці, католицизм, клерикалізм, нестравний ґуляш“. Газету заснував о. Іван Волянський, виходила вона нереґулярно як двотижневик, а по році часу – як тижневик.

Третім часописом, поціновуваним І. Кедрином, була „Народна Воля“ (орган Українського Робітничого Союзу).

До 1894 руку „Свобода“ була двотижневою, до 1921 року виходила тричі на тиждень, відтак стала щоденною. Видавцем її був Український Народний Союз (йому належала і „The Ukrainian Weekly“).

І. Кедрин вступив до УНСоюзу в Америці. В 1984 році він поділився в „Альманахові УНСоюзу“ своїми рефлексіями на союзову тему. Визнав, що европеєць, як більшість українців в краї, на належання до тієї організації земляків за океаном дивився з засторогою. Чуючи, що УНСоюз називали „Батьком-Союзом“, не був свідомий того, що ця організація до вибуху Другої світової війни насправді мала величезне значення в житті української еміґрації на американській землі.

І. Кедрин підкреслював, що харитативний ЗУАДК і політичний УККА ніколи не досягали такого авторитету серед українців та американських урядових кіл, як Український Народний Союз. УНСоюз був для нього, поряд з Церквою, головним носієм українства в діяспорі.

Обидві одиниці, УНСоюз і „Свобода“, були тісно пов’язані між собою. Від щоденника великою мірою залежало становище організації. І. Кедрин з’ясував у своїх спогадах, що багато членів УНСоюзу вступало до нього лише задля того, щоб діставати часопис.

З організацією І. Кедрин підтримував контакт багато років після переходу на емеритуру. До кола осіб, з якими І. Кедринові співпрацювалося найкраще, належав Головний секретар УНСоюзу Володимир Сохан.

І. Кедрин-Рудницький брав активну учсть в діяльності УНСоюзу, в різних імпрезах, організовуваних УНСоюзом – (наприклад, виступав як ведучий програми під час виборів „Міс Союзівки“ в 1957 році).

УНСоюз володів чудовою відпочинковою посілістю – Союзівкою в горах поблизу Кергонксону – з готелями, тенісними кортами, басейнами.

На сторінки „Свободи“ І. Кедрин яко автор прийшов ще перед війною. Редакція друкувала його статті з львівського „Діла“. Правдоподібно, першим текстом, відомим з американського часопису, було обговорення однієї з книжок Василя Стефаника в лютому 1922 року. В липні наступного року „Свобода“ передрукувала дві статті І. Кедрина з „Діла“ на тему діяльности Української Парляментської Репрезентації.

Головний редактор „Свободи“ Лука Мишуга мав зустріч з І. Рудницьким в 1949 році. Зналися вони ще з віденських часів. Знайомство відбулося в 1920 році в домі Мілени Рудницької. Л. Мишуга запропонував І. Рудницькому писати для „Свободи“, пообіцявши винагороду сумою 30 долярів на місяць, яка, втім, невдовзі виросла до 60 долярів. І. Кедрин в листі до Ґейдройця в 1952 році писав, що гонорару за шість статтей у „Свободі“ на місяць вистачає йому на оплату мешкання і телефону.

Протягом перших чотирьох років І. Кедрин співпрацював зі щодеником як позаредакційний публіцист. Постійну працю йому запропонували з днем 1 липня 1953 року – за 250 долярів на місяць.

Більш-менш в тому самому часі працю у „Свободі“ дістали Лука Луців, Богдан Кравців і В’ячеслав Давиденко. Їхні заробітки були дещо вищі, ніж на фабриці, але не могли задовольнити професійного газетяра. Все ж І. Рудницький усвідомлював, що це для нього – єдина можливість займатися працею бюровою, а не фізичною. Він щодня готував тексти на тему двох-трьох найважливіших подій у світі. Джерелом інформації було для нього, серед усього іншого, читання в дорозі до праці газети „Ню-Йорк Таймс“, розмови з людьми, книжки, імпрези і зустрічі. Редаґував також непідписані статті, що друкувалися на 2-ій сторінці. Такий звичай, запроваджений за взірцем „Ню-Йорк Таймс“ в ім’я більшої об’єктивности, І. Кедрин вважав неефективним, оскільки „Свобода“ позбувалася кольориту, ставала менш цікавою.

Також І. Кедрин займався коректою тієї 2-ої сторінки. Інші подібні статті готував Б. Кравців, менше – Антін Драган.

Ростислав Хом’як зазначав, що, досліджуючи долю І. Кедрина-газетяра, слід взяти до уваги, що І. Кедрин-Рудницький, працюю-

ючи в Европі, був добре знаний як публіцист, а в американських умовах враз перетворився на газетяра, який мусів застосовувати техніку, випрацювану американською пресою.

Крім статтей І. Кедрина, що містили інтерпретації та оцінки, знаходимо також короткі нотатки (англ. – short news items).

В лютому 1955 року помер Лука Мишуга. Після нього головним редактором щоденника став Антін Драган. Читаючи спогади І. Кедрина, не є трудним відчути, що співрацювалося йому з А. Драганом гірше. Той титан праці, котрий ніколи ні разу не використав свого права на вакації, мав за звичку вносити в Кедринові тексти значні поправки, змінював заголовки, додавав власні висновки.

І. Рудницький зауважував, що А. Драган силоміць позбавляв його тексти індивідуальности, характерних елементів стилю і додавав свої погляди, з якими автор статті не погоджувався. Окрім того, І. Кедрин вважав некоректним оцінювання статей, яке А. Драган висловлював при усіх, а не в четверо очей.

Терпець урвався, коли вістку про смерть Мілени Рудницької головний редактор вмістив на восьмій, останній сторінці „Свободи“ (так згадував той факт І. Кедрин). Тоді ж у листі до Зенона Пеленського ужив вислів „св..я“. Насправді стаття про Мілену з інформацією про її смерть з'явилася на 1-ій сторінці того числа, а закінчення вміщено на останній.

І. Рудницький також не міг прийняти неясної лінії щоденника щодо дражливих справ, яка завжди збігалася з точкою зору лише головного редактора. Тут згадується критика, яку на адресу А. Драгана висував історик Степан Горак. В часі, коли Омелян Пріцак засновував Катедру українознавства в Гарвардському університеті, він зауважив, що „Свобода“ охоче підхоплює різні дріб'язки, вміщуючи їх на 1-ій сторінці. Інша річ, що С. Горак був пов'язаний зі Східнім університетом Ілиною і тамтешніми українськими ініціятивами (наприклад, купівлею для університету колекції українських книжок за 25 тис. долярів).

І. Кедрин у тім випадку, може, й признав би рацію С. Горакові в повідомленні про пресові маніпуляції А. Драгана, але ніколи не дався йому переконатись, що „Свобода“ потребує критичних статтей його авторства з приводу ініціятиви О. Пріцака. Натомість за некорисне для часопису І. Кедрин вважав пересичення його соціяльно-політичним змістом.

Щотижневі фейлетони І. Керницького на іншу тематику (писані под псевдом Ікер) і Іванни Савицької не виконували, на його думку, функції розривки для читача. І. Рудницький також не схвалював зацікавлення А. Драгана в тому, аби контролювати все, включно з видавництвом.

Протягом короткого часу в 1-му кварталі 1976 року І.Кедрин виконував обов'язки головного редактора „Свободи" – за необачности хворого А. Драгана. Деякі публіцисти, упереджені щодо попереднього головного редактора, розраховували на співпрацю.

Певно ж, що І. Кедрин не мав симпатії до головного редактора, але на його похоронах в 1986 році саме він виголосив прощальну промову.

Можна погодитися з І. Кедрином, що „Свобода", помимо редакційних труднощів і невеликої кількости працівників (бракувало навіть коректора і секретаря) і критики з боку читачів (наприклад, за спізнення відповідей на листи) істотно надолужувала, однак, інформаційною функцією для української діяспори і співтворила її культуру.

(Переклад з польської мови: Петро Часто)

Лариса ГУРИНА

3 секретів довголіття

Тривале життя може бути дуже різним. І якщо вже прагнути до довголіття – то тільки до активного та здорового. Є речі, про які ніколи не рано замислитися і взяти до відома.

Мафусаїл і Ко

Праотець людства і за сумісництвом дідусь Ноя Мафусаїл прожив 969 років. Біблійні патріярхи взагалі відрізнялися живучістю: Адам прожив 930 років, Ламех – 777, Ной – 950… Виникає логічне запитання: а чи не вмираємо ми передчасно?

Видатний російсько-французький фізіолог Ілля Мечников вважав, що смерть раніше 150 років – насильницька. Геронтологи впевнені, що мінімальний „запас міцности“ кожного з нас дорівнює 200 рокам. Причому мається на увазі ідея не просто животіти, а здатність жити якомога повноцінніше. У цьому світлі навіть 100 років не здаються такою вже позамежної цифрою. „Професійними“ довгожителями традиційно є горяни. Загалом у світі перші місця розподіляються так: США, Японія, В'єтнам. В Европі – Франція, потім Великобританія і Німеччина. Росія і Україна, на жаль, посідають одні з останніх місць.

Вічні пошуки

Феномен старіння цікавив людей дуже давно. Міти і леґенди про вічну молодість, довголіття і безсмертя супроводжували людство протягом всієї історії.

Уже в працях Гіппократа і лікарів його школи виявляються перші описи ознак старіння і хвороб у людей похилого віку. Так, на думку Гіппократа, флеґматики особливо схильні до хвороб старости. Він підкреслював, що люди з холодним темпераментом старіють швидше. Для холериків, навпаки, старечий вік – найздоровіший період життя. Також ученими було відзначено, що старші люди почуваються краще влітку і на початку осені.

У Давній Греції вперше було розроблено схему гігієнічного режиму для літніх людей. В її основу було покладено принцип „все в міру“ – зменшення кількости їжі, збереження звичних навичок і поступове припинення активної трудової діяльности.

Давньогрецький лікар і вчений Гален вивчав старіння і старість, виходячи з прийнятої на той час медичної концепції суті життя, як рівноваги між елементарними якостями: теплом, холодом, вологістю, сухістю. Гален ввів поняття „дискразії“ – як феномена старості,

що проявляється у порушенні правильних пропорцій рідин організму (слизу, жовтої жовчі, чорної жовчі та крові).

Припинення рухливого способу життя для старих людей розцінювалась як катастрофа з важкими наслідками. Гален вперше звернув увагу на самотність як на одну з основних причин старіння. Він рекомендував літнім людям жити у колі своєї сім'ї, родини.

В епоху середньовіччя лікарі Салермської медичної школи вважали, що лікарське мистецтво не може продовжити життя людини за межі біологічної норми, проте може зробити все можливе, щоб досягнути цієї межі життя. На їхню думку, довголіття залежить від того, які засоби використовувались людиною ще в активному віці: поміркований стиль життя, радісний настрій і відпочинок.

Англійський філософ і вчений XVI ст. Ф. Бекон був переконаний, що найбільший вплив на процес старіння мають шкідливі звички.

Основоположник американської геронтології – лікар І. Нашер вважав, що старість є хвороба, перед якою медицина безсила.

Секрет здоров'я ювенологи формулюють коротко: здоров'я прямо пропорційно емоційній стійкості, рухові, загартовуванню, нормальному 7-8-годинному сну, помірності в їжі і обернено пропорційно ліні, пристрасті до спиртного, паління, переїдання.

Довголіття і здоров'я людини багато в чому залежать від його характеру. Слабовілля, недовірливість, песимізм роблять людину „вічно хворою": вона і хворіє частіше, і хвороби її протікають важче. Апатичні люди частіше схильні до захворювань шлунка, кишечнику, дратівливі – хвороб печінки. Часто в результаті неправильного виховання у людини формується неадекватне уявлення про життєві цінності. Зіткнення з реальною дійсністю викликає у неї стійкі душевні страждання, внутрішні конфлікти, які через гіпоталамус негативно впливають на функції внутрішніх органів. Тривале, наростаюче психічне напруження – часта причина інфаркту міокарда.

Найкраща профілактика хвороб – це профілактика радістю.І все ж, які саме чинники зараз сприяють довголіттю?

Безумовно, це генетика. Навіть є таке поняття, як генетичний годинник. Людина помирає, бо закінчився її генетичний час.

Міцність сімейних уз, підтримка один одного, опіка та любов близьких людей, які не дають почуватися себе самотнім і нікому

не потрібним зі своїми болячками, – це, напевно, найважливіший соціяльно-психологічний чинник. Сюди слід віднести також важливість усвідомлення своєї необхідности, можливість передавати свої знання і досвід іншим, праця, спілкування з ближніми.

Третім критерій довголіття – це певний рівень достатку, так би мовити достатній мінімум, в якому повинна жити людина. Не менш важливим є і те, де живе людина, в якому навколишньому середовищі.

Саме якість харчування є одним з елементів здорового способу життя – ще одного чинника довголіття. Сюди ж потрібно віднести рухову і розумову активність, відсутність шкідливих звичок та наявність сексуального життя в літньому віці, яке має величезне значення як для фізичного, так і для психічного здоров'я людини. Відсутність сексуальних стосунків багато в чому впливає на зниження рівня самооцінки і самоповаги, високий рівень почуття самотности та низький рівень задоволення життям у сімейних пар літнього віку.

І лише на останнє місце експерти, як це не парадоксально звучить, ставлять медичну допомогу. Однак, регулярні профілактичні огляди, своєчасне лікування, комплексний підхід до підтримання здоров'я – ще один важливий фактор, що впливає на тривалість життя.

Рецепти народної медицини

Фінські медики розробили сім правил здорового життя:

• не курити (відмова від тютюну знижує на 1/3 ризик появи злоякісних пухлин і на 1/4 смертність від інфаркту);

• відмовитися від вживання алькоголю або вживати його в помірних кількостях;

• підтримувати вагу тіла в нормі (смертність серед осіб, які страждають ожирінням, в півтора рази вище, ніж серед людей з нормальною вагою);

• зберігати фізичну активність;

• завжди снідати;

• не їсти у перервах між їжею;

• спати не менше 7 годин на добу.

12 простих порад щодо здоров'я та довголіття з Японії:

• Їжте, поки не насититеся на 80 відс..

• Слідкуйте за розміром порцій: накладайте їжу в маленьку, але красиву тарілку.

• Їжу пережовуйте, не поспішаючи, смакуючи кожен шматочок.

• Візьміть за звичку красиво оформляти страви.

• Їжте більше риби, свіжих плодів і овочів і менше насичених жирів.

• Готуйте їжу на рапсовій олії або маслі з рисових висівок.

• Навчіть себе снідати, як японці, а не перекушувати бутербродами.

• Нехай червоне м'ясо буде рідкісним винятком до основної страви з овочами.

• Замість хліба і булочок з'їдайте порцію білого або, ще краще, коричневого рису.

• Відмовтеся від солодкої газованої води, краще пийте холодний чай без цукру.

• Якомога частіше і довше ходіть пішки.

• Не забувайте, важливою складовою здорового способу життя є любов до їжі, тому приготування і вживання їжі повинні вам приносити задоволення.

Зразкове меню:

На сніданок краще з'їсти каші, овочі, фрукти, хліб з висівками – вони пройдуть по всьому шлунково-кишковому тракту і дадуть роботу товстому відділу кишечнику – біологічної електростанції. Салат з овочів – капуста, буряк, морква, огірки, помідори – на ваш смак. Чай, узвар або плоди. Не може бути мови про молоко, молочні каші, наприклад, рисову, манну.

Білковий обід повинен складатися з м'яса, риби або птиці з квасолею, грибами, баклажанами. Але при цьому не повинен містити хліб. Такий обід не можна заїдати солодкими плодами, запивати чаєм. Запийте томатним соком – це прекрасна добавка до білків. З'їжте огірок, помідор, кисле яблуко.

Якщо обід вуглеводний, готуйте будь-який овочевий суп або суп з додаванням крупів, заправляйте його зеленню, смаженою цибулею, товченим салом, маслом, часником. Готуйте тушковані овочі, всілякі вінегрети і салати, чай і узвар, пиріжки з плодами

і ягодами, повидлом, нарешті – кава, кисіль, соки, настої з трав і ягід.

На вечерю – шматочок смаженої курки або м'яса, тушковану капусту, салат з помідорів, огірків, свіжого щавлю з редискою, петрушкою, кропом – запийте таку вечерю томатним соком. І тільки через дві години випийте чай або сік з хлібом. Або з'їжте будь-яку страву з овочів – тушковані кабачки, картопляні або морквяні котлети із зеленню, печену або варену картоплю. Запийте чаєм, киселем або соком зі шматочками підсмаженого на сковороді хліба.

Ще рекомендації:

- Спати не менше 7-8 годин (11.30 – 7.30).
- Не брати до серця негативну інформацію.
- Любити, більше сміятися.
- Вставати з-за столу злегка голодним.
- Не сідати в транспорт, коли можна пройтися пішки.
- Не пити і не палити.
- Вчитися і працювати все життя.
- Робити людям тільки добро і не бажати зла.

Дієта:

9.00 – чай або кава без цукру, ще краще – чисту воду, свіжі овочі, заправлені олією, і плоди.

11.00 – варене яйце і вісім чорносливин.

14.00 – 200 грамів вареного пісного м'яса і

100 г сирих овочів плюс апельсин або мандарин.

17.00 – 30 грамів сиру і яблуко.

20.00 – склянка кефіру і які-небудь овочі, наприклад, варений буряк і моркву.

Оптимальні інтервали прийняття їжі – не менше чотирьох-п'яти годин, щоб шлунок встигав відпочити і відновити слизову. М'ясо можна замінити рослинним білком. Тваринні білки і вітамін В – забезпечити крутим яйцем в обідньому раціоні.

П'ять головних порад від довгожителів

Професор Корнельського університету Карл Пілемер провів опитування 1500 осіб у віці від 70 до 100 років і старше. У ході дослідження він розпитував літніх людей про їхній життєвий досвід та секрети успішного життя.

1. Пам'ятай, що життя коротке.

Бесіду з домогосподарками, підприємцями і навіть з колишнім пілотом Пілемер починав з простого питання: „Який найбільш важливий висновок ви зробили за своє життя?".

Під час зустрічі респондентам також ставили питання про їхнє сімейне життя, дітей, гроші, роботу, старіння і здоров'я. Дивно, але більшість учасників відзначали швидкоплинність життя.

2. Про кар'єру. Роби, що тобі подобається.

Хоча багато респондентів пережили важкі економічні часи, вони не радили молодим шукати стабільну і добре оплачувану працю. Замість цього вони говорили: „Займайтеся тільки тим, що подобається".

Пам'ятаючи про нетривалість життя, всі радили знайти працю, яка б приносила радість, почуття задоволення і була корисною. На їхню думку, не слід витрачати час на те, що вам не подобається, навіть протягом декількох років.

3. Здоровий спосіб життя. Ставтеся до свого тіла так, ніби ви збираєтеся використовувати його до 100 років.

За наявности сучасних медичних технологій нездоровий спосіб життя не означає швидку смерть. Найчастіше це означає скорочення приємного життя в старості.

Замість порад про „реґулярне вживання овочів", „тривалий сон" і „відмову від куріння", учасники дослідження постійно підкреслювали: „Ставтеся до свого тіла так, ніби ви збираєтеся використовувати його до 100 років".

4. Найбільший жаль? Безглузда тривога.

При питанні про найбільший жаль літні люди не згадували романів на стороні, залежність від чогось або сумнівний бізнес. Вони майже одностайно відповідали: „Шкода, що я витратив так багато часу на занепокоєння".

5. Щастя? Не пов'язуйте своє щастя з чимось. Будьте щасливим, не зважаючи ні на що.

Інша важлива порада пов'язана з відповідальністю за власне щастя. І хоча це звучить як кліше, люди, які прожили життя, твердо вірять в таке: „Молоді люди схильні вважати, що можна бути щасливим, якщо тільки щось станеться. Стаючи старше, розумієш, що ми повинні бути щасливими, не зважаючи ні на що".

З давньонепальської мудрости

1. Говоріть повільно, а думайте швидко.

2. Не судіть про людей по їхніх родичах.

3. Коли ви говорите: „Я тебе люблю“ — говоріть правду!

4. Коли ви говорите: „Я жалкую“, — дивіться людині в очі.

5. Ніколи не смійтеся над чужими снами і мріями.

6. Давайте людям більше, ніж вони очікують, і робіть це радісно.

7. Завжди тримайте в голові свої улюблені вірші.

8. Не вірте всьому, що чуєте, витрачайте все, що маєте, спіть, поки не виспитеся.

9. Велика любов і величезні досягнення завжди вимагають великого ризику.

10. Коли ви програєте, постарайтеся отримати з цього науку і користь.

11. Поважайте себе, поважайте інших, відповідайте за всі свої вчинки.

12. Не дозволяйте маленькій суперечці зруйнувати велику дружбу.

13. Коли розумієте, що зробили помилку, постарайтеся не зам'яти її, а швидко виправити.

14. Кожен день проводьте якийсь час на самоті.

15. Будьте відкриті для обміну, але не випускайте з рук ваші цінності.

16. Іноді мовчання — найкраща відповідь.

17. Читайте більше книг.

18. Вірте в Бога, але завжди замикайте своє авто.

19. У суперечках з улюбленими звертайтеся до поточної ситуації. Не пригадуйте минуле.

20. Читайте між рядків.

21. Діліться своїми знаннями з дітьми. На сьогодні це єдиний відомий спосіб досягти безсмертя.

22. Будьте ніжні з землею. Не смітіть.

23. Ніколи не перебивайте, коли вам лестять.

24. Не втручайтеся в чужі справи, не давайте порожніх рад.

25. Не довіряйте тим, хто цілується з вами, не закриваючи очей.

26. Раз на рік вирушайте туди, де ви не бували.

27. Якщо ви заробите великі гроші, частину з них використайте на допомогу іншим.

28. Пам'ятайте, не отримати бажаного — це іноді і є везіння.

29. Слухайтеся лікарів, але вчіться порушувати деякі з їхніх заборон.

30. Оцінюйте свій успіх по тому, чим вам довелося пожертвувати, щоб домогтися його.

31. Ваше „я" — це і є кінцева точка вашої подорожі.

32. Ставтеся до любови і приготування їжі з безрозсудною безпечністю — не любіть і не готуйте за чужими рецептами.

РЕКЛЯМИ

передплачуйте

СВОБОДУ

найстаршу в світі україномовну газету!

„Свободу“ видає український народний союз

Газета заснована у **1893** році і є найстаршою
в світі україномовною газетою що виходить безперервно **124** роки.

Архів „Свободи“ – це унікальне джерело інформації з історії українства,
а сучасний тижневик – це вікно в життя української громади.

На веб-сторінці „Свободи“
www.svoboda-news.com розміщені:

- електронний архів „Свободи“,
  що налічує понад 23 тис. чисел газети від 1893 року,
  включно з останніми
- всі Альманахи УНСоюзу від 1903 року
- дитячий журнал „Веселка“ та інше.

ЦІНИ НА ПЕРЕДПЛАТУ:

ДРУКОВАНА „Свобода“ (на папері)

Члени УНСоюзу		Не-члени УНСоюзу	
Рік	Пів-року	Рік	Пів-року
80 дол.	**45** дол.	**90** дол.	**50** дол.

ЕЛЕКТРОННА (www.svoboda-news.com)

40 дол. на рік для всіх

ДРУКОВАНА І ЕЛЕКТРОННА

Члени УНСоюзу		Не-члени УНСоюзу	
Рік	Пів-року	Рік	Пів-року
85 дол.	**50** дол.	**95** дол.	**55** дол.

Відділ передплати:

973-292-9800 дод. 3040

subscription@svoboda-news.com

Check out
THE UKRAINIAN WEEKLY
and its newly redesigned
online edition at **www.ukrweekly.com**
and subscribe
for only $40
a year!

Subscribe to our **PRINT EDITION** for $90
($80 if you are a UNA member).
Subscribe to The Weekly in **PRINT AND ONLINE** for $95 ($85 for UNA'ers).
Visit **www.ukrweekly.com** and click on the link for Subscriptions.
Or contact our Subscription Department at **subscription@ukrweekly.com**
or **973-292-9800 ext. 3040**.

The Ukrainian Weekly,
founded in 1933, is published by
the Ukrainian National Association.

Злучений Український Американський Допомоговий Комітет
“ЗУАДК”

*

ЗУАДК, як харитативна неприбуткова установа, переводить многогранні допомогові акції в Україні та орудує майже виключно пожертвами від української громади, тож просимо не забувати про гасло ЗУАДК-у,

БРАТ- БРАТОВІ!

United Ukrainian American Relief Committee
UUARC
1206 Cottman Avenue, Philadelphia, PA 19111
215-728-1630
www.uuarc.org uuarc@verizon.net

УПРАВА ТА АДМІНІСТРАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО МУЗЕЮ В НЬЮ-ЙОРКУ ЩИРО ДЯКУЄ УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДНОМУ СОЮЗОВІ ТА ЙОГО ПРЕСОВИМ ОРГАНАМ – ГАЗЕТАМ "СВОБОДА" І "THE UKRAINIAN WEEKLY" – ЗА ПОСТІЙНУ СПІВПРАЦЮ І ПІДТРИМКУ.

Український Музей, це один із найбільших здобутків нашої громади. Його завданням є збирати і зберігати пам'ятки мистецької та історичної вартости, ознайомлювати людей різних національностей з багатством нашої культури та прищеплювати молодим поколінням любов і пошану до своєї спадщини.

УКРАЇНСЬКИЙ МУЗЕЙ
222 East 6th St., New York, NY 10003
212 228-0110
info@ukrainianmuseum.org
www.ukrainianmuseum.org

ЦЕНТРАЛЬНА УПРАВА ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ (ОДВУ)

В продовж 85 років її заснування пол. Евгеном Коновальцем працює для добра України та української діяспори на терені Америки

власники оселі ОДВУ ім. О. Ольжича в Лігайтоні, ПА

• підчас сезону в неділі відбуваються св. Літургії в каплиці св. Андрея
• щорічний фестиваль - 3-тий тиждень в місяці серпні,
• приміщення і улаштивання для зайнять малих чи великих груп,
• кімнати до винайму

ОСЕЛЯ ВІДКРИТА КРУГЛИЙ РІК
www.odwu.org

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ім. ШЕВЧЕНКА в Америці (НТШ-А)

НТШ – це найстарша діюча українська наукова установа на зразок академії наук. Засноване у Львові 1873 р., НТШ в Америці служить українській науці від 1947 р. Окремі осередки праці НТШ діють у Вашінгтоні, Філядельфії, Чикаго, Дітройті і Бостоні-Кембриджі. Централя – в Нью-Йорку. Дійсними членами НТШ є науковці з різних спеціяльностей.

НТШ веде наукову працю, зокрема в галузі українознавства:

- спонзорує наукові проєкти, конференції, доповіді, видання (різними мовами);
- надає стипендії науковцям, аспірантам, докторантам і пост-докторським дослідникам;
- стипендії надаються з іменованих Фондів індивідуальних жертводавців та їхніх фундацій;
- має велику бібліотеку, цінні архівні матеріяли.

Журнал перекладів української літератури та двомовні каталоги бібліотеки подані на сторінці НТШ на інтернеті www.shevchenko.org

Shevchenko Scientific Society, Inc.
63 Fourth Ave., New York, NY 10003-5200
Tel.: (212) 254-5130 Fax: (212) 254-5239
e-mail: info@shevchenko.org

Працю НТШ-А уможливлено пожертвами і тестаментами від членів нашої громади. НТШ-А звільнене від податків і дає потрібні посвідки за пожертви.

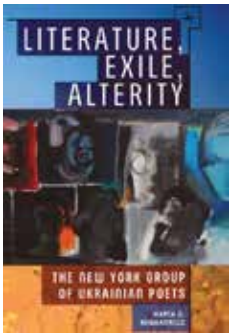

Рицар Б., Сніцарук Л., Мисак Р. **Українсько-англійський словник з радіоелектроніки**. Львів: вид-во «Колір ПРО», 2015. – 1008 с.

Rewakowicz Maria G. **Literature, Exile, Alterity. The New York Group of Ukrainian Poets.** Academic Studies Press: Brighton, 2014. – 250 p.

The Great West Ukrainian Prison Massacre of 1941. A Sourcebook. Eds. Ksenia Kiebuzinski and Alexander Motyl. Amsterdam University Press: Amsterdam, 2017. – 432 p.

Confidentiality,
professionalism,
ultimate value and service
are our top priority.

Self Reliance New York
Federal Credit Union

A full service financial institution serving the Ukrainian American community since 1951.

MAIN OFFICE:
108 Second Ave New York NY 10003-8392 Tel: 212.473.7310 Fax: 212.473.3251
E-mail: INFO@SELFRELIANCENY.ORG

Conveniently located branches:

KERHONKSON :
6329 Route 209 Kerhonkson, NY 12446 Tel: 845.626.2938 Fax: 845.626.8636

UNIONDALE:
226 Uniondale Ave Uniondale, NY 11553 Tel: 516.565.2393 Fax: 516.565.2097

ASTORIA:
32-01 31st Ave Astoria, NY 11106 Tel: 718.626.0506 Fax: 718.626.0458

LINDENHURST:
225 N. 4th Street Lindenhurst, NY 11757 Tel: 631.867.5990 Fax: 631.867.5989

www.selfrelianceny.org

Outside NYC call toll free: 1-888-735-3735

Selfreliance
Ukrainian American Federal Credit Union

ВІТАЄМО ЧЛЕНІВ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ

Selfreliance UAFCU Member Benefits:

- Competitive rates
- No annual fee Visa®
- Competitive mortgages
- Free online access
- Professional service
- Convenient hours

Переваги для Членів УАФКС "Самопоміч"

- Конкурентоздатні відсоткові ставки
- Visa® без річної оплати
- Конкурентні мортґеджі
- Безкоштовні онлайн послуги
- Професійне обслуговування
- Вигідні години урядування

Check out all our *fee-free* services!

Придивіться скільки в нас послуг без додаткових оплат!

Home Office
2332 W. Chicago Ave.
Chicago IL 60622
tel. 888.222.8571

Northwest Office
5000 N. Cumberland Ave.
Chicago IL 60656
tel. 773.589.0077

Bloomingdale Office
302 E. Army Trail Rd.
Bloomingdale IL 60108
tel. 630.307.0079

Palatine Office
136 E. Illinois Ave. #100
Palatine IL 60067
tel. 847.359.5911

Whippany Office
60-C N. Jefferson Road
Whippany NJ 07981
tel. 973.887.2776

Newark Office
734 Sanford Ave.
Newark NJ 07106
tel. 973.373.7839

Jersey City Office
558 Summit Ave.
Jersey City NJ 07306
tel. 201.795.4061

Like us on **Facebook**

Access over 62,000 surcharge-free ATMs displaying these logos, when using your Selfreliance Visa® Debit card

CO-OP Allpoint STAR $f

Subject to terms and conditions described in our Truth in Savings brochure.

Account access 24/7/365 online at Selfreliance.Com

Full Financial Services

Your savings federally insured to at least $250,000 and backed by the full faith and credit of the United States Government
NCUA
National Credit Union Administration, a U.S. Government Agency

SUMA
FEDERAL CREDIT UNION

Visit us on the web at
www.sumafcu.org

125 Corporate Blvd., Yonkers, NY 10701-6841 • TEL: 914-220-4900 • FAX: 914-220-4090

Download our SUMA FCU
Mobile Banking App!

Search for SUMA FCU Mobile

• Deposit Checks • View balances and transaction history
• Make transfers and loan payments • Pay bills & more

Available on the App Store
Google play

We offer many financial services such as savings, money market, direct deposit, CDs, IRAs, **Free Checking, Free Internet Banking, Free Mobile Banking and Free Bill Pay**, VISA Credit Card with up to 1% cash rewards, and much more.

Branch Offices:
301 PALISADE AVENUE, YONKERS, NY 10703-2999 •TEL: (914) 220-4900 • FAX: (914) 965-1936
16 TWIN AVENUE, SPRING VALLEY, NY 10977 • TEL: (845) 356-0087 • FAX: (845) 356-5335
39 CLOVELLY ROAD, STAMFORD, CT 06902 • TEL: (203) 969-0498 • FAX: (203) 316-8246
555 GEORGE STREET, NEW HAVEN, CT 06511 • TEL: (203) 785-8805 • FAX: (203) 785-8677

NCUA

UKRFCU.com
Ukrainian Selfreliance Federal Credit Union

Proudly serving Philadelphia since 1952

Mortgages

Auto Loans

eServices

Contact Us
215.725.4430

www.ukrfcu.com

Like us on Facebook

Federally insured by NCUA

Вітаємо всіх членів
Українського Народного Союзу

UKRAINIAN FEDERAL CREDIT UNION
УКРАЇНСЬКА ФЕДЕРАЛЬНА КРЕДИТНА СПІЛКА

877.968.7828 | www.rufcu.org

PERSONAL & BUSINESS FINANCIAL SERVICES
SAVINGS & CHECKING ACCOUNTS | SHARE CERTIFICATES | LOANS | MORTGAGES | VISA® CREDIT & DEBIT CARDS

12 BRANCHES NATIONWIDE TO SERVE YOU!

MAIN OFFICE • 824 EAST RIDGE ROAD, ROCHESTER, NY 14621 • (585) 544-9518
ALBANY NY (518) 266-0791 • **AMHERST NY** (716) 799-8385 • **BOSTON MA** (781) 493-6733
BUFFALO NY (716) 847-6655 • **CLEVELAND OH** (440) 842-5888 • **PORTLAND OR** (503) 774-1444 • **SACRAMENTO CA** (916) 721-1188
SEATTLE WA (253) 237-5293 • **SYRACUSE NY** (315) 471-4074 • **VANCOUVER WA** (360) 597-2096 • **WEBSTER NY** (585) 545-6276

Federally insured by NCUA. EQUAL HOUSING LENDER.

Розміщуйте рекляму
у „Свободі“ та
„The Ukrainian Weekly“!
973-292-9800, дод. 3040

WE OFFER A FULL RANGE OF FINANCIAL SERVICES

- SHARE DRAFT ACCOUNTS
- SAVING ACCOUNTS
- SHARE CERTIFICATES OF DEPOSIT (CDs)
- RETIREMENT ACCOUNTS (IRAs)
- ELECTRONIC STATEMENTS
- MORTGAGES
- BUSINESS LOANS
- CONSUMER LOANS
- MONEY MARKET
- STUDENT LOANS
- ATM and VISA CARDS
- ON-LINE BANKING
- SAFE DEPOSIT BOXES
- MONEY TRANSFERS

www.UkrNatFCU.org

Call us toll free: (866) 859-5848

MAIN OFFICE - NEW YORK
215 Second Avenue, New York, N.Y. 10003 • Tel. (212) 533-2980 • Fax. (212) 995-5204

South Bound Brook
35 Main Street,
So. Bound Brook, N.J. 08880
Tel. (732) 469-9085
Fax. (732) 469-9165

Brooklyn
1678 East 17th St.,
Brooklyn, N.Y. 11229
Tel. (718) 376-5057
Fax. (718) 376-5670

Perth Amboy
615 Amboy Ave.,
Perth Amboy, N.J. 08861
Tel. (732) 802-0480
Fax. (732) 802-0484

NCUA

NOVA UA
FEDERAL CREDIT UNION
Банківські справи по-новому!

Вітання Всім Членам Українського Народного Союзу!

Ваша Кредитівка у Кліфтоні

www.novafcu.com

1-844-7NOVAFCU

Main Office:
851 Allwood Road
Clifton, NJ 07012
973-471-0700

Botany Village Branch:
237 Dayton Avenue
Clifton, NJ 07011
973-772-0620

mb financial bank

Excellence in
Banking and Financial
Services
for Individuals
Businesses
Ukrainian Community
Organizations and
Institutions in Chicago

mb
mb. my bank

CHICAGO: 936 N. Western Ave., Chicago, IL 60622 Tel. 773.772.4400

Banking Centers and ATM locations throughout the Chicagoland area to serve you

www.mbfinancial.com

Member FDIC

Ukrainian Selfreliance New England
FEDERAL CREDIT UNION

21 SILAS DEANE HIGHWAY, WETHERSFIELD, CT 06109-1238
PHONES 860-296-4714 • 800-405-4714 FAX 860-296-3499

WESTFIELD BRANCH • 103 NORTH ELM STREET, WESTFIELD, MA 01085
PHONE 413-568-4948 FAX 413-568-4747

NEW BRITAIN BRANCH • 270 BROAD STREET, NEW BRITAIN, CT 06053
PHONE 860-801-6095 FAX 860-801-6120

**УКРАЇНСЬКА ФЕДЕРАЛЬНА
КРЕДИТОВА КООПЕРАТИВА
“САМОПОМІЧ” Н’Ю ІНҐЛАНД
СКЛАДАЄ НАЙЩИРІШІ ВІТАННЯ
ВСІМ ЧЛЕНАМ
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ**

JOIN OUR CREDIT UNION!

PROFESSIONAL AND CONFIDENTIAL SERVICE IS AWAITING YOU
VISIT OUR WEB SITE AT: WWW.USNEFCU.COM

Union Funeral Home-Lytwyn & Lytwyn

Theodore M. Lytwyn, Manager
N.J. Lic. No. 3212
1600 Stuyvesant Avenue, Union, NJ 07083
TEL.: (908) 964-4222; FAX (908) 964-7569
unionfuneralhome.com

It's our pleasure to once again support the UNA, Svoboda and The Ukrainian Weekly.

Please visit our website to learn more about funerals and preplanning.

Click on "Having the Talk of a Lifetime" to start a conversation about your memorialization wishes. It will ease the burden on your survivors.

Peter Jarema Funeral Home, Inc.

"A family concern serving all communities" • Family owned since 1906 • Daniel Buzzetta, owner • Говоримо по Українськи

129 East 7th St., New York, NY 10009
(212) 674-2568
jaremafh@gmail.com
Jaremafuneralhome.com

ЗМІСТ

I. **СТО РОКІВ УКРАЇНСЬКІЙ РЕВОЛЮЦІЇ**
Андреас КАПЕЛЛЕР
„Історичний крок до волі“.....31
Петро ЧАСТО
„Свобода“ – про 1917-ий.....37
Гураґан над царським троном.....46

II. **ПАМ'ЯТАЙМО МИНУЛЕ**
Микола ВОРОТИЛЕНКО
Вся історія Московії – це загарбання чужого.....55
Олександер ПАЛІЙ
Нинішня війна Росії проти України – двадцять друга.....72

III. **УКРАЇНА В СОВЄТСЬКОМУ ПЕКЛІ**
Валентина СВІТЛИЧНА
Сталінізм над Україною.....75
Леонід ЗАЛІЗНЯК
Сучасна путінська Росія – спадкоємиця „імперії зла“ 80
Володимир СЕРГІЙЧУК
Якби ж Конквест мав доступ до радянських архівів. 86

IV. **ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ**
Петро МАСЛЯК
Шлях перед нами.....97
Роман СКЛЯРОВ
Українська реформація і відкрите суспільство.....101
Удо ҐОЛЛАБ
Майбутні технології – це вже сьогоднішній день.....112
Рейчел НЮВЕР
Що буде, коли всі стануть веґетаріянцями?.....117
Лев ХМЕЛЬКОВСЬКИЙ
Важке народження нової України.....122

V. **СВІТ ШИРОКИЙ**
Ірен ФАЙЧАК
З Україною в серці.....129

Джон ҐІЛКРИСТ
Бог чи пророк?.....134
Олексій МАСЛОВ
Китай не хоче, щоб його пізнавали.....143
Василь КАЛИТА
„Псевдосвітанок“ ґльобалізації.....157
Наталія КРАВЧУК
Незбагненне явище – стигматизм.....161

VI. **МОВА – ДУША НАЦІЇ**
Основа духовного життя.....165
Станіслав БІЛИЧЕНКО
Правда про державу та мову.....172
Юрій ШЕВЧУК
Доленосність рідної мови.....177

VII. **ЮВІЛЕЇ. ВИЗНАЧНІ ІМЕНА**
Ольга ПОЛОВИНКІНА
„Чи можна бути ближчим до небес?“.....185
(До 200-річчя від народження Генрі Торо)
Доля 35-го Президента США.....191
(До 100-річчя від народження Джона Кеннеді)
„Від шаблі – до хреста“.....196
(До 410-річчя від народження Петра Могили)
Микола МУШИНКА
Славний просвітянин.....204
(До 130-річчя від народження Івана Панькевича)
Наталія КОСТЮК
Безсмертний автор „Щедрика“.....209
(До 140-річчя від народження Миколи Леонтовича)
Дмитро ФЕДАКА
Син „високих і файних Карпат“.....215
(До 70-річчя від народження Федора Зубанича)
Спалахи Івана Чендея.....223
(Афоризми)

VII. **ПРО НАС – НАШІ СУСІДИ**
Маріюш САВА

Український Народний Союз і „Свобода“.....233
(Уривок з присвяченої видатному українському публіцистові Іванові Кедринові-Рудницькому монографії „Український еміґрант“)

IX. **ДОБРИМ ЛЮДЯМ НА ЗДОРОВ'Я**
Лариса ГУРИНА
З секретів довголіття.....239
З давньонепальської мудрости.....247

РЕКЛЯМИ.....250